

Огляд Нового Заповіту.

Опис курсу:

Цей курс є оглядовим вивченням книг Нового Заповіту. Він укладений таким чином, щоб студенти могли познайомитися з основним змістом Новозавітних книг, вченням і історичною ситуацією в часи, коли зароджувалося християнство. В даному курсі для студентів пропонується можливість аналітично дослідити запропонований матеріал і критично його оцінити в контексті пропозиції для подальшого видання, як базового підручника по вивченню даного предмету.

Завдання (цілі) курсу:

Після закінчення курсу студент повинен:

Знати:

1. Порядок розташування книг Нового Заповіту.
2. Основний зміст книг Нового Заповіту.

Цінувати:

1. Новим Заповітом як авторитетним джерелом християнської істини і вчення.
2. Довірою Божою до себе, як до того, хто покликаний іти і передавати Новозавітні істини іншим людям.

Застосовувати:

1. Набуті знання на практиці під час проповідей, у домашніх групах, чи під час вивчення Біблії.
2. Бачити зв'язок між Новозавітним і нашим часом в практичному застосуванні істин, які несе в собі Новозавітне послання.

Додаткові підручники: Меріл С. Тенні. *Світ Нового Заповіту*.

ПХО. *Новий Заповіт. Загальний огляд*.

Рекомендована і використана автором література при написанні даного підручника:

Роберт Гандрі. *Огляд Нового Заповіту.*

Дональд Гатрі. *Вступ до Нового Заповіту.*

Джон Дрейн. *Провідник по Новому Заповіту.*

Тлумачення чотирьох Євангелій та книги Дії Апостолів. (Том 4, редакція Платона Харчлаа).

Тлумачення Новозавітних послань та книги Об'явлення. (Том 5, редакція Платона Харчлаа).

Ернст Ебі. *Короткий вступ до Біблії.*

Нейл Вілсон, Лінда Тейлор. *Збірник Біблійних таблиць і карт.*

Генрі Геллей. *Біблійний довідник Геллея.*

Слов'янський Біблійний коментар. (Головний редактор С. Санніков).

Жан-Батіст Савадого, Марша Мангер. *Царство, сила і слава.* (Огляд Нового Заповіту).

Фрітц Рінекер, Герхард Маер. *Біблійна енциклопедія Брокгауза.*

Біблійна енциклопедія. (Російське Біблійне товариство).

Мері Батчелор. *Відкриваючи Біблію.*

Майкл Армор. *Провідник до Біблії: часи, сюжети.*

Антоніо Джирланда. *Ключ до Біблії. Новий Завіт.*

В. А. Міцкевич. *Бібліологія. (1 і 2 том).*

Подорож по Біблії. (На основі праці Генрієти Мірс).

Примітки Ч. І. Скоуфілда до кожної книги і багатьох віршів Біблії.

Короткий Біблійний довідник Б. Геце.

Рей Стедмен. *Подорож по Біблії.*

Атлас Біблійної історії.

Atlas of the Bible Lands.

Вимоги курсу:

1. Ознайомлення з поданим матеріалом.

2. Поглиблене вивчення Біблійного тексту.
3. Ознайомлення з поданою вище додатковою літературою.
4. Успішно скласти екзамен.
5. Написання відповідної роботи (реферат, есе, дослідницький матеріал, відгук на прочитану рекомендовану літературу).

Оцінка: Залежить від обсягу виконаних робіт згідно навантажень учбового закладу.

План курсу:

Розділ I. Історичне тло Новозавітного періоду.

I. Політична ситуація.

1. Центральна влада Риму в Новозавітній період.
2. Провінційна влада.
3. Елліністична влада в доримські часи.
4. Єврейська державність.

II. Суспільство, економіка і культура.

1. Суспільство.
2. Економіка.
3. Культура і освіта.

III. Релігійна обстановка.

1. Греко-римський пантеон.
2. Поклоніння імператору і окультні вірування.
3. Єврейська релігія.

Розділ II. Життя Ісуса Христа.

I. Матвій.

II. Марко.

III. Лука.

IV. Іван.

Розділ III. Рання Апостольська Церква.

I. Дії Апостолів.

II. Послання Павла.

III. Соборні послання.

Розділ IV. Апокаліпсис – Об'явлення Івана Богослова.

Розділ 1. Історичне тло Новозавітного періоду.

I. Політична ситуація.

1. Центральна влада Риму в Новозавітній період.

В той час, коли писався Новий Заповіт, весь цивілізований світ, за винятком маловідомих держав на території Індії та Китаю, знаходився під владою Риму. Від Атлантичного океану на заході до ріки Євфрат та Каспійського моря на сході, від Рейну й Дунаю на півночі до Сахари на півдні, – простягалася одна величезна імперія, яка часто була під диктаторською владою імператора.

Римська імперія отримала свою назву від столиці Італії Риму – міста, що розрослося із звичайного поселення до величезного центру найвпливовішої, у свій час, імперії. Засноване воно було у 753 році до н.е.

Імперія Риму починалася досить поступово. Спочатку це був союз невеликих поселень навколо Риму, згуртованих ним. Приблизно на початку V-го століття до н.е. воно досягло рівня стабільної політичної організації з республіканською системою управління. Пізніше, вступивши в союз з оточуючими областями і, перемігши на півночі етрусські племена, а на півдні інші народи, – до 265-го року до н.е. Рим повністю заволодів Апеннінським півостровом. Завойовані народи за домовленістю повинні були зберігати мир і поступово перейшли під володіння Риму.

Пізніше Рим на протязі двох століть вів жорстоку боротьбу із Карфагеном – головною морською силою західного Середземномор'я. Війни між Римом і Карфагеном увійшли в історію під назвою – Пунічні війни. Колись Карфаген був фінікійською колонією, але після того, як Олександр Македонський переміг Фінікію (Тир), – ця колонія вимушена була стати незалежною. Подібно до Фінікії, Карфаген перетворився на багату і сильну морську державу. Її кораблі забезпечували торгівлю у всьому Середземномор'ї. Карфагенська цивілізація була по характеру східною, олігархічною; на чолі держави стояв самодержавний правитель, армія була найманою.

Розширюючись, Римська держава зіштовхнулася з Карфагенською імперією. Крім того, що обидві цивілізації були різними за расовим походженням, різні – за політичним устроєм, – для них просто стало тісно на одній і тій же території. Хтось повинен був уступити. Війни припинилися у 146 році до н.е. цілковитою перемогою Риму. Карфаген був зруйнований. Ця перемога відкрила шлях Риму до завоювання Північної Африки та Іспанії. Приблизно в той самий час Македонія та Ахaya стали Римськими провінціями. Після цього відбулася поступова колонізація півострова Мала Азія. Понт і Кавказ теж були підкорені Риму. У 63-му році Помпей приєднав Сирію та Юдею, а у 50-ті роки Галлія після тривалих війн теж стала частиною Римської імперії. Таким чином, за 500 років майже безперервних війн, Рим розрісся з невідомого поселення на берегах Тибру до правлячої світової імперії.

Правителі Риму протягом I століття н.е.

1. Август (27 р. до н.е. – 14 р. н.е.). Його повне ім'я було Август Гай Юлій Цезар Октавіан. Народився Гай Октавій 23. 09. 63 р. до н.е. Він був внучатим племінником Юлія Цезаря, внуком його сестри.

При Юлію Цезарю Римська держава стала імперією, а сам він носив почесний титул – «імператор». Коли Юлій Цезар у 44 році до н.е. помер, а його вбили в сенаті колишні прихильники Помпея, головного противника Цезаря, Гаю Октавію було 19 років. Тоді й виявилось, що він є усиновлений останнім і отримав три четверті його майна. Після цього його ім'я змінилося на Гай Юлій Цезар Октавіан. (Суфікс «ан» вказує на перехід з одного роду в інший). З 44 по 30 роки до н.е. у імперії був період громадянської війни. 30-го року до н.е. Октавіан увійшов у Рим повноправним одноосібним правителем, усунувши всіх конкурентів з дороги. На засіданні сенату 13 січня 27 р. до н.е. Октавіана було проголошено «принцепсом», першим громадянином республіки. Також сенат присвоїв йому титул Август, що означає «звеличене божество». Таким чином, його повне ім'я стало Август Гай Юлій Цезар Октавіан.

Правління Августа історики характеризують з позитивного боку, як послідовного захисника інтересів Римської імперії, особливо її пануючих верств населення. За 41 рік свого панування він створив порядок з хаосу, відновив довіру до влади, поповнив державну казну, сприяв миру і процвітанню держави. Але в особистому житті останні роки правління Августа були тривожними і скорботними. Померли його улюблений пасинок Друз і два внуки, яких імператор планував зробити своїми наступниками. Помер він 19 серпня 14 року н.е. у містечку Нолі, недалеко від Риму. Смерть його була швидкою і легкою. Перед смертю Август запитав, чи добре він зіграв комедію життя. Пізніше проказав: «Якщо добре, то заплодуйте і проведіть нас добрим напучуванням». Після смерті імператора зарахували до богів. Антична традиція вважає його найщасливішим із усіх римських імператорів. Похоронений він був у Римі, в спеціальному мавзолеї, руїни якого збереглися до нашого часу.

В часи правління цього імператора народився Ісус Христос. Дитинство Христа припало теж на роки правління Августа.

2. Тиберій (14 – 37 рр. н.е.). Повне ім'я – Тиберій Клавдій Нерон. Він був прийомним сином Августа, а фактично – його пасинком. Народився Тиберій у 42 р. до н.е. Після усиновлення його ім'я стало Тиберій Юлій Цезар, а коли став імператором – Тиберій Цезар Август.

Під час правління Тиберія відбулися всі євангельські події, пов'язані із служінням, стражданням, розп'яттям, смертю, воскресінням і вознесінням Христа. Виникнення Церкви і ранні роки її перебування теж пройшли в роки правління Тиберія.

Отже, коротка характеристика його правління. З молодості Тиберій був на державній службі, тобто в політиці він не був новачком. З іншого боку, його правління – це постійна боротьба. До певної міри це пов'язане із його твердим, жорстоким, підозрілим характером. Сімейні негаразди (розлучення із коханою

дружиною під тиском Августа, одруження із розбещеною дочкою імператора), негаразди всередині країни (війни, заколоти в Германії, Ілліріку, Галлії, Фракії, Північній Африці) – все це зробило Тиберія холодним і гордим. На все він дивився із підозрою, а з роками став настільки запальним, що це привело до психічних розладів. Хоч він був неупередженою і мудрою людиною, його не любили, боялися. Сенат перед ним відверто плазував, за що був ним нагороджений словами: «Люди, створені для рабства». Тиберій не став популярним у народі, а після смерті його не обожнили. Є, навіть, підозра, що йому допомогли померти у віці 78 років.

3. Калігула (37 – 41). Гай Юлій Цезар. Це було його справжнє ім'я. Калігула, а саме під таким іменем він увійшов у історію, – це було його прізвище, котре означало «Чобітки». Народився у 12 році н.е. Сам Калігула був внучатим племінником Тиберія (внуком його брата).

Сенат оголосив його наступником Тиберія. Він досить непогано розпочав свою кар'єру. Калігула був настільки популярний у народі, наскільки Тиберій був непопулярний. Але якщо Тиберій був на межі божевілля з його величезною жорстокістю, комплексами, підозрілістю, то Калігула був насправді психічно хворою людиною, або став таким зразу після того, як був проголошеним імператором. Зразу він приймав популярні для народу рішення, але незабаром почав вимагати собі божественних почестей. Він, навіть, замахнувся на те, щоб у Єрусалимі, в храмі поставити свою статую. Але його смерть через замах відвернула кризу в Юдеї. В історію цей імператор увійшов ще як безрозсудний марнотратник, який спустошив державну казну. Все те, що збирали його попередники – Август і Тиберій, – за короткий час було розтранжирено. Калігула за свій короткий час правління настільки знецінив посаду імператора, що після його смерті частина сенату, навіть, ратувала, щоб повернутися до республіканського ладу.

4. Клавдій (41 – 54). Народився у 10 р. до н.е. Був дядьком Калігули (молодшим братом його батька Германіка) і племінником Тиберія (молодшим сином його молодшого брата Друза Старшого). Його офіційне імператорське ім'я – Тиберій Клавдій Цезар Август Германік. Коли Клавдій був ще малим хлопцем, імператорська родина повністю його зневажала. Мати називала його виродком і потворою. Його баба відносилася до нього із неприхованою зневагою. Всі вважали його тупим і нерозумним. Август вважав його нездатним до державних справ. Навіть його племінник Калігула, знищуючи своїх родичів, як потенційних претендентів на трон імператора, не знайшов потрібним знищити Клавдія. Але сам Клавдій був вченою людиною, писав історію, займався наукою, жив непримітно в імператорському палаці. Пізніше він показав себе кращим правителем, ніж багато хто очікував. Під час його правління християнство поширювалося імперією, були написані перші книги Нового Заповіту.

Клавдій офіційно усиновив сина своєї четвертої жінки Агріппіни Молодшої, яка була також його племінницею, Домітія, під ім'ям Нерон. Через рік, приблизно, імператор помер. Вважається, що він був отруєним Агріппіною і Нероном, котрий і успадкував престол імперії.

5. Нерон (54 – 68). Його офіційне імператорське ім'я – Нерон Клавдій Цезар Август Германік. Народився він у 37 році н.е. Під час його правління події розвивалися дуже бурхливо у всіх сферах життя. Не оминуло це і Церкви. В Єрусалимі теж під час правління Нерона спалахнуло повстання, яке переросло пізніше в одне з найкривавіших побоїщ.

Церква, у перші роки правління Нерона, займалася активною місіонерською діяльністю, успішно розвивалася і поширювалася, завдяки, зокрема, діяльності таких її сподвижників, як Апостол Павло. Але у 64 році відбулися кардинальні зміни в історії Церкви. Це – жакливі гоніння, які ввійшли в історію, як одні із

найжорстокіших. Розпочав їх сам Нерон. Він теж увійшов у історію, як один із найбільш кривавих гонителів християнства.

У 64-му році влітку в Римі спалахнула жахлива пожежа. Вона тривала шість днів. Ще три дні пожежа в спадаючому стані продовжувалося в окремих частинах міста. З 14-ти районів міста – три було зруйновано вщент, в семи – згоріли більшість будинків. Не постраждали лише чотири райони Риму. У цій пожежі загинули тисячі людей. Ті, хто вижили – втратили рідних, залишилися без притулку, майна і харчів. Звичайно, коли все закінчилося, людей хвилювало, звідки прийшло це лихо, як так сталося, що таке масове нещастя змогло спіткати столицю світу. Нерон у цей час не був у столиці, і це стало причиною чуток, що Рим було підпалено навмисно. Ходили чутки, що імператор навмисно наказав спалити місто, щоб картина пожежі дала йому натхнення для поеми про загибель Трої. Інші вважали, що у Нерона була мрія знищити старий, незручний, із вузькими вулицями, хаотично збудований, Рим для того, щоб на його місці розпочати новий, грандіозний проєкт і увіковічнити його своїм іменем. Як би там не було, імператор потрапив у складне положення. Серед населення швидко поширювалося невдоволення, яке загрожувало великим вибухом. Потрібно було терміново знайти винних. Ними «виявилися»... християни. Таким чином, Нерон став першим римським імператором, при кому розпочалося офіційне переслідування християн. Це було не просто переслідування. Це були жахливі тортури і жорстокі страти християн.

У 65-му році проти Нерона було розкрито змову. У цій змові брали участь багато сенаторів, інші видні люди Риму. Але вони діяли нерішуче і дуже повільно. Нерона вбити не вдалося, проте багато-хто з них поплатися життям, в тому числі й такі відомі люди, як Сенека, поет Лукан, Петроній. Варто при цьому зазначити, що Нерон перед тим вбив свою матір Агріппіну, декілька своїх дружин. Вся ця

інформація показує мораль правителів того часу, коли розпочала діяти християнська церква і були написані більшість книг Нового Заповіту.

На початку 68-го року в Італії розпочалося повстання, яке закінчилося тим, що влітку Нерон утік з Риму. Він був першим імператором, якого позбавили влади ще при житті. Пізніше він покінчив життя самогубством зі словами: «Який великий артист гине!» Так закінчила своє існування імператорська династія Юліїв – Клавдіїв, родоначальником якої був Август.

В день смерті Нерона був проголошений новий імператор Гальба.

6. Гальба (68 – 69). Загибель Нерона була лише першим етапом глибокої політичної кризи, в яку вступила Римська імперія наприкінці 60-х. Іспанські легіони і аристократія проголосили імператором свого легата – Сервія Сульпіція Гальбу. Це був досвідчений воєначальник і адміністратор. Сенат визнав Гальбу, але коли він увійшов у Рим, зразу викликав велике розчарування. Він почав політику жорстокої помсти симпатикам старої влади. Тацит про нього писав, що він за свої 73 роки пережив п'ятьох імператорів (від Августа до Нерона) і був при чужому правлінні щасливішим, ніж при своєму власному. 15 січня 69 року він та його названий син були вбиті преторіанцями, які проголосили нового імператора.
7. Оттон (69). Марк Сальвій Оттон. Йому було 37 років, коли його проголосили імператором. Але цей чоловік мав погану репутацію у Римі. Нахабний, жорстокий і розбещений, він був учасником оргій, які у свій час влаштовував Нерон. Спочатку він сподівався, що бездітний Гальба усиновить його, але коли надії не справилися, він організував державний переворот, забивши Гальбу і Луція Кальпурнія Пісо, якого Гальба обрав у спадкоємці. Правління Оттона було короткотривалим. Сенат з великим незадоволенням, насилу визнав його імператором. Рейнська армія, а також населення східної і південно-східної Галлії проголосили імператором легата провінції Нижня Германія Авла Вітеллія. Воєначальники Вітеллія сформували військо із двох армій і повели його

найкоротшими шляхами через Альпи на Італію. Оттон вимушений був вирушити назустріч противнику. У квітні 69-го року армія Оттона зазнала поразки, а сам він собі заподіяв смерть.

8. Вітеллій (69). Після смерті Оттона легіони і римський сенат визнали Авла Вітеллія імператором. Армія, яку він привів із Галлії і області Рейну, грабувала населення, чинила різні насильства і розправи. Вітеллій нічого не робив, щоб приборкати дику сваволю своїх воїнів. Історики припускають, що можливо його армія уже і йому не підкорялася. Вітеллію не вдалося приборкати армію і не вдалося створити надійний уряд. Історики характеризують його, як несерйозну, розбещену, але водночас, і жорстоку людину. Найвидатнішою рисою Вітеллія була пристрасть до їжі. Він від молодості був наближеним до імператорів, починаючи від Тиберія. Ставши імператором, проголосив, що зразком імператора для нього є Нерон. У липні 69 року легіони Африки, Юдеї і Сирії проголосили імператором Веспасіана, талановитого полководця. До них примкнули легіони Іспанії, Галлії та інших частин Європи. Після поразки у кінці жовтня армії Вітеллія від супротивників, його охопила повна байдужність. Тацит писав, що якби інші не пам'ятали, що він імператор, то сам він давно забувся б про це. Вітеллій відрікся від влади і був убитий у грудні 69 року.
9. Веспасіан (69 – 79). Тит Флавій Веспасіан народився 17 листопада 9 року у маленькому селі, недалеко від Риму. Його походження було досить скромним. Його предки не були ні знатними, ні багатими людьми і не відзначилися нічим особливим. Молодий Веспасіан присвятив своє життя військовій діяльності. Успіхам на військовому і державному поприщі він, в першу чергу, зобов'язаний своїй енергійній натурі, природній поміркованості і обережності. Саме ці риси у поєднанні із скромністю, дозволили йому пережити небезпечні часи правління Калігули, часи правління безхарактерного Клавдія і часи Нерона. Не будемо детально переповідати біографію Веспасіана, але був час, коли майбутній

імператор був у немилості в Нерона. Але коли в лютому 67-го року почалося повстання в Юдеї, Нерон призначив Веспасіана головнокомандувачем Юдеї. Війська Веспасіана подавили повстання. Це було заслугою самого полководця. Він був дуже обережний, вмів аналізувати і прораховувати наслідки. Коли у Римі почалося заворушення, яке закінчилося смертю Нерона, після чого розпочалася громадянська війна, – Веспасіан присягав усім трьом імператорам – Гальбі, Оттону і Вітеллію. Але в липні 69-го року у місті Берітта (суч. Бейрут), у Фінікії, намісники східних провінцій, воєначальники східних легіонів, представники місцевої рабовласницької знаті проголосили Веспасіана імператором. Поступово його владу визнали більшість частин імперії. Обережному, поміркованому і енергійному Веспасіану не залишалося іншого вибору, як відправити війська на Рим. На кінець 69-го року у грудні Рим капітулював перед військами Веспасіана.

Тацит писав про нового імператора, що «він – єдиний імператор, кого влада змінила в кращу сторону». Він мав славу справедливої людини. Завдяки справедливості, простоті і поміркованості, Веспасіану вдалося стабілізувати політичну ситуацію в імперії. Він вів дуже збалансовану економічну політику, завдяки якій була поступово наповнена державна казна, розтрачена Нероном і громадянською війною. Один недолік цього імператора – скупість. Він накладав важкі податки на провінції. Винаходив нові методи збирання грошей. Навіть його син – Тит, не поділяв таку позицію батька. «Гроші не пахнуть», – так скаже Веспасіан Титу після того, як почнуть приносити прибутки податки на туалети, сунувши йому під ніс монету.

Він побудував знаменитий амфітеатр Колізей. При його правлінні був зруйнований Єрусалимський храм (у 70-му році). Помер Веспасіан у 79-му році, 23 червня, сказавши перед смертю: «Здається я вже стаю богом». (Це тому, що імператорів після смерті обожнювали).

Веспасіан був відомий почуттям гумору, а також не любив чоловіків, які приділяли зовнішності особливу увагу. Римляни зберегли пам'ять про нього, як про одного з кращих імператорів.

10. Тит (79 – 81). Старший син і спадкоємець Веспасіана носив ті самі імена, що і його батько – Тит Флавій Веспасіан. Він продовжував політику батька, був розумною і обачливою людиною. Це принесло йому популярність серед народу. Тит славився своєю доброчинністю. Одного разу він, згадавши, що за цілий день не зробив нікому ніякого добра, сказав свої знамениті слова: «Друзі мої, я втратив день!» Тит прожив мало. Він помер 13 вересня 81 року, коли йому був 41 рік. Тому щось особливе Тит не зміг здійснити. Навпаки, під час його правління сталося три стихійних лиха – вибух Везувія, коли були знищені міста Помпея, Геркуланум та інші міста і села; пожежа в Римі, три дні і три ночі, а також епідемія чуми, яка забрала багато життів. Светоній написав, що «серед цих всіх турбот і бід Тита раптово заскочила смерть, поразивши своїм ударом не стільки його, скільки все людство».

Щодо ставлення до християн – немає ніякої інформації про гоніння – від смерті Нерона до Доміціана. Можливо були локальні спалахи, але на все християнство вони не впливали. З іншого боку, прецедент із ставленням Нерона, як офіційної влади до християн, міг спровокувати подібне ставлення, як у місцевих чиновників, так і в вищій владі, як це і сталося при Доміціану.

11. Доміціан (81 – 96). Тит Флавій Доміціан, молодший брат Тита і молодший син Веспасіана. Тит помер раптово, і сенат передав повноваження влади над імперією Доміціану. Але він був повною протилежністю своїм попередникам. Хоча при ньому імперія розширила свої території, досягнувши берега Каспійського моря, а також просунулася вище, на північ, у завоюванні сучасних німецьких земель, – саме правління Доміціана вилилося у найрозгнуданіший терор. Він був справжнім самодержцем і не рахувався з сенатом. Доміціан вимагав для себе

божественних почестей, оточив себе всілякими донощиками, проводив політику популізму, загравання з населенням, з метою стати більш популярним. Але така політика призвела до зубожіння державної казни. Наповнення казни супроводжувалося різними конфіскаціями майна, що викликало обурення і ненависть, особливо у аристократів. Завдяки такій політиці, Доміціан нажив багато ворогів. Було розкрито немало замахів на його життя. У помсті Доміціан був безсердечним. При ньому відновилися гоніння на християн. Апостол Іван був відісланий на острів Патмос на каторжні роботи. Близько 15-ти років тривало це жорстоке правління. Навіть сім'я Доміціана почувалася у небезпеці, тому дружина, знайшовши своє ім'я у списку до страти, вирішила випередити події. Доміціан був вбитий у власному палаці на сорок п'ятому році життя. З його смертю відійшла в історію правляча династія Флавіїв. Ось висновок їхнього правління:

«Флавіїв роде, як тебе збездечив твій третій спадкоємець! Через нього краще б не бути і першим двом». (Марциал).

12. Нерва (96 – 98). У день вбивства Доміціана, 18 вересня 96 року, римський сенат проголосив знатного і величного сенатора Марка Кокцея Нерву, якому було 66 років, імператором. Він був людиною м'якого характеру і, можливо, інші сенатори вважали його безпечним кандидатом. Але обрання Нерви спровокувало деяке невдоволення армії, бо Флавії були популярними у військових колах. Тому за порадою своїх прибічників, Нерва усиновив легата легіонерів Верхньої Германії – Марка Ульпія Траяна, який став його співправителем. Цей імператор правив недовго, бо 25-го січня 98 року помер і був зарахований до богів. Він вважався найекономнішим із усіх римських імператорів. Під час його правління Апостол Іван був звільнений із заслання на острові Патмос. В цілому до християн ставився байдуже, що відображалось терпимістю у суспільстві.

13. Траян (98 – 117). Марк Ульпій Траян народився 18 вересня 53 року в Іспанії. Був першим не римлянином за походженням (тобто, той хто народився за межами Риму) на римському троні. Його батько займав високі воєнні і цивільні державні посади при імператорі Веспасіані. Траян починав свою діяльність дуже скромно – простим легіонером. Але його талант і військовий досвід посприяли його просуванню по службовій драбині. Як імператор – був хорошим організатором, військовим керівником. При ньому імперія збільшується. Він вважався порядною людиною, був серйозним, справедливим, скромним і, разом з тим, життєрадісним. Щодо християнства – збереглася переписка одного із його підлеглих – Плінія Молодшого, з ним, де Пліній запитує поради щодо того, як поступати з християнами. Відповідь Траяна показує його негативне відношення до християн, але також його категоричне несприйняття донощиків і доносів на інших, в тому числі – на християн.

2.Провінційна влада.

Римська імперія була сумішшю незалежних міст, держав та територій, які підкорялися центральному уряду в Римі. Одні території приєдналися добровільно до Риму, інші були приєднані шляхом завоювань. При збільшенні території держави, розростався її керівний апарат, який перетворився у Римську провінційну систему. Провінції були частинами загальної імперської системи.

Перетворення Римської держави у імперію, яка має провінції, розпочалося ще з III-го століття до н.е. із захоплення Сицилії у Карфагена під час першої Пунічної війни. Поступово імперія поширювалася на схід, південь, північ, здобуваючи все Середземномор'я. У 63 році до н.е. Помпей захопив Палестину, зробивши її провінцією Сирії. Таким чином, вся імперія, за винятком Італії, була територією під провінційною владою.

Провінційна влада була двох типів:

- Порівняно мирні і лояльні до Риму провінції управлялися проконсулами, які були відповідальні перед Римським сенатом;
- Більш неспокійні провінції були під безпосередньою владою імператора. У них стояли війська, очолювані префектами чи прокураторами (пропреторами). Ці керівники призначалися імператорами і були відповідальні безпосередньо перед ним.

Проконсули, як правило, призначалися на один рік, після чого змінювалися. Провінція Ахая була такою, що очолювалася проконсулом. У Дії 18 згадується проконсул Галліон.

Прокуратори (пропретори) були на посаді стільки, скільки хотів імператор тримати їх на цій посаді. Прикладом такого способу правління є Палестина, де прокураторами були Понтій Пилат, Фелікс, Порцій Фест.

Часто провінції користувалися певною свободою – вони могли мати, навіть, свою місцеву валюту. Народи, які проживали компактно на своїх територіях, могли сповідувати свої місцеві релігії і відбувати певні обряди і звичаї. Ми можемо це розглянути на прикладі Ізраїлю, який нас найбільше цікавить, виходячи із загальної теми нашого курсу.

Римляни дозволили правити Палестиною місцевим царям, як своїм васалам. Такою династією в часи Христа і апостолів були Іроди. Разом з тим, влада таких васалів була обмеженою і імператор здійснював своє правління безпосередньо через своїх намісників – прокураторів, про що йшлося вище. Про династію Іродів та їх правління поговоримо у розділі «Єврейська державність».

Перелік римських прокураторів в Юдеї:

Копоній	6 - 10 рр.
Марк Амбівій	10 – 13 рр.
Анній Руф	13 – 15 рр.
Валерій Грат	15 – 26 рр.
Понтій Пилат	26 – 36 рр.
Марцелл	36 – 38 рр.

Марілл 38 – 41 pp.

Ірод Агриппа I – 41 – 44 pp. – править, як цар Юдеї і всієї Палестини.

Куспій Фад 44 – 46 pp.

Тиберій Александр 46 – 48 pp.

Вентидій Куман 48 – 52 pp.

Марк Антоній Фелікс 52 – 59 pp.

Порцій Фест 59 – 61 pp.

Альбін 61 – 65 pp.

Гессій Флор 65 – 70 pp.

3. Елліністична влада в до римські часи.

Тепер нам потрібно повернутися назад до часу, який ми називаємо «періодом мовчання» або період між заповітами – Старим і Новим. Для нас цей екскурс є важливим з огляду на те, що наслідки цього періоду явно проглядаються у Новозавітні часи.

На східних теренах Римської імперії, де відбувалися події, описані у Новому Заповіті, домінувала грецька мова і культура. Причиною цього був еллінізм – ідеологія насаджування всього грецького на територіях, які були завойовані греками.

Почалося все з Олександра Македонського і його завоювань. Ми не будемо зупинятися на його біографії, а також на його військових здобутках. На цьому курсі вони нас мало цікавлять. Але варто сказати, що завдяки військовій діяльності Олександра Великого, грецька культура, мова, спосіб мислення стали поширеними по досить великій території. Після смерті Олександра його імперія була розділена між його воєначальниками. На початку III століття до н.е. переважна частина східної імперії Олександра Македонського була зосереджена в руках Птолемеїв (Єгипет) і Селевкідів (Сирія). Палестина знаходилася між Єгиптом і Сирією і була буферною державою, тобто стала жертвою постійного суперництва

між Птоломеями і Селевкідами. Столицею Птоломеїв була Олександрія, столицею Селевкідів була Антіохія.

Птоломеї правили Палестиною із 320 до 198 року до н.е. В цілому життя при Птоломеях для юдеїв було відносно нормальним. Коли Птоломей Філадельф був правителем (285 – 246 рр. до н.е.), єврейське Святе Письмо було перекладене на грецьку мову (Септуагінта, LXX).

Селевкіди завоювали Палестину у 198 році до н.е. Серед юдеїв виникли, навіть дві партії – «дім Онії» (про єгипетська) і «дім Товії» (про сирійська). Селевкіди почали нав'язувати євреям грецький спосіб мислення, грецьку культуру і релігію, а також втручалися у внутрішнє релігійне життя юдеїв. Особливо у цьому відзначився Антіох IV Єпіфан (175 – 163 роки до н.е.). Його вкрай провокаційна політика призвела до того, що серед євреїв значного розвитку набув хасидизм (відокремленість, набожність). Це були благочестиві юдеї, котрі противилися тим язичницьким змінам, які вводилися в усіх сферах їхнього життя.

Ситуація дійшла до того, що Антіох Єпіфан прислав 22-х тисячне військо, щоб викоринити юдаїзм, знищити Святе Письмо, силою нав'язати грецьке поганство. Були під забороною дотримання суботи, інших єврейських свят, ритуал обрізання. У Єрусалимському храмі був зведений жертвник Зевсу, в жертву приносилися свині, нечисті для євреїв тварини, а також у прихрамових прибудовах практикувалася «священна проституція».

Така ситуація привела до повстання євреїв на чолі з Маковеями. Війна тривала майже 25 років і закінчилася у 142 році до н.е. Перемога Маковеїв привела до незалежності єврейської держави, хай, навіть, часткової, швидше – широкої автономії. З іншого боку, під тиском еллінізму, євреї згуртувалися навколо національної і релігійної ідеї, що унеможливило їх розчинення серед народів, серед яких вони проживали.

4.Єврейська державність.

Ми, вивчаючи Старий Заповіт, бачили, що єврейська держава Юдея припинила своє існування у 586 році до н.е. Вавилон був загарбником, який позбавив євреїв державності. У 539 році до н.е. на зміну вавилонянам прийшли перси, які правили фактично над усім Близьким Сходом. Біблійна Старозавітна історія закінчується Неємією, Ездрую і пророком Малахією. Далі, фактично, наступає майже повний пробіл до II ст. до н.е. Відомо, що у цей час головною політичною силою в країні стає духовенство. Із трьох основних чинників духовного життя єврейського народу два зникають – монархія і пророче служіння. Залишається один – духовенство, яке бере на себе відповідальність і за два інші чинники. Внаслідок цього, духовенство стало більш політичним у своєму впливі на населення, ніж воно було при монархії. При цьому з'являється нова сторона релігійного життя – посилене вивчення закону, яке зародилося в умовах бездержавності, призвело до появи нового класу релігійних вождів – книжників. З часом між книжниками і священиками з'являються конфронтаційні тенденції, як ми це зауважуємо в часи Христа.

Отже, під час пізнішого правління персів і грецької династії Птоломеїв була така ситуація. Зокрема, Птоломеї добре поводитися із євреями. Під час їх володіння Палестиною, в Олександрії був здійснений переклад Біблії на грецьку мову.

Селевкіді по-іншому відносилися до євреїв. Особливо у цьому відзначився Антіох Єпіфан, якого багато-хто називали Єпіманом, тобто, «збожеволілим». Кінець його правління призвів до єврейського повстання, відомого в історії, як **Маковейське повстання**.

Повстання спалахнуло у селі Модін. Царський посол, прийшовши у село, попросив старенького священика Мататія, щоб той першим, як старійшина, приніс жертви язичницьким богам. Таким чином його примушували подати приклад місцевим жителям. Звичайно, богобійний священик відмовився. Коли один із менше свідомих євреїв наблизився, щоб здійснити це, Мататій забив його біля жертовника, а також царського посла, після чого юдеї зруйнували жертовник. Після цього Мататій і його п'ятеро синів втекли в гори. До них приєдналися багато інших невдоволених. Спочатку євреї потерпіли поразку. Мататій помер

незабаром після цих подій. Але повстання очолив його син Юда, Маккавей, тобто «Молот». Спочатку сирійці не надавали великого значення єврейському повстанню, але після декількох поразок, Антіох Єпіфан зрозумів, що має справу із серйозним ворогом. Але чергова поразка його армії так вразила царя, що він незабаром помер. Боротьбу продовжив його наступник. Євреї звернулися до Риму за допомогою. Рим дав обнадійливу відповідь, але далі обіцянок не пішов.

Після загибелі Юди у бою, боротьбу очолили його брати – Йонатан, а потім Симон. Практично, боротьба закінчилась перемогою євреїв. Симон, будучи первосвященником, об'єднав в своїх руках релігійну, воєнну і політичну владу. Він був основоположником **династії Гасмонеїв** (142 – 37 рр. до н.е.). Після підступного вбивства Симона і двох його синів – Юди та Йонатана, зятем Симона Птолемеєм, влада перейшла до Івана Гіркана, молодшого сина Симона. Він розбив армію Птолемея, після чого останній втік у Єгипет. Вся подальша історія династії Гасмонеїв зводиться до сумного сюжету внутрішніх протиріч, викликаних жадобою влади. Політична боротьба та інтриги відштовхнули від Гасмонеїв багатьох їхніх прихильників, релігійно налаштованих хасидів, які поділилися пізніше на фарисеїв та ессеїв. Аристократи Гасмонеї, які були ядром священства, менше релігійні і більш політизовані, стали пізніше саддукейською партією.

Римський полководець Помпей завоював Палестину у 63 р. до н.е. Хоча династія Гасмонеїв продовжувала утримувати номінальну владу і надалі до 37 року до н.е., але римляни уже все тримали під своїм контролем. Правда, сам Рим лихоманило. Близько 15 років у імперії тривала громадянська війна. Для Гасмонеїв це був непростий період – кого з претендентів підтримувати – Помпея чи Юлія Цезаря. Гіркан II, внук Івана Гіркана, допомагав Цезарю і за це отримав, крім іншої винагороди, визнання себе, як глави єврейського народу.

Але потім був період війни з парфянами. Антигон, племінник Гіркана, був призначений парфянами на посаду правителя (40-37 рр. до н.е.). Коли Ірод з допомогою римлян переміг парфян, він стратив і їхнього ставленика Антигона, наступника Гіркана.

Тому із смертю Антигона закінчилася Гасмонеїська династія. Фактично Гасмонеї від початку і до кінця династії були і правителями, і священниками.

З 37 року починається правління нової династії – **династії Іродів**.

Батько Ірода Антипатр був міністром Гіркана. Маючи римське громадянство, він фактично керував Палестиною. Своїх синів він поставив префектами – Фазаїля – в Єрусалимі, а Ірода – в Галилеї. Коли в 40-му році до н.е. парфяни напали на Юдею, – правителем вони зробили Антигона, Фазаїл загинув, в Ірод врятував своє життя втечею. Йому вдалося втекти в Олександрію, а звідти в Рим, де він зміг якимсь чином досягнути прихильності Антонія і Октавіана. Повернувся Ірод назад царем юдейським. За допомогою римських військ йому вдалося скинути Антигона, якого відправили в кайданах у Антиохію. Там, при таємному сприянні Ірода, римляни стратили Антигона, а Ірод приступив до виконання царських повноважень. Ми не будемо розглядати всі деталі правління Ірода. Там дуже багато інтриг та іншого бруду. Але Ірод не міг, як Гасмонеї, обіймати політичну і релігійну посади через своє не юдейське походження. Він був ідумеянин за походженням. Тому найпершим його призначенням було призначення первосвященика. Ця справа почалася із інтриг, оскільки Ірод дуже не хотів бачити на цій посаді представників Гасмонеїської династії. Але оскільки Ірод був засватаний із дочкою Гіркана Маріамне, мати якої добивалася цієї посади для свого сина, то не обійшлося без інтриг, закулісної боротьби і жертв.

Ірод поєднував в собі дипломатичну майстерність, підступну хитрість і цинічну жорстокість. Саме ці риси допомогли йому протриматися на троні до смерті, до 6-го року до н.е. Його правління було настільки брутальним, що коли Ірод у черговий раз звернувся до Августа за дозволом стратити свого наступного сина, Август їдко відповів, що краще бути свинею Ірода, ніж його сином. (У грецькій мові ці два слова співзвучні). Ірод помер жахливою смертю, від раку кишечника і водянки. Його ненавиділи буквально всі. Знаючи це, Ірод розпорядився, щоб в день його смерті була страчена вся юдейська еліта, щоб був плач в цей день. Останнє його розпорядження не було здійснене.

Саме в часи правління цього жорстокого Ірода на землю прийшов Син Божий – Ісус Христос. Батьки – Йосип і Марія переховують у Єгипті свого Синочка – Немовлятка від намагання Ірода вбити Ісуса.

Після смерті Ірода, названого в історії Великим, почалася боротьба за трон. Він був одружений 10 разів, мав багато дітей від різних жінок. Але біографи відзначають, що по справжньому він любив свою другу жінку – Маріамне, дочку Гіркана, Гасмонеїського правителя, у якого його батько був міністром. Бідна Маріамне була нещасною, бо була об'єктом ревнощів і підозр зі сторони чоловіка, який сам вів дуже розбещений спосіб життя. Двічі Ірод віддавав таємні накази, що якщо з ним щось трапиться (на зустрічах з Марком Антонієм в Єгипті, де мав відповісти за свої злочини, і з Октавіаном на о. Родос, де останній після своєї остаточної перемоги, або визнав би Ірода правителем, або відправив би на заслання чи на страту), вбити її також. Внаслідок витoku інформації сімейний конфлікт привів до арешту і страти Маріамне. Перед тим були страчені її дід, дядько і брат (первосвященик). (Саме це і стало причиною конфлікту, бо Маріамне вирішила не боятися Ірода і висказала йому все, що думала про нього). Пізніше була також страчена мати Маріамне (теща Ірода). Правда, варто зазначити, що після смерті Маріамне Ірод впав у страшну депресію, захворів фізично і розумово так, що у його теці з'явилася надія, що ненависному зятю – кінець, і вона зможе своїх внуків провести на трон. Але за такі наміри стара Олександра поплатилася життям. Двоє синів Ірода і Маріамне – Олександр і Аристокбул, які навчалися і проживали у Римі, сприймалися єврейським народом, як спадкоємці Гасмонеїської династії по матері. Вони були відкликані до Єрусалиму Іродом і теж пізніше страчені.

Найстарший син Ірода - Антипатр (від першої жінки Доріс) намагався прискорити смерть батька, щоб захопити його престол. Він був викритий і страчений. У свій час Антипатр приклав руку до того, що були страчені його брати – Олександр і Аристокбул. Три роки пізніше його спіткала така сама доля, всього за п'ять днів до смерті батька.

Доля інших дітей Ірода склалася по-різному. Найвідомішими є ті, котрі згадуються у Новому Заповіті. У першу чергу, це син самарянки Малфаки Архелай. Він успадкував трон батька в Єрусалимі. Згадується у Мт. 2:22. Його правління було 10 років – 4 р. до н.е. – 6 р. н.е. Його влада поширювалася на Юдею, Самарію та Ідумею. Але правління Архелая було настільки жорстоким, що євреї і самаряни послали у Рим об'єднану делегацію із скаргою на нього. Імператор усунув Архелая з посади, відправивши його на заслання на південь Галлії (у місто В'єнна).

Другий син Ірода і самарянки Малфаки – Ірод Антипа. Цей Ірод є найвідомішим з усіх Іродів у Євангеліях. Він успадкував Галилею і Перею з титулом тетрарха. (Архелай мав титул етнарха). Його правління тривало з 4 р. до н.е. до 39 р. н.е. Христос називав його лисом (Лк. 13:32), вдало характеризуючи його хитрість і мстивість. Саме цей Ірод є вбивцею Івана Хрестителя. Перед ним на суді стояв Ісус Христос.

У випадку з Іваном Хрестителем євангелісти згадують незаконний шлюб Ірода Антипи з Іродіадою. Іродіада була дочкою Аристокбула, страченого сина Ірода Великого, тобто племінницею Антипи. Вона була дружиною Пилипа, ще одного сина Ірода Великого.

Цей Пилип був сином Ірода Великого і Маріамне II, іншої Маріамне, не з династії Гасмонейів, яку Ірод стратив у 29 р. до н.е. Ця Маріамне була дочкою Симона, священика, якого Ірод Великий, на угоду дружині, призначив первосвящеником, зробивши останнього об'єктом ненависті євреїв.

Так ось, цей Пилип, проживав у Римі, як звичайний громадянин. Ірод Антипа, відвідуючи Рим по справах, зупинявся в домі у Пилипа. Іродіада, будучи честолюбною жінкою, і яку не влаштував її не амбітний чоловік Пилип, швидко закрутила романс із слабким на жіночу стать Антипою. Щоб одружитися з Іродіадою, Ірод Антипа швидко розійшовся із своєю дружиною, дочкою аравійського царя Арети IV. Це, в свою чергу, призвело до прикордонного конфлікту між Антипою і Аретою.

Саме за цей незаконний шлюб між Антипою та Іродіадою, поплатився життям Іван Хреститель, докоряючи їх за це.

Але якраз шлюб з Іродіадою вартував царства для Ірода Антипи. Після смерті Тиберія у 37 році імператором став Калігула. Брат Іродіади Ірод Агриппа був призначений Калігулою правителем Ітуреї, Трахонітської землі, Авілінії та інших прилеглих земель. Також йому був присвоєний царський титул. Успіх Агриппи спонукав Іродіаду переконати чоловіка, щоб він теж просив собі титул царя. Коли Антипа прибув до Риму, представник Агриппи звинуватив його перед Калігулою у державній зраді. За це Калігула негайно змістив Антипу з посади і відправив на заслання до Ліону, в Галлії.

Тут варто зазначити, що Іродіада, як сестра Агриппи, не була позбавлена її власного майна, ні свободи пересування. Але вона послідувала за Антипою на заслання.

Ще одним відомим із синів Ірода Великого був Пилип тетрарх. (Лк. 3:1). Його матір'ю була Клеопатра з Єрусалиму. (Не плутати з Клеопатрою, останньою правителькою династії Птоломєїв у Єгипті, після смерті якої у 30-му році до н.е. Рим приєднав остаточно Єгипет до своїх територій).

Пилип-тетрарх разом із своїми зведеними братами – Археласем та Іродом Антипою, навчався у Римі. Після смерті батька він успадкував землі на півночі – Батанею, Трахонітиду і Авранітиду, тобто землі, які лежали на північний схід від Генисаретського озера і південніше Дамаску. Пізніше Тиберій додав до цих земель Ітурею. Він керував цими землями до смерті – з 4 р. до н.е. до 34 р. н.е. Його жінкою була Саломія, дочка Іродіади і Пилипа. Це та сама Саломія, яка догодила танцями Іроду Антипі і попросила голову Івана Христителя за намовлянням матері. Вважається найкращим серед Іродів правителів. Правив гуманно і справедливо, проявляючи справжню турботу про своїх підданих. Його правління було мирним і тривалим. Оскільки Пилип не мав нащадків, після смерті його володіння були об'єднані з Сирією, а потім у 37 році передані у володіння Іроду Агриппі I, сину Аристокла, його зведеного брата.

Внук Ірода Великого – Ірод Агриппа I був одним з трьох дітей Аристокла і його двоєрідної сестри Береніки. (Мама Береніки Саломія була сестрою Ірода Великого). Іншими дітьми були, знайома нам, Іродіада і ще один Ірод, цар Халкіди. Про цього Ірода в

Євангеліях не згадується взагалі. Він помер в 48 році. Але в Дії 25:13 – 26:32 згадується Вероніка (Верніка), сестра Ірода Агриппи II. Це були діти Агриппи I. Ця Вероніка була племінницею Ірода Халкідського і його дружиною. Про неї ще пізніше поговоримо.

Так ось, Ірод Агриппа I був царем з 37 по 44 роки. Про нього йдеться у Дії 12 р.

Він виховувався в Римі Друзом, сином Тиберія. Після смерті Друза у 23 році, повернувся у Палестину, без будь-яких засобів для існування. Ірод Антипа допоміг для племінника, призначивши на посаду наглядача над ринками в Тиверіаді.

Пізніше Агриппа знову повернувся до Риму, де став учителем внука Тиберія. За цей час він дуже зблизився з Гаєм, який пізніше став імператором Калігулою. Як тільки Калігула прийшов до влади, Ірод Агриппа отримав призначення бути правителем над територіями свого дядька Пилипа. (На півночі). Також він отримав титул царя. (Саме такий несподіваний успіх брата спонукав Іродіаду заставити Антипу просити собі теж царського титулу, за що останній і поплатився). У 39 році території Антипи були віддані для Агриппи. Коли в 41 році Калігула був убитий, Агриппа перебував у Римі, де вітав нового імператора Клавдія. Клавдій у відповідь не тільки закріпив за Іродом Агриппою I території, які йому були дані раніше Калігулою, але додав Юдею й Самарію. Таким чином, вперше з часів усунення Архелая (6 р. н.е.), у 41 році не був призначений римський прокуратор, а вся Палестина була об'єднана під владою царя Ірода. Вперше внук Ірода Великого тримав у своїй владі об'єднане царство свого діда. Але така ситуація тривала недовго – до смерті Ірода (в 44 році). Після його смерті царство знову було роз'єднане.

Повернувшись в Єрусалим, Ірод Агриппа регулярно відвідував храм, намагався жити за приписами єврейського Закону, подавляв будь-які спроби ввести поганські церемонії чи зображення в синагогах. Він відговорив Калігулу від намірів встановити свою статую для поклоніння в Єрусалимському храмі. (Це було у 40 році).

З іншого боку, така надмірна відданість юдаїзму зробила його одним з перших офіційних гонителів християнства. (Дії 12). На його наказ стратили Якова, сина Зеведеєвого, і хотіли стратити Петра, який був звільнений Ангелом надприродним способом. Варта

поплатилася за це життям з наказу Ірода (Дії 12:19). Кінець його життя описаний у Дії 12: 20-23. Про це також описує Йосип Флавій, чия розповідь у деталях співпадає з тим, про що пише Лука. Смерть цього Ірода була схожою до смерті його відомого діда. У нього залишилося п'ятеро дітей. Троє з них згадуються в Новому Заповіті – Ірод Агриппа II, Вероніка і її молодша сестра Друзілла. Крім них були ще син Друз і дочка Маріамна.

Ірод Агриппа II народився приблизно в 27 році. Виховувався в Римі. Коли помер батько, молодий царевич продовжував там перебувати. Імператор Клавдій порахував його ще дуже молодим, тому над Юдеєю знову був поставлений прокуратор. Після смерті його дядька Ірода Халкідського (у 48 році), йому було передано дядькове володіння. Крім того, він отримав право нагляду над Єрусалимським храмом і право призначати первосвященика. У 53 році він обміняв свої володіння на землі, які колись належали Пилипу і Лісанію, зробивши своєю столицею Кесарію Пилипову. Імператор Нерон розширив володіння Агрипи II, додавши йому декілька міст Галилеї та Переї.

На відміну від його батька, Ірод Агриппа II не мав прихильності євреїв. Тим більшої зневаги до нього викликали чутки про співжиття із сестрою Веронікою. Цей правитель згадується у книзі Дії Апостолів 25 і 26 розділи, у зв'язку з розглядом справи Апостола Павла перед Фестом. Він сказав Павлові: «Ти мало що не намовляєш мене, щоб я став християнином...» (Дії 26:28). Але йому також належать слова щодо Павла: «Міг би бути відпущений цей чоловік, якби не відкликався був до кесаря». (Дії 26:32).

Під час повстання євреїв (66 рік), він відкрито став на бік римлян. Після зруйнування Єрусалиму (70 рік) супроводив Тита до Риму, де й прожив решту свого життя. (Помер у 93 чи 100 році).

Аналізуючи все вище сказане, варто зазначити, що у період від смерті Ірода Великого до падіння Єрусалиму, головною політичною владою в Юдеї були священики на чолі з первосвящеником. Первосвященик був радником римського прокуратора, і часто його політичний тиск заставляв останнього змінювати свою політику. Духовенство через свій

вплив на населення, формувало громадську думку. (Ми це бачимо на прикладі впливу на Пилата у питанні засудження Христа).

Після Юдейської війни ситуація змінилася. Єврейська державність припинила своє існування. Декілька повстань спалахувало під час правління Траяна, але вони були придушені. Остання іскра єврейської незалежності була загашена у 132 – 135 роках під час повстання під керівництвом Бар-Кохби.

II. Суспільство, економіка, культура.

1. Суспільство.

Важко уявити стан суспільства першого століття з усіма його особливостями. Але деякі суспільні процеси можна простежити.

Греко-римське суспільство розподілялося наступним чином:

1. **Аристократи.** Це були правлячі землевласники. Часто вони були пов'язані з владою. Ці люди розкошували. Але такий спосіб життя призвів до деградації аристократії.
2. **Середній клас.** Дуже незначний і такий, що постійно зменшувався через жорсткі умови конкуренції з багатими власниками. Поступово ці люди поповнили ряди бідних і голодних, розорених дрібних фермерів, які заповнили великі міста, особливо Рим, і ставали залежними від державних дотацій.
3. **Плебеї.** Це були бідняки, положення яких часто було гіршим, ніж, навіть, у рабів, котрі мали їжу, одяг і дах над головою. У цих людей часто не було постійної роботи, а, отже, матеріального забезпечення. Тому часто вони ставали жертвами різних демагогів, які постійно щось обіцяли напівголодним людям.
4. **Раби та злочинці.** Не мали ніяких прав у суспільстві і були безкоштовною робочою силою в імперії. Рабами ставали через боргові неспроможності, війни (полонені). Ряди рабів поповнювали також діти рабів та спіймані злочинці. Багато рабів були високоосвіченими людьми – вчителями, лікарями, бухгалтерами, управлінцями, філософами тощо. Часто вони мали кращу освіту, ніж їхні господарі. Деякі раби отримали пізніше вільну від господарів, а декотрі змогли, навіть, відкупитися.

У єврейському середовищі теж був поділ на багатих і бідних. Близько 10% - це була еліта, решта 90% - це бідняки, переважно прості селяни.

2. Економіка.

Економіка Римської імперії в Новозавітні часи жила за рахунок:

1. Сільського господарства.
2. Дрібного виробництва.
3. Фінансового обігу.
4. Розгалуженої мережі доріг та транспортних сполучень.

1. Землеробство.

Римська імперія переважно займала території Середземноморського басейну. Дослідження показали, що в ті часи це були більш придатні для землеробства землі, ніж сьогодні. Крім південно-європейських і п-ва Мала Азія, досить придатними для ведення сільського господарства були землі Північної Африки, від Атлантики до Єгипту. Сьогодні там панує пустеля Сахара.

Історики зазначають, що вся Римська імперія була покрита фермами, на яких випасали худобу або вирощували фрукти чи овочі.

2. Дрібне виробництво.

Існували невеликі майстерні, на яких працювали переважно раби. У цих майстернях виготовляли різний посуд – мідний і керамічний, різні меблі, знаряддя праці та прикраси.

3. Фінансовий обіг.

В Римській імперії існувала фінансова система. Багато міст мали право чеканити власну валюту у вигляді різних монет. Також широко використовувалися монети завойованих народів. Відбувався обмін різних грошей, як ми це бачимо в храмі в часи Христа. Існувала певна банківська система, де видавалися кредити, різні позики тощо. У деяких притчах Христа (про таланти, наприклад) відображена фінансова система того часу.

4. Мережа доріг і транспорт.

Римські дороги були найкращим винаходом у доавтомобільний час. Римляни будували їх якомога пряміше, будуючи мости через долини й річки. Хоча дороги не були надто широкими (не більше 5 м більшість), але робилися за відповідними технологіями, де був передбачений стік води. Деякі з них використовуються і сьогодні. Римські дороги мали тверде покриття – це була бруківка.

Види транспорту залежали від багатства господарів. Багато людей втомлено волочилися по цих дорогах пішки. Інші їхали на ослах. Багатші використовували мули і коні. Аристократи мали легкі карети.

Також була розвинута мережа готелів, де мандрівники зупинялися поїсти і заночувати. Хоча кращий варіант був – зупинятися у друзів чи знайомих. Так було безпечніше і дешевше.

Найкраще був розвинутий морський та річковий транспорт. У Середземному морі було багато портів, через які здійснювалася торгівля. Найбільшим портом була Олександрія, як ринок збуту зерна з Єгипту. Часто такі торгові кораблі могли брати сотні пасажирів на борт. На річках використовували баржі для перевезення вантажів і товарів.

3. Культура і освіта.

В культурному плані суспільство у Римській імперії чітко поділялося на **євреїв** і **неєвреїв (язичників)**. Про життя і класифікацію єврейського суспільства поговоримо у розділі «Релігійна обстановка».

Щодо язичницького (неєврейського) суспільства, то більшість істориків погоджуються, що у першому столітті воно переживало значне зниження моральних устоїв; відбувалося падіння моральних стандартів. Цьому сприяли:

1. Рабство. Це – жорстока поведінка з людьми, які не мали абсолютно ніяких прав. Рабів у Римській імперії могло бути більше, ніж вільних людей. Рабство принижувало людину. Це приниження відбувалося з обох боків – принижувалася гідність людини, яку гнобили; з іншого боку – рабовласники ставали залежними від рабів настільки, що втрачали власну винахідливість і бажання.
2. Покарання злочинців – розп'яття на хрестах, використання каторжан на різних рудниках (копальнях), каменоломнях, – відображали загальну жорстокість того часу. Римляни запозичили розп'яття від завойованих ними карфагенян. Спочатку тільки рабів розпинали, пізніше цю кару почали застосовувати і щодо вільних людей, обвинувачених у злочинах проти імперії.
3. Бої гладіаторів – жорстокі видовища, що супроводжувалися вбивствами на сцені. Часто покараних до страти заставляли битися із професійними гладіаторами, знаючи наперед результат.
4. “Хліба і видовищ” – ось головний лозунг того часу у римському суспільстві. Для того, щоб утримувати натовп у покорі, потрібно було віднайти замітники. Задоволення необхідних потреб, наприклад, в їжі і видовища замінювали внутрішню духовну потребу суспільства.
5. Поширення ідолопоклонства – головна релігійна характеристика того часу. Всі, крім євреїв, були ідолопоклонниками.

6. «Культ сексу» – у грецькій мові існувало багато слів, що описували активні різновиди сексуальної діяльності. Крім того, багато богів з греко-римського пантеону мали розгнuzдані людські пристрасті, задовольняти які припадало «священникам» і «жрицям» – так звана «храмова проституція», яка користувалася особливою популярністю у першому столітті.
7. Гомосексуалізм – «найблагородніша» форма любові, дружби і спілкування між чоловіками. Подібне існувало і між жінками, хоча, можливо, не так було поширене.

Павло у Рим. 1:18-32 осуджує мораль язичників у Римі і, практично, у всіх великих містах імперії.

Філософи того часу любили розмірковувати про високі моральні стандарти і принципи, (особливо стоїки), але на практиці значна більшість з них не жили так, як навчали. Теоретично вони розуміли, що такий шлях, яке обрало суспільство, неодмінно його знищить. Але їхні розмірковування часто звучали саркастично.

Людське життя майже нічого не вартувало, вбивства були звичним явищем; розлучення легко було отримати, – це теж було звичним явищем. Від небажаних дітей з легкістю позбувалися. В такому суспільстві процвітали заобони, шахрайство й обман.

Сім'я була основою суспільства. Типова греко-римська сім'я була небагатодітною. Народжуваність була низькою. Щоб заохочувати багатодітність, влада надавала пільги тим, хто мав більше, ніж троє дітей. У євреїв були великі сім'ї.

Послабленню сім'ї сприяло те, що у сім'ях багатих власників вихованням дітей займалися раби.

Існувало три типи шлюбів:

1. Релігійні – офіційні і урочисті.
2. Купівля жінки чоловіком.

3. Спільне співжиття, коли жінка не була офіційною дружиною і жила у батьківському домі. Біблія вживає термін «наложниця». Це було майже у всіх стародавніх культурах.

При офіційному шлюбі сім'я жінки забезпечувала придане. У випадку розлучення його потрібно було повертати назад жінці. Коли чоловік запідозрював жінку у подружній невірності, – він міг легко з нею розлучитися. Жінка ж, навпаки, не могла звинувачувати чоловіка у невірності і, на підставі цього, розлучитися. Іншими словами, закон завжди був на боці чоловіка. Проте існували певні податки, які стимулювали шлюб і стримували розлучення.

Культурні досягнення:

1. Література – поезія, історія, філософія.

В часи правління імператора Августа відбувається розквіт римської літератури. Поета **Вергілія** називають пророком нової ери. Найвідоміша його поема «Енеїда», у якій автор прославляє Рим і виражає сподівання на майбутній «золотий вік». Твір дозволяє припускати, що автор ознайомлений зі Старим Заповітом.

Поет **Горацій** зодягнув латинську поезію в грецькі форми, а його сучасник **Овідій** тлумачить грецьку і римську міфологію, відображаючи моральні погляди римлян того часу.

Нові літературні обличчя з'являються в часи Нерона. Це – **Сенека**, стоїк-мораліст і вчитель Нерона, який писав філософські есе і драматичні трагедії, а також **Петроній**, громадський суддя при канцелярії Нерона, роман якого є найкращим джерелом для розуміння способу життя тієї епохи.

В останні десятиліття першого століття літературу прикрасили **Пліній Старший**, з його «Природньою історією», у якій він намагається науково описати природу і навколишній світ; **Квінтіліан**, який створює підручник з граматики і риторики; **Марціал**, котрий писав гострі критичні статті, як сучасні журналісти.

На зламі століть діють історики **Тацит** і **Светоній**, а також сатирик **Ювенал**.

2. Мистецтво і архітектура.

Римляни не були оригінальними у декоративному мистецтві, як, наприклад, греки, але вони були успішними у створенні довговічних монументів. Ще й сьогодні багато мостів, акведуків, театрів та інших споруд свідкують про добру якість римського будівництва.

3. Музика і драма.

Римська драма призначалася для натовпу, тому не мала глибокої філософської чи морального навантаження. Сценарії здебільшого стосувалися низьких сторін життя, тому були безсоромними та вульгарними і швидко деградували. Життя римлян було наповнене різноманітною музикою.

4. Арена.

Арени амфітеатрів мали ще гірший вплив на людей, ніж сцена. На сцені вчили непристойним речам і розбещенню. В амфітеатрах вчили жорстокості. Це – бої гладіаторів, де рікою лилася людська кров, а також бої між людьми і тваринами, які теж закінчувалися трагічно. Прославлення жорстокості у такий спосіб негативно впливало на людей.

5. Мови.

Латинська – офіційна мова імперії. Це була мова судів і літератури. В основному була поширена на Заході імперії. **Грецька** – культурна мова імперії. Була мовою міжнаціонального спілкування, переважно на Сході. **Арамейська** мова історично була міжнародною мовою на Близькому Сході. Була поширена у найсхідніших провінціях імперії, зокрема в Палестині. **Єврейська** була уже мертвою мовою на той час, але це була мова Святого Письма Старого Заповіту. Арамейська і грецька мови відіграють визначальну роль в історії ранньої Церкви і в створенні книг Нового Заповіту.

6. Науки – геометрія, фізика, астрономія, медицина.

Римляни були більше практиками, ніж теоретиками-науковцями. Вони більше задовольнялися елементарними знаннями, які були потрібні для вимірювання землі чи підрахунку грошей. Тому вони мало цікавилися математикою чи іншими науками. Але **греки** були іншими. Вони дослідили багато галузей різних наук ще до часів Христа.

Геометрія, буквально: наука про вимірювання землі, – своїм початком зобов'язана єгиптянам і вавилонянам, до греків потрапила через Фалеса з Мілету. Евклід з Олександрії (бл. 300 роки до н.е.) розвинув планіметрію до такої міри, що його теореми застосовуються з невеликими змінами і дотепер.

Архімед із Сірак'юз (III ст. до н.е.) провів серйозні дослідження в області механіки і фізики. Його теорії сьогодні вивчають школярі на уроках фізики.

Грецькі вчені IV-II ст. до н.е. – розвивали астрономію. Вони знали про те, що Земля є куля, яка повертається навколо своєї осі. Були вираховані розміри Місяця і його відстань до Землі, а також розміри Землі.

Географія теж мала розвиток у ті часи завдяки, зокрема Птоломею, який створив карти світу з усіма відомими частинами планети.

Греки дали великий розвиток для медицини. Римляни узагальнили і систематизували (в I – II ст.) багато з того, що винайшли греки до н.е. Але і греки у своїх винаходах не стояли на місці. Тому в часи Христа медицина динамічно розвивалася.

Пліній Старший, як уже зазначалося, написав «Природню історію». Це була свого роду енциклопедія, що нараховувала 37 томів і вміщала всі знання, відомі на той час, від землеробства до зоології.

Варто при цьому зазначити, що **євреї** мало цікавилися теоретичними науками того часу. Не було серед них видатних математиків чи фізиків. Але з іншого боку, наука не відкидалася, як така, що протирічить Божественному відкриттю. З цієї передумови і Церква теж відштовхувалася. Новий Заповіт не є науковою книгою сам по собі і не був здебільшого написаним науковцями, але він також не протирічить науці ні по своїх ствердженнях, ні по духу.

7. Школи – практичний підхід – читання, письмо, арифметика.

Нинішня система освіти не була знайома **римлянам**. У ті часи виховання дітей починалося педагогом, спеціальним рабом, який розумівся на науках. Читання, письмо,

арифметика – це були головні предмети навчального процесу. Більшість процесу складало зазубрювання матеріалу, що часто підсилювалося фізичними покараннями.

У євреїв була схожа методика навчання, але орієнтована на Старий Заповіт. Кращі учні пізніше навчалися біля когось із раввінів, як Павло, наприклад.

8. Подорожі.

Римська імперія славилася своєю розгалуженою мережею доріг, які до недавнього часу вважалися найкращими в світі. Існував вираз: «всі дороги ведуть у Рим».

Римляни старалися будувати свої дороги якомога прямішими, будуючи мости через річки і долини. Вони також робили насипи, щоб уникати спуски і різкі підйоми. Через скелі прорубували тунелі.

Для побудови доріг вони знімали верхній шар ґрунту, потім робили три шари фундаменту, стоки для води і зверху покривали все пласким каменем або спеціально витесаними кам'яними блоками. Таким чином, дороги були гладенькими і надійними. Деякі з них використовують і зараз. За підрахунками вчених, римляни проклали біля 80 тисяч кілометрів доріг.

Велика частина подорожей здійснювалася морським шляхом. На Середземному морі було багато морських портів, добре обладнаних для кораблів. Головним портом було місто Олександрія в Єгипті. Також були і багато інших портів. Лука згадує у книзі Дії Святих Апостолів морські подорожі Апостола Павла. Особливо драматичною була подорож до Риму, яку Лука описує у Дії 27.

Римські імператори планували будувати канали для з'єднання певних водних артерій. Так, наприклад, ще у часи Нерона був задум прорити Коринтський канал, який з'єднав би Адріатичне та Егейське моря. Цей задум був реалізований тільки у XIX столітті, але ідею виношували ще в Новозавітні часи. Деякі канали були прориті.

Крім того, використовувалися подорожі на човнах та баржі для перевезення вантажів та товарів по річках та проритих каналах.

Філософські школи греко-римського світу:

Філософія – це спроба зібрати воедино всі існуючі знання і втілити їх в досвід людини.

Існували різні філософські школи в часи, які передували християнству.

1. Платонізм.

Ця філософія отримала свою назву від Платона, великого афінського філософа і засновника академії. Він жив у IV ст. до н.е. (427 – 347 р. до н.е.). Платон був учнем і другом Сократа (469 – 399). Від свого вчителя Платон успадкував допитливий розум і навичку мислити абстрактно. Він навчав, що світ складається з нескінченного числа певних речей, кожна з яких є копією ідеальної речі. Наш матеріальний світ є копією, тінню ідеального світу, який Платон називав світом ідей. Ідеї є організовані в систему, на чолі якої стоїть ідея Добра. Платон ніколи не ототожнював ідею Добра з Богом – Творцем чи Деміургом (так називали Творця греки). Він вважав, що ідеї мають об'єктивне, тобто, – єдине реальне існування, слабким і спотвореним відображенням якого є наш теперішній світ. Як система, платонізм був дуже абстрактним, далеким від дійсності, поняттям. Це було причиною, чому він не приваблював простих людей. У Новому Заповіті платонізм не згадується, але його дуалізм відобразився в гностицизмі, з яким борються апостоли у пізніших посланнях, про що йтиметься далі у матеріалі. Також пізніший платонізм, більше відомий, як неоплатонізм, використовувався деякими отцями церкви III – IV ст. (Оріген, Каппадокійські отці) для підтримки і захисту християнських доктрин.

2. Епікурейство.

Ця філософська система отримала свою назву від імені засновника – Епікура з Афін (341 – 270). Він приблизно у 306 році до н.е. заснував свою школу. Найкраще погляди Епікура показані у працях його послідовника, – римського філософа-матеріаліста і поета Лукреція.

Ця філософія пояснює походження світу подібно до сучасної матеріалістичної теорії еволюції. Світ – набір випадковостей, тому в ньому немає ні сенсу, ні порядку, ні, звичайно, абсолютного добра. Вищим добром, згідно Епікура, є задоволення, як відсутність болі. На

сьогодні є суперечливим наскільки Епікур і його послідовники пропагували чуттєвість, як стандарт істини. Можливо це було пізніше, неправильне трактування позиції Епікура, який, між іншим, не заохочував до розбещеного способу життя. З іншого боку, епікурейство не встановлювало меж для егоїзму. По суті, це було атеїстичне вчення.

Ця філософія була досить популярною, тому що відповідала емоційним уявленням. Вона давала філософське оправдання тому, що люди люблять робити, а саме – ставити задоволення головною метою свого життя. Це вчення відкидало будь-яку думку про гріх чи відповідальність перед майбутнім судом. Воно не пророчило ніякої карі чи знищення існуючого порядку. Тут немає натяку на безсмертя, бо все те, що складається із атомів, тобто, фізичне буття не може бути таким. Враховуючи все це, – не дивно, що епікурейці в Афінах насміхалися з проповіді Павла, коли він проповідував про Христа і воскресіння мертвих. (Дії 17: 18, 32).

3. Стоїцизм.

В уривку, наведеному вище (Дії 17: 18, 32), поруч із епікурейцями згадуються стоїки. Засновником цієї філософської школи був Зенон (340 (336) – 265(4) рр. до н.е.). Він народився на Кипрі і, можливо, був семітського походження. Він вчив, що всесвіт керований Абсолютним Розумом чи Божественною волею. Отже, Зенон відкидав випадковість, а навчав про прогресивну цілеспрямованість. Стоїки вірили у те, що все, що відбувається, кероване Вищим Задумом, а отже, не піддається змінам і його потрібно приймати як належне. А це, у свою чергу, породжувало крайній аскетизм і, відповідно, досить високий вид моралі. Таке вчення сподобалося непохитному, законослухняному римському мисленню. Багато кращих державних діячів Рима були стоїками, наприклад: Сенека (5 до н.е. – 65 н.е.); Епіктет (50 – 130); Марк Аврелій (імператор у 161 – 180). Близьким до стоїцизму був і Цицерон (106 – 43), погляди якого були більш еkleктичні.

4. Циніки (кініки).

Засновником даного філософського напрямку був афінянин Антисфен (Антистен). Він був сучасником Платона і учнем Сократа. Але його учень Діоген Сінопський (412 – 323 до н.е.) був ще більше відомий, ніж вчитель.

Від Сократа вони успадкували переконання, що найважливіша річ у житті – це чеснота. Все інше – марнота. Ці філософи проповідували повну відсутність бажань, як найвище досягнення чесноти. Вони виступали проти будь-якої нерівності, були за зрівняння в правах жінок і рабів. Сам Антисфен був сином рабині і не мав громадянських прав, а Діоген був сином банкрута, позбавленим засобів до існування. Тобто, вони нічого не мали і для них залишалася тільки природа і те, що мали в собі. Вони не визнавали державних кордонів, уважали себе громадянами всесвіту, космополітами. Кініки часто бували навмисно непристойними і грубими в мові та поведінці, демонструючи зневагу до норм моралі та звичних суспільних устоїв. Вони вважали себе цілковитими індивідуалістами. Їхні ідеї мали підтримку серед значної частини античного суспільства.

Оскільки Антистен і Платон були найвизначнішими учнями Сократа, вони мали ворожі стосунки між собою, борючись за Сократову спадщину. Водночас репрезентують протилежні підходи до цієї спадщини, між якими не може бути порозуміння.

5. Скептики.

Філософська течія, що виникла приблизно в той самий час, що і стоїцизм та епікурейство. Засновником був Піррон з Елеї (365 – 295 р. до н.е.) (Хоча дати життя можуть трохи різнитися). Заперечували можливість пізнати істину. Все в житті – відносно: що є правильним для одних, не факт, що є правильним для інших. Скептицизм спонукував до сумнівів. Якщо кініки піддавали сумніву етичні норми, то скептики – більше піддавали сумніву інтелектуальну сферу діяльності людини. Це були постмодерністи античного часу.

6. Еклектики.

Філософська течія, яка намагалася об'єднати різні напрями філософії. Філон з Ларисси (160 – 80 р. до н.е.) був першим, хто прийняв ідею узгодження протиборчих доктрин. Найбільш придатним для еклектизму виявився Рим, де філософи не вміючи творити нових ідей, співставляли і поєднували старі. Рим дав незрівнянних учителів еклектизму – Варрона і, ще славнішого, Цицерона (106 – 43 р. до н.е.). Сам Цицерон не був творчим філософом, був виразником еклектичного духу, який панував у його часи. Цінність його, як філософа в тому, що оскільки більшість джерел, якими він користувався, загинули, його праці стали тим незамінним джерелом.

III. Релігійна обстановка.

1. Греко-римський пантеон.

Римська релігія була більш примітивною і зводилася до обожнення сил природи, з якими приходилося мати справу римським селянам. Переважно це були боги полів, лісів, небес, рік, посівів, врожаїв тощо. Але коли римляни зіштовхнулися з грецькою цивілізацією, яка в культурному сенсі вважалася вищою, – від греків вони перейняли не тільки філософію, але й релігію. Римські боги були ототоженні з грецькими: бог неба Юпітер – Зевс; його дружина Юнона стала Герою; бог моря Нептун став Посейдоном; бог підземелля Плутон став Гадесом; Мінерва стала Афіною; Венера – Афродітою; Меркурій – Гермесом; Діана – Артемідією.

Вся імперія була всіяна храмами, зведеними на честь тих чи інших богів. В храмах служіння звершували священики – жреці, існували різні свята, пов'язані з певними божествами. Народні міфи розповідали про життя богів і про те, як вони втручаються в життя людей. Офіційна влада Риму сприяла традиційним обрядам. Але не всі були в захопленні від такої релігійної системи. Сатирики висміювали грішки богів, а філософи вказували на те, що міфи про богів розбещують молодь. Зокрема Платон на це вказував ще у свої часи і закликав до перегляду офіційної релігії.

З іншого боку, випадок, описаний у Дії 19, вказує на те, як серйозно культу вкоренилися в свідомість мас і як небезпечно було ставати на дорозі у збуджених прихильників офіційних культів.

2. Поклоніння імператору і окультні вірування.

У першому столітті нашої ери відбуваються певні зміни в офіційній релігії. Релігія нового типу в імперії – це культ поклоніння державі. Передумовами цьому були елліністичні держави Птолемеїв і Селевкідів. Їхнім правителям надавали імена – Кіріос (Господь), Сотер (Спаситель), Епіфан (Богоявлений). Культ імператора зростав поступово. Юлія Цезаря, Августа після їх смерті зараховували до пантеону богів, хоча сам Август противився

обожненню при життю. Деякі імператори – Калігула чи Нерон, навпаки добивалися собі божественних почестей, але їх вважали безумцями. І тільки Доміціан зміг домогтися від підлеглих божественного поклоніння.

Уже на початку II століття Пліній Молодший виявляє християн і виносить їм вирок на підставі їх відмови принести жертву перед образом імператора. Одна з причин переслідування християн у II – III століттях – це якраз була відмова підносити божественні почесті людині, хай навіть тій, яка була на найвищому щаблі влади.

Окрім культу поклоніння імператору, в Римській імперії існували інші культу – містичні, східні релігії і культу. Інколи їх називали релігіями містерій або таємними культурами. Спільним для цих культів було те, що вони надавали людям можливість особистого досвіду спілкування з божеством, а також відчуття спільноти, братства із собі подібними богошукачами.

- Елевзінські містерії;

Самий відомий культ. Він існував на честь Деметри, грецької богині плодючості та землеробства. Існував міф про те, дочку Деметри – Персефону вкрав і зробив своєю жінкою Аїд, володар царства мертвих. Засмучена Деметра не давала виростати посівам. Тоді був знайдений компроміс – чотири місяці в році Персефону залишалася в світі підземних, а на інших вісім місяців вона поверталася до матері. Символічно це було пов'язано із циклами врожаю. На честь цієї події відбувалися щорічні святкування в містечку Елевсин, на захід від Афін.

- Культ Діоніса (Вакха);

Діоніс (Вакх) був сином Зевса і Земели. Він був богом вина та виноробства. Існувало безліч форм легенди про порятунок його від загибелі. На честь цього бога учасники містерій (часто жінки) доводили себе до екстазу через вино і непристойності. Евріпід (V ст. до н.е.) описує ці оргії в трагедії «Вакханки». Римський сенат пізніше (186 р. до н.е.) заборонив ці вакханалії через їх скандальний характер.

- Культ Ізиди єгипетської;

Це був один із найпопулярніших культів. Особливо був популярним серед жінок. Згідно міфу, чоловік Ізиди Озіріс був убитий і порубаний на шматки. Ізіда постійно шукає частини тіла, а потім за допомогою магічних ритуалів оживлює Озіріса, який став богом підземного світу. Спочатку римляни боролися з цим культом, але в часи Калігули він був офіційно визнаним. Крім того, Ізіда вшановувалася, як богиня всесвіту – Премудрість.

- Культ Адоніса, улюбленця Афродіти;

Адоніс, божество, коханець Афродіти, був убитий диким вепром. З крапель його крові вирости червоні квіти, що цвітуть весною. Горе Афродіти торкнулося сердець богів підземного світу. Вони дозволили Адонісу проводити шість місяців в році з Афродітою на землі. Символічно це було пов'язано із зимовим помиранням і весняним відродженням природи. Цей культ мав фінікійське походження і в його честь проводилися щорічні святкування.

- Культ Кібели і Аттіса, її улюбленого;

Бог Аттіс, улюбленець Кібели, матері богів, оскопивши себе, помирає. Обряди цього культу мали в своїй практиці дуже брудні оргії. Римлянам навіть заборонялося приймати в них участь.

- Мітраїзм;

Це був культ перського походження. В ньому брали участь самі лише чоловіки. Коріння цього культу було в зороастризмі. Між Ахура-Маздою, богом світла в зороастризмі, та людьми був Мітра, посередник. Символіка культу була пов'язана із перемогою над злом і даром життя посвяченим, які пройшли омиття кров'ю.

- Культ кабірів.

Культ фрігійського походження. Пізніше синкретизувався частково з декотрими аспектами культу Діоніса і, навіть, імператора.

3. Єврейська релігія.

Ця релігія займала особливе місце серед усіх інших релігій Римської імперії. З одного боку, це була національна релігія, з іншого, – були тисячі прозелітів. Це була строго монотеїстична релігія, де не допускалася навіть думка про можливість існування інших богів чи бога. Більшість народних релігій того часу базувалися на переданнях, міфах чи легендах. Але ні одна релігія не претендувала на божественне відкриття.

Юдаїзм базувався на Божественному відкритті, записаному в Святому Письмі і претендував на те, що передає слова Самого Бога, котре звернене до Його вибраних служителів.

Християнство – це квіточка, що виросла на стеблі юдаїзму. Тому нам варто детальніше розглянути цю релігію.

Юдаїзм I ст., з яким знайомимося на сторінках Нового Заповіту, сформувався завдяки певним процесам, що відбувалися в період між Заповітами. Насамперед, на формування нового юдаїзму, (а не того, який описаний в Старому Заповіті), вплинув Вавилонський полон. Євреї назавжди вилікувалися від ідолопоклонства. Вони згуртувалися навколо віри в Бога, і це допомогло їм зберегти свою ідентичність, як нації. Служіння жертвоприношення було замінено читанням і вивченням Тори.

З'являється мережа **синагог**, у яких проходять богослужіння. Синагоги стали місцевими центрами для поклоніння Богу. Вони замінили служіння в храмі, який був певний час зруйнованим, а пізніше розселення юдеїв зробили синагогу більше затребуваною. Духовне життя, яке вирувало навколо синагоги, було намаганням пристосувати старі обряди і церемонії юдаїзму до нових умов, в яких проживали юдеї. Це були умови, коли їхнє життя проходило далеко від батьківщини або рідного дому. Храм був відбудований, але знаходився далеко. Тому все почало крутитися навколо синагоги.

У синагозі відвідувачі сиділи на лавах, кам'яних чи дерев'яних. Спереду, лицем до зібрання, сиділи начальник синагоги і старійшини. Звучав спів і читалися біблійні тексти.

Промовець читав тексти стоячи, а коли коментував їх (проповідував), – сідав. Для молитви всі вставали. Ось **типовий порядок** богослужіння в синагозі:

- Шма Ізраель (5М. 6:4). Потім «Шемоне есре», – спів пісень прославлення Богу.
- Молитва.
- Спів псалмів.
- Читання Тори і Пророків (єврейською), а потім коментарі (Таргуми), здебільшого арамейською, але пізніше і грецькою. Це були мови, які були зрозумілі загалу.
- Проповідь (при умові, що в зібранні є проповідник).
- Благословіння і подяки. (В кінці).

Богослужбові формулювання були досить вільними, але в кінці молитви всі присутні хором промовляли «Амін».

Начальник синагоги головував на зібранні, відрекомендував гостей, призначав, хто буде читати Слово Боже, а також, хто буде проповідувати. Слово для проповіді надавалося освіченим гостям. Були спеціальні служителі, які займалися технічним забезпеченням служіння.

Рада старійшин здійснювала духовний нагляд за членами громади. Тих, хто важко згрішили, – карали і виключали з громади.

Були збори пожертвувань, які пізніше роздавали бідним.

Рання церква перейняла багато звичаїв синагоги.

Синагога часів Христа була не лише місцем для богослужіння, але культурним, політичним і громадським центром життя єврейської громади.

Варто зазначити, що в Новозавітні часи визначну роль в духовному житті євреїв відігравав **храм**. Перший храм Соломона був зруйнований вавилонянами у 586 році до н.е. Другий храм, про який згадують пророки Огій та Захарій, був відбудований у другій половині VI століття. (Приблизно 536 – 516 роки до н.е.). У 168 році до н.е. Антиох Єпіфан

пограбував і опоганив цей храм, зробивши там жертовник Зевсу. Через три роки Юда Маккавей очистив і відремонтував цей храм. Пізніше римляни у 60-50-і роки до н.е. знову пограбували храм. Ірод у 30-і роки до н.е. розпочав відновлення храму. В часи Христа цей храм все ще реконструювався. А у 70-му році знову був зруйнованим римлянами на чолі з Титом Флавієм.

Отже, храм займав територію приблизно 105 тис. метрів квадратних. Погани могли заходити тільки на зовнішнє подвір'я. Але написи латиною і грецькою забороняли для них заходити на територію, де були внутрішні подвір'я. Напис містив попередження про смертельну кару за порушення цього закону. Внутрішній храм був виключно для євреїв. Окремими приміщеннями були подвір'я для жінок і для чоловіків. А потім було подвір'я для священнодій, де знаходився мідний жертівник для цілопалень і умивальник – резервуар з водою для омиття священників. Після омиття священники заходили у святилище, де знаходився золотий семисвічник, на якому горіла оливкова олія з різними присадками, стояв стіл з хлібами показними, які щотижня замінювали. Цей стіл символізував постійну Божу присутність. Також був невеликий жертовник для кадіння. Важка завіса відділяла Святе Святих від решти святині. Туди мав право заходити тільки первосвященик один раз на рік у День відкуплення. До полону у цій частині храму знаходився Ковчег свідцтва. Але в часи Христа там було порожньо. *Його схема* (Гандрі, ст. 59).

Релігійний календар євреїв. (Тенні, ст. 109).

Свят було сім: Пасха (Песах), П'ятидесятниця (Шавуот), Свято Сурм (Новий рік, Рош Хашана), День очищення (Йом Кішпур), Свято Кучок (Суккот), Свято Світла або Обновлення (Ханука) і Свято Пурим.

Перші п'ять свят були приписані згідно Закону Мойсея, два останніх ввійшли в календар пізніше, після полону.

Пасха була головним святом, як в історичному, так і в релігійному контексті. Згадувалася річниця виходу євреїв з єгипетського рабства. Пасху святкували 14 Ніссана згідно місячного календаря і святкували 7 днів разом із святом Опрісноків. У цей час вживали прісний хліб. Це був один весняний святковий цикл. В цей час кожен дорослий єврей, який жив не далі, ніж 24 км, мав прийти в Єрусалим на свято, щоб брати участь в служіннях. В часи Христа Йосип Флавій описує, що в Єрусалим стікалося до трьох мільйонів людей.

П'ятидесятниця або Свято тижнів чи День Першоплоду святкували в Сівані, що відповідає нашому травню – червню. (6 Сівана). Згідно єврейської традиції це була річниця отримання Закону через Мойсея на Сінаї. Також, це був день, коли приносилися перші плоди збору врожаю, як особлива вдячність Богу. Це свято теж було часом паломництва до Єрусалиму. Саме цього дня народилася Церква Ісуса Христа в Єрусалимі.

Новий Рік за цивільним календарем зустрічали першого Тішрі. Цілий день євреї сурмили в сурми і рожки. Це свято святкували не лише в храмі, але і в синагогах. Тому паломників не передбачалося багато. В часи Христа це було свято, коли євреї веселилися і привселюдно читали Закон Мойсея.

День очищення святкували 10 Тішрі. Це був день всенаціонального посту і покаяння. Саме цього дня первосвященик заходив до Святого Святих. Саме цього дня євреї, згідно ЗМ. 16, відпускали козла відпущення (Азазеля) на пустиню з гріхами народу. В сучасному юдаїзмі Рош Хашана та Йом Кіппур зливаються в один цикл покаяння, коли віруючі євреї аналізують себе, каються, просять у Бога прощення за попередній гріх, щоб прощеними, оновленими увійти в наступний рік.

Свято Кучок. Це свято святкувалося тиждень і теж передбачало відвідини храму дорослим населенням Юдеї. Вони будували намети з гілок (кучки), в яких проживали тиждень. Це символізувало подорож по пустині та її закінчення. Також це був день подяки за врожай, після закінчення його збору. Це свято мало відтінок веселощів і народного гуляння. Святкували 15 – 22 Тішрі.

Свято відновлення або **свято світла** святкували в місяці Кіслеві. Воно стало святковою традицією після очищення Юдою Маковеєм храму у 164 році до н.е. після його осквернення Антиохом Єпіфаном. У всіх єврейських домах засяяли яскравим світлом каганці на честь цієї події. За часом святкування воно співпадає з сучасним Різдом за Григоріанським календарем.

Свято Пурим. Назване так на честь жеребка, який кидали, щоб визначити дату знищення євреїв. (Ест. 3:7; 9: 20-28). Святкується 14-15 Адара. Це – сучасний березень.

Групи, які існували в юдаїзмі в часи Христа.

Фарисеї. Найбільш чисельна і найбільш впливова релігійна група. Назва походить від дієслова «Парас» – відділятися, відокремлюватися. Вважається, що як окрема група, з'явилися в період після Маковеїв. Із 135 р. до н.е. міцно зайняли свою нішу в юдаїзмі. Їхнє богослов'я базувалося на цілому канонічному Писанні, включаючи Закон, Пророки і Писання. Також вони надавали великого значення усному закону або переданню. ТаНаК часто тлумачили алегорично, але передання дотримувалися з усією педантичністю. Дуже ретельно дотримувалися святкування суботи, давання десятини, практикували молитви і пости, а також інші церемонії. Фарисеї вірили в воскресіння мертвих, безсмертя душі, в існування ангелів і злих духів.

Тенні приводить список семи різновидів фарисеїв:

1. Фарисей «плече». Носив свої добрі діла перед людьми, як значок на плечі.
2. Фарисей «трішечки почекай». Просив людей зачекати, поки він зробить добру справу.
3. Фарисей «сліпий». Поранився, зіштовхнувшись зі стіною через те, що йшов із закритими очима, щоб не дивитися на жінок.
4. Фарисей «похила голова». Ходив так, щоб уникнути спокуси.
5. Фарисей «рахівник». Перераховував свої добрі діла, щоб побачити, чи вони перевищують його помилки.

6. Фарисей «Богобійний». Той, хто досягнув праведності, як Йов.

7. Фарисей «Люблячий Бога». Подібний до Авраама.

Дійсно, ця група в Юдеї мала багато недоліків, але не всі з них були лицемірами. Були такі, як Никодим чи Йосип з Ариматеї. Савл про себе говорить, як про фарисея і сина фарисея, що він був «невинний щодо правди в Законі». (Фил. 3:6).

Багато фарисеїв були лицемірними, самоправедними, але порівняно з іншими, їх мораль була високою.

На сьогодні, з усіх груп в тодішній Юдеї, збереглися лише фарисеї, як сучасні ортодокси.

Садукеї. Вважається, що назву отримали, як сини Садока, первосвященника часів Давида і Соломона. Вони не були такими чисельними, як фарисеї. Переважно – священики. Мали владу в часи Христа і апостолів.

Притримувалися строгого дотримання Тори і визнавали тільки її канонічною. Другу і третю частини Старого Заповіту не вважали канонічною. Були раціоналістами свого часу і не вірили ні в що надприродне. Заперечували існування ангелів, демонів, не вірили в безсмертя. Це була ліберальна течія тогочасного юдаїзму. Після знищення єврейської державності в другій половині I ст. н.е., садукеї перестали існувати як група.

Єссеї. Це була ще одна релігійна група в тогочасному юдаїзмі. До речі, ця група не згадується на сторінках Нового Заповіту. Це було певне аскетичне братство, яке мало спеціальну посвяту. Стати частиною єссеїв було не так просто. Вони жили обшинним життям. Саме життя громади було аскетичним і строго регламентованим.

В богословському сенсі вони були близькими з фарисеями, але мали ще більш строгі правила і церемонії. Щось трохи схоже до чернецького життя. Декотрі богослови і дослідники раннього християнства припускають, що Іван Хреститель був членом єссеїської общини, або мав певну дотичність до неї.

У 1947 році за збігом щасливих обставин були виявлені Кумранські печери, які були ідентифіковані, як поселення древніх єссеїв. Внаслідок розкопок було знайдено багато праць,

в яких описане життя древніх есеїв. Ці знахідки пролили багато світла на життя, побут, звичаї і культуру мешканців древнього Кумрану. Про есеїв також описує у своїх працях єврейський історик Йосип Флавій. Можливо існувало декілька різних, в деяких моментах не зовсім ідентичних груп есеїв. Як і садукєї, припинили своє існування в другій половині I століття.

Іродіяни. На відміну від попередніх релігійних груп, іродіяни були політичною течією, яка складалася з прихильників династії Іродів. Вони підтримували Римську владу в Юдеї, хоча складно сказати, наскільки щиро. В релігійному сенсі склалися переважно з садукєїв.

Зилоти. Це була політична течія, протилежна іродіянам. Вони прагнули звільнитися від римського поневолення, часто застосовуючи насильницькі методи. Один з учнів Христа, Симон, був зилотом. Є велика вірогідність того, що розбійники на хресті і Варавва, замість якого був розп'ятий Христос, могли бути зилотами. Цю групу також називають націоналісти-радикали.

Елліністи. Часто згадуються уже в книзі Дії Святих Апостолів. Це були етнічні євреї, які жили в діаспорі. Переважно втратили або втрачали (поступово) арамейську мову, якою спілкувалися євреї Ізраїлю, єврейську культуру, а дехто, навіть, єврейську релігійну ідентичність. Вони відвідували Єрусалим на свята, але не дотримувалися строго Закону Мойсея. Одним із найбільш відомих представників еллінізму часів Христа був Філон Олександрійський.

Книжники. Це не була ні релігійна, ні політична група серед євреїв. Це була група вчителів, яких називали равві або раввинами, тобто вчителями Закону. Початок беруть з часів Ездри. В часи Христа книжники тлумачили Закон і навчали народ Слову Божому і традиціям ізраїльського народу. Часто ототожнюються з фарисеями.

Розділ 2. Життя Ісуса Христа.

Було приділено багато уваги вступній частині щодо історичного фону Нового Заповіту. Тепер варто звернути увагу на сам Новий Заповіт.

Він складається з 27 книг, які можна класифікувати наступним чином:

4 Євангелії – від Матвія;

від Марка;

від Луки;

від Івана.

Історична книга Нового Заповіту – Дії Святих Апостолів.

Послання Павла:

До Римлян;

1-е до Коринтян;

2-е до Коринтян;

До Галатів;

До Ефесян;

До Филип'ян;

До Колосян;

1-е до Солунян;

2-е до Солунян;

1-е до Тимофія;

2-е до Тимофія;

До Тита;

До Филимона.

В цю групу зараховують

Послання до Євреїв.

Разом 14.

Соборні послання: 7.

Послання Якова;

1-е Петра;

2-е Петра;

1-е Івана;

2-е Івана;

3-є Івана;

Послання Юди.

Пророча книга Нового Заповіту – Об’явлення Івана Богослова.

Євангелії названі згідно імен їх авторів – **Матвія, Марка, Луки, Івана**. Книгу Дії Святих Апостолів написав Лука, один з євангелистів. Павло написав 13 послань. Авторство Послання до Євреїв є дискусійним, але існує певна ймовірність того, що його теж міг написати Павло. Соборні послання написані чотирма авторами – Яковом, Петром, Іваном та Юдою. Останню книгу написав Апостол Іван. Отже, всіх є 8 або 9 авторів.

З літературної точки зору **Євангелії** та **Дії Святих Апостолів** мають історичний характер і є розповідями. **Послання** – це література епістолярного жанру і ці книги мають доктринальний характер. **Об’явлення** – пророча книга, яка відноситься до категорії апокаліптичної літератури. Звичайно, в історичних книгах є багато доктрин і пророцтв, в посланнях також є пророцтва. Тому така класифікація є дещо умовною, але загальноприйнятною.

Варто зазначити, що порядок розташування Новозавітних книг відрізняється від хронології написання. Найдавнішою Новозавітною книгою прийнято вважати Послання Якова. Написане це послання в першій половині 40-х років, можливо 44 – 45 роки. Послання до Галатів Павло написав в кінці 40-х. Можливо, 48 чи 49 роки. Протягом 50-х років з’явилася частина листів Павла – 1 і 2-е до Солунян, 1 і 2-е до Коринтян, послання до Римлян. Дискусійним є час написання Синоптичних Євангелій (пізніше даний термін буде пояснено). Принаймні дві Євангелії могли бути написаними у 50-і роки. Це – від Матвія і від Марка. На початку 60-х були написані Тюремні послання Павла – до Ефесян, до Филип’ян,

до Колоссян і до Филімона, а також два з Пасторських послань – 1-е до Тимофія і до Тита. У цей час, найвірогідніше, були написані праці Луки – Євангелія і Дії Святих Апостолів. У другій половині 60-х було написане останнє послання Павла – 2-е до Тимофія, а також 1 і 2-е послання Петра, послання до Євреїв і, можливо, послання Юди. Праці Івана – Євангелія, послання і Апокаліпсис (Об'явлення), – були написані в 90-і роки. Хоча, можливо, Євангелія від Івана було в кінці 70-х років. (Є така думка).

Отже, ми розглянули загальну хронологічну картину написання Новозавітних книг. Коли будемо розглядати кожну книгу окремо, тоді розглянемо детальніше питання дати написання.

Говорячи про життя Ісуса Христа, ми, звичайно, вдаємося тут до чотирьох євангельських описів. Три перших називаються Синоптичними Євангеліями через схожість опису. (Від двох грецьких слів: «син» і «опсестаї» або «оптаномай», що означає – «дивитися спільно»). Тобто, вони були написані ніби під одним кутом бачення. Четверта Євангелія значно відрізняється від попередніх. Тому будемо розглядати їх в порядку черги.

Самі Євангелії не претендують на вичерпний опис того, що сказав чи звершив Ісус. Навпаки, кожен з євангелістів підкреслює вибірковість інформації при описанні ними біографії Христа. (Ів. 20:30; Лк. 1:1; Мт. 1:1; Мр. 1:1). Кожен автор розповіді про Ісуса ставить перед собою певну мету і, відповідно, її досягає, вибираючи ті чи інші повчання Ісуса або Його справи (чуда).

Матвій описує життя і діяльність Ісуса Христа, як **Месії** єврейського народу. Він пише до євреїв про їхнього **Царя**. Тому розповідь Матвія має в собі багато цитат із Старого Заповіту, багато промов Царя, Його вчинки, які підкреслюють Його месіанство. З іншого боку, **Марко** пише, як напів римлянин (за батьківською генеалогією). Тому він пише до відповідної аудиторії – до **римлян**, намагаючись розповісти їм про Христа. Але Марко показує Христа не як Царя, а як **Слугу**, як Того, Хто прийшов послужити іншим. І хоча між першими двома Євангеліями багато схожого, але є й відмінності, які залежать від мети

написання. У Марка майже немає промов Ісуса Христа, але є великий акцент на Його діла. Марко майже не цитує Старий Заповіт.

Лука, грек, пише до **греків**. Також він – лікар. (Кол. 4:14). Христос у Луки має більш людські особливості, тобто показаний, як Досконала **Людина**. Звичайно, Лука не применшує Його Божественності, але робить акцент на Досконалу Людськість. Греки – люди, які люблять філософствувати. У Луки, як і в Матвія, багато промов Ісуса Христа, але мало при цьому цитат із Старого Заповіту.

Отже, перші три Євангелії мають багато схожого матеріалу, але існують певні відмінності, викликані вищезазначеними причинами.

Четверта Євангелія відрізняється від попередніх. Деякі події повторюються, наприклад, чудо нагодування п'яти тисяч людей п'ятьма хлібами і двома рибами є в усіх чотирьох євангелистів. Деякі події є в Івана і двох інших синоптиків, або в Івана і когось одного, але багато того, що описує Іван, в інших не зустрічається. **Іван** ніби доповнює інших. У його описі робиться великий наголос на **Божественність** Ісуса Христа.

Тому можемо зробити висновок, що кожен євангелист, описуючи портрет Ісуса Христа, доповнює один одного, причому всі пишуть незалежно і сприяють цілісності образу Спасителя людства.

I. Матвій.

Про Матвія, як **автора** першої Євангелії, ми знаємо те, що він був серед 12-ти учнів Ісуса, колишній митник, якого Сам Христос покликав слідувати за Ним. (Мт. 9:9; Мр. 2:14; Лк. 5:27). Його єврейське ім'я – Левій. (Саме так його називають Марко та Лука). У самого Матвія (тобто, в Євангелії від Матвія) стоїть його грецьке ім'я, яким ми його тут і називаємо. У Марка говориться про те, що він був сином Алфея. А Лука пише, що Левій справив у своєму домі велику гостину, після чого послідував за Ісусом. (Лк. 5:29).

У списках майбутніх апостолів – Мт. 10: 2-4; Мр. 3: 16-19 і Лк. 6: 13-16, у Матвія згадується, як митник Матвій, у Марка й Луки – просто Матвій. Після Вознесіння Господа приводиться список Апостолів (Дії 1:13), де теж згадується Матвій. Оце й все, що ми про нього знаємо. У самій Євангелії не говориться про те, хто був її автором. Першим про це стверджував один з Отців Церкви, учень Апостола Івана – Папій, який жив у першій половині II століття. Папій стверджував, що Матвій написав свою Євангелію арамейською мовою, яку пізніше переклав грецькою. Подібно писав Іринеї у 2-й половині II століття. Євсевій у IV столітті, цитуючи Папія, стверджував те саме. Оріген теж згадує Матвія, як автора Євангелії, написаної єврейською (арамейською) мовою.

Отже, авторство Матвія було в ранні століття визнаним фактом. Оскільки сам Матвій не був надто відомим і популярним серед Апостолів, не було потреби його іменем називати підробку. З іншого боку, Матвій був високоосвіченою людиною свого часу. Робити записи – це було його професією, як митника. Тому цілком логічно, що Матвій міг робити нотатки того, про що навчав Ісус, відмічати події, з Ним пов'язані, а пізніше це все укласти в працю, яку ми називаємо сьогодні – **Євангелія від Матвія**. Можливо, ця праця спочатку вийшла арамейською мовою, а пізніше була написана в ширшому форматі автором і грецькою, враховуючи реалії 50-60-х років, коли уже більшість у Церкві була грекомовна. Сам Матвій за родом служби мав володіти і грецькою, і латиною.

Щодо точної дати і місця написання цієї Євангелії – відомостей нема, але діапазон можливості дати – **50-70** роки, дехто навіть – з 45 року, тобто – до зруйнування Єрусалиму. Припускають, що ця Євангелія могла бути написана з Антиохії Сирійської.

Ключовий текст – **1:1**. Ісус є Сином Давида, що показує Месіанські натяки або претензії, а також Син Авраама, що говорить про єврейський контекст з самого початку. Також відповідно мети Матвія ключовим можна вважати **27:37**. «Це Ісус, Цар Юдейський». Отже, Матвій представляє для нас **Царя**. Цей Цар є довгоочікуваним **Месією**, Якого євреї довго чекали, а коли Він прийшов – Його не впізнали.

Ще одним ключовим текстом можна вважати **6:33**. «Шукайте ж найперш Царства Божого й правди Його, – а все це вам додасться». Оскільки у цій Євангелії Ісус показаний як **Цар**, Євангелію називають **Євангелією Царства**. Вираз «Царство Небесне» зустрічається 31 раз, «Царство Боже» – 5 разів, Царство в інших формах – 12 разів.

Для порівняння в інших євангелистів – у Марка «Царство Боже» – 14 разів, «Царство» – 1 раз; у Луки – «Царство Боже» – 30 разів, «Царство» – 6 разів; у Івана – «Царство Боже» – 2 рази, «Царство» – 3 рази.

Пишучи до євреїв, Матвій намагається уникати слово «Бог» і похідні від нього. Тому там, де в інших «Царство Боже», у Матвія – «Царство Небесне».

Отже, головне завдання Матвія – показати, що Ісус з Назарету є **Месія**, прихід Якого сповістили пророки. З іншого боку, Матвій намагається спростувати неправильні стереотипи про Христа, про Його життя, вчення, вчинки, які були нав'язані юдейським керівництвом для простих людей. (Тут варто врахувати, що з одного боку, ще жили очевидці подій служіння Христа, а з іншого, – пройшло з тих пір 20-30 років).

Структура цієї Євангелії може бути сфокусована навколо двох схем. Перша схема – біографічна і є типовою для інших синоптичних Євангелій. У ній є дві відправні точки –

4: 17 і 16: 21. Спільним є вираз – «Із того часу Ісус розпочав (став)...

У першому уривку говориться про початок проповіді Ісуса, – те, що зробило Його дуже популярним у народі. У другому уривку говориться про початок втрати Його популярності, що привело до смерті на хресті. Ісус почав відкривати цю істину учням.

Інша схема – тематична. Текст поділений на п'ять частин, кожна з яких закінчується фразою: «Коли Ісус закінчив ці слова, (перестав навчати тощо)». Ці тексти зауважуємо у Мт. 7: 28; 11:1; 13:53; 19:1; 26:1.

Згідно такої структури книга ділиться на 8 частин, включаючи вступ, страждання Христа, заключну частину.

Отже, план **Євангелії Месії (Царя)** наступний:

I. Здійснення пророцтва про Месію. 1:1 – 4:11.

1. Родовід Месії. 1: 1-17.

2. Історія народження. 1: 18 – 2:12.

А). Історія Йосипа й Марії. 1: 18-25.

Б). Мудреці зі Сходу. 2: 1-12.

3. Втеча до Єгипту і повернення у Назарет. 2: 13-23.

4. Підготовка до служіння. 3:1 – 4: 11.

А). Проповідь Івана Хрестителя. 3: 1-12.

Б). Хрещення Ісуса. 3: 13-17.

В). Спокуса в пустині. 4: 1-11.

II. Проголошення основ вчення (принципів) Месії. 4:12 – 7:29.

1. Галилейське служіння. 4: 12-25.

А). Початок служіння. 4: 12-17.

Б). Покликання перших учнів. 4: 18-22.

В). Благовістя в Галилеї. 4: 23-25.

2. Нагорна проповідь. 5–7.

А). Вступ. 5: 1-2.

Б). Блаженства. 5: 3-12.

- В). Сіль і світло. 5: 13-16.
- Г). Коментарі деяких заповідей. 5: 17-48.
- Г). Вчення про милостиню, молитву й піст. 6: 1-18.
- Д). Вчення про скорби й надію на Бога. 6: 19-34.
- Е). Інші повчання про справжню духовність. 7: 1-27.
- Є). Вплив на слухачів. 7: 28-29.

III. Прояв влади Месії. 8:1 – 11:1.

1. Десять чуд і події, які їх супроводжують. 8:1 – 9:34.

- А). Уздоровлення прокаженого. 8: 1-4.
- Б). Уздоровлення сотникового слуги. 8: 5-13.
- В). Уздоровлення Петрової тещі та багатьох інших. 8: 14-17.
- Г). Застереження послідовникам. 8: 18-22.
- Г). Утихомирення бурі на морі. 8: 23-27.
- Д). Уздоровлення двох біснுவатих. 8: 28-34.
- Е). Уздоровлення розслабленого. 9: 1-8.
- Є). Покликання Матвія. 9: 9-13.
- Ж). Питання посту. 9: 14-17.
- З). Уздоровлення жінки, хворої на кровотечу і воскресіння дочки начальника синагоги. 9: 18-26.
- И). Уздоровлення двох сліпих. 9: 27-31.
- І). Уздоровлення німого. 9: 32-34.

2. Місія дванадцятьох. 9:35 – 11:1.

- А). Потреба в працівниках. 9: 35-38.
- Б). Ісус посилає дванадцятьох на проповідь. 10: 1-15.
- В). Попередження щодо переслідувань і заклик не боятися. 10: 16-33.
- Г). Заклик любити Ісуса понад усе. 10: 34-42.
- Г). Особистий приклад місії. 11:1.

IV. Пояснення плану (програми) Месії. 11:2 – 13:53.

1. Ісус та Іван Христитель. 11: 2-19.
 - А). Відповідь Івану Христителю. 11: 2-6.
 - Б). Оцінка служіння Івана Христителя. 11: 7-15.
 - В). Порівняння служінь Ісуса та Івана, в контексті несприйняття обох. 11: 16-19.
2. Докора невірним містам і заклик до втомлених і обтяжених. 11: 20-30.
3. Ісус демонструє Свою перевагу над суботою. 12: 1-14.
 - А). Захист Ним учнів через зривання колосків у суботу. 12: 1-8.
 - Б). Уздоровлення сухорукого в суботу. 12: 9-14.
4. Подальші уздоровлення і дискусія щодо сили на вигнання демонів. 12: 15-37.
5. Вимога месіанської ознаки і відповідь Ісуса. 12: 38-50.
6. Навчання притчами. 13: 1-53.
 - А). Притча про сіяча. 13: 1-9.
 - Б). Пояснення причини, чому Ісус навчав притчами. 13: 10-17.
 - В). Вияснення притчі про сіяча. 13: 18-23.
 - Г). Притча про кукіль. 13: 24-30.
 - Ґ). Притча про гірчичне зерно і розчину. 13: 31-33.
 - Д). Пояснення притчі про кукіль. 13: 34-43.
 - Е). Інші притчі в цьому розділі. 13: 44-53.

V. Пояснення мети (завдання) Месії. 13:53 – 19:2.

1. Не сприйняття на батьківщині (в Назареті). 13: 53-58.
2. Ув'язнення й смерть Івана Христителя. 14: 1-12.
3. Чудо нагодування п'яти тисяч народу. 14: 13-21.
4. Ісус, йдучи по воді бурхливого озера, демонструє Свою владу учням. 14: 22-36.
5. Протистояння з фарисеями і книжниками щодо ритуального опоганення. 15:1-20.
6. Уздоровлення дочки хананеянки та багатьох інших. 15: 21-31.
7. Нагодування чотирьох тисяч людей. 15: 32-39.

8. Нова вимога месіанської ознаки і відповідь Ісуса. 16: 1-12.
 9. Визнання Петра. 16: 13-20.
 10. Попередження Ісуса щодо Свого майбутнього страждання, смерті та воскресіння. 16: 21-28.
 11. Переображення Господнє. 17: 1-13.
 12. Вигнання демона з хлопчика. 17: 14-21.
 13. Чергове попередження про смерть і воскресіння. 17: 22-23.
 14. Податок на храм. 17: 24-27.
 15. Промова Ісуса про принципи субординації в Царстві Небесному. 18: 1-35.
 - А). Приклад дитини. 18: 1-10.
 - Б). Мета приходу Христа. 18: 11-14.
 - В). Гріх серед віруючих. 18: 15-20.
 - Г). Прощення: підхід і притча. 18: 21-35.
 16. Початок подорожі в Юдею. 19: 1-2.
- VI. Загострення стосунків Месії з релігійними керівниками. 19:3 – 26:2.
1. Питання шлюбу і розлучення. 19: 3-12.
 2. Благословення дітей. 19: 13-15.
 3. Ціна учнівства і нагорода. 19: 16-30.
 4. Притча про працівників у винограднику. 20: 1-16.
 5. Третє попередження про страждання і смерть. 20: 17-19.
 6. Прохання про почесні місця у Царстві Месії. 20: 20-28.
 7. Уздоровлення двох сліпих біля Єрихону. 20: 29-34.
 8. Славний в'їзд Христа в Єрусалим. 21: 1-11.
 9. Очищення храму. 21: 12-17.
 10. Урок неплодного фігового дерева. 21: 18-22.
 11. Питання влади Ісуса. 21: 23-27.
 12. Одні з останніх притч, які демонструють повне відкинення Месії. 21: 28 – 22: 14.

- А). Притча про двох синів. 21: 28-32.
 - Б). Притча про злочинних робітників у винограднику. 21: 33-46.
 - В). Притча про весілля царського сина. 22: 1-14.
13. Кульмінаційні дискусії, які демонструють повне відкинення Месії. 22: 15-46.
- А). Питання оплати податку кесарю. 22: 15-22.
 - Б). Питання садукеев про воскресіння. 22: 23-33.
 - В). Питання про найбільшу Заповідь. 22: 34-40.
 - Г). Питання Ісуса про походження Месії. 22: 41-46.
14. Суворий докір книжників і фарисеїв. 23: 1-39.
15. Проповідь на Оливній горі. 24–25.
- А). Ознаки, що передуватимуть Другому приходу Христа. 24: 1-28.
 - Б). Прихід Сина Людського. Останні притчі, які ілюструють Його прихід. 24:29 – 25:30.
 - В). Останній суд. 25: 31-46.
16. Останнє попередження Ісуса про Його розп'яття. 26: 1-2.
- VII. Страждання і смерть Месії на хресті. 26:3 – 27:66.
- 1. Підготовка. 26: 3-16.
 - А). Рішення синедріону. 26: 3-5.
 - Б). Намащення миром в домі Симона прокаженого. 26: 6-13.
 - В). Юдина зрада. 26: 14-16.
 - 2. Таємна вечеря. 26: 17-35.
 - 3. Ісусова молитва в Гетсиманії. 26: 36-46.
 - 4. Арешт Ісуса. 26: 47-56.
 - 5. Суди та знущання. 26:57 – 27:26.
 - А). Нічний суд у Каяфи. 26: 57-68.
 - Б). Відречення Петра. 26: 69-75.
 - В). Звинувачувальний вирок синедріону. 27: 1-2.

Г). Самогубство Юди. 27: 3-10.

Г). Суд над Ісусом у Понтія Пилата. 27: 11-26.

6. Розп'яття на Голгофі і поховання Ісуса. 27: 27-66.

А). Знущання, розп'яття і глузування. 27: 27-44.

Б). Смерть Ісуса. 27: 45-56.

В). Поховання. 27: 57-66.

VIII. Воскресіння і Велике Доручення Месії. 28: 1-20.

1. Воскресіння. 28: 1-10.

2. Підкуп сторожі і чутки про викрадення. 28: 11-15.

3. Велике Доручення. 28: 16-20.

Отже, зміст **Євангелії від Матвія** сфокусований навколо **п'яти основних промов** Ісуса – Нагорної проповіді (**5–7**), наставлення учням перед тим, як послати їх на проповідь (**10**), проповіді притчами (**13**), проповіді перед тим, як відправитися з Галилеї до Юдеї (**18**), останньої промови, яка складалася з докору книжникам і фарисеям і проповіді про останні події (**23–25**). Остання промова у Матвія, на відміну від інших євангелистів-синоптиків, представлена як цілісний матеріал.

Саме таке фокусування навколо п'яти промов Ісуса можна пояснити бажанням Матвія представити свого головного героя, як нового, більш величного Мойсея (5М. 18: 15, 18, 19). Як і Мойсей, Ісус проголошує частину Свого Закону з гори (5:1; 24:3). Кількість Його промов відповідає кількості книг (промов) Мойсея.

Подібно до Мойсея, Немовляті Ісусу загрожує смерть від самого народження. Палац фараона став рятівним для Мойсея, як і сам Єгипет став рятівним для Ісуса.

В Своїй Нагорній проповіді Ісус переплітає етичні принципи Свого Царства з Законом Мойсея, відштовхуючись від нього і знаходячи практичне застосування цього Закону у Своєму вченні.

Але на відміну від Мойсея, який не увійшов у обітовану землю, бо помер, – Ісус, хоч і помер, розп'ятий на хресті, але воскрес! Він, згідно Матвія, є Той, хто **воскрес** із мертвих, має всю владу на небі і на землі, як справжній Цар всесвіту. Він має владу над злом, перемігши його Своєю смертю і воскресінням.

Крім композиції п'яти бесід, у Матвія спостерігаються також інші композиційні нахили – три. Наприклад, родовід Ісуса він ділить три рази по чотирнадцять родів. У Нагорній проповіді є три чесноти праведного життя (про милостиню 6:1, про молитву 6:5, про піст 6:16), три заборони (не складайте скарбів 6:19; не судіть 7:1; не давайте святого псам 7:6), три заповіді (5:21; 5:27; 5:33), три приклади руйнівників скарбів – міль, іржа, злодії (6: 19-20), три види молитви (просіть, шукайте, стукайте, 7: 7-8), три приклади праведного життя (вузька дорога, тісні ворота 7: 13-14, добре дерево з добрими плодами – фігами і виноградом 7: 16-17, будинок на камені 7: 24-25).

Цікаво, що у Мт. 13 є вісім притч і Мт. 23 вісім разів зустрічається вислів «Горе вам» (23: 13, 14, 15, 16, 23, 25, 27, 29), але якщо ілюстрацію 13:52 не розглядати як притчу, а 23:14 у багатьох грецьких текстах відсутній і може розглядатися, як органічно приєднана вставка, то тоді ми можемо говорити ще й про дві комбінації по 7.

Звертаючись в першу чергу до читачів євреїв, Матвій починає свою розповідь з родоводу Ісуса Христа. **1:1** вказує на те, Ісус Христос є Сином Давида, тобто є його нащадком, що з самого першого речення натякає на месіанство. Він також є Сином (нащадком) Авраама, тобто підкреслюється Його єврейськість.

Порівнюючи приведений Матвієм родовід (1: 7-11) із аналогічними родоводами Старого Заповіту (1Хр. 3: 10-16), ми бачимо, що Матвій виключає з родоводу трьох царів (Ахазію, Йоаша і Амацію) у 1:8 з метою, щоб урівноважити цей родовід, тобто зробити пропорційно три по чотирнадцять поколінь (1:17).

Отже, перші 14 поколінь – від Авраама до Давида (обидва згадані в 1:1), від Давида до вавилонського переселення – 14 поколінь (хоча насправді більше, про це ми говорили вище),

від вавилонського переселення до Христа – теж 14 поколінь. Всіх поколінь від Авраама до Христа – 42 покоління.

Одна з особливостей родоводу Христа – це включення в цей родовід окремих жінок. Це були жінки, вчинки яких не сприймалися євреями однозначно. Тамара – спокусила свого тестя і народила йому сина Фареса (Переца). Сама Тамара була ханаанеянкою. Інша ханаанеянка, яка ввійшла в родовід Христа – Рахав. Біблія дає їй характеристику – блудниця. Про неї читаємо на початку книги Ісуса Навина, як про людину, яка повірила в Бога Ізраїлю і стала частиною цього народу. Вона народила Вооза (Боаза). Потім була Рут. Рут, за національністю моавітянка, в цілому позитивний персонаж Біблії. Про неї оповідає книга, названа її іменем. Вона була матір'ю Йовіда, прабабою Давида. Наступною жінкою в цьому родоводі була Вірсавія. Вона в даному тексті не згадується за своїм іменем, але за іменем свого колишнього чоловіка – Урієва. Хоч вона пізніше й стала дружиною Давида і матір'ю Соломона, але Біблія говорить про перелюб Давида з цією заміжною, на той час, жінкою, чоловіка якої Давид зміг позбутися через спецоперацію на війні. Останньою жінкою, яка згадується в даному родоводі, є Марія, Матір Ісуса Христа. Матвій не дає характеристику життя Марії, але Лука згадує про неї, як про побожну, благочестиву дівчину, яка удостоїлася великої честі стати матір'ю Господу. Хоча Марія в цьому списку є прекрасним винятком, але євреї, опоненти вчення Ісуса, уже розпускали різні недобрі чутки щодо походження Ісуса і Його досить загадкового народження. Тому Матвій, пишучи євреям, з самого початку, після родоводу, описує, як це все відбулося. Про подробиці стосунків Йосипа і Марії до народження Христа описує тільки Матвій. У Луки увага звернена зовсім на інше.

Лише у Матвія описана історія відвідання Немовляти Ісуса мудрецьями зі Сходу, а також історія Ірода, його пошуки Немовляти з метою убити, втеча до Єгипту Йосипа і Марії з маленьким Ісусом і повернення в землю Ізраїлю, але у Галилею. Лука про це все не згадує у своїй розповіді. Про Єгипет, Ірода, мудреців він нічого не пише. Марко та Іван взагалі не торкаються питань народження й дитинства Месії Ісуса.

З іншого боку, Матвій нічого не згадує ні про обрізання Ісуса, ні про епізод зустрічі з Немовлятком праведного Семена і Анни пророчиці, ні про епізод, коли 12-літній Ісус, відвідуючи храм зі Своїми батьками, «загубився».

Про початок виходу Христа на Месіанську працю, згадують всі чотири євангелисти. У Матвія це вже 3-й розділ, у якому описано про служіння Івана Христителя і хрищення Ісуса від Івана у водах Йордану. Перша половина 4-го розділу – це випробування Ісуса в пустині від диявола.

У цій частині розповіді Матвій 10 разів посилається на Старий Заповіт (1:23; 2: 6, 15, 18, 23; 3:3; 4: 4, 6, 7, 10).

Свою подальшу розповідь про служіння Христа Матвій починає з Галилеї. У цій частині ми бачимо проголошення духовних та етичних принципів царства Месії. Ісус закликає людей до покаяння, як до необхідної умови приналежності до Його Царства. (4:17). Він обирає Своїх перших учнів на березі Галилейського моря – Симона (Петра), його брата Андрія, двох синів Заведеевих – Якова та Івана.

Матвія 5–7 – це один з найвідоміших євангельських фрагментів – Нагорна проповідь. У Матвія приводиться найповніша її версія. У ній приводяться духовні принципи Царства. В цій проповіді виражена позиція Ісуса до Закону (5:17), «Я прийшов їх не усунути (Закон і пророків), а виконати».

Ісус вимагає праведності, яка перевищує праведність книжників і фарисеїв. Ісус говорить не про зовнішнє дотримання заповідей, а про внутрішню позицію, яка виражається у чистоті серця, мірилом якої є Сам Бог. (5:48).

Євангелист Матвій описує початок Нагорної проповіді Ісуса, надаючи їй певної урочистості, подібно, як Мойсей, котрий отримує Закон на горі. Далі йдуть дев'ять блаженств, якими підкреслюється сучасне непевне або критичне положення і майбутня винагорода. Тому закінчується ця частина закликом «радіти і веселитися, бо нагорода велика на небі». (5:12).

Два наступних твердження: «Ви – сіль землі», «Ви – світло для світу», показують відповідальність послідовників Ісуса, які покликані бути громадянами Царства.

У цій частині Ісус коментує шосту і сьому заповіді, а також деякі інші положення, в яких показує переваги внутрішніх змін і позиції над зовнішнім формальним дотриманням заповіді.

Далі Ісус говорить про милостиню, навчає послідовників молитви «Отче наш», у якій особливо підкреслює значення прощення, говорить про відношення до земного багатства. Ключовою тут є ідея – «Шукайте ж найперш Царства Божого та його правди, а все це (земне, матеріальне) додасться вам». (6:33).

Нагорна проповідь продовжується закликом не судити несправедливо; просити, шукати, стукати, щоб одержати; «Золотим правилом» – «Як бажаєте, щоб вам люди чинили, так чиніть їм і ви» (7:12). Далі Христос говорить про широку і вузьку дороги, застерігає щодо лжепророків і тих, хто не приносить добрий плід і закінчує Нагорну проповідь притчею про будівництво дому на камені (фундаменті) і піску.

Отже, мірилом праведності в Нагорній проповіді є не відповідність людським ідеалам; не етика, як така, сама в собі, але пізнання Христа, послух і виконання Його слів (7: 22-24). У Нагорній проповіді однозначно підкреслюється те, що Христос є в центрі всього вчення і всієї віри.

Через Нагорну проповідь Ісус не тільки показав людям всю невідповідність фарисейської релігійної системи, але і те, що їхньої праведності недостатньо, щоб увійти в Царство Боже. Крім того, народ був дуже здивований наукою Ісуса, бо Він «навчав їх, як можновладний, а не як ті книжники і фарисеї». (7: 28-29).

У третій частині даної Євангелії (8:1 – 11:1) спочатку перераховані 10 чуд, які демонструють владу Ісуса над хворобами та силами природи, а потім описана місія дванадцятьох, яку можна вважати передачею влади (повноважень) від Ісуса до Його послідовників.

Перший підрозділ, де описані чуда і події, які їх супроводжували, можна поділити на три серії подій, де в кінці кожної підводиться підсумок діяльності Ісуса.

Три перших чуда – uzдоровлення слабого на проказу, сотникового слуги і Петрової тещі, а також багатьох інших в Капернаумі, підсумовуються цитатою з Ісаї 53:4 «Він узяв наші немочі, і недуги поніс». (8:17).

У другій групі теж описані три чуда – втихомиріння бурі на морі, звільнення двох біснуватих від демонічної залежності і uzдоровлення розслабленого, якого принесли на ношах. У цій частині уже є діалоги, які розкривають суть учнівства – ціну слідування за Ісусом, а також покликання Матвія, майбутнього автора даної Євангелії, який був відкинутий офіційною юдейською релігійною системою. Закінчується цей фрагмент вченням Ісуса про молоде і старе вино, і про старі й нові бурдюки, куди заливали вино. (9:17).

Третя група описує чотири чуда – uzдоровлення жінки, яка страждала на кровотечу 12 років, воскресіння дочки начальника синагоги, зцілення двох сліпих і звільнення та uzдоровлення німого біснуватого. Підсумком даної частини є подив народу і поділення юдейської спільноти. Одні сказали: «Ніколи таке не траплялося серед Ізраїлю!» Інші, фарисеї, казали: «Виганяє Він демонів силою князя демонів». 9: 33-34. Тобто, месіанська епоха настала, мертві воскресають, сліпі прозрівають, залежні звільняються, але релігійні вожді ожорсточуються.

У другому підрозділі даної частини описана місія Дванадцятьох, доручена для них Христом. Починається даний уривок текстом про те, що «Ісус обходив всі міста та оселі, навчаючи в їхніх синагогах, та Євангелію Царства проповідуючи, і уздоровлюючи всяку недугу та неміч усяку». (9:35). Текст майже дослівно повторює сказане в 4:23, що в сукупності з 24:14 і Великим Дорученням 28: 19-20 показують загальну ідею місії Христа. Заключні вірші 9-го розділу (35-38) є вступом до 10-го розділу, в якому мова йде про обрання апостолів і посилення їх на місію. 10: 2-4 – вперше приводиться поіменний список дванадцятьох майбутніх апостолів. Посилаючи їх на місію (на практику), Ісус дав їм владу над нечистими духами і щоб уздоровляли всяку недугу і неміч всіляку. (10:1). Цей розділ є

настановою для тогочасного служіння (практики) учнів, але в ньому переплітається минуле й сучасність, принципи місії тоді і зараз, перестороги й заклики, які не втратили своєї актуальності, хоча деякі з настанов мали тимчасовий характер. Тому завдяки даному розділу ми маємо хороше керівництво з учнівства і місіонерської посвяти Господній справі.

Завершується дана частина (11:1) особистим прикладом Ісуса посвяти місії проповіді Євангелії і навчання послідовників.

Наступна, четверта частина, (11:2 – 13:53) – пояснення плану, програми Месії. У цій частині книги Ісус багато навчає притчами. 11-й і 12-й розділи, які передують 13-му, де зібрано вісім притч, мають додаткові промови, які відносяться до природи і важливості Його місії.

В першій половині 11-го розділу Матвій описує місію Івана Хрестителя в контексті його певних сумнівів, а також свідчення Ісуса про Івана, його служіння, а також порівняння служінь їх обох і несприйняття кожного з них більшою частиною народу.

Продовжуючи звертатися до невірного роду (своїх сучасників), Ісус виголошує вирок декільком галилейським містам – Хоразіну, Вифсаїді, Капернауму, порівнюючи їх з поганськими Тиром, Сидоном, Содомом. Закінчується 11-й розділ закликом до струджених і обтяжених прийти до Ісуса і знайти спокій у Ньому.

У наступному 12-му розділі протистояння між Ісусом і фарисеями зростає. Практично весь цей розділ показує, що напруженість стосунків між Ісусом і Його опонентами зростає. Вони звинувачують Його в порушенні суботи, звинувачують в тому, що Він робить чуда силою Вельзевула, князя демонів. Саме тут Ісус говорить про найбільший гріх, який не прощається – богозневага на Святого Духа. У цих словах і в подальшій промові Ісуса проголошується вирок невіруючим вождям народу, які жадали ознак від Христа.

Заключні вірші показують відношення Ісуса до Своєї рідні і хто є Його справжньою ріднею.

Наступний розділ (13-й) – виголошення притч, які показують характер Божого Царства. Тут є вісім притч:

1. Притча про сіяча. 13: 3-23.
2. Притча про кукіль. 13: 24-30, 36-43.
3. Притча про гірчичне зерно. 13: 31-32.
4. Притча про розчину. 13:33.
5. Притча про скарб. 13:44.
6. Притча про перлину. 13: 45-46.
7. Притча про невід. 13: 47-50.
8. Притча про господаря. 13: 51-52.

Ми їх тут не коментуємо, але лише констатуємо факт їх наявності в тексті.

П'ята частина книги (13:53 – 19:2) називається: «Пояснення мети (завдання) Месії». Вона є більшою, ніж попередні частини. Конфронтація між фарисеями, книжниками та Ісусом зростає. Починається цей фрагмент книги описом того, що Ісуса відкинули свої мешканці Назарету. (13: 54-58). Їхнє невірство було причиною того, що Він не вчинив там чуд багатьох. Причиною такого відношення було те, що вони бачили в Ньому лише молоду людину, яка виросла на їхніх очах. Думка про те, що такий «звичайний» чоловік і є обіцяний Месія не вміщалася у їхній свідомості. «І вони спокушувалися Ним». (13:57а).

Страта Іродом Івана Христителя і його реакція на діяльність Ісуса Христа – це ще один штрих зростаючої конфронтації до служіння Месії. (14: 1-12). Незважаючи на це, Ісус продовжує звершувати Свою місію по Галилеї. Подібним чином написаний і 15-й розділ – дискусія з єрусалимськими книжниками і фарисеями щодо передання старших, а потім продовження Його діяльності, що виражалось в багатьох uzдоровленнях та інших чудах.

Аналізуючи дану частину (13:53 – 19:2), спостерігаючи за зростаючою напруженістю між Ісусом і різними верствами єврейської громадськості, а також нерозумінням учнів, ми бачимо, що Ісус починає підготовлювати Своїх учнів до того, що Йому потрібно постраждати, померти і воскреснути. (16: 21-28; 17: 22-23). У цій частині є два цікавих епізоди (16: 13-20 і 17: 1-13) – Ісус починає більше відкриватися Своїм учням, Хто Він є насправді. Діалог з учнями, кульмінацією якого є визнання Ісуса Месією Петром, а також

Преображення на горі в присутності трьох з учнів, є особливими моментами, де слава і велич контрастує з відчуттям страждань і смерті, які наближалися.

Шоста частина (19:3 – 26:2) – найбільша. Конфлікт між Ісусом і єврейською елітою досягнув апогею. Після цього був арешт і розп'яття. Про це уже в наступній, сьомій частині.

У цій частині книги багато полеміки, яка збільшує напругу, про яку читаємо в попередній, п'ятій частині. Починається даний фрагмент книги полемікою між Ісусом та фарисеями щодо питань сім'ї, а саме – можливості розлучення. (19: 3-12). У другій половині 19-го розділу (16-26) є ще одна полеміка, яка виглядає не так гостро, але судячи зі слів Ісуса (19: 17, 23, 24), там теж міг бути прихований недобрий намір спіймати Ісуса на слові. У розповіді Луки (18:18) можна спіймати цей натяк.

У цій частині Євангелії Ісус знову говорить про Своє страждання і смерть. (20: 17-19). Вперше Ісус заявляє про розп'яття, хоча про хрест, як умову слідування за Ним, Він згадує ще у 16: 24-26. На тлі такої дискусії між Ісусом та книжниками і фарисеями, ми читаємо про реакцію учнів на почуте і відповіді Ісуса. 19: 27-30; 20: 20-23, 25-28. У 20:28 знову Христос нагадує про Свою місію, як Месії. У 20-му розділі ми читаємо притчу про робітників у винограднику і про uzдоровлення двох сліпих, ім'я одного з них, згідно Марка, було Вартимей (Мр. 10:46).

Практично, ця шоста частина книги, яка показує загострення стосунків з єврейською елітою, – це остання подорож Ісуса з Галилеї до Єрусалиму. Події 19-го–20-го розділів відбуваються по дорозі. 21-й розділ починається з опису в'їзду Ісуса в Єрусалим на ослі за тиждень до розп'яття і воскресіння. Практично ця подія і те, що відбулося після неї, було апогеєм всієї розповіді про Ісуса у євангелістів. Все подальше почало розвиватися у прискореному режимі.

Коли Ісус в'їхав у Єрусалим, ціле місто прийшло в рух, задаючи питання: «Хто це такий?» Це було питання з месіанським підтекстом. Після цього Ісус увійшов в храм і почав там наводити порядок, очищаючи його від торгівлі. Очевидно тут мова йде не про лише

будівлю храму, а весь прихрамовий комплекс, – подвір'я, куди допускалися погани і де велася торгівля.

Коментуючи цю подію Ф.Ф. Райчинець у «Слов'янському Біблійному коментарі» пише наступне: «Ісус в'їхав у Єрусалим, як смиренний Цар. Але в храмі поводить себе, як грізний пророк, який вигнав усіх продавців і покупців у храмі, і поперевертав грошомінам столи, та ослони – продавцям голубів. (21:12). Лагідність, притаманна Ісусу, не мала нічого спільного з нерішучістю і боязню, але випромінювала рішучість, готовність виконувати волю Бога, що б про це не думали люди».

Вчинок Ісуса був пророчим, який виражав, з одного боку, Божий гнів, дивлячись у що перетворили храм, а з іншого, – відкриття суду, який має прийти на храм, як на місце, яке втратило своє головне призначення. Відповідь Ісуса, яка супроводила Його вчинок (21:13) – виражає комбінацію двох пророчих текстів – Ісаї 56:7 та Єремії 7:11. Матвій відзначає (а цей текст є тільки у Матвія), що після цього приступили до Ісуса в храмі сліпі та криві, і Він їх уздоровив. (21:14).

На другий день після в'їзду в Єрусалим і очищення храму Ісус проголошує вирок неплідному фіговому дереву. Здійснення цього вироку згідно Марка 11: 20-21 здійснилося на другий день. (У Матвія зразу, 21:19). Що цим вчинком Ісус хотів показати? Виглядає так, що свідками цього були тільки учні Христа. Тим більше, Марко зазначає, що не пора на фіги була (Мр. 11:13).

Найбільш правдоподібним поясненням цієї події є не сам факт прокляття дерева, а те символічне пророче значення, яке здійснив Ісус. Це дуже схоже до того, що відбулося в Едемському саду, коли згрішили наші прабатьки. Змій тварина став знаряддям сатани, але кари повзати на череві і їсти порох земний не уникнув. В чому вина змія-тварини? В тому самому, що і цього фігового дерева. Для тварини її перетворення з миловидної тварини на потвору нічого не значить. Це – безсловесна звірина, яка живе за своїми інстинктами. Але для людини був урок – до чого приводить гріх. Так само і тут. Для дерева це нічого не означало, але це був урок людям, в тому числі читачам Євангелії, до чого приводить

безплідність. Ставши безплідним, Ізраїль загине, засохне, а плід буде приноситися іншими. Правда, для Ізраїлю, його залишку, існує надія, що Бог повернеться до них обличчям (Рим. 9–11).

Урочистий в'їзд в Єрусалим, очищення храму, чуда uzдоровлення не могли не викликати запитання, які задали релігійні вожді Ізраїлю: «Якою Ти владою чиниш оце? І хто Тобі владу цю дав?» (21:23). Це запитання викликало різку полеміку, тому що Ісус не даючи відповідь на їхнє запитання, задає їм зустрічне запитання, на яке у них теж не було бажання відповідати. Практично друга половина 21-го розділу, 22-й і 23-й розділи – це гостра полеміка між Ісусом і різними групами вождів – фарисеями, книжниками, садукееями, іродіанами, яка закінчується виразом цим людям у промові 23-го розділу Матвія. Полемізуючи з цими різними групами Ісус розповів три притчі – про слухняного й неслухняного сина; про злочинних винарів; про весільних гостей. Цікаво, що у Марка та Луки у цій частині розповіді тільки одна притча про злочинних винарів. У Луки, правда, є теж притча про весільний бенкет, але вона знаходиться в іншій частині Євангелії і має інший контекст. (Лк.14).

Дискусії, які описує Матвій, стосувалися різних богословських і соціальних питань, які турбували євреїв. Це питання податку для кесаря, воскресіння мертвих, найбільшої заповіді і розуміння Месії, як нащадка Давида.

24–25 розділи – це велика есхатологічна промова, яка вказує на найближчі перспективи Ізраїлю, котрий відкинув Месію, і віддалені події останнього часу в його есхатологічному вимірі. Ісус передрікає зруйнування Єрусалиму і храму, як результат того, що Ізраїль не прийняв свого Царя. В промові переплетено декілька притч, які теж вказують на час повернення Христа як Царя для суду. Ця промова отримала назву як проповідь на Оливній горі, тобто на місці, де Ісус її виголосив, дивлячись на Єрусалим із Своїми учнями.

Завершується цей велика частина попередженням Ісуса про те, що через два дні буде Пасха і Син Людський буде виданий на розп'яття. (26: 1-2).

Передостання частина даної Євангелії – це страждання і смерть Месії на хресті. 26:3 – 27:66. Конфлікти, про які Матвій описує у попередніх частинах Євангелії, закінчилися хрестом. Це було не просто відкинення Месії. Це було щось гірше. Це було вбивство руками римлян, подібно, як Давид колись убив Урію руками аммонітян, з якими воював Ізраїль в часи його царювання.

Уривок починається з інформації про те, що опоненти Ісуса зібралися на нараду на чолі з первосвященником Каяфою (найбільш вірогідно, що це було засідання Синедріону) і прийняли рішення про смертний вирок для Ісуса. Правда, рішення було прийняте з певними острахами, побоюючись людей, щоб не було повстання, бо Ісуса підтримувало багато людей.

В той же час в домі одного з наближених до Ісуса, Симона прокаженого, було інше зібрання. Про самого Симона прокаженого ми нічого не знаємо, крім того, що в його домі у Віфанії було зібрання учнів. Іван пише, що Лазар, друг Ісуса, теж був на цій вечері, Марта прислуговувала там, а Марія була тією жінкою, яка намастила Ісуса дорогим миром, яке коштувало 300 динарів. (Іван 12: 1-5). Матвій цих імен не називає, крім власника дому, як і тих учнів, які виразили невдоволення. Іван пише, що це був Юда Іскаріот.

Матвій, не називаючи імен невдоволених, а він пише у множині (26: 8,10), зазначає, що Юда Іскаріотський подався до первосвящеників з пропозицією видати Ісуса. Очевидно його невдоволення, розчарування Ісусом поступово наростало, а ця ситуація з жінкою, яка вчинила зі слів учнів таке марнотратство і те, що Ісус заступився за неї, і було останньою краплею терпіння Юди, після чого він «зірвався».

Таємна вечеря в горниці на свято Опрісноків в Ісуса з учнями, боротьба в Гетсиманії, арешт Ісуса, нічний суд у Каяфи, відречення Петра, звинувачувальний вирок синедріону, самогубство Юди, суд римської влади в особі Понтія Пилата, розп'яття, смерть і поховання, – ось така послідовність того, що описує Матвій у 26-му, 27-му розділах.

Останній, 28-й розділ присвячений останній темі – Воскресіння Ісуса Христа і Його останній Заповіт учням – Велике Доручення.

Матвій описує воскресіння Христа, як потужну дію Божу, – землетрус, прихід Ангела з неба, відвалений великий камінь, який закривав вхід до гробу, налякана сторожа, воскреслий Ісус, Який зустрів схвильованих жінок.

Пізніше Матвій приводить інформацію, якої немає в інших євангелістів, – це підкуп сторожі первосвящениками і поширення чуток про те, що тіло Ісуса вкрали учні. Завершується Євангелія зустріччю учнів з воскреслим Ісусом в Галилеї і Великим Дорученням. 28: 18-20.

Отже, останній, 28-й розділ підводить підсумок всій розповіді Євангелії – це ілюстрація ставлення до Ісуса. Одні відкинули Його через невірство – первосвященики, які поширюють корупційну практику підкупу. Інші – поклонилися Йому в результаті прийняття Його як Господа і Спасителя.

Майже в кожній частині Євангелії є певний заклик Ісуса Своїм учням. Цей заклик автор робить закликом Ісуса для своїх читачів.

«Увійходьте тісними ворітьми, бо просторі ворота й широка дорога, що веде до погибелі, – і нею багато-хто ходять.

Бо тісні ті ворота, і вузька та дорога, що веде до життя, – і мало таких, що знаходять її!» 7: 13-14.

Це був заклик у II-й частині. Він є складовою Нагорної проповіді Ісуса.

«Не думайте, що Я прийшов, щоб мир на землю принести, – Я не мир принести прийшов, а меча.

Я ж прийшов порізати чоловіка з батьком його, дочку з її матір'ю, і невістку з свекрухою її.

I: вороги чоловікові – домашні його!

Хто більш, як Мене, любить батька чи матір, той Мене недостойний. І хто більш, як Мене, любить сина чи дочку, той Мене недостойний.

І хто не візьме свого хреста, і не піде за Мною слідом, той Мене недостойний.

Хто душу свою зберігає, той погубить її, хто ж за Мене погубить душу свою, – той знайде її». 10: 34-39.

Це заклик III-ї частини.

«Прийдіть до Мене, усі струджені та обтяжені, – і Я вас заспокою!

Візьміть на себе ярмо Моє, і навчіться від Мене, бо Я тихий і серцем покірливий, – і знайдете спокій душам своїм.

Бо ж ярмо Моє любе, а тягар Мій легкий!»

Цей заклик ми читаємо у IV частині книги. А закінчується ця частина запитанням, яке задав Ісус після відомої всім проповіді притчами (13 розділ): «Чи ви зрозуміли це все?» (13:51).

У V-й частині кульмінаційним є діалог Ісуса з учнями з двома запитаннями:

«За кого народ уважає Мене, Сина Людського?» 16:13.

«А ви за кого Мене маєте?» 16:15.

Петро відповідає: «Ти – Христос, Син Бога Живого!» 16:16.

Відкинення Його Єрусалимом побудило Христа звернутися до міста з закликом до покаяння:

«Єрусалиме, Єрусалиме, що вбиваєш пророків та каменуєш посланих до тебе! Скільки разів Я хотів зібрати діти твої, як та квочка збирає під крила курчаток своїх, – та ви не захотіли!

Ось ваш дім залишається порожній для вас!

Говорю бо Я вам: відтепер ви Мене не побачите, аж поки не скажете: Благословенний, Хто йде у Господнє Ім'я!» 23: 37-39.

Це було звернення VI-ї частини книги.

Останній розділ має заключне повеління Ісуса, яке стосується не тільки VII-ї і VIII-ї частин, але стосується всієї книги, тобто є остаточним закликком Євангелії –

«Дана Мені всяка влада на небі й на землі.

Тож ідіть, і навчіть всі народи, хрестячи їх в Ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа, навчаючи їх зберігати все те, що Я вам заповів. І ото, Я перебуватиму з вами повсякденно аж до кінця віку!» 28: 18-20.

Таким чином, в кожному розділі є можливість застосовувати практичну дію читача в міру того, як він прочитає дану книгу.

Особливості книги.

1. Євангелія від Матвія є однією з найбільших книг Нового Заповіту і має найбільшу кількість розділів (разом з книгою Дії Святих Апостолів).
2. З усіх чотирьох Євангелій вона є найбільш проєврейською. (Написана до євреїв, має найбільшу кількість цитат Старого Заповіту, показує Ісуса, як Месію, Царя Ізраїлю). Має близько 50 прямих цитат і біля 75 посилань на Старий Заповіт.
3. Євангелія має найбільш системні розповіді про чуда, прощення гріхів, проповіді Ісуса. Уже з II століття стає завдяки цій системності базовим матеріалом для навчання ново навернених.
4. П'ять головних проповідей містять найбільш обширний матеріал про вчення Ісуса. Практично Матвій найбільш обширно відтворює те, чому навчав Ісус. І, можливо, найбільш точно.
5. Завдяки попередньому пункту, її можна назвати Євангелією вчення.
6. Матеріал у Матвія викладений швидше тематично, ніж хронологічно. Хоча основна хронологія дотримана – від народження до останньої настанови перед вознесінням.
7. Майже вдвічі більше, ніж у будь-якій іншій Євангелії згадується Царство Небесне. (У Матвія – понад 50 разів, у Луки – менше 40-а, в Марка – менше 15, а в Івана всього 4

рази). (Між іншим, саме для Матвія є характерним вираз Царство Небесне, на відміну від інших). Мт. – 51; Мр. – 13; Лк. – 37; Ів. – 4.

8. Єдина Євангелія, у якій згадується Церква. (16:18; 18:17).
9. Євангелію називають Євангелією Царя. Родовід простежує царську лінію Давида; Ірод стривожився, бо народився політичний конкурент; урочистий в'їзд в Єрусалим показує велич Царя; в есхатологічній промові говорить, що «засяде на престолі слави Своєї»; розп'ятий був, як Цар, про що свідчив напис Понтія Пилата; останні слова – це слова Царя: «Дана Мені вся влада».
10. Євангелія від Матвія, як і Послання Якова, є з'єднувальною ланкою між Старим і Новим Заповітами.
11. Разом із Євангеліями від Марка і Луки називають синоптичними, тобто такими, які були написані під одним кутом бачення.

Події і повчання, які зустрічаються тільки у Матвія.

Царський родовід Ісуса. 1: 1-17.

Сповідання Йосипу про народження Ісуса. 1: 18-25.

Мудреці зі Сходу поклоняються Немовляті. 2: 1-12.

Втеча до Єгипту. Вбивство Іродом немовлят. Прибуття в Назарет. 2: 13-23.

Частини Нагорної проповіді. 5: 5, 7-9, 13-24, 31-37; 6: 1-8, 16-18; 7:6.

Уздоровлення двох сліпих та німого біснுவатого. 9: 27-34.

Запрошення: прийдіть до Мене. 11: 28-30.

Попередження про пусті слова. 12: 36-37.

Притча про кукіль. 13: 24-30, 36-43.

Притчі про скарб, дорогоцінну перлину і про невід. 13: 44-50.

Петро на воді. 14: 28-32.

Відповідь Христа на визнання Петра. Обітниця побудови Церкви. 16: 17-19.

Розмова з Петром про податок на храм. Монета в роті рибини. 17: 24-27.

Вчення Ісуса про прощення. 18: 15-22.

Притча про немилосердного боржника. 18: 23-35.

Притча про робітників у винограднику. 20: 1-16.

Уздоровлення в храмі після очищення сліпих і кривих. 21:14.

Притча про двох синів. 21: 28-32.

Притча про весілля царського сина. 22: 1-14.

Частини промови докору фарисеїв. 23: 8-11, 13, 15-22.

Притча про десять дівчат. 25: 1-13.

Притча про таланти. 25: 14-30.

Проповідь про суд, на якому відділить овець від козлів. 25: 31-46.

Самогубство Юди. 27: 3-10.

Сон жінки Пилата. 27: 19.

Воскресіння святих під час смерті Ісуса. 27: 52-53.

Сторожа біля гробу Ісуса. 27: 62-66.

Підкуп сторожі після воскресіння. 28: 11-15.

Повеління хрестити послідовників в Ім'я Отця, Сина і Святого Духа і навчати. 28: 19-20.

Складні тексти у Матвія.

1. Мудреці і зоря. 2: 1-10.
2. Труп і орли. 24:28.
3. Воскресіння мертвих святих. 27: 52-53.

Висновки (уроки) книги.

1. Ісус Христос є очікуваний євреями Еммануїл, тобто, «З нами Бог».
2. Він є нащадок Давида, тобто прямий претендент на царський трон Давида.

3. Ми можемо бути впевненими, що Слово Боже істинне, оскільки бачимо виконання старозавітних пророцтв в Ісусі Христі, як Месії.
4. Його місія – спасти людей від їхніх гріхів. Дуже важливо прийняти Його, як свого особистого Спасителя, Божого Сина, і слідувати Його заповідям у своєму щоденному житті.
5. Сатана особливо був налаштований Його вбити. Від самого народження.
6. Язичницькі мудреці першими привітали народження Царя Юдейського.
7. Ісус – Назарянин. Потрійна гра слів – назорей, назарянин, галузка (пагінчик).
8. В Своєму служінні Йому годиться виконати всю правду. (3:15).
9. Перемога над дияволом приходить від Слова.
10. Досконала етика (5–7) – це Його Нагорна проповідь. Ця проповідь є найкращим викладом того, як потрібно служити Богу і любити ближнього.
11. Заклик бути сіллю і світлом.
12. Шукайте Царства Божого і Його правди, а це все додасться.
13. Все, чого бажаєте, щоб чинили люди вам, чиніть їм ви. (7:12). Саме ця Євангелія говорить про те, як відноситися до ближнього, піклуватися про них, особливо, коли вони потрапили в біду.
14. Той, хто заради Христа втрачає своє життя, насправді його набуває. (10:39).
15. Справжній спокій можна знайти тільки в Ісусі. (11: 28-30).
16. Господь Ісус прагне милості, а не жертви. (12:7).
17. Хто хоче йти за Христом, мусить пам'ятати про ціну учнівства, а часто це також ціна мучеництва. (16: 24-26).
18. Царство Небесне належить дітям. Учні Христа мають стати простими, як діти. (19:14).
19. Людина не може спастися сама. Це можливо тільки Богові зробити. (19: 25-26).
20. Найбільша заповідь любові. (22: 37-40). Навчає любові до Бога і до ближнього, особливо до братів і сестер в Церкві, які є найбільш ближніми до нас.

21. Євангелія буде проповідувана по всьому світу на свідоцтво народам усім. Лише після цього прийде кінець. (24:14).
22. Ніхто не знає, коли прийде Христос, але треба бути завжди готовим до зустрічі з Ним. (24: 42, 44).
23. Велике Доручення – фінал земного служіння Христа. Ісус бажає, щоб ми розповіли всім нашим друзям і знайомим, а також всім людям у цьому світі, Добру Новину про спасіння в Його Ім'я.

II. Марко.

Автор другої Євангелії – Іван Марко не був серед числа дванадцяти апостолів. Незважаючи на це, його ім'я частіше згадується на сторінках Нового Заповіту, ніж Матвія. Перша згадка про Марка зустрічається в книзі Дії Святих Апостолів 12:12, у зв'язку з домом його матері в Єрусалимі, де були зібрані перші християни.

Виглядає так, що Марко виховувався в багатому, культурному, побожному і християнському оточенні. Він був племінником Варнави, одного з відомих служителів ранньої церкви спочатку в Єрусалимі, а потім в Антиохії. Разом з дядьком теж потрапляє в Антиохію. (Дії 12:25). Разом з Варнавою і Павлом відправився в першу місіонерську подорож Апостола Павла. Не добувши з ними до кінця, він їх залишає (про це читаємо у Дії 13). Коли Павло й Варнава зібралися в другу місіонерську подорож, Варнава захотів знову взяти з собою Марка, але Павло був проти. Через те вони розділилися. Варнава взяв Марка і відпливли до Кипру, а Павло взяв Силу і пішли в Кілікію й інші місця. (Дії 15). Пізніше ми знаходимо згадку про нього в пізніх посланнях Павла, як про вірного служителя. (Кол. 4:10; Филіп. 1:24; 2Тим. 4:11). Петро теж згадує про Марка, як про сина. (1Петр. 5:13).

Таким чином, Марко був пов'язаний з християнством від самих його витоків до принаймні 65-го року. Є припущення, що кімната, де Ісус з учнями звершували Вечерю Господню, була в домі батьків Марка, і що горниця, де збиралися учні, очікуючи обітницю від Отця – теж була в цьому ж самому домі (Дії 1:13).

Багато коментаторів Біблії вважають, що юнак, який слідував за Ісусом в момент Його арешту (14: 51-52), теж був Марком. Отже, про Марка інформації трохи є, але не так її багато, як про Петра чи Павла, наприклад.

Папій у першій половині II століття писав про автора 2-ї Євангелії:

«Іван пресвітер також сказав це – Марко був перекладачем Петра. Все, що він записував, він робив це з великою точністю і акуратністю. Хоча він сам не чув і не слідував за Господом, але як було зазначено, що він був супутником Петра, який дав йому необхідні настанови. Але не для того, щоб написати історію проповідей Ісуса в їхній послідовності.

Тому Марко не має ні в чому помилок, він записав події в тому порядку, в якому вони були йому дані. Він був ретельно уважним, щоб не пропустити нічого із сказаного Петром і не написати нічого неправильного в своїй повісті». Ця цитата дійшла до нас завдяки Євсевію, який у 375 році процитував Папія.

Ебі дає таку характеристику 2-ій Євангелії: «Євангеліє від Марка, найвірогідніше, найстаріше з того, що ми маємо. На перший погляд в ньому не кидаються в очі, як в попередній Євангелії, ті риси високої величі, які по-особливому притаманні промовам Ісуса. Євангелія від Марка справляє враження розповіді очевидця, котрий зі скромною простотою передає особисті спогади».

Найвірогідніше, що тим очевидцем був Петро, якого зі слів Папія, так ретельно записував Марко. Також можна припустити, що Марко додає певних особистих штрихів у розповідь, як наприклад 14: 51-52. Цей текст не має зв'язку з контекстом, де описано все те, що відбувалося в Гетсиманському саду. Тому з впевненістю можна сказати, що цей уривок є особистим спогадом того, хто писав. Тим більше, якщо взяти до уваги те, що сама таємна вечеря Ісуса з учнями могла відбуватися в домі, де жив Марко.

Євсевій також цитує Климента Олександрійського, Орігена та Іринея, які стверджували, що Марко писав згідно того, що навчав Петро. Правда, Іринея стверджує, що Марко написав Євангелію після смерті Петра між 65–68 роками, а Климент і Оріген вказують на те, що воно було написане ще при житті Петра і було ним схвалене.

Зміст книги вказує на те, що вона була написана до читачів, які не були знайомі з єврейським звичаями і порядками. На відміну від попередньої Євангелії, тут майже відсутні цитати і посилання на Старий Заповіт, оскільки це для читачів майже нічого би не говорило. У цій Євангелії відсутні родоводи, які теж не були цікавими для представників неєврейського світу. Є багато пояснень єврейських слів і виразів, а з іншого боку, найчастіше в цій Євангелії зустрічаються латинські вирази і слова, наприклад, «легіон», «центуріон», які без пояснень органічно вписуються в текст.

Сам Марко був, судячи з імені, наполовину євреєм, по матері (єврейське ім'я Іван), наполовину римлянином, по-батькові. Отже, за переданням ранньої церкви, Марко писав до **римлян**. Римляни не були знайомі із Старим Заповітом, тому у Марка мінімізовані цитати і посилання на Святе Письмо євреїв. Римляни – це люди справи, темпераментні, але і практичні. Тому у цій Євангелії ми не зустрічаємо довгих промов Ісуса Христа. Євангелія написана простою мовою, її часто називають **Євангелієм дії**. Часто вживаними словами є: «зараз», «негайно», «зразу», «тоді». Таке відчуття, ніби Ісус спішить виконати Свою місію, він біжить від події до події. Також автор яскраво підкреслює емоційний фактор сприйняття Христа аудиторією. Слухачі «дивувались», «жахались», «сперечались», «налякались». У цій Євангелії багато розповідається про **чуда**, які звершував Ісус, виконуючи Свою місію.

Хоча існує певна дискусія щодо дати написання цієї Євангелії, останнім часом особливо в більш про ліберальних колах побутує думка, що ця Євангелія була написана найраніше, на базі якої писали Матвій і Лука, (50-і роки). Але, виходячи з думок Отців церкви, які уже були показані раніше, найбільш вірогідною датою написання є **60-і** роки. В будь-якому випадку, всі погоджуються, що написане воно було до 70-го року, тобто до часу зруйнування Єрусалиму і храму.

Більшість сучасних коментаторів, як і Отці церкви II-IV століть, вважають, що написана Євангелія була з **Риму**. Грецька мова Євангелії не літературна, а розмовна, дуже проста, але правильна з точки зору граматики. Велика присутність **латинізмів** підтверджує вище сказане щодо аудиторії, кому призначалася і місце написання.

Ісус Христос показаний не як Цар, як в попередній книзі, але як протилежний цареві – **Слуга, Раб**. Ключовим є текст – **10:45**.

«Бо Син Людський прийшов не на те, щоб служили Йому, але щоб послужити, і душу Свою дати на викуп за багатьох».

Виходячи зі змісту ключового тексту, мова йде про місію служіння Слуги Божого, а також про поширення Доброї Новини (Євангелії) про те, що Він віддав Свою душу на викуп за багатьох. Він – спасає!

Родовід Слуги нікого не цікавить, тому він відсутній. Ключовим є слово «служіння».

Євангелія від Марка є найкоротшою, найменшою з усіх чотирьох. Має лише 16 розділів. Написана Євангелія була не в хронологічному порядку. Як зазначає Ебі: «Марко мало турбувався про хронологічну послідовність своєї розповіді. Він змальовує ряд картин, повних життя і свіжості, які пропливають перед нашими очима».

Є багато методів складання плану даної книги. Наприклад, дуже простий план пропонується Слов'янським Біблійним коментарем:

Пролог. 1: 1-13.

Основна частина. 1:14 – 16:8.

I. Служіння в Галилеї. 1:14 – 8:21.

II. Служіння на дорозі в Єрусалим. 8:22 – 10:52.

III. Служіння в Єрусалимі. 11:1 – 16:8.

Епілог. 16: 9-20.

Дуже логічний, простий план щодо погляду на служіння з точки зору географії діяльності Христа.

Увазі читачів пропонується план, який зосереджений на портреті Христа, змальованого Марком. **Христос – Слуга.**

I. Підготовка Слуги. 1: 1-13.

1. Предтеча Іван Христитель. 1: 1-8.

2. Хрещення Ісуса. 1: 9-11.

3. Випробування. 1: 12-13.

II. Праця Слуги. 1:14 – 10:52.

1. Початок діяльності Слуги. 1: 14-45.

А). Добра Новина Слуги. 1: 14-15.

Б). Перші учні Слуги. 1: 16-20.

В). Перші чуда в Капернаумі. 1: 21-34.

Г). Служіння по всій Галилеї. 1: 35-45.

2. Рання опозиція до праці Слуги. 2:1 – 3:6.
 - А). Уздоровлення розслабленого. 2: 1-12.
 - Б). Покликання Левія Алфієвого (Матвія). 2: 13-17.
 - В). Питання посту. 2: 18-22.
 - Г). Збирання учнями колосків у суботу. 2: 23-28.
 - Ґ). Уздоровлення в суботу. 3: 1-6.
3. Час найбільшої популярності діяльності Слуги. 3:7 – 8:26.
 - А). Служіння Христа в районі Галилейського моря. 3: 7-12.
 - Б). Вибір дванадцятьох. 3: 13-19.
 - В). Звинувачення в несамовитості. 3: 20-35.
 - Г). Проповідь притчами. 4: 1-34.
 - Ґ). Перемога над бурею, нечистими духами, тривалою хронічною хворобою, смертю. 4:35 – 5:43.
 - 1). Утихомирення бурі на морі. 4: 35-41.
 - 2). Вигнання легіону демонів з одержимого. 5: 1-20.
 - 3). Уздоровлення жінки, що страждала кровотечею і воскресіння дочки Яіра. 5: 21-43.
 - Д). Відкинення в Назареті. 6: 1-6.
 - Е). Місія Дванадцятьох в Галилеї. 6: 7-13.
 - Є). Історія Івана Христителя. 6: 14-29.
 - Ж). Повернення учнів і нагодування 5000 людей. 6: 30-44.
 - З). Відвідини Генисаретської області. 6: 45-56.
 - 1). Ісус іде по воді. 6: 45-52.
 - 2). Діяльність на східному березі Генисаретського озера. 6: 53-56.
 - И). Дискусія про передання старших. 7: 1-23.
 - І). Уздоровлення дочки сиропінікіянки. 7: 24-30.
 - Ї). Уздоровлення глухонімого. 7: 31-37.

Й). Нагодування 4000 людей. 8: 1-9.

К). Вимагання ознак фарисеями і застереження Ісуса Своїм учням щодо цього. 8: 10-21.

Л). Уздоровлення сліпого у Віфсаїді. 8: 22-26.

4. Підготовка учнів до відкинення і страти Слуги. 8:27 – 10:52.

А). Визнання Ісуса Христом Його учнями. 8: 27-30.

Б). Перше сповіщення про Його майбутнє страждання. 8: 31-33.

В). Ціна учнівства. 8:34 – 9:1.

Г). Преображення Господнє. 9: 2-13.

Ґ). Уздоровлення сновидного. 9: 14-29.

Д). Друге сповіщення Христом про Свої страждання, смерть і воскресіння. 9: 30-32.

Е). Останнє навчання учнів у Галилеї. 9: 33-50.

Є). Місія в Переї. 10: 1-45.

1). Вчення про розлучення. 10: 1-12.

2). Благословення дітей. 10: 13-16.

3). Ісус та багатий юнак. 10: 17-27.

4). Нагорода апостолам. 10: 28-31.

5). Третє сповіщення про смерть та воскресіння. 10: 32-34.

6). Прохання синів Зеведеєвих. 10: 35-41.

7). Вчення про смирення. 10: 42-45.

Ж). Уздоровлення сліпого Вартимея. 10: 46-52.

III. Відкинутий Слуга в Єрусалимі. 11:1 – 15:47.

1. Славний в'їзд в Єрусалим і останнє служіння Своєму народу. 11–13.

А). Славний в'їзд. 11: 1-10.

Б). Повернення у Віфанію і прокляття фігового дерева. 11: 11-14.

В). Очищення храму. 11: 15-19.

- Г). Пояснення того, що трапилося з засохлим фіговим деревом. 11: 20-26.
- Г). Останні дискусії в храмі. Притча про винарів. 11:27 – 12:40.
- Д). Дві лепти вдови. 12: 41-44.
- Е). Промова про майбутнє. 13: 1-37.
- 2. Арешт, страждання, смерть. 14–15.
 - А). Змова первосвящеників і книжників проти Ісуса. 14: 1-2.
 - Б). Намащення миром та Юдина зрада. 14: 3-11.
 - В). Таємна вечеря і дорога до Гетсиманії. 14: 12-31.
 - Г). Боротьба в Гетсиманії. 14: 32-42.
 - Г). Схоплення Ісуса. 14: 43-52.
 - Д). Нічний суд у Каяфи. 14: 53-65.
 - Е). Відречення Петра. 14: 66-72.
 - Є). Суд перед Пилатом. 15: 1-15.
 - Ж). Знущання над Ісусом, Його розп'яття й смерть. 15: 16-41.
- 3). Похорон Ісуса. 15: 42-47.

IV. Слуга прославлений і звеличений. 16: 1-20.

1. Воскресіння Ісуса. 16: 1-8.
2. З'явлення учням. 16: 9-14.
3. Доручення проповідувати Євангелію. 16: 15-18.
4. Вознесіння Христа і послух апостолів. 16: 19-20.

Автор цієї Євангелії намагається показати діяльність Ісуса, як Сина Божого і одночасно, як Слуги Божого. Увага Євангелії більше зосереджена на служінні Ісуса в Галилеї. Але настав переломний момент, і Він з учнями відправляється в Єрусалим для того, щоб прийняти там муки і смерть від нечестивих людей.

Слово εἰθὺς – зараз, негайно, є одним з характерних слів даної Євангелії і згадується 42 рази, більше, ніж в інших книгах Нового Заповіту разом взятих. (Мерілл Тенні). Часте

повторення цього слова справляє враження, що у всій різноманітності і багатогранності служіння, Ісус спішив вперед до здійснення якоїсь невидимої мети, яку передбачав тільки Він Сам, але яка була прихована від більшості Його сучасників, в тому числі від Його учнів.

Починається Євангелія описом підготовки Слуги Божого. Марко, на відміну від Матвія і Луки, нічого не пише про народження Ісуса Христа, Його дитинство. Він не приводить Його родоводу. Марко розпочинає із речення, яке може бути заголовком до всієї теми: «Початок Євангелії Ісуса Христа, Сина Божого». (1:1).

Далі йде опис служіння Івана Христителя. Опис починається цитатою із Старого Заповіту. Це комбінована цитата, яка поєднує в собі Малахії 3:1 та Ісаї 40:3. Служіння Івана Христителя описане дуже лаконічно, як і хрещення Ісуса та Його випробування в пустині. Можна сказати, що Марко описує хрещення і пустиню стисло, тезово. Тобто, перша частина розповіді складається всього з 13-ти віршів.

Друга частин – «Праця Слуги» є найбільшою і складає більше 60% всієї Євангелії. Ця частина не є кульмінаційною, але це, ніби, великий вступ до основної кульмінаційної частини, яка допомагає нам зрозуміти причину приходу Христа на землю. У цій частині Євангелії ми знайомимося з основними епізодами служіння Христа і Його вченням.

На відміну від інших євангелистів, ми тут не зустрічаємо довгих проповідей, вчення, бесід Ісуса. Як зазначалося вище, Марко звертає увагу на дії Христа. В цьому можна переконатися, прочитавши 1:14 – 2:17. Діяльність, цілий ряд чуд, відсутність довгих промов, – ось характерна ознака уривку. Слово «εὐθὺς» зустрічається тут вісім разів. Сама розповідь переплітається емоційною реакцією слухачів – дивувались (1:22), жажнулися (1:27), дивувались (2:12). Реакція учнів, яких кликав Ісус слідувати за Ним – 1: 18, 20; 2:14. Учні миттєво вирішують слідувати за Ісусом. Інформація про Ісуса поширюється дуже швидко на великій території. 1: 28, 33, 37, 45; 2: 1, 13.

У другій половині 2-ї частини (2: 18-28) показані деякі дискусії Христа і фарисеїв. Завдяки цьому можемо бачити погляд Христа на піст і суботу, особливо дражливі теми для релігійників того часу.

3: 1-12 – знову практичне служіння дії. Знову слово εὐθὺς (3:6). Також мова про поширення чутки про Нього і про натовп слухачів (3: 7-9).

3: 13-19 – вибір дванадцятьох учнів, які мають стати в майбутньому апостолами.

3: 20-35 – полеміка з книжниками і тими, хто з Ним не згідний. Ми бачимо, що навіть рідня піддалася настроям опонентів Ісуса, які поширювали погані чутки про Нього. Рідня знаходиться осторонь (3:31), що вказує на те, що вони не були в Його оточенні. Можливо, що вони керувалися міркуваннями честі і гідності, тобто боялися втратити репутацію в очах людей, особливо знаті. Хоча з часом ситуація змінилася і родичі Ісуса теж були частиною Його церкви. (Дії 1:14).

Більша частина 4-го розділу нагадує 13-й розділ у Матвія. Це – притчі. У даному розділі чотири притчі. Притча про сіяча – найбільша, вона займає більшу частину даної теми. Притча про сіяча є у Матвія і в Луки також.

Другою є притча про світильник. За змістом ця притча нагадує фрагмент із Нагорної проповіді Ісуса, записаної Матвієм у Мт. 5: 14-16. Але у Матвія – це фрагмент проповіді, тобто повчання. У Марка – це притча. Ця притча також приводиться і в Луки.

Наступна – це притча про зростаюче насіння. Вона є тільки у Марка.

Остання притча – притча про гірчичне зерно. Вона є у Матвія і в Луки. Правда порядок розташування цих притч дещо різниться у євангелистів. У Матвія, як і в Марка – притча про сіяча і притча про гірчичне зерно йдуть в одній серії притч, у Луки вони знаходяться в інших фрагментах. Але у Луки, як і в Марка, притчі про сіяча і світильник йдуть в одній серії притч, а в Матвія немає притчі про світильник, але, як вище зазначалося, – це фрагмент проповіді.

4:35 – 5:43 – це знову, властивий Марку, живий стиль представлення виразних подій. Хоча ці три події описують всі три євангелисти-синоптики, але кожна з історій Марко описує більше, ніж інші євангелисти. У Марка «Утихомирення бурі на морі» – 7 віршів, у Матвія – 5, а в Луки – 4 вірші. Звільнення біснуватого від легіону демонів та uzдоровлення

кровотечивої жінки і воскресіння дочки Яіра (ці дві історії), кожна з них у Марка описана майже стільки, як у Матвія і Луки разом.

Далі Марко описує про збільшення опозиції до Ісуса. Його рідне місто Назарет відкидає Його. На противагу цьому, Ісус посилає Своїх дванадцять учнів на «практику», тобто проповідувати Євангелію. Про цю подію, як і про попередню, описують всі три синоптики. Реакція Ірода на проповідь Ісуса, який стратив перед тим Івана Хрестителя, що теж описують всі три синоптики; чудо нагодування п'яти тисяч людей п'ятьма хлібами і двома рибками – це чудо описують всі чотири євангелисти. Між іншим, це єдине чудо, яке описують всі чотири євангелисти. Якщо порівняти інформацію про це чудо у викладі всіх чотирьох євангелістів, то Марко та Іван описують це чудо більше, ніж Матвій та Лука. Тобто, із синоптиків знову Марко вділяє цій історії найбільше уваги. Правда, продовження цієї історії – це те, що Ісус іде по воді під час бурі до учнів, Лука взагалі пропускає, Матвій описує найбільше, а у Марка більше, ніж у Івана описана ця історія.

6-й розділ у Марка закінчується описанням діяльності Ісуса в землі Генісаретській. Про це згадує, крім Марка, тільки Матвій.

У 7-му розділі спочатку описана полеміка з релігійниками про те, що чисте, що ні. Почалося з питань ритуального осквернення – їсти невмитими руками, миття посуду тощо. Тут фарисеї не просто дискутують з Ісусом про гігієну, а питання розглядається саме з позиції релігійної. 7:5 – акцент робиться на «передання старших», якого учні Христа не дотримувалися. Ісус дає пояснення, що є чисте і нечисте в духовному сенсі. Відповідь Ісуса ґрунтується на етичних засадах даного питання.

Друга половина 7-го розділу містить описання двох uzдоровлень – дочки жінки-сирофінікіянки в околицях тирських і сидонських, за межами Галилеї, куди ходив Ісус. Потім написано, що Він проходив околицею Десятимістя і там uzдоровив глухонімого.

7-й розділ у Марка є паралельним 15-му розділу у Матвія.

Далі Марко описує нагодування 4000 людей (у Десятимісті). Ця подія також описана Матвієм у 15-му розділі.

Після цього Ісус прибуває до землі Далманутської (у Матвія – земля Магдалинська, 15:39). У цій місцевості розгоряється знову полеміка між Ісусом і місцевими релігійними вождями, які вимагають від Ісуса ознаки, яка би підтвердила Його месіанство. Марко приводить стисло відповідь Ісуса (8:12). У Матвія (16: 3, 4) вона подана більш розгорнуто. Але і Марко, і Матвій пишуть, що Ісус не бажаючи дискутувати на цю тему, переправляється на інший бік Галилейського озера.

Докір учням, які не могли досягнути повноти вчення Ісуса та uzдоровлення сліпого у Віфсаїді – цим завершується відвідання землі Генисаретської Ісусом та Його учнями.

Далі починається процес підготовки учнів до майбутнього страждання Христа в Єрусалимі. Починається він з розмови Ісуса з учнями про те, ким Він є для людей і для учнів. (8: 27-30). У Марка, як і в інших євангелістів-синаптиків – це поворотний момент в житті Ісуса. Ісус спонукає учнів зробити особисте визнання віри в Нього. У Матвія цей момент висвітлений повніше, ніж у Марка. Далі, подібно до Матвія і Луки, Марко пише про те, що Ісус вперше відкрито учням повідомив про Своє майбутнє, яке пролягає через страждання і смерть, а також про ціну слідування за Ним.

Після цього Марко, як і Матвій та Лука, описує про дуже визначну подію в житті Ісуса і деяких Його учнів – Преображення Господнє. За цим слідує uzдоровлення хлопчика, хворого на епілепсію, або щось подібне до неї. Євангелісти повідомляють, що причиною цієї хвороби була демонічна залежність дитини. Ця розповідь за обсягом у Марка у два рази більша, ніж у Луки чи Матвія. Це є характерним для Марка – промови, повчання, дискусії у нього коротші, ніж у інших синаптиків, а опис подій, чуд, діяльності у нього часто описаний більш яскраво і об'ємніше.

Після цієї події всі три євангелісти – Матвій, Марко та Лука пишуть про те, що Ісус вдруге на самоті відкриває учням перспективи, які чекають Його в Єрусалимі.

9: 33-50 – останнє наставлення в Галилеї для учнів, перед тим, як залишити Галилею дорогою до Єрусалиму.

У 10-му розділі Марко описує про служіння Ісуса в Переї, тобто за Йорданом. Це служіння більш детально описує Лука. Марко обмежується лише повчаннями цього проміжку подорожі – вчення про розлучення, як підсумок полеміки з фарисеями; благословення діток; розмова з багатим юнаком, який виконав всі заповіді з дитинства. Христос знову більше відкривається учням, уже втретє сповіщаючи про Свою смерть в Єрусалимі, а також наставляє їх, що означає бути учнем Ісуса.

Завершує Марко свою розповідь епізодом uzдоровлення сліпого Вартимея на околиці Єрихону. До речі, тільки один Марко називає ім'я сліпого. Матвій взагалі пише, що їх було двоє (20: 29-34), а Лука, описуючи подію, не згадує імені сліпого.

Таким чином, ми зробили стислий аналіз найбільшої частини Євангелії – праця Слуги. (1:14 – 10:52).

Наступна, кульмінаційна частина – відкинутий Слуга. (11–15). Про події від славного в'їзду в Єрусалим до поховання Тіла Господа описують всі чотири євангелисти. Відмінності лише в деталях.

Своїм урочистим в'їздом у Єрусалим Христос сповістив про Своє месіанство. Марко описує, що народ зустрічав Ісуса, як Месію, Царя. (11: 8-11). Отож, Ісус входить в Єрусалим, в храм, оглянув його, але оскільки час пізній, Він пішов у Віфанію з дванадцятьма. Ісус знає, що в Єрусалимі повно ворогів, тому Він не спішить щось розпочинати, а відкладає справу до ранку. Саме так описує події Марко. По дорозі Ісус виголошує вирок неплодному фіговому дереву, а потім приступає до очищення храму. Згідно Марка Ісус цілий день провів в храмі і ночувати знову пішов з учнями за місто (11:19). Наступного дня, повертаючись до Єрусалиму, учні звернули увагу на фігове дерево, на якому Ісус вчора шукав плід. Воно всохло... Порівнюючи розповідь Марка з іншими євангелистами, бачимо певні деталі і подробиці, яких інші не подають. Відчувається спогад очевидця (Петра).

Розповідаючи про останній тиждень земного життя Ісуса, Марко звертає увагу на Його триденну присутність у храмі. Саме тут відбувається перша сутичка з первосвящениками. На запитання про владу Ісуса, у читача вже є відповідь – цю владу Ісусу

дав Бог, хоч прямо так ніде не говориться. Тих, хто заперечує цю владу, Ісус порівнює з підступними слугами, які працюють у винограднику і намагаються захопити цей виноградник. Про це притча у 12: 1-12.

Далі Марко описує гострі дискусії між Ісусом та різними групами Його опонентів – фарисеї та іродіяди, які штовхають розмову в бік політичної полеміки – чи давати податок кесарю. Потім саддукеї, які насміхаються з ідеї воскресіння мертвих. З тонким єврейським чуттям гумору вони придумують історію про жінку, у якої було сім чоловіків. Один з книжників намагається розгорнути богословську полеміку навколо найважливішої заповіді. У всіх цих дискусіях Ісус дає мудрі відповіді, які бентежать Його супротивників і показують Його велич. Далі Ісус навчає народ у храмі і звертає увагу на лепту бідної вдови, після чого, подібно до Матвія та Луки, – навчає про долю Єрусалимського храму і події останнього часу.

Опис 14–15 розділів мало відрізняється від подібного опису у інших євангелістів. Останні декілька днів життя Ісуса подані у послідовному хронологічному порядку. Безперечно, це був найбільш яскравий і важливий період в земному житті Ісуса Христа. Виклад страждань і смерті Ісуса дуже подібний до викладу в Євангелії від Матвія – первосвященики й книжники приймають вирок Ісусу на своєму засіданні, шукають можливості реалізації цього. В той же час у Віфанії, в домі Симона прокаженого одна жінка (Марія, згідно Івана) намащує Його миром, чим викликає обурення декого з учнів. Христос заступається за жінку, але Юда, обурений таким поворотом подій, відправляється до первосвящеників домовлятися про зраду.

Далі – Таємна вечеря Ісуса з учнями, Оливна гора, Гетсиманія, зрада, арешт, суд у Каяфи, зречення Петра, суд у Понтія Пилата, знущання, розп'яття, смерть і похорон. Ось так, не коментуючи, ми висвітлили порядок подій, як їх описує Марко.

Воскресіння Ісуса описане у останньому, 16-му розділі Євангелії від Марка. Перші 8 віршів Марко, у притаманному йому стилі описує подію – жінок, які прийшли до гробниці, Ангела, якого вони побачили, і реакцію їхню на побачене. Марко тут вживає слова

«зиркнувши», «ввійшовши», «жахнулись», «вийшли», «побігли», «трепет та страх обгорнув», «боялись». Практично ця розповідь виражає палітру людських почуттів, а також прискорений темп дії.

Останні 12 віршів – 16: 9-20 є текстом, над яким існує багато богословської і текстуальної дискусії. Причина та, що в деяких старих і достовірних манускриптах цей текст відсутній. Цей фрагмент є в манускриптах, датованих лише кінцем II століття. Не дивлячись на це, церква традиційно визнавала даний уривок частиною канонічного Писання. Тенні пише, що якщо цей уривок написав сам Марко, то починається він коротким підсумком того, про що йдеться у перших восьми віршах. Підкреслюється невірство учнів (16: 11, 13, 14, 16).

Подібно, як і в Матвія, у Марка записане Велике Доручення. Правда, у Марка воно трохи інше. Тут нема повеління христити, нема згадки про формулу Трійці. Просто наголос робиться на повеління **проповідувати Євангелію** по цілому світові, всьому створінню. Також у Марка є обітниця для тих, хто вірують, які ознаки їх будуть супроводжувати – у Ім'я Христа будуть вигонити демонів, говоритимуть новими мовами, братимуть змії, не буде їм шкодити ніяке смертодійне (отрута), кластимуть руки на хворих, – і це сприятиме на uzдоровлення.

Закінчується Євангелія Вознесінням, а також послухом Апостолів іти і проповідувати. Останнє речення Євангелії підкреслює, що Господь вірний Своїй обітниці.

Особливості книги.

1. Найменша з усіх Євангелій, як за об'ємом, так і за кількістю розділів.
2. Євангелія дії. У цій Євангелії мало повчань, але багато дій. Марко записує 18 чуд, ще три уривки говорять в загальному про Його діяльність (1:34; 2: 10-12; 6: 53-56), але лише 6 притч (чотири у 4-му розділі).
3. Євангелія для римлян. Відсутні родоводи, багато єврейських звичаїв і традицій пояснюються, перекладаються арамейські слова, присутні латинізми в тексті.
4. Євангелія починається без вступу, крім вступного речення, яке виступає, як назва.

5. Книга особистих реакцій. Багато дієслів, які виражають людські емоції та реакції.
6. Євангелія швидких змін однієї картини іншою. Характерне слово: «зараз», «негайно».
(42 рази).
7. Євангеліє живої уяви. Ісус показаний яскравим, енергійним, рухливим. Марко демонструє художнє мистецтво письменника.
8. Простота мови. Євангелію рекомендують студентам біблійних закладів, котрі вивчають іноземні мови.

Унікальні і складні тексти в Євангелії.

1. **14: 51-52.** З контекстом ніяк не пов'язане. Якщо прибрати, не вплине на хід самої розповіді. Розглядається, як біографічна вставка самого автора.
2. **16: 9-20.** Текст відомий, як продовжена кінцівка Євангелії від Марка.

Додаткові зауваження по тексту **16: 9-20.**

1. Два найбільш ранні манускрипти (Синайський і Ватиканський, відносяться до IV століття) не містять даного тексту, але після 8-го вірша залишилося порожнє місце, яке ніби передбачалося для даного тексту. Принаймні виглядає так, що переписувачі знали про цей текст.
2. У більшості ранніх манускриптів перших століть ці вірші є.
3. Декілька більш пізніх манускриптів (від VII століття) мають після 8-го вірша більш укорочену кінцівку, але всі вони, за винятком одного, закінчуються 20-м віршем.
4. Ранні отці церкви, які жили в II столітті (Юстин Мученик, Таціан, Іринеї) у своїх працях цитують 19-й вірш, як оригінальний текст Марка. З іншого боку, Євсевій та Єронім, які жили у IV столітті, писали, що у відомих їм манускриптах Євангелії від Марка, даний текст відсутній.
5. В одному вірменському рукописі X століття дані вірші приписуються пресвітеру Аристону (чи Арістіону), який жив у 60-120 роках і був учнем Апостола Івана.

6. Якщо Марко раптово обірвав свою розповідь на 8-му вірші, то є зрозумілим бажання деяких раннях переписувачів доповнити даний текст належною кінцівкою, яка була взята з інших авторитетних джерел. Але якщо уривок 16: 9-20 належить Марку і є частиною оригінального тексту, тоді важко пояснити, чому багато раннях переписувачів його пропустили.

Існує багато версій щодо того, чому кінцівка Євангелії від Марка відрізняється також стилістично, але ми на даному курсі обмежимося лише тим, що даний текст, згідно традиції, міг бути схваленим Апостолом Іваном, який жив до кінця I століття. Таким чином, рання церква сприймала цей текст, як органічне завершення історії про діяльність Ісуса, незалежно від того, хто є автором кінцівки. Це було причиною канонічності уривку разом з усією Євангелією. Уривок знаходиться у повній відповідності до решти частин Писання.

Інформація, яка зустрічається виключно у Марка:

1. Страх рідних, ніби Він несамовитий. 3:21.
2. Притча про зростаюче насіння. 4: 26-29.
3. Уздоровлення глухонімого. 7: 31-37.
4. Уздоровлення сліпого в Віфсаїді. 8: 22-26.
5. Притча про господаря, який залишив свій дім на слуг. Заклик при цьому: Пильнуйте! 13: 33-37.
6. Юнак, загорнутий в покривало. 14: 51-52.
7. Обітниця тим, хто вірує. 16: 17-18.

Висновки (уроки) книги:

1. Ісус є Той, хто прийшов, щоб послужити іншим і віддати за них Своє життя.
2. Мета Його місії – проголосити наближення Царства Божого, а також закликати людей до покаяння і віри. Марко робить на цьому особливий наголос, закликаючи читачів

навернутися до Ісуса, як до Сина Божого, Який був посланий повернути людей до Бога.

3. Ісус багато часу проводить у молитві, у якій черпає силу для служіння. (1:35). Нам теж по особливому потрібна сила молитви.
4. Його місія – бути духовним лікарем. (2:17).
5. Той, хто чинить Божу волю – є ріднею для Ісуса. (3:35).
6. Вчення Христа базується на етиці, а не на виконанні зовнішніх ритуалів. 7: 14-23.
7. Слідувати за Ісусом означає взяти свого хреста і не боятися втратити життя заради Нього. 8: 34-38.
8. Віруючому все можливо. 9:23.
9. Хто не проти нас, – той за нас! 9:40.
10. Тим, хто кладе надію на багатство, тяжко увійти в Царство Боже.
11. Бога потрібно любити всім своїм серцем, душею, розумом і силою.
12. Близнього потрібно любити як самого себе.
13. Євангелія буде проповідуватися всім народам перед приходом Христа.
14. Хто витерпить до кінця, той буде спасений. Ісус передрікав, що нам потрібно буде постраждати за нашу віру. Але Він це говорив, щоб дати Своїм послідовникам впевненість, що Він про це знає і не залишить сам-на-сам з випробуваннями.
15. Віруючих будуть супроводжувати надприродні ознаки.
16. Присвячуючи більше третини своєї Євангелії останньому тижню земного життя Ісуса – тижню Його страждань, мук і смерті, Марко виділяє найбільш важливу частину служіння Ісуса.
17. Ісус представлений, як Людина, з глибокими почуттями. Бог нас створив з глибокою палітрою почуттів і Він хоче, щоб ми всіма своїми почуттями служили Йому.
18. Ми повинні пильнувати щодо ворожих сил зла, а також бути готовими і чекати приходу Ісуса, Який гряде на хмарах із великою потугою й славою. (13:26).

III. Лука.

Третя Євангелія вважається найбільшою за об'ємом книгою Нового Заповіту, хоча за кількістю розділів є третьою, після Євангелії від Матвія і Дії Святих Апостолів. Вона має 24 розділи. (Кількість віршів у Луки – 1151, у Матвія – 1071, Дії Апостолів – 1006).

Автор книги не називає себе по імені, але у Отців церкви не виникало сумнівів, що третю Євангелію і книгу Дії Святих Апостолів написав Лука – лікар, історик, супутник Павла у місіонерських подорожах. Про нього відомо лише те, що він супроводжував Павла в його місіонерській діяльності серед поган. Павло згадує про нього у трьох посланнях – Кол. 4:14; Филим. 1:24; 2Тим. 4:11.

Він був лікарем (Кол. 4:14). Також Кол. 4: 10-14 – показує, що він не був євреєм. Аристарх, Марко, Юст – обрізані, інші троє – Епафрас, Лука, Дімас – ні. Таким чином, виглядає так, що Лука був єдиним автором канонічних книг Біблії, хто не був євреєм.

Коментатори справедливо називають Луку видатним істориком і теологом. Богослов'я його Євангелії тісно пов'язане з юдейським світоглядом і месіанськими очікуваннями того часу. Лука уважно відноситься до текстів Старого Заповіту. Він ретельно досліджує предмет свого опису, – до традицій єврейства відноситься як справжній історик. У своїй праці Лука показує, що коріння християнства сягають древньої історії Ізраїлю, здійснення месіанських очікувань розглядає в світлі юдейського контексту, але при цьому наголошує, що Євангелія – для всіх народів.

Вступ до Євангелії вказує на автора, як на історика, якому можна довіряти. Він все ретельно дослідив, спілкувався з очевидцями, вивчав офіційні документи, які стосуються справи.

Вільям Рамзей, один з найвидатніших археологів, проводячи розкопки в Малій Азії, мав певні упередження щодо книг, автором яких був Лука. Після 30-ти років праці, Рамзей прийшов до висновку, що Лука був **істориком** вищого класу, що факти викладені ним у його працях заслуговують довіри, а самого Луку варто було б помістити в один ряд серед видатних істориків часів античності.

Археологічні відкриття показали, що Рим реєстрував своїх платників податків і проводив перепис населення кожних 14 років. Ця процедура розпочалася при імператорі Августі. На одну з таких процедур перепису посилається Лука. Квіріній був губернатором Сирії з 7-го року до н.е. Був знайдений напис в Антиохії, який підтверджує написане у 2: 1-3. Квіріній був губернатором двічі і один з термінів його губернаторства співпадає з часом, який описує Лука. В Єгипті був знайдений напис, який містив вказівки, як проводити перепис. Там сповіщалося, що у зв'язку з наближенням перепису, необхідно було всім, хто там проживає, але через різні обставини знаходилися у від'їзді, негайно повернутися до своєї батьківщини, щоб реєстрація була повною і орні землі зберігалися за тими, кому вони належать. Що і зробили Йосип і Марія.

Ще один важливий факт, який підтверджує авторитет Луки, як історика, – 3:1, де згадується тетрарх Лісаній. Історики не визнавали цього факту, оскільки єдиний, відомий раніше Лісаній був убитий в 36 році до н.е. Але пізніше був знайдений недалеко від Дамаску напис, де згадується тетрарх Лісаній (14–29 роки). Тому Лука точно передає ці історичні факти, які показують нам, що такому автору можна довіряти в усьому, що він пише. Лука не буде розмішувати у своїй праці неправдивої інформації.

Згідно християнської традиції, Лука походив з Антиохії. Хоча доказати це неможливо, але враховуючи той факт, що він був частиною місіонерської команди Апостола Павла, а місіонерська діяльність Павла і його команди була пов'язана з Антиохією, можна логічно це припустити. Цілий ряд текстів книги Дії Святих Апостолів були написані від імені першої особи множини – «ми». Це Дії 16: 10-17; 20:5 – 21:18; 27:1 – 28:16.

Є припущення, що Тит міг бути рідним братом Луки, оскільки, судячи з послань Павла, Тит був важливим учасником команди Павла, але Лука ні разу не згадує про Тита у книзі Дії Святих Апостолів. Можливо Тит, як і Лука, входив у цей займенник «ми».

Час написання Євангелії – кінець **50-х** – початок **60-х**. Оскільки Лука писав іншу працю – другий том, книгу Дії Святих Апостолів, до того, як Нерон розпочав гоніння на Церкву у 64 році, то Євангелія була написана трохи раніше.

Книга була адресована високодостойному Теофілу. Ким був Теофіл – невідомо, його ім'я перекладається «Той, хто любить Бога». Титул, яким вшановує його Лука, говорить про те, що це міг бути представник вищого класу або еліти тогочасного суспільства.

При написанні книги Лука переслідував **дві мети**.

Перша – зміцнити віру Теофіла, показавши йому, що віра в Ісуса Христа базується на історичному факті.

Друга – показати Ісуса Христа, як Сина Людського, відкинутого Ізраїлем.

Отже, будучи греком, Лука писав в особі Теофіла грекам, яким хотів показати **Досконалу Людину**, Котра прийшла від Бога і показала Своїм життям досконалий приклад для наслідування в побожному, благочестивому житті. У Євангелії Лука уникає єврейських виразів, а якщо цього неможливо було уникнути, забезпечував їх перекладом.

Грецька мова Луки відзначається своєю гнучкістю. Передмова була написана класичною грецькою, яка відповідає зразкам класики того часу. Потім літературна мова змінюється грецькою з сильним нашаруванням семітизмів, особливо з розповідях про дитинство Ісуса. Потім Лука вживає дуже хорошу літературну мову Койне, де він використовує певні ідіоми та граматичні форми, яких нема в інших новозавітних авторів, але при цьому використовує семітські слова. Лука розуміє, що класична літературна мова передмови не підходить для описання життя і вчення Ісуса Христа. Але у своєму виборі відповідного стилю, автор проявив себе, як талановитий письменник.

Безумовно, Лука писав про Ісуса, не заперечуючи Його Божественності, але акцент він робить на Людськості. Як **лікар**, Лука підмічає такі деталі, на які інші євангелисти не звертають увагу. Наприклад, Лука єдиний, хто підмічає, що коли Ісус бореться в Гетсиманії, Його піт став, немов краплі крові, що спливали на землю. (22:44). Також Лука звертає увагу на вислів Воскреслого Ісуса, що «дух тіла і костей не має, а Я маю». (24:39).

Авторитет третьої Євангелії був визнаний ще від самого початку. Юстин Мученик у II столітті користувався цією Євангелією. Таціан застосував її до своєї Діатессарон. Маркіон

включив її у свій канон. Тертуліан цитував або посилався на неї близько 500 разів. Іншими словами, ця Євангелія була відома і визнана у ранньому християнському світі.

Ключовий текст – **19:10**. «Син бо Людський прийшов, щоб знайти та спасти, що загинуло!»

Ключова фраза відповідно портрета Христа – **23:47**. «Дійсно праведний був Чоловік Цей!»

Ключова фраза – **Син Людський**.

Лука робить великий акцент на Ісуса Христа, як **Спасителя**. Він у нього – Спаситель всього людства.

Варто зазначити, що Лука у своїй Євангелії приділяє багато уваги людям. Він згадує різні групи людей, які йшли за Ісусом. Звертає увагу на певні соціальні деталі, яких немає в інших євангелістів.

У Луки також увага приділяється Святому Духу більше, ніж у Матвія і Марка.

План Євангелії.

I. Передмова. 1: 1-4.

II. Народження і дитинство Спасителя і Його предтечі. 1:5 – 2:52.

1. Звістка про майбутнє народження Івана. 1: 5-25.

2. Благовіщення діві Марії. 1: 26-56.

3. Народження Івана Христителя. 1: 57-80.

4. Народження Ісуса. 2: 1-21.

5. Немовлятка Ісус в храмі. 2: 22-40.

6. Дванадцятирічний Ісус в храмі. 2: 41-52.

III. Підготовка до служіння. 3:1 – 4:13.

1. Проповідь Івана Христителя. 3: 1-20.

2. Хрещення Ісуса. 3: 21-22.

3. Родовід Ісуса. 3: 23-38.

4. Диявол спокушує Ісуса. 4: 1-13.

IV. Місія в Галилеї. 4:14 – 9:50.

1. Початок служіння Ісуса Христа. 4: 14-15.

2. Відкинення Ісуса на батьківщині. 4: 16-30.

3. Служіння в Капернаумі. 4: 31-44.

А). Вигнання демона в синагозі. 4: 31-37.

Б). Уздоровлення тещі Петра, інші чуда й проповідь. 4: 38-44.

4. Чудо під час ловлення риби. 5: 1-11.

5. Уздоровлення хворого на проказу. 5: 12-16.

6. Уздоровлення розслабленого. 5: 17-26.

7. Покликання Матвія. 5: 27-32.

8. Вчення про піст. 5: 33-39.

9. Позиція Ісуса щодо суботи. 6: 1-11.

А). Зривання учнями колосків. 6: 1-5.

Б). Уздоровлення сухорукого в суботу. 6: 6-11.

10. Вибір Дванадцятьох. 6: 12-16.

11. Проповідь на рівнині. 6: 17-49.

12. Служіння в Капернаумі та його околицях. 7–8.

А). Уздоровлення сотникового раба. 7: 1-10.

Б). Воскресіння сина найнської вдови. 7: 11-17.

В). Ісус та Іван Христитель. 7: 18-35.

Г). Ісус і грішниця в домі фарисея. 7: 36-50.

Ґ). Жінки служать Ісусу. 8: 1-3.

Д). Притчі Ісуса. 8: 4-18.

- притча про сіяча. 8: 4-15;

- притча про світильник. 8: 16-18.

Е). Ісусова рідня. 8: 19-21.

Є). Утихомирення бурі на морі. 8: 22-25.

Ж). Гадаринський біснுவатий. 8: 26-39.

З). Хвора на кровотечу і дочка начальника синагоги. 8: 40-56.

13. Ісус посилає Дванадцятьох на місію. Реакція Ірода. 9: 1-9.

14. Нагодування п'яти тисяч. 9: 10-17.

15. Визнання Ісуса Христом та перше повідомлення про страждання. 9: 18-27.

А). Визнання Петра. 9: 18-21.

Б). Бесіда з учнями про ціну учнівства. 9: 22-27.

16. Преображення Господнє. 9: 28-36.

17. Звільнення хлопчика від нечистого духа. 9: 37-43.

18. Остання бесіда з учнями перед дорогою на Єрусалим. 9: 44-50.

V. Служіння дорогою в Єрусалим. 9:51 – 19:28.

1. Негостинність самарян. 9: 51-56.

2. Наставлення щодо учнівства. 9: 57-62.

3. Місія для сімдесяти учнів. 10: 1-24.

4. Притча про милосердного самарянина і те, що їй передувало. 10: 25-37.

5. Ісус у Марти і Марії. 10: 38-42.

6. Вчення Ісуса про молитву. 11: 1-13.

7. Ісус і фарисеї. 11: 14-54.

8. Наставлення учням. 12: 1-53.

9. Різні настанови для всього народу. 12:54 – 13:9.

10. Уздоровлення в синагозі в суботу. 13: 10-17.

11. Продовження настанов для всього народу. 13: 18-30.

12. Загроза від Ірода. 13: 31-35.

13. Нове уздоровлення в суботу. 14: 1-6.

14. Подальші повчання дорогою до Єрусалиму. 14:7 – 17:10.

А). Притча про запрошених на весілля. 14: 7-14.

- Б). Притча про запрошених на багату вечерю. 14: 15-24.
- В). Ціна учнівства. 14: 25-35.
- Г). Притча про загублену вівцю. 15: 1-7.
- Ґ). Притча про загублену драхму. 15: 8-10.
- Д). Притча про блудного сина. 15: 11-32.
- Е). Притча про несправедливого управителя і висновки з неї. 16: 1-18.
- Є). Притча про багача і Лазаря. 16: 19-31.
- Ж). Наставлення про прощення, віру і відповідальність. 17: 1-10.

- 15. Уздоровлення десятиох прокажених. 17: 11-19.
- 16. Пророцтво про раптове повернення Ісуса. 17: 20-37.
- 17. Притча про несправедливого суддю і вдовицю. 18: 1-8.
- 18. Притча про митника й фарисея. 18: 9-14.
- 19. Ісус благословляє дітей. 18: 15-17.
- 20. Ісус та багатий юнак. 18: 18-27.
- 21. Нагорода апостолам та третє повідомлення про страждання Христа. 18: 28-34.
- 22. Уздоровлення сліпого біля Єрихону. 18: 35-43.
- 23. В домі Закхея. 19: 1-10.
- 24. Притча про десять мін срібла. 19: 11-28.

VI. Ісус в Єрусалимі. 19:29 – 23:56.

- 1. Славний в'їзд в Єрусалим. 19: 29-44.
- 2. Очищення храму. 19: 45-48.
- 3. Богословські дискусії в храмі. 20: 1-47.
 - А). Питання влади Ісуса. 20: 1-8.
 - Б). Притча про злочинних винарів. 20: 9-19.
 - В). Питання сплати податку кесарю. 20: 20-26.
 - Г). Питання садукееїв про воскресіння. 20: 27-40.
 - Ґ). Питання Ісуса щодо походження Месії. 20: 41-44.

Д). Застереження щодо книжників. 20: 45-47.

4. Дві лепти вдови. 21: 1-4.

5. Пророче вчення про храм і кінець світу. 21: 5-36.

6. Підсумок діяльності Ісуса в храмі в Свої останні дні. 21: 37-38.

7. Диявольська змова. 22: 1-6.

А). Первосвященики й книжники. 22: 1-2.

Б). Юда. 22: 3-6.

8. Таємна вечеря з учнями. 22: 7-38.

9. Молитва в Гетсиманії. 22: 39-46.

10. Схоплення Ісуса. 22: 47-53.

11. Відречення Петра. 22: 54-62.

12. Знущання і суд перед синедріоном. 22: 63-71.

13. Перший суд у Понтія Пилата. 23: 1-7.

14. Суд перед Іродом. 23: 8-12.

15. Другий суд у Понтія Пилата. 23: 13-25.

16. Дорога на Голгофу, розп'яття, глузування, смерть. 23: 26-49.

17. Похорон Ісуса. 23: 50-56.

VII. Воскресіння Ісуса Христа. 24: 1-53.

1. Ранок воскресіння. 24: 1-12.

2. Явлення двом учням дорогою в Еммаус. 24: 13-35.

3. Явлення учням в Єрусалимі і останнє наставлення. 24: 36-49.

4. Вознесіння. 24: 50-53.

Євангелія від Луки була написана, на відміну від попередніх – Матвія та Марка, не тематично, а хронологічно. Вступне речення (1: 1-4) сповіщає читача, що ця Євангелія була написана, щоб надати читачу основу, фундамент науки, яка була йому відома через усну настанову. Із цієї вступної частини стає зрозуміло, що Лука намагається особливо точно

передати всі факти. Він бажає, передати це так, щоб воно залишило незгладимі враження в серці і розумі його читачів.

Вступ у Луки схожий на вступ до хорошої грецької історичної книги, що зайвий раз нагадує, до кого писав автор. Вступ в Івана (тут цікаво порівняти) подібний на юдейські книги мудрості, а у Матвія вступ схожий на юдейський нотаріально-релігійний документ.

Матеріал, який подає Лука в 1–2 розділах, є тільки у нього. Це унікальна інформація, якої не надають інші євангелисти. Про народження Ісуса Христа пише також і Матвій, але він веде розповідь, ніби з позиції Йосипа. Лука описує події народження Ісуса очима Марії. Тому, описуючи події народження і раннього дитинства Ісуса Христа, євангелисти не повторюються і, навіть, майже не дотичні, крім того, що обоє подають значення імені Ісус, як Спасителя, і те, що після всіх цих подій, родина проживає у Назареті, в Галилеї.

Описуючи розповідь про народження Ісуса Христа, Лука йде далі, ніж Матвій. Він пише про передумови народження, тобто те, що ми називаємо Благовіщення діві Марії. Починає свою історичну розповідь із передумов народження предтечі Месії – Івана Христителя. Лука знайомить читачів із батьками майбутнього «голосу, волаючого в пустелі», праведною родиною священника Захарія та його побожної дружини Єлизавети. Пізніше він переносить читача з Єрусалиму в Назарет, де Ангел Гавриїл з'являється молодій дівчині Марії і сповіщає їй про Божий план послати на землю Спасителя і яку роль у цьому Божому плані та його реалізації доведеться мати їй, Марії.

Далі автор описує зустріч Марії та Єлизавети, яка приходить родичкою Марії. Їхнє спільне перебування – обох матерів, які мають народити славних синів, тривало біля трьох місяців. Автор продовжуючи дану історію, описує народження Івана, а також певні знамена і чуда, які супроводжують це народження. У цій частині є дві урочисті промови, які сповнені хвали Богові – Марії та Захарія.

Далі Лука описує народження самого Ісуса. З'явлення Ангелів, пастухи на полі нічної пори, які пильнували свої отари, – все це так знайоме з дитинства сучасному читачеві, який виріс на християнській культурі і згадує щороку події Різдва.

Лука, будучи ретельним дослідником подій, пов'язаних з народженням Христа, згадує єврейський обряд обрізання (2:21), а також відвідини храму молодим подружжям, щоб принести жертву за народження Сина. (2: 22-24).

У храмі їм зустрічається старець Семен (Симеон), який благословляє Дитину і виголошує пророцтво щодо Неї. Лука згадує також пророчицю Анну, з якою теж була зустріч у праведного подружжя та їхнього Сина. Далі Лука хронологічно перериває свою розповідь, згадуючи лише епізод, який трапився з Ісусом, коли він, дванадцятирічний хлопчик, вперше з батьками прибуває в Єрусалим на свято. Подія, що сталася в храмі з Ісусом підлітком, – це було ще одне нагадування Марії про її незвичайного Сина.

Варто звернути увагу на два вірші, які приводить Лука у цій частині розповіді про Ісуса – 2: 40, 52, у яких Лука дає загальну характеристику життя Ісуса – Дитина росла, зміцнялася духом, зростаючи в мудрості, перебувала в благодаті і у Бога, і в людей.

Цілком можливо, що інформацію, яку Лука приводить тут, ці всі подробиці, він міг дізнатися від самої Марії або від когось, хто був дуже близьким до неї.

Наступну частину Євангелії можна вважати підготовкою до основної розповіді Євангелії. Це уже безпосередня підготовка до служіння. Прошло майже 20 років, після епізоду, описаного в 2: 41-52. Знову, як і в перших двох розділах, – Лука знайомить читачів, ведучи розповідь, яка складається з двох сюжетів – Іван Христитель та Ісус. Але у цій частині, між іншим, як і в першому розділі, є пересікання двох ліній розповіді (1: 39-45, 56; 3: 21-22).

Отже, на сцену виходить Іван, який хрестить людей у водах Йордану, одночасно закликаючи їх до покаяння. Хрещення Івана, його взаємодія з людьми, які йшли до нього, – Лука змальовує це все детальніше, ніж Матвій, вводячи деякі нові штрихи. (3: 11-14). Правда, Лука описує далі сам факт хрещення Ісуса, упускаючи дискусію між Іваном та Ісусом щодо доцільності Ісусу хреститися від нього, яка є записана у Матвія.

Подібно до Матвія, Лука приводить родовід Ісуса. Правда цей родовід відрізняється від того, який приводить Матвій. Між цими родоводами є три основні відмінності – 1.

Матвій розпочинає родовід із Авраама і рухається до Ісуса. Лука, навпаки, розпочинає і рухається в зворотному напрямку – від Ісуса до Адама. До речі, те, що Лука не обмежується Авраамом, як родоначальником єврейського народу, а йде далі до Адама – родоначальника людства, вказує на універсальність Євангелії, яка виходить за рамки юдейства. Адам – людина. Ісус показаний, як Досконала Людина, другий Адам (Рим. 5).

2. Якщо порівняти списки родоводу Матвія і Луки, то бачимо, що від Давида до Йосипа (або навпаки) – це різні родоводи, хоча від Авраама до Давида родовід повністю співпадає. Є тільки дві особи, які є в обох списках – це Салатиїл і Зоровавель. (Мт. 1:12; Лк. 3:27). Отже, видно, що автори приводять різні родоводи, що може означати, що вони користуються різними джерелами або приводять родоводи різних людей.

3. Список Луки містить 40 людей між Давидом і Христом, список Матвія – 26. Ми розглядали цю проблематику, вивчаючи Євангелію від Матвія, і бачили, що Матвій свідомо пропускає імена деяких царів, намагаючись надати родоводу певну симетрію, на яку сам звертає увагу. (1:17).

Є різні теорії щодо факту відмінностей у родоводах, але найпоширенішими є ті, що або Матвій та Лука приводять родоводи різних людей (Йосипа і Марії), які обое були нащадками Давида, або Матвій приводить юридичний родовід Месії, а Лука – фактичний.

Останній епізод у цій частині Євангелії – це спокуса в пустині від диявола. І Матвій, і Лука описують діалог Ісуса з сатаною та спокусу у трьох сферах людського життя. Порядок другої і третьої спокуси у Матвія і Луки змінюються в залежності від основного наголосу, який робить кожен євангелист, досягаючи основної мети своєї Євангелії.

Перша спокуса – це голодний, виснажений 40-ка денним постом Ісус і спокусник, який пропонує задовільнити природну потребу людини у їжі. Сама по собі пропозиція не несе в собі нічого неправильного, дійсно людині голодній хліб потрібний. Але навіть зловживати Божою силою? Якби Ісус розпочав користуватися Своєю силою для задоволення особистих потреб, Він би не зміг пройти найголовнішого випробування у Гетсиманії, де потрібно було підкорити Своєю волю волі Отця Небесного. З іншого боку, уже не прийшлося

б говорити про Його страждання, подібні до наших (Євр. 4:15), бо Він би використовував Свої надприродні можливості, які ми не маємо.

Друга спокуса (згідно Луки) – сатана веде Його на високу гору і за мить часу показує Йому всі царства на світі. Це схоже на надприродне видіння. Хоча деякі коментатори вказують на можливість із гори Квартинії побачити величну панораму землі Ізраїлю, головні дороги, які вели до Риму, Греції, Єгипту, Ассирії, Персії, тобто найвідоміші царства того часу і в історичному контексті теж. Це було випробування владою. Влада – це як наркотик. Ти спробував і хочеться ще. Сатана заявляє, що все належить йому. Його твердження з точки зору сучасного тимчасового стану речей є правильним. Але потрібно пам'ятати, що влада сатани є не лише тимчасовою, але і обмеженою. Дивує його нахабство з вимогою поклонитися, але Ісус відкидає таку пропозицію.

Третя спокуса, згідно Луки – кинутися з наріжника храму і проявити себе, як Месію. Це співпадало з очікуваннями євреїв. Одна легенда говорила, що Месія з'явиться народу надприродним і драматичним способом на верхівці храму. Сатана спокушує славою. Але Ісус відкидає цю пропозицію, тому що такий підхід буде порушенням Божого плану спасіння людства. Ісус не прийшов Себе прославити, але здійснити Божий намір порятунку людства і повернення людини до втраченого Раю.

Таким чином, успішно пройшовши випробування в пустині, Ісус повертається в силі Духа Святого до Галилеї і розпочинає Свою місію. Лука не пише, чому навчав Ісус, повернувшись з пустині, але Матвій (4:17) і Марко (1:15) передають нам зміст Його проповіді.

На відміну від інших євангелистів, Лука зразу описує епізод неприйняття Ісуса в Його рідному місті – Назареті. Така хронологія є більш прийнятною, враховуючи те, що коли Ісус був на піку Його слави, звершуючи багато чудес і ознак, як описують Матвій і Марко, виглядає дивним неприйняття і невірство Його земляків. Тому логічним є припустити, що неприйняття відбулося в момент, коли популярність Ісуса була ще не настільки великою.

Отже, як пише далі Лука, Капернаум став головним містом діяльності Ісуса в Галилеї. Саме там Він звершує ряд чуд, які описує Лука у другій половині 4-го розділу, а також навчає і проповідує.

У 5-му розділі Лука описує початок остаточного слідування перших учнів за Ісусом – Петра, Якова та Івана. 5: 1-11. Пізніше, трохи далі в цьому розділі (5: 27-32) Лука описує покликання ще одного учня – Матвія. Правда, Лука використовує тут виключно його єврейське ім'я – Левій. Служінню Ісуса в Галилеї у Луки присвячено майже шість розділів. Це значно менше, ніж в інших авторів Синоптичних Євангелій.

Події, описані Лукою у 5-му розділі, описані також Матвієм та Марком. Перші два епізоди, записані у 6-му розділі, також описують всі три євангелисти синоптики. Список Дванадцятьох теж приводять всі три євангелисти, але виглядає так, що приводять вони ці списки за різних обставин. У Марка і Луки обставини подібні, а у Матвія трохи інша ситуація.

Новий Заповіт містить чотири списки апостолів. (Мт. 10: 2-4; Мр. 3: 16-19; Лк. 6: 13-16; Дії 1:13). Імена в кожному з цих переліків стоять в різному порядку. Незважаючи на це, їх можна подати у вигляді трьох груп, по чотири у кожній. Кожна з груп починається з Петра, Пилипа та Якова.

Перша група у Матвія і Луки – це Петро, Андрій, Яків, Іван. У Марка – Петро, Яків, Іван, Андрій.

Друга група апостолів – першим є Пилип. Порядок тут такий – Пилип, Варфоломій, Матвій, Хома. Правда, у Євангелії від Матвія, Хома і Матвій поміняні місцями, і Матвій є останнім. Автор себе пише останнім.

Найцікавіше у останній групі. Всі списки починаються з Якова, про якого автори зазначають, що він син Алфіїв. У Матвія і Марка порядок такий – наступними йдуть Тадей і Симон Кананіт. У Луки – Симон Зилот і Юда Яковів. Останнім у всіх списках іде Юда Іскаріотський. Зилот і Кананіт – це одне слово, що означає «ревнитель» грецькою і єврейською мовами відповідно. Отже, Юда Яковів – це Тадей.

Більша частина 6-го розділу – це проповідь. У Луки – це проповідь на рівнині (6:17). Вона дуже схожа до Нагорної проповіді, яка записана у Матвія (5–7). Починається вона з блаженств, закінчується притчею про будівництво на камені і на піску. Так само містить «золоте правило» (6:31), заповідь любити ворогів, підставляти щоку, заборону судити інших, ілюстрацію про колоду і піщинку в оці, добре і зле дерево.

Але водночас між цими проповідями можна побачити й певні відмінності. У Матвія – це 107 віршів, у Луки – 30. Заповіді блаженства у Матвія стосуються духовних потреб, у Луки – фізичних. У Матвія – це Нагорна проповідь, у Луки – це проповідь на рівнині.

Дехто вважає, що у Матвія повний варіант проповіді, а в Луки більш скорочений, але інші частини цієї проповіді є в інших місцях Євангелії.

Інші вважають, що це можуть бути різні проповіді, хоч схожі і в багатьох моментах повторюються. Ісус, як мандрівний проповідник, міг повторювати деякі основні тези Свого вчення в різних місцях. Тому, припускають, Матвій пише одну проповідь, а Лука нотує іншу. Навіть виголошені вони були в різних місцях – на горі, на рівнині.

Що цікаво, це те, що і у Матвія, і в Луки після цих проповідей Ісус приходить у Капернаум. (Мт. 8:5; Лк. 7:1).

Подальша розповідь у Луки пов'язана із служінням у Капернаумі та в його околицях. Починається 7-й розділ із описання uzдоровлення сотникового слуги. Далі Лука продовжує розповідати про воскресіння Ісусом сина найнської вдови. Середина даного розділу присвячена певним сумнівам Івана Христителя. Тим більше, що сам він уже був ув'язненим Іродом. Давши відповідь учням Івана Христителя, Ісус гарно свідкує про самого Івана, потім докоряє невірному поколінню Своїх слухачів.

Продовжується ця історія тим, що Ісуса запросив в гості до свого дому один з фарисеїв. Але коли хтось запрошував публічного гостя до свого дому, це означало, що його дім стає публічною територією. Тобто, кожен має право прийти і послухати поважного гостя. І в цей момент приходить жінка одна, у якої була зіпсута моральна репутація. Лука описує

про те, що відбувалося в цьому домі, яка була реакція господаря, що відповів Ісус фарисею і жінці.

Далі Лука пише про багатьох інших жінок, чотирьох з яких автор називає по імені, які служили Ісусу, як могли, в тому числі своїм маєтком, тобто фінансово. Лука, подібно до Ісуса, виказує свою повагу до жінок. Саме в цій Євангелії робиться великий наголос на те, що за Ісусом слідували жінки і вони могли послужити Йому.

Якщо порівнювати знаменитий у Матвія 13-й розділ, у якому говориться про 8 притч Ісуса, у Марка, у 4-му розділі – 4 притчі, то у Луки у 8-му розділі тільки дві притчі. Перша з них – це відома притча про сіяча, яка зустрічається у всіх трьох синоптичних Євангеліях, а друга – притча про світильник, є тільки у Марка, а в Матвія – це частина Нагорної проповіді.

Продовження служіння Ісуса у 8-му розділі, включає в себе такі події, як бажання матері і братів Ісуса зустрітися з Ним, утихомирення бурі на морі, звільнення від демонів гадаринського біснуватого, uzдоровлення жінки, яка страждала на кровотечу 12 років, воскресіння дочки старшого синагоги. Ці всі події є у інших синоптичних Євангеліях.

Різниця тільки у тому, що візит родини Ісуса до Нього, у Матвія і Марка – до проповіді притчами, а у Луки – після. Послідовність подій у Марка і Луки є подібними, у Матвія трохи порядок інший.

Після цього Ісус відправляє Дванадцятьох проповідувати Царство Боже і наділив їх силою і владою духовною. Очевидно, що ця діяльність Христа і учнів набрала такого розмаху, що інформація про це дійшла до тетрарха Ірода, який уже до того стратив Івана Христителя. Лука про ці дві події пише дуже лаконічно. Матвій і Марко описують про це більш розлого. Правда, знову бачимо, що у Луки і в Марка хронологія подій співпадає, а в Матвія між місією учнів і реакцією Ірода немає зв'язку.

Як і Марко, Лука описує нагодування п'яти тисяч чоловіків, включаючи жінок і дітей, п'ятьма хлібами і двома рибками, після повернення учнів з місії. (9:10). У Матвія і в Івана, (бо про це чудо описують всі чотири євангелісти), не простежується зв'язок із місією учнів. Матвій простежує зв'язок між цим чудом і зацікавленням діяльністю Ісуса Іродом.

Після того, як Ісус, нагодувавши, відпустив народ, коли вони залишилися на самоті, відбувається діалог, де Ісус запитує про те Хто Він є для народу і для них, учнів. Петро сказав, що вони вважають Його за Христа Божого. (9: 18-21). Зразу ж після цього Ісус попереджує учнів про Своє страждання, смерть і воскресіння, а також говорить з учнями про ціну учнівства.

Лука пропускає ряд подій, які описані у Матвія, Марка, а подекуди і в Івана, як наприклад, ходіння по воді Ісуса. Три євангелисти описують про цю подію, але Лука її пропускає. Також Лука нічого не згадує про uzдоровлення дочки жінки сиропінікіянки, нагодування іншого натовпу з 4000 людей. Тому у Луки після чуда з нагодуванням п'яти тисяч іде визнання апостолами Ісуса Христом (Месією), а потім Переображення, звільнення хлопчика від духа нечистого, друге передречення про Свою смерть та деякі інші справи.

Якщо порівнювати описання Лукою подій і повчань 9-го розділу, з іншими описаннями синоптичних Євангелій, картина наступна – у Луки ці всі події і повчання є меншими, ніж у Матвія і Марка. Лука більш стисло описує всі ці речі.

П'ята частина даної Євангелії своєрідна і містить матеріал, якого нема в інших євангелистів. (9:51 – 19:28). Це служіння Ісуса Христа дорогою до Єрусалиму. Це був Його останній візит у Єрусалим, де Його чекає спочатку слава, а потім хрест.

Уривок 9: 49-56 допомагає нам побачити характер братів Якова та Івана. (Особливо Івана, 9: 49-50, уривок, який також є у Марка 9: 38-42). Ісус терпляче працює над тим, щоб із людей не того духа зробити апостолів любові.

Останні шість віршів даного розділу описаний діалог Ісуса з трьома людьми, які висловлюють бажання йти за Ісусом. (Вірніше, двоє бажують іти, а третьому Ісус Сам пропонує). Це ілюструє три різні ситуації, пов'язані із слідуванням за Ісусом. Хтось виражає бажання йти за Ним, але повинен пам'ятати, що слідування за Ісусом – це шлях поневіряння. Іншого Ісус Сам кличе іти за Ним, але цей чоловік не те, що відмовляється, але хоче спочатку все впорядкувати, а вже тоді іти за Ним. Ісус вказує на пріоритети. Духовне має бути важливішим за все інше, навіть, якщо це пов'язане з батьками. Третій епізод подібний

до попереднього, за винятком того, що ця людина сама запрошується іти, але як і в попередньому випадку, оглядається на свою сім'ю (родину). Відповідь Ісуса говорить про незмінність рішення. Хто вирішив за Ним іти, – не оглядайся назад. Подібний епізод у дещо скороченому вигляді є і у Матвія. (8: 19-22).

Тільки Лука пише про те, що Ісус посилає на місію, крім 12-тьох, про що пишуть всі синоптики, ще інших 70 учнів. Іван (6: 60-66) пише, що багато учнів відпали від Ісуса, залишилися лише Дванадцять. Лука згадує про 70 учнів, яких Ісус також посилає із дорученням проповідувати про наближення Царства Божого. Ісус так само наділяє їх силою і владою звершувати доручене їм служіння. Коли вони повернулися, то були дуже захоплені і радісні. Ісус попереджує про небезпеки, які чекають їх попереду, але також говорить про основну причину для радості – це те, «що ваші імена записані в небі!» (10:20). Тексти, які описують цей епізод (10: 13-15, 21-22), записані у Матвія 11: 21-27, а Луки 10:16 схожий до Матвія 10: 40-42. Луки 10: 23-24 паралельний у Матвія 13: 16-17. Варто зазначити, що контекст застосування подібних фраз у Матвія і Луки різний.

Одна з великих притч, яку Ісус розповів, будучи на землі, – це «Притча про милосердного самарянина». Передує цій притчі розмова Ісуса із одним законником, який намагався випробувати Ісуса. Він задає Ісусу запитання: «Що мені робити, щоб досягнути вічне життя?» Ісус спрямовує його увагу на Закон Мойсея. При цьому Ісус запитує законника, спонукуючи того відповісти на своє запитання. У Луки законник відповідає: «Люби Бога...» і «Люби ближнього...» (10:27).

Цікаво, що у Матвія і Марка після того, як Ісус увійшов у Єрусалим і вигнав торговців з храму, в Нього був ряд дискусій з єрусалимськими книжниками, фарисеями, садукееями та іншими групами, які задавали Ісусу різні запитання. Після дискусії про воскресіння з мертвих, перед полемікою щодо того, чий Син Христос з точки зору Давида, у перших двох євангелістів міститься фрагмент, де Ісусу задають питання про найважливішу заповідь. Ісус відповідає: «Люби...».

У Луки відповідає не Ісус, а законник. Ісус запитує. І ця дискусія відбувається не в Єрусалимі, а десь по дорозі, можливо, недалеко від Самарії. Тільки в Луки є продовження. Законник, намагаючись себе виправдати, задає питання: «Хто мій ближній?». Ісус відповідає притчею. В кінці притчі Ісус задає питання: «На твою думку, хто був ближній тому, хто попався розбійникам?» Після правильної, але упередженої відповіді, Ісус радить: «Іди, і роби так і ти!»

Після цього Лука описує про зупинку Ісуса і Його учнів в одному селі. Лука не називає села, але Іван пише, що родина Марти, Марії і Лазаря, тих людей, які прийняли Ісуса в своєму домі, жили у Віфанії. Отже, епізод про те, що Ісус зупинився у домі Марти і Марії, є тільки у Луки. І про те, що Марта клопоталася, щоб покормити Ісуса і учнів, а Марія слухала, і про те, що Марта пожалілася на сестру для Ісуса, – це все описує тільки Лука.

Молитва «Отче наш» у Матвія є в Нагорній проповіді, у Луки – на початку 11-го розділу, уже недалеко від Єрусалиму під час Його останньої подорожі в Єрусалим. Вчення про молитву у Матвія міститься у Нагорній проповіді, а в Луки – пізніше, по дорозі в Єрусалим. У Луки це вчення ілюструється притчею (11: 5-10).

Весь цей 11-й розділ до кінця – це дискусії між Христом і фарисеями. Якщо дивитися паралельні тексти в інших євангелістів, вони є розкидані у Матвія в 9-му, 12-му і 23-му розділах. Подібні думки є і в Марка.

У 12-му розділі Ісус більше звертається до Своїх послідовників, навчаючи їх. Є тут притча, якої нема в інших Євангеліях, – «Про нерозумного багача» (12: 16-21).

У 13-му розділі знаходимо ще одну унікальну притчу – «Про неплодне фігове дерево». (13: 6-9).

В одній із синагог Ісус навчав у суботу, і Йому прийшлося уздоровити одну жінку, яка 18 років була скорчена. Ця історія теж зустрічається тільки у Луки.

Притчі про гірчичне зерно і про розчину зустрічаються в такій самій послідовності і у Матвія. Притча про гірчичне зерно є і в Марка, а про розчину – тільки у Матвія. Отже, тут у Луки більше подібного матеріалу з Матвієм.

Відповідь Ісуса на погрози Ірода, де Син Божий обзиває його «лисом», зустрічається тільки в Луки, а звернення після цього до Єрусалиму (13: 34-35) зустрічається і в Матвія (23: 37-39).

Лука продовжує серію розповідей про Ісуса, яких не зустрічаємо в інших євангелістів. 14: 1-6 – Ісус був запрошений до одного з юдейських старшин у суботу і уздоровив там одного хворого, можливо, навіть, когось з їхніх приятелів.

Потім іде серія притч, які зустрічаються тільки в Луки – притча про місця на весіллі (14: 7-14); притча про запрошених на багату вечерю (14: 15-24); притчі про будівництво башти і про царя, що йде на війну (14: 28-33); притча про загублену драхму (15: 8-10); притча про блудного сина (15: 11-32); притча про несправедливого управителя (16: 1-13); притча про багача і Лазаря (16: 19-31); притча про несправедливого суддю та вдову (18: 1-8); притча про митника й фарисея (18: 9-14).

Притча про загублену вівцю (15: 3-7) зустрічається також і в Матвія (18: 11-14). Історія про уздоровлення десяти прокажених, серед яких тільки один самарянин повернувся, щоб віддати подяку Христу (17: 11-18) – теж є лише у Луки. Цікавим є те, що Лука, грек, пишучи до греків, не принижуючи євреїв, але виділяє деякі моменти, які підкреслюють значимість Месії для неєврейського населення, як, наприклад, притча про милосердного самарянина або історія про вдячного самарянина. Разом з тим діяльність Ісуса в землях тирських і сидонських, де була зустріч з жінкою поганського походження, у якої була хвора дочка і якій Ісус сказав, що не добре взяти хліб від дітей і кинути його щенятам, маючи на увазі під щенятами поган, – Лука пропускає.

У другій половині 17-го розділу Лука записує попередження Ісуса про Свій другий прихід (17: 20-37).

Розповіді 18-го розділу, крім двох притч на початку, подальші історії та повчання (18: 15-43) – це благословіння дітей; спілкування з багатим юнаком, який з дитинства виконав заповіді, але мав прив'язане до багатства серце; третє провіщення про смерть і воскресіння; уздоровлення сліпого біля Єрихону, – це все описують крім Луки, також Матвій і Марко.

Зустріч із митником Закхеєм у Єрихоні (19: 1-10) та притча про десять мін (19: 11-27), яку Ісус розповів недалеко від Єрусалиму, – це останні події, які записав Лука перед Його урочистим в'їздом в Єрусалим. В інших євангелістів цього матеріалу немає.

Отже, найбільша частина Євангелії, яка охоплює майже 10 розділів, містить в собі найбільше оригінальних, неповторних матеріалів, яких нема в інших Євангеліях, ні в Івана, ні в синоптичних. В цьому є одна з особливостей Євангелії від Луки.

Передостання, шоста частина, містить матеріал, який є в усіх інших євангелістів. Опис страждань Христа у Луки мало чим відрізняється від загального порядку, як те описали інші євангелісти. Ісус урочисто в'їжджає в Єрусалим на осляті (19: 29-40). Унікальною є друга частина цієї події (19: 41-44), де Лука описує, як Ісус плаче над Єрусалимом, передрікаючи трагічну долю столиці Юдеї. За словами Ісуса ця майбутня трагедія пов'язана з неприйняттям Його, як Месії.

Далі Лука описує про очищення храму (19: 45-48); дискусію з старшинами народу щодо влади Ісуса (20: 1-8); притча про злочинних винарів (20: 9-19); інші дискусії (20: 20-47). Це все є в інших синоптичних Євангеліях.

Як і Марко, Лука фокусує увагу читача на те, що Христос звернув увагу на пожертвування бідної вдови. 21-й розділ містить проповідь Ісуса про останній час, який переплітається з останнім часом для тогочасного Єрусалиму.

У 22-му розділі міститься матеріал, який записаний в інших Євангеліях, – рішення синедріону щодо Ісуса (22: 1-2), зрада Юди (22: 3-6), Таємна вечеря з учнями (22: 7-38), протягом якої Ісус встановлює заповідь Нового Заповіту – спомин про Його страждання й смерть. У багатьох християнських конфесіях це називається Таїнство причастя. (22: 19-20). Цікавим тут є те, що Лука фіксує суперечку учнів про те, хто з них є більшим. (22: 24-30). Уперше вони сперечалися про це близько року тому (Мт. 18: 1-5; Мр. 9: 33-37; Лк. 9: 46-48). Восстаннє подібна суперечка відбулася близько тижня тому (Мт. 20: 17-28; Мр. 10: 32-45). Усі три суперечки виникали на тлі пророцтва Ісуса про Його страждання й швидку смерть. Всі рази Ісус суворо застерігав учнів думати подібним чином. Збентежені і пригнічені цього

разу, вони знову вислуховують слова застереження від Ісуса. Після цих слів Ісус звертається до Петра зі словами про те, що «сатана жадав вас, щоб пересіяти мов ту пшеницю». Ісус продовжує: «Я ж молився за тебе, щоб не зменшилась віра твоя...» Після цього Ісус говорить Петру про його відречення.

Після цього Лука, подібно до інших євангелистів, пише про те, що Ісус з учнями пішли на Оливну гору, описує Його боротьбу в Гетсиманії. Цікаві факти у цій історії, які є тільки в Луки. Учні, перед тим, як піти з Ісусом до Гетсиманії, говорять Йому про два мечі, на що Ісус відповідає: «Досить!» (22:38).

Описуючи боротьбу Ісуса в Гетсиманії, тільки Лука звертає увагу на те, що «піт Його став, немов каплі крові, що спливали на землю». (22:44).

Третє. Тільки Лука пише про те, що раба первосвященника, якому в розпалі боротьби один з учнів (Лука, подібно до інших синоптиків не називає імен) відрубав вухо, Ісус уздоровив. (22:51).

Останнє, тільки Лука записує слова Христа про «владу темряви», яка панує тепер. (22:53).

Про суд у домі первосвященника, про який описують Матвій (26: 57-68) і Марко (14: 53-65), Лука згадує тільки одним реченням (22:54). Іван теж не вдається до описання суду в домі первосвященника, але згадує, що їх, насправді, було два – в домі Анни і Каяфи (Ів. 18: 13-14, 24). Проте Лука описує суд перед синедріоном (22: 66-71), про який Матвій (27:1) та Марко (15:1) згадують лише побіжно. Подібно до інших євангелистів, Лука описує відречення Петра (22: 54-62).

Матвій, Марко та, по великому рахунку, Іван не розділяють суд, який відбувався у Понтія Пилата. Лука – це був єдиний автор, хто описує чітко і роздільно про два суди у Понтія Пилата і суд перед Іродом між ними. (23: 1-25). Також Лука єдиний, хто згадує, що за Ісусом ішов на Голгофу великий натовп людей, серед яких були жінки, які плакали і голосили за Ним (23:27). Ісус звертається до них із словом попередження про майбутню небезпеку, яка насувається на Єрусалим. (23: 28-31).

Далі Лука лаконічно пише про те, що коли прибули на місце, яке зветь «Череповище», Його розіп'яли разом з іншими двома, праворуч і ліворуч від Нього. Лука, показуючи Ісуса, як Сина Людського, Котрий прийшов, щоб знайти і спасти те, що загинуло, підкреслює цю думку і тут. Він показує, що, навіть, і в передсмертних муках Ісус залишається прощаючим Месією. «Отче, відпусти їм, – бо не знають, що чинять вони!» (23:34). Також Він прощає розбійника на хресті – «Поправді кажу тобі: ти будеш зо мною сьогодні в раю!» (23:43). Іншими словами, помираючи, Він продовжує звершувати справу, ради якої приходив на землю – прощає грішників.

Лука виділяє чотири моменти в сцені, коли Ісус помирав.

А). Дві події, які супроводжували момент смерті Ісуса – темрява, яка стала по цілій землі. Це співзвучно зі словами Ісуса про владу темряви (22:53). Завіса в храмі роздерлась надвоє. (23: 44-45). Цей факт вказував на те, що через смерть Христа люди набули можливість вільного доступу до Бога. З цього моменту система жертвоприношень не буде більше стояти між Богом і людьми.

Б). Ісус добровільно віддав Своє життя. Це був останній вираз, після якого Ісус віддав Свій дух, тобто помер. «Отче, у руки Твої віддаю Свого духа!» (23:46).

В). Лука, подібно до Матвія і Марка, пише про сотника, який прийшов до висновку, що «Дійсно праведний був Чоловік Цей!» (23:47). Фраза сотника у Луки відрізняється від подібної фрази у Матвія і Марка, але співзвучна із загальним портретом Ісуса, який надає читачам Лука.

Г). Лука свідкує про гірке покаяння натовпу, який повертався з Голгофи (23:48).

Закінчує Лука цю частину своєї розповіді, подібно до інших євангелистів – описанням похорону Ісуса. На сцену виходить Йосип з Ариматеї, радник (тобто, член) синедріону, людина шановна і праведна. Він поклав тіло Ісуса до гробу, висіченому в скелі, в якому ніхто ніколи не лежав. Євангелист Іван пише, що разом з Йосипом був також Никодим, ще один шановний вчитель Ізраїлю і начальник юдейський.

Остання частина книги записана в останньому 24-му розділі. Тут мова йде про воскресіння Ісуса Христа. У Луки – це чотири підтеми:

А). Ранок воскресіння. (24: 1-12).

Тут практично всі чотири євангелисти описують ці події. Для Луки важливою є хронологія подій. Жінки дуже рано першого дня в тиждень прийшли до гробу з наготовленими пахощами, щоб завершити процедуру бальзамування тіла. Біля гробу вони побачили, що камінь, яким був завалений вхід до гробу, – відвалений. Ввійшовши в середину, вони не побачили тіла, але побачили двох Ангелів в блискучих одежах, які сповістили, що «Нема Його тут, бо воскрес!»

Трьох з цих жінок Лука називає по імені, але при цьому зазначає, що з ними були також інші. (24:10). Ці жінки сповістили про те, що сталося апостолам. Апостоли не повірили жінкам, але Петро хотів сам впевнитися у цьому і тому побіг до гробу. Завершує цю розповідь Лука словами про Петра: «І вернувся він до себе, і дивувався, що сталось...»

Б). З'явлення двом учням дорогою в Еммаус. (24: 13-35).

Ця історія записана тільки у Луки і вона займає майже половину 24-го розділу. Частковим підтвердженням в іншій Євангелії є текст Марка 16: 12-13. Село Еммаус знаходилося приблизно 10-12 кілометрів від Єрусалиму. Ці двоє учнів Христа не відносилися до числа Одинадцятьох (на думку більшості коментаторів), але вони, розбиті, розчаровані останніми подіями мали можливість зустрітися з Христом. Ці двоє людей стали свідками воскреслого Ісуса, Який уже до того встиг зустрітися з Петром. (24:34). Зустріч воскреслого Христа з Петром ніде не описана, але крім цієї згадки, про неї також нагадує Павло (1Кор. 15:5).

В). З'явлення учням в Єрусалимі і останнє наставлення. (24: 36-49).

Не встигли схвильовані Апостоли вислухати двох учнів, які повернулися з Еммаусу, щоб розповісти, як дорогою зустрілися з Воскреслим, як сталося щось неймовірне. Ісус прийшов до них. Він став між ними і привітав їх словами: «Мир вам!» Іван більш детально описує, що на цій зустрічі їх було не Одинадцять, бо Хома був відсутній (Ів. 20: 19-29), але

Лука не вдається до такої деталізації, щоб не вводити в оману читачів, які могли і не знати про розмову Ісуса з Хомою, записану пізніше Іваном.

Отже, Ісус дає останню настанову учням, майбутнім Апостолам. (24: 44-49).

Г). Вознесіння. (24: 50-53).

Це те, чим закінчується дана Євангелія. Звичайно, до події Вознесіння Лука буде вдаватися ще раз, у своєму другому томі, який ми знаємо під назвою Дії Святих Апостолів.

Але саме так, очікуванням обітниці від Бога, знаходячись в храмі, Апостоли завершують свою подорож у Євангелії від Луки.

Особливості книги:

1. Ця Євангелія має найточніший виклад подій з життя Ісуса Христа від періоду перед Його народженням (Благовіщення діві Марії) до Його Вознесіння.
2. Мова Євангелії дуже багата. Відчувається, що для автора це рідна мова, якою він застосовує різні жанри і способи передачі інформації.
3. Універсальна Євангелія, яка показує Спасителя, Котрий прийшов спасти всіх – євреїв і неєвреїв (поган).
4. Наголос в Євангелії на простих людях – жінок, дітей, бідних, знедолених. Навіть заповіді блаженства у цій Євангелії стосуються бідних.
5. Лука робить наголос на молитовне життя Христа та Його вчення на молитву.
6. У цій Євангелії є особливий наголос на необхідності прощати.
7. Багато говориться у цій Євангелії на необхідності покаяння і особистих стосунків з Богом. Звертається увага на праведних людей. (Захарій, Єлизавета, Марія, Семен, Анна, сестри Марта і Марія, Симон, Левій, сотник, наїнська вдова, Закхей, Йосип з Ариматеї).
8. Великий наголос Лука робить на слово «радість». Ті, хто приймає Ісуса, переживають велику радість.

9. Чотири величні поеми, які стали ранніми християнськими гімнами – Магніфікат (пісня Марії, 1: 46-55), Бенедиктус (пророцтво Захарія, 1: 68-79), Глорія Екзельсис (2:14), Нунк Діміттіс (благословення Семена, 2: 29-32).

10. Близько 40% Євангелії має в собі матеріал, відсутній в інших євангелистів.

Інформація, яка зустрічається виключно в Євангелії від Луки.

1. Обставини народження Івана Христителя. 1: 5-25, 57-80.
2. Благовіщення діві Марії. Славослів'я Марії. 1: 25-56.
3. З'явлення ангелів, пов'язане з народженням Ісуса Христа. 1: 11, 26-27, 2: 9-15.
4. Подобиці народження Ісуса у Вифліємі. 2: 1-20.
5. Обрізання Ісуса. 2:21.
6. Принесення в храм Первістка. 2: 22-40.
7. Дванадцятилітній Ісус в храмі. 2: 41-51.
8. Родовід Ісуса до Адама. 3: 23-38.
9. Ісус у синагозі в Назареті. 4: 16-30.
10. Чудесна ловитва риби майбутніми учнями. 5: 1-10.
11. Воскресіння сина наїнської вдови. 7: 11-17.
12. Грішниця в домі Симона фарисея. 7: 36-50.
13. Притча про двох боржників. 7: 41-43.
14. Служіння жінок, як учениць Ісуса. 8: 1-3.
15. Самаряни не приймають Ісуса. 9: 51-56.
16. Ісус посилає на місію 70 учнів. 10: 1-24.
17. Притча про милосердного самарянина. 10: 30-37.
18. Ісус у Марти і Марії. 10: 38-42.
19. Притча про приятеля, який просить хліб уночі. 11: 5-8.
20. Історія з чоловіком, який хотів, щоб Ісус посприяв поділити спадщину. 12: 13-15.
21. Притча про нерозумного багача. 12: 16-21.

22. Історії з побитими галілеянами і загиблими від падіння башти. 13: 1-5.
23. Притча про безплідне фігове дерево. 13: 6-9.
24. Скорчена 18 років жінка в синагозі. 13: 10-17.
25. Уздоровлення хворого на водянку. 14: 1-6.
26. Притча про запрошених на весілля і перші місця. 14: 7-11.
27. Притчі про побудову башти і царя, що зібрався на війну. 14: 28-32.
28. Притча про загублену драхму. 15: 8-10.
29. Притча про блудного сина. 15: 11-32.
30. Притча про несправедливого управителя. 16: 1-12.
31. Про багача й Лазаря. 16: 19-31.
32. Повчання про нікчемних рабів. 17: 7-10.
33. Історія з десятьма прокаженими. 17: 11-19.
34. Притча про несправедливого суддю. 18: 1-8.
35. Притча про фарисея й митника. 18: 9-14.
36. Ісус відвідує Закхея. 19: 1-10.
37. Притча про 10 мін срібла. 19: 11-27.
38. Ісус плаче над Єрусалимом. 19: 41-44.
39. Ангел з неба додає сили для Ісуса, коли Він бореться в Гетсиманії. 22:43.
40. Піт спливає, немов каплі крові. 22:44.
41. Уздоровлення відрубаного вуха під час арешту. 22: 49-51.
42. Ісус перед Іродом. 23: 7-11.
43. З'явлення двох Ангелів жінкам мироносицям. 24:4.
44. З'явлення учням по дорозі в Еммаус. 24: 13-35.

Висновки (уроки) книги:

1. Євангелія спасіння. «Син Людський прийшов, щоб знайти та спасти, що загинуло». Оскільки Ісус – єдина дорога до Бога, варто прийняти Його, як свого особистого Господа й Спасителя.
2. Універсальність Євангелії підкреслює універсальність Божого плану спасіння людства.
3. Христос, як Досконала Людина, дав нам приклад Своїм особистим життям.
4. Навіть в часи духовної темряви можна жити праведним і побожним життям. Прикладів цьому є багато – Захарій і Єлизавета, Марія і Йосип, Семен, Анна, Іван Христитель, Йосип з Ариматеї тощо.
5. Без пристрасної молитви і покладання своєї надії на Духа Святого неможливо нічого великого зробити для Господа. (Приклад Марії).
6. Євангелія підкреслює важливість віри. Захарій не повірив – був німий, Назарет не повірив – втратив благословіння, Єрусалим не повірив – накликав на себе біду.
7. Ісус Своїм народженням приніс радість велику тим, хто Його прийняв. Добра Новина (Євангелія) є причиною і джерелом глибокої радості для нас.
8. Від самого народження Ісусу нема місця. Він народився у самому непривабливому місці на землі, бо більш достойного – не знайшлося Сину Божому.
9. Ми можемо переживати великі чуда, але потім це все забувається, і ми потрапляємо до тих, хто не в числі учнів. (Марія, матір Христа).
10. Пророк шанований багато-де, крім вітчизни своєї.
11. Ісус є Друг знедолених. Це вселяє надію. Ми також маємо проявляти таку саму турботу про тих, з ким суспільство поступає несправедливо.
12. Ісус цінує служіння всіх верств населення.
13. Той, хто слухає Слово Боже і його виконує, – вище родинних зв'язків. (8: 19-21).
14. Хто не проти нас, – той за нас. (9:50).
15. Як бажаєте, щоб вам люди чинили, так само чиніть їм і ви. (6:31).
16. Наші «духовні» справи можуть бути важливіші, ніж життя людини. (10: 31-33).

17. Життя людини не залежить від достатку її маєтку. (12:15).
18. Коли око чисте, то й все тіло світле; коли око грішне, то й все тіло темне. (11: 34, 36).
19. Немає нічого захованого, що не відкриється, ні таємного, що не виявиться. (12:2).
20. Люди мають вартість в Божих очах. (12: 6-7).
21. Де скарб ваш, там буде і серце ваше. (12:34).
22. Люди, у яких сталося нещастя, не є грішніші за інших. (13: 1-5).
23. Хто вірний в найменшому – і в великому вірний. (16:10).
24. Не можете Богові й мамоні служити! (16:13).
25. Небеса дуже радіють, коли кається грішник. (15: 7, 10).
26. Бог любить вдячних людей.
27. Коли з нами Ісус – наше серце палає.
28. Христова перемога над сатаною і силами темряви вселяє впевненість для перемоги над гріхами в нашому житті.

IV. Іван.

Іван, син Зеведея, разом із своїм братом Яковом були рибалками перед тим, як стали учнями Ісуса Христа. Ці два брати дружили з Петром та Андрієм, ще двома братами, які теж ловили рибу. Іван про себе пише, що він був учнем, «якого любив Ісус». Івана 13:23. Він був в числі найближчого оточення Ісуса Христа.

В Івана були свої особливі стосунки з Христом. Він був тривалим очевидцем життя і діяльності Ісуса Христа. Четверта Євангелія приписується саме цьому учню. Вона є особливою і займає в житті і серці віруючого унікальне місце.

Климент Олександрійський називає цю Євангелію «духовною Євангелією».

Оріген ставить Євангелії на перше місце серед книг Біблії, а четверту з них ставить на перше місце. Він пише про неї наступне: «Щоб її правильно зрозуміти, потрібно самому, як і її автору, лежати на грудях Ісуса!»

Августин Блаженний розвиває цю думку далі, пишучи, що «Іван щедро виливає на всіх нас воду життя, яку він почерпнув таємно на грудях Христа».

Мартин Лютер писав про цю Євангелію: «Це істинна, правильна, головна Євангелія, єдина в своєму роді, яка своєю красою перевершує всі інші».

Інші вислови про цю Євангелію: «Ця Євангелія – саме серце Христа!» «Автор цієї Євангелії – Ангел!»

Сам автор не називає свого імені, але в книзі є досить багато внутрішніх свідочств про автора. Він добре розуміється в місцевості, звичаях і традиціях. Іринеї Ліонський вказує на Івана, як на автора (середина II століття). Іринеї зазначає, що Іван написав цю Євангелію з Ефесу. Сам Іринеї цю інформацію отримав від учня Івана – Полікарпа. Подібне писав і Тертуліан в кінці II століття.

Вважається, що ця Євангелія була написана пізніше, ніж синоптичні Євангелії, у 70-і або, навіть, можливо, в 90-і роки. Коли Іван писав свою працю, він міг бути ознайомленим із змістом інших Євангелій, тому він намагається не повторюватися. Євангелія однозначно визнавалася ранньою церквою.

Мова Євангелії схожа з мовою 1, 2 і 3-го Послать Івана. Ключові слова Євангелії – **ознака, віра, життя**. Ключові слова, які Іван використовує у своїх Євангеліях і посланнях – **світло, любов, істина**. Ісус показаний – як **Син Божий**.

Ключові тексти: **1:14; 20: 30-31**.

Структура Євангелії помітно відрізняється від синоптичних Євангелій. У цій Євангелії нема притч, записані тільки сім чуд, п'ять з яких не повторюються у синоптичних Євангеліях. Промови Ісуса в цій Євангелії стосуються не стільки етики Його вчення, як в попередніх Євангеліях, скільки Його Особистості. У цій Євангелії є багато особистих бесід, також показане відношення Ісуса до окремих людей детальніше, ніж в інших Євангеліях. Також у Євангелії використовується сім виразів: «**Я є**».

Сім чуд, описаних у Євангелії від Івана.

Перше чудо – перетворення води у вино (2: 1-11). Це чудо вказує на зміну якості. Те, що робить Ісус є краще. Ісус має владу над Своім творінням.

Друге чудо – uzдоровлення сина царедворця (4: 46-54). Це чудо вказує на простір. Для Ісуса немає просторових обмежень.

Третє чудо – uzдоровлення хворого 38 років (5: 1-15). Це чудо вказує на час. Для Ісуса, Котрий має владу над хворобами, немає часових обмежень.

Четверте чудо – нагодування п'яти тисяч людей (6: 5-14). Це чудо вказує на кількість. Ісус, піклуючись про людей, робить з малого багато.

П'яте чудо – Ісус іде по воді (6: 16-21). Це чудо вказує на владу Ісуса над силами природи.

Шосте чудо – uzдоровлення сліпонародженого (9: 1-33). Це чудо показує здатність Ісуса змінювати долю людини у самих безвихідних обставинах. Показана Його влада над вродженими дефектами.

Сьоме чудо – воскресіння Лазаря (11: 1-46). Це чуде показує Його владу над смертю.

Аналізуючи ці чуда у Євангелії від Івана, ми бачимо, що автор показує силу Божу по нарастаючій. Від перетворення води у вино до воскресіння мертвого Лазаря.

Сім виразів: «Я є».

Я – хліб життя! 6:35.

Я – Світло для світу! 8:12; 9:5.

Я – двері вівцям! 10:7.

Я – Пастир Добрий! 10: 11, 14.

Я – воскресіння й життя. 11:25.

Я – дорога, правда і життя. 14:6.

Я – правдива Виноградина. 15: 1, 5.

План Євангелії.

I. Передмова. 1: 1-18.

1. Логос. 1: 1-5.

2. Свідоцтво Івана. 1: 6-8.

3. Світло правдиве. 1: 9-13.

4. Втілення і відкриття. 1: 14-18.

II. З'явлення та служіння Ісуса народу. 1:19 – 12:50.

1. Свідоцтво Івана Хрестителя і покликання перших учнів. 1: 19-51.

2. Весілля в Кані Галилейській. 2: 1-12.

3. Очищення храму. 2: 13-25.

4. Розмова з Никодимом. 3: 1-21.

5. Іванове свідоцтво про Ісуса. 3: 22-36.

6. Бесіда з самарянкою. 4: 1-42.

7. Повернення в Галилею. 4: 43-45.

8. Уздоровлення сина царедворця. 4: 46-54.

9. Уздоровлення недужого при Віфезді у суботу. 5: 1-15.
10. Суперечка щодо уздоровлення в суботу і подальша бесіда. 5: 16-47.
11. Нагодування п'яти тисяч чоловіків. 6: 1-15.
12. Ісус іде по воді. 6: 16-21.
13. «Я – Хліб життя». 6: 22-59.
14. Перевірка учнів. 6: 60-71.
15. Подорож в Єрусалим на свято Кучок. 7: 1-13.
16. Суперечки з народом під час свята в Єрусалимі. 7: 14-53.
17. Жінка, схоплена на перелюбі. 8: 1-11.
18. «Я – Світло для світу». 8: 12-30.
19. Дискусія щодо походження від Авраама. 8: 31-59.
20. Уздоровлення сліпонародженого. 9: 1-41.
21. Бесіда про Доброго Пастиря. 10: 1-21.
22. Ісус на святі Відновлення. 10: 22-42.
23. Воскресіння Лазаря і наслідки цього. 11: 1-57.
24. Намащення Ісуса миром у Віфанії та славний в'їзд у Єрусалим. 12: 1-36.
25. Остаточне невірство юдеїв. 12: 37-50.

III. Ісус проводить час на самоті з учнями. 13–17.

1. Ісус умиває ноги Своїм учням. 13: 1-17.
2. Виявлення зрадника. 13: 18-30.
3. Заповідь любові та попередження Петру. 13: 31-38.
4. Христос є Дорога до Отця. 14: 1-14.
5. Обітниця послати Утішителя. 14: 15-31.
6. «Я – правдива Виноградина». 15: 1-10.
7. Нова заповідь любові. 15: 11-17.
8. Попередження про переслідування. 15:18 – 16:4.
9. Продовження вчення про Утішителя. 16: 5-15.

10. Останнє попередження про смерть і підбавдьорення при тому. 16: 16-33.

11. Заступницька молитва Ісуса. 17: 1-26.

IV. Страждання і смерть Христа. 18–19.

1. Арешт Ісуса. 18: 1-11.

2. Суди у Анни й Каяфи. Відречення Петра. 18: 12-27.

3. Суд перед Пилатом. 18:28 – 19:16.

4. Розп'яття й смерть Ісуса. 19: 16-30.

5. Поховання в новому гробі. 19: 31-42.

V. Воскресіння Христа. 20–21.

1. Порожній гріб. 20: 1-10.

2. З'явлення Ісуса для Марії Магдалини. 20: 11-18.

3. Два з'явлення Ісуса Своїм учням. 20: 19-29.

4. Мета написання книги. 20: 30-31.

5. Зустріч Ісуса з учнями біля моря. 21: 1-14.

6. Ісус, Петро та Іван. 21: 15-24.

7. Епілог. 21:25.

Структура Євангелії від Івана дуже проста. Від початку Євангелії і до кінця розвивається тема **віри**. У передмові автор використовує філософський термін по відношенню до Ісуса Христа – **Логос**. Таким чином, Іван робить героя своєї Євангелії універсальною фігурою, втіленням Вічного Розуму, Світлом, Яке походить від Бога. Саме так термін Логос був відомим грецьким філософам. Логос – це Вселенський Розум, основа світобудови, певний космічний порядок, завдяки якому існує всесвіт. Сократ і Платон під логосом розуміли *божественну думку*. Стоїки, (одна з відомих філософських шкіл, засновником якої був Зенон), вважали, що Логос – це не просто божественна думка, але божественна заповідь. Таким чином, вони вважали, що думки й слова богів перетворювалися

у фізичні форми в просторі й часі. І це Логос. Філон, відомий єврейський богослов і філософ, під Логосом розумів місток між трансцендентним Богом і фізичним світом.

Отже, для греків Логос – це Божа думка, яка проникла до людини і втілилася в земну філософію. Для євреїв – це сказане Слово Боже, яке стало певною земною реальністю. Іван поєднує обидві ці ідеї. Для нього Логос був одночасно втіленням Божої мудрості і Божим посередником. Цей Логос не просто передає Божі думки. Він Сам є втілений Бог.

Іван починає з виразу – «Споконвіку було Слово!». Тобто Євангелія починається з дуже піднесеної мови. Грецький вираз 'Εν ἀρχῇ означає «перед віками», «перед початком початків». (Барчук). Тому Огієнко вибрав найкращий варіант цього виразу – «споконвіку».

Отці церкви, намагаючись пояснити вступні тексти даної Євангелії, писали:

Тертуліан – «Споконвіку Бог був один, будучи Сам для Себе і світом, і місцем, і всім: крім Нього нічого іншого не існувало. Але в той же час Він був усім, цебто в Ньому все містилось. Споконвіку Він мав у Собі невимовні Мудрість і Святість. Бог-Отець є невимовна Любов, Бог-Син є невимовна Мудрість і Бог-Дух Святий є невимовна Святість. Всі тут є Один Бог. До початку творіння Трійця була як би замкнена в Собі, подібно розумові й моралі, що знаходяться в людині, але які ще не виявились назовні. Щойно в творінні Любов, Мудрість і Святість проявили Себе».

«Син нероздільно знаходиться з Отцем, як галузка нероздільна з пнем. Син знаходиться в зв'язку з Отцем, як потік із джерелом, як промінь із сонцем. Третій же, Святий Дух, Який від Отця і Сина сходить, немов плід від пня, що на галузці знаходиться. Ніщо з них не відділюється від одного кореня і одне від одного, ні пень, ні галузка, ні плід».

Оріген писав про це наступним чином:

«Бог споконвіку мусив мати в Собі творчу Силу й Премудрість. Отець ніколи, ні в одну мить Свого буття, не міг існувати, не зроджуючи Премудрости. Бо ж не можна припускати, що Бог зродив Премудрість-Сина, Яка перед тим не існувала, цебто, що Бог був колись без Премудрости. Отець не тільки вічно зроджував Премудрість, але й не перестав її зроджувати.

Спаситель наш є «Сяєвом слави та образом істоти Його» (Євр. 1:3). Тому не можна сказати, що сяєво слави, раз зроджене, більше вже не родиться. Але як світло випромінює сяєво, так вічно зроджується і сяєво Слави Божої».

Обидва ранніх богослови – Тертуліан та Оріген, пояснюючи передмову Івана, в якій описане походження Логоса-Слова, намагалися пояснити непоясниме – сутність і взаємовідносини Трійці. Але це така таємниця, яку людина не в змозі зрозуміти і пояснити. Тому ми сприймаємо цю істину вірою, дивуючись керівництву Духа Божого, Який давав натхнення Івану записати такий піднесений вступ, у якому говориться, що «Слово сталося тілом, і перебувало між нами, повне благодаті та правди...». Вираз «перебувало між нами» буквально означає, що Бог створив між нами, людьми, Свою skinію, поставив Свій намет. Вся слава, Котрою є Сам Бог, стала Людиною. Христос став Боголюдиною. Він показав нам, яким є Бог. Він уздоровляв, любив, служив, чекав, благословляв, помер і воскрес – Він дійсно справжній чоловік і в той самий час Він є Бог. Ось таку істину розкриває нам Євангелія від Івана.

Після такої досить піднесеної передмови, у якій Іван розглядає прихід Логоса-Слова, згадує про Івана Хрестителя, як про того, хто прийшов засвідчити про Світло, а також говорить про втілення Слова та Його місію представити Отця, автор ніби спускається з висоти і далі пише простішою мовою.

Якщо у 1: 6-8 Іван Хреститель згадується, як той, що прийшов свідчити про Світло, то у 1: 19-34 містяться його два свідчення про Ісуса, як посланого Богом Агнця Божого, Який є Божим Сином. Для євреїв назвати когось чиймось сином означало, що він є однієї суті, тобто, однієї природи з тим, кого він називає своїм батьком. Тому для євреїв, коли вони чули вираз, що Ісус – Син Божий, це означало, що Він є Бог. Саме на це вказує Іван Хреститель, називаючи ознаку, яка переконала його у правдивості його свідчення. Це Дух Святий, Який видимим способом зійшов на Ісуса і залишався на Ньому.

Далі Іван пише про перших учнів, які пішли за Ісусом. Саме з цієї Євангелії читач довідується, що деякі з перших учнів Ісуса були спочатку учнями Івана Хрестителя.

Першими двома послідовниками Ісуса були Андрій та Іван, які привели до Ісуса своїх старших братів – Петра та Якова. Про першу зустріч Ісуса й Петра Іван описує у 1: 41-42. Євангелисти-синоптики описують про покликання перших учнів (дві пари братів – Яків/Іван та Петро/Андрій) на березі Галилейського моря/озера, коли вони рибалили. Іван пише, що зустріч з Ісусом у них відбулася раніше, в Юдеї. Згідно Івана, принаймні двоє з них були спочатку учнями Івана Хрестителя. Отже, перша зустріч відбулася, переосмислення прийшло, принаймні у Андрія і Петра, а остаточно ці дві пари братів пішли за Ісусом після Його повторного покликання на березі Галилейського озера, як те описують синоптики.

Ще одна пара майбутніх послідовників Ісуса – це Пилип і Нафанаїл. Пилип після зустрічі з Ісусом, приводить до Нього Нафанаїла, у якого був певний скепсис щодо того, чи є Ісус обіцямим Богом Месією. Але після зустрічі з Христом Нафанаїл визнає, що Ісус – Син Божий і Цар Ізраїлів. (1:49). Отже, у першому розділі, після такого піднесеного вступу і свідчення Івана Хрестителя, автор знайомить читача з першими шістьма майбутніми апостолами і показує, як вони пішли за Ним.

Другий розділ описує про дві події – перше чудо і очищення храму в Єрусалимі. Перетворення води у вино на весіллі у Кані Галилейській описане тільки у Івана, а очищення храму – про це пишуть всі євангелисти, але у синоптиків ця подія відбулася не на початку служіння Ісуса, а за декілька днів до арешту і розп'яття.

Існує богословська полеміка щодо того чи євангелисти описують про одну і ту ж подію, чи насправді очищень храму було два, – на початку служіння Месії, як пише Іван і в кінці, як пишуть синоптики.

У третьому розділі теж Іван описує про дві події – розмову Ісуса з Никодимом і свідчення Івана Хрестителя про Ісуса в контексті того, що багато людей пішли за Ісусом, а Іван почав втрачати своїх послідовників через те. Учні Івана пожалілися своєму учителю, що Той, про Кого ти свідчив, – за Ним ідуть тепер усі. (3:26). Іван відповідає, що так має бути. Тому ми маємо ще одне прекрасне свідчення Івана Хрестителя про Ісуса, яке є останнім у цій Євангелії.

Розмова з Никодимом, одним з фарисеїв, членом юдейського Синедріону, вчителем Закону, одним з начальників юдейських, є по-своєму цікавою. Саме тут знаходиться золотий вірш Біблії, який називають Євангелією в мініатюрі – **Івана 3:16**, золотий вірш Біблії.

Никодим прийшов до Ісуса поспілкуватися вночі, таємно, щоб ніхто про це не знав. Він нерішучий, наляканий і збентежений. Але він уособлює еліту юдейського суспільства. Він симпатизує Ісусу і, можливо, він не один такий у Синедріоні.

Ісус знає, що Никодиму потрібно не лише повірити поверхнево, завдяки чудам (3:2), але йому потрібне радикальне відновлення, яке Ісус називає «народженням згори» або «народженням від води і Духа». А це можливо лише тоді, коли повіриш в Ісуса, як Однородженого Сина Божого, Котрий прийшов з Неба і буде піднесений, як змії в пустині на жердині Мойсея. (3: 3, 5, 12-16).

У наступному, четвертому розділі, ми знаходимо також дві події – розмова Ісуса з жінкою самарянкою і друге чудо – це uzдоровлення сина царедворця.

Ісус з учнями ідуть з Юдеї до Галилеї, де згідно євангелістів-синоптиків, проходить більша частина служіння Ісуса Христа. Як правило, прочани з Галилеї, прямуючи в Єрусалим, оминали Самарію, тому що між юдеями і самарянами була ворожнеча у стосунках. Але Ісус з учнями вирішили прямувати навпростець, не оминаючи Самарії. І тут біля криниці Якової у Ісуса відбулася зустріч, яка записана тільки у цій Євангелії. Самарянка повністю відрізнялася від Никодима. Никодим шукав істину, самарянка не дуже нею цікавилася. Никодим був авторитетною людиною, самарянка була грішницею, яка уникала контактів з людьми, тому що мала погану репутацію. Відмінностей між ними було насправді дуже багато, вони були повною протилежністю. Але не дивлячись на ці відмінності – богобійний Никодим і перелюбна грішна самарянка потребували змін. І тільки Христос міг задовольнити духовні потреби кожного з них.

У розмові з самарянкою Ісус звертає увагу на три важливих питання – жива вода, правдиве поклоніння і прийняття грішників поган (язичників), куди можна віднести і самарян. Цікаво простежити, як Іван використовує слово «вода». У 1-му розділі – це вода

хрещення покаяння, яке вводить людину до Царства Божого. У 2-му розділі – Ісус перетворює воду на вино. У 3-му розділі – Ісус пояснює Никодиму про необхідність народитися від води і Духа. Тут, у 4-му розділі – Ісус біля криниці пропонує Себе для самарянки, як живу воду.

Отже, втомлений Ісус біля криниці зустрічається з жінкою самаряною, яка була дуже здивована, коли цей незнайомий юдей попросив у неї води, щоб напитися. Жінку це прохання дуже здивувало, оскільки тогочасні чоловіки не зверталися до жінок привселюдно, тим паче юдей до самарянки. Вона про це говорить Ісусу. Але Ісус зразу переводить розмову на Себе, як на Того, в Кого є жива вода. Жінка, не розуміючи, яку воду пропонує їй незнайомий Пан, просить, натякаючи, що не хотіла б більше приходити сюди, щоб черпати воду. Ісус пропонує прийти з чоловіком для отримання цієї води. Жінка чесно признається, що чоловіка не має. Ісус говорить їй про п'ять чоловіків, кожен з яких не був її законним чоловіком. Отже, розмова з побутової переходить у релігійну площину. Жінка в ході розмови визнає Ісуса пророком і запитує про правдиве місце для поклоніння Богу. Закінчується розмова тим, що Ісус відкривається жінці, як Месія; вона звіщає самарянам про те, що знайшла справжнього Христа. Зацікавлені самаряни прибігають, щоб поспілкуватися з Христом і увірували в Нього. (4: 40-42).

Протягом цього часу повернулися учні з їжею і між ними з Христом відбувається діалог щодо нив, які поспіли до жнив. (4: 31-38).

Закінчується розділ тим, що Ісус повернувся в Галилею і в Кані галилейській уздоровив сина царедворця Ірода Антипи. (Інформація згідно Йосипа Флавія). Ісус уздоровляє дитину, хоча хлопчик знаходиться на відстані близько 30-ти кілометрів, у Капернаумі. Результатом цього чуда було те, що царедворець увірував сам і весь його дім. (4:53).

П'ятий розділ повністю присвячений наступному чуду та його наслідкам – Христос уздоровив чоловіка, який хворів 38 років. Саме чудо трапилося в суботу і це викликало гостру суперечку між Ісусом та юдеями. Чоловік отримав uzдоровлення, Ісус його попередив

щодо подальшого життя (5:14), але юдеї, котрі більше переживали за суботу, ніж за людину, спровокували гостру полеміку з Ісусом щодо святкування суботи. У цій дискусії Він виявляє Себе, як рівного з Богом, тобто Сином Божим, Котрий подасть голос в кінці віку, і мертві оживуть. Саме в цьому розділі Ісус закликає Своїх опонентів дослідити Писання, які вказують на Нього, як на Месію. (5:39).

У наступному, шостому розділі описані два чуда – нагодування п'яти тисяч п'ятьма хлібами і двома рибками і перехід Ісусом Галилейського моря по воді під час шторму. З семи чудес, які описує Іван у своїй Євангелії, ці два чуда єдині, які згадуються в інших Євангеліях. Про нагодування 5000 описують всі чотири євангелісти; про перехід Генісаретського моря під час шторму – крім Івана про це пишуть Матвій і Марко.

Після цих двох подій Іван описує вчення Ісуса щодо того, щоб вірувати у Сина Божого. Про Себе Ісус говорить, як про Хліб Життя. (6: 33, 35, 48, 51). Закінчує Ісус Свою промову досить дивним і незрозумілим закликом їсти тіло Ісуса і пити Його кров. Ця наука викликала такий резонанс серед послідовників Ісуса, що значна частина Його учнів залишили Його. Ісус звертається до Дванадцятьох зі Словами: «Чи не хочете й ви відійти?»

Петро проголошує кредо віри – 6: 68-69. Воно дещо відрізняється від того, що записане у синоптиків, але зміст залишається той самий – «Ти маєш слова життя вічного». (6:68). «Ти – Христос, Син Бога Живого!» (6:69). У відповідь на це Ісус говорить про обрання Ним 12-х, а також натякає на зрадника.

Сьомий розділ є досить цікавим. В ньому описано перебування Ісуса на святі Кучок в Єрусалимі. Цю подію євангелісти-синоптики не згадують. У першому вірші Іван стисло згадує про Галилейське служіння Ісуса, яке тривало місяцями, на яке звертають більшу увагу Матвій, Марко і, особливо, Лука.

Наближається осіннє свято Кучок, яке відносилось до трьох найбільших свят, під час якого всі юдеї сходилися в Єрусалим на поклоніння. Брати Ісуса, які не вірили у Нього, як в Месію, провокують Ісуса піти в Єрусалим і проявити Себе. Ісус знає, що ще не настав Його час, відмовляється робити так, як Йому радили Його брати, але все ж таки приходять в

Єрусалим, ніби таємно. Практично, більша частина цього розділу, – це наука Ісуса протягом свята, а також реакція Його опонентів, які не погоджувалися з тим, чому навчав Ісус. Розділ закінчується розповіддю про невдалу спробу заарештувати Ісуса і дискусію щодо Нього у Синедріоні, на якій Никодим намагається захистити Ісуса.

Один із ключових текстів даного розділу – це заклик Ісуса до Себе всіх спрагнених. 7: 37-39. «Коли прагне хто з вас – нехай прийде до Мене та й п'є! Хто вірує в Мене, як каже Писання, то ріки живої води потечуть із утроби його». Далі Іван продовжує: «Це ж сказав Він про Духа, що мали прийняти Його, хто ввірував у Нього».

8-й розділ розпочинається історією жінки – грішниці, яку привели до Ісуса з вимогою побити її камінням, як перелюбницю. Фактично незрозуміло, наскільки готові були самі юдеї побивати її камінням, але для них важливим було зловити Ісуса в непослідовності. Закон повеліває таких побивати камінням. Справжній Месія не буде протирічити Закону. Але цей Вчитель відомий Своєю добротою до грішників. Невже Він скаже побити камінням? А як не скаже, то де пошана до Закону?

Ось так приблизно могли міркувати ті, хто вели до Ісуса цю нещасну. Але відповідь Ісуса була унікальною. Камінням вона побита не була, обвинувачі з соромом повернулися додому, а жінка отримала і прощення, і попередження більше так не робити.

Далі описана полеміка Ісуса з юдеями щодо двох ключових ідей цього розділу – Світло для світу і діти Авраама. Перша полеміка закінчується словами, що «ніхто не схопив Його, бо то ще не настала година Його...» (8: 12-20).

Друга полеміка триває довше і проходить гостріше. В ході цієї дискусії Ісус говорить про те, хто є справжній батько юдеїв, а також робить ствердження про Себе, як про Месію. Закінчилася ця дискусія розповіддю про те, що юдеї схопили каміння, щоб побити Його, але Ісус пішов звідти геть (8:59).

9-й розділ описує чудо uzдоровлення сліпонародженого. Як і більшість розповідей Івана, ця історія не згадується в інших Євангеліях. Чоловік отримав подвійне прозріння – фізичне і духовне. Починається розповідь із запитання учнів: «Хто згрішив, чи він сам, чи

батьки, що народився сліпим?» Ісус дає відповідь, що хвороба в даному випадку не є наслідком гріха, але причиною для того, щоб виявилася слава Бога. Закінчується ця щаслива історія словами, що uzдоровлений чоловік виголошує: «Я вірую, Господи!»

Перша половина 10-го розділу містить промову Ісуса, в якій Він говорить про Себе, як про Доброго Пастиря. Ісус говорить про Своїх послідовників, як про овець. Цікавим є Його фраза щодо овець іншої кошари (10:16). Багато коментаторів припускають, що саме тут Ісус говорить про тих Своїх послідовників, які прийдуть до Нього не з єврейського народу.

У ті часи отари овець заганяли на ніч до спеціально обладнаних для цього кошар, щоб захистити їх від злодіїв і вовків. Часто це були стада, які належали різним пастухам. Тому вранці кожен пастух стояв і кликав сам особисто свою овечку. Овечки знали голос свого пастуха і відгукувалися на нього. Саме цю ілюстрацію тут використовує Ісус.

Злодії і розбійники – це фальшиві пророки, фальшиві месії; наймити – це книжники, фарисеї, священники, можливо інші вожді народу, які за гроші працювали, але не мали покликання і любові до служіння і до тих, хто їм був ввіреним. Також у цій частині Ісус говорить про те, що Він віддає Своє власне життя за Своїх овець. (10:17). Іван пише про реакцію юдеїв на слова Ісуса – «виникла незгода між юдеями». (10:19).

У другій половині 10-го розділу Іван описує про свято Відновлення (Ханука). Святкувалося воно зимою (наш грудень) і з'явилося це свято в результаті відновлення храму у 165 році до н.е., після осквернення Антиохом Єпіфаном і відновленням після звільнення Маковеями. Це свято було обов'язковим для паломництва в Єрусалимський храм, але багато євреїв любили прийти до Єрусалиму в цей час. У цей час все прикрашалося ілюмінаціями, тому часто його ще називали «святком Вогнів».

Саме цього дня Ісус був на святі в Єрусалимі і проголосив про те, що «Я й Отець – ми одне!» (10:30). Слова Ісуса викликали таке збурення серед юдеїв, що вони взяли каміння, щоб укаменувати Його. Коли Ісус запитав, за котре з добрих учинків ви хочете Мені так зробити, вони відповіли: «...за богозневагу, бо Ти, будши людиною, за Бога Себе видаєш».

(10: 31-33). Закінчується розділ розповіддю про діяльність Ісуса в тому місці, де починав своє служіння Іван Хреститель.

11-й розділ є кульмінаційний у даній Євангелії. По-перше, в ньому описане про останнє чудо, яке перевершує будь-що у всіх чотирьох Євангеліях. Ісус воскрешає Лазаря, людину, яка вже чотири дні була у гробі. Це викликало особливий ажіотаж серед народу, що заставило рішуче діяти опонентів Ісуса, які прийняли остаточне рішення щодо Його страти. Тому саме звідси, з цього розділу починаються страсті Христа. Лазар – живий, його сім'я і друзі згуртувалися навколо цієї події. З іншого боку, Синедрион приймає остаточне рішення щодо Ісуса. Продовження цієї розповіді є у 12-му розділі, де на вечері у Віфанії, Марта прислуговувала, як господиня, а Марія виявила свою любов до Ісуса тим, що вилила на Його голову дорогоцінне миро, цілу літру найдорожчого пахучого нардю. Євангелисти пишуть про те, що ця подія сприяла остаточному рішенню Юди Іскаріотського видати Ісуса первосвященикам. Іван називає Юду злодієм і пише про те, що той крав гроші із скриньки. (12:6).

Далі розповідь Івана співпадає з описами інших євангелистів про славний в'їзд в Єрусалим. Унікальним в Івана є розповідь про греків, які прийшли на свято поклонитися Богу і хотіли побачити Ісуса. Це вказує на те, що вістка про Ісуса уже сягнула далі, ніж межі ізраїльської землі. Ісус, у зв'язку з цим вказує на те, що наблизився час Його смерті. (12: 23-25). Саме цим розділом завершилося публічне служіння Ісуса перед Його стратою.

Розповідь 13–17 розділів – це час, який Ісус присвячує бесіді із Своїми учнями. Даний текст є унікальним і міститься тільки в Івана. У 13-му розділі Іван описує про те, що Ісус насамперед помив ноги Своїм учням. Омиття ніг при вході в будинок у ті часи в тій місцевості було необхідною процедурою. Дороги не мали твердого покриття і були покриті порошком, а люди носили сандалі на босу ногу. Знаком гостинності вважалося помити ноги гостям, чим переважно займалися слуги в домі. Навпаки, великим проявом неповаги до гостя було б, якби цього не зробити. Жінки омивали ноги чоловікам, а діти батькам.

У цій ситуації, виглядає так, що дехто з молодших учнів мав би помити ноги для Вчителя та інших. Але ніхто не хотів такої невдячної місії. Учні раввина (вчителя в Юдеї) виконували для свого вчителя всі обов'язки раба, за винятком омиття ніг. Це вважалася дуже низька робота. Тому ніхто з учнів її не хотів і не повинен був робити. Але Ісус Сам почав виконувати цю роботу. Тому можна зрозуміти реакцію Петра (та й, можливо, інших учнів). Але Ісус вживає серйозний аргумент, щоб переконати Петра (та й інших) щодо необхідності цього служіння. Мова тут йде не стільки про омиття ніг (як започаткування певного обряду чи традиції в церкві), скільки про частку з Ісусом. Слово, яке перекладене, як «частка» (13:8), означає спадок, насліддя, яке віруюча людина приймає через прийняття Самого Ісуса Христа. Ісус каже тут про приклад, а не про заповідь (13:15). Цією історією Ісус подав приклад смирення, самовідданої посвяти справі Божій, можливістю служити один одному.

Але Юда не зрозумів цієї символічної дії, хоча йому Ісус теж обмив ноги. Ісус говорить про зрадника, який є в цьому колі учнів. (13: 18-21). Схоже, що більшість учнів не розуміють того, що відбувається, але Петро знаками просить Івана, щоб той конкретніше випитав у Ісуса, хто зрадник (13: 22-25). Схоже, що між Ісусом та Іваном зав'язується діалог, який міг частково розуміти хіба Петро. Але також щось відбувається між Христом та Юдою (13: 26-30). Отже, бачимо фінал цієї всієї історії – Юда залишає Христа та Його учнів. І хоча простежити хронологію подій тут важко, тому що Іван вирішив не записувати сцену Вечері Господньої, вважаючи, що вона достатньо добре описана синоптиками, але виглядає так, що Юда залишає Христа і інших учнів до того, як Христос встановлює те, що ми сьогодні називаємо Заповідь щодо Вечері Господньої. Виглядає так із співставлення змісту всіх чотирьох Євангелій, що Вечеря Господня мала би відбутися в Івана між 13:35 і 13:36 або між 13:32 і 13:33, тобто до застереження Петра щодо його відречення, яке всі три синоптики поміщають після Вечері Господньої.

Зміст 14–16 розділів включає переважно (за винятком окремих епізодів) промову – повчання Ісуса до Його учнів. У 13:36 Петро запитав Ісуса: «Куди, Господи, йдеш Ти?». Відповідь Ісуса в першій половині 14-го розділу вказує на те, що Він йде до Отця. 13-й

розділ закінчується тим, що Ісус сказав Своїм учням, що Він йде від них, а перед тим говорив про Свою смерть і про зрадника; навіть Петро тричі відречеться від Нього. Саме цим закінчується попередній розділ. Ми можемо собі уявити моральний та емоційний стан учнів, які вислухали це все. Тому Ісус починає словами підбадьорення: «Нехай серце вам не тривожиться!» (14:1). «Віруйте в Бога, і в Мене віруйте!» – ці слова звучать, як урочиста заповідь. Ісус доносить до Своїх учнів три важливих факти:

1. Він від них іде.
2. Учні мають продовжити Його місію, але при цьому зазнають утисків.
3. Святий Дух буде допомагати для них виконувати цю місію.

На початку Ісус дає обітницю про те, що в домі Його Отця багато осель. Але Йому потрібно виконати роботу, щоб повернутися і забрати Своїх послідовників до Себе. У 14:5 і 14:8 в монолог Христа втручаються Хома і Пилип із своїми запитаннями. Синоптики про цих двох учнів згадують лише статистично, але Іван згадує про них більше, приводячи деякі цікаві епізоди з їхнього життя, наприклад: 1: 43-46; 6: 5-7; 12: 20-22; 20: 24-29. Саме відповідаючи Хомі, Ісус сказав фразу, яка стала крилатою – 14:6, а відповідаючи Пилипу, Ісус сказав – 14:9. Хомі Ісус сказав: «Я – дорога, і правда, і життя. До Отця не приходять ніхто, якщо не через Мене». Пилипу Ісус відповів так: «Стільки часу Я з вами, ти ж не знаєш, Пилипе, Мене? Хто бачив Мене, той бачив Отця, то як же ти кажеш: «Покажи нам Отця?»».

У другій половині даного розділу Ісус говорить про іншого Втішителя. У 14:22 уточнююче запитання ставить Юда, не Іскаріотський. Це ще один епізод, який показує, що ця остання прощальна промова Ісуса була швидше бесідою, в якій учні Ісуса вільно беруть участь.

Отже, у 14: 16-17 приводиться перша згадка про **Духа Святого** саме в цій розмові у горниці. **Дух Святий** є **Втішителем**, тобто Особою, Котра йде поруч, як Порадник, Посередник між Богом і віруючими. Грецьке слово *παράκλητος* має широкий спектр значень. Через те, служіння Святого Духа не піддається спрощеному опису. Це Той, Хто направляє і охороняє свого підопічного. Він приходять на допомогу тим, хто не здатний себе захистити.

А учні саме в той час дуже потребували допомоги. Ісус гарантує, що саме Він не залишить Своїх учнів сиротами і прибуде до них, як підтримка. (14:18). У 14:26 Ісус, називаючи Утішителя Святим Духом, вказує на ще одну Його місію – нагадувати все те, чому навчав Ісус.

Наступний блок промови-бесіди Ісуса – це порівняння Себе з Виноградиною. Із семи відомих виразів «Я є», які приводить Іван у своїй Євангелії, порівняння з Виноградиною є останнім виразом «Я є».

Виноградна лоза – це був загальноприйнятий символ Ізраїля, як нації і країни. Навіть Ірод Великий, відновлюючи Єрусалимський храм, помістив велику золоту виноградну гілку над входом до святині. Під час святкування Пасхи євреї мали декілька святкових чаш з вином, тобто плодом виноградної лози. Ісус встановлює Вечерю Господню, де чаша з вином є символом Його крові. Тому, можливо, ще сидячи за столом, де зберігаються пасхальні елементи, Ісус говорить про виноградну лозу і про гілки. Можливо дана промова Ісуса базується на відомій притчі з Ісаї 5: 1-7, де Ізраїль порівнюється з виноградником, який не приносив плоди. Тут Ісус говорить про два види гілок – ті, які приносять плід і ті, які плоду не приносять. Учням, як і всім подальшим послідовникам Ісуса, в цьому є важливий урок-застереження. Плід потрібно приносити. Якщо ні, то така гілка відсікається і спалюється. А приносити плід можна при умові перебування на лозі, з якою Ісус порівняв Себе.

Той, хто перебуває на лозі і плодоносить, – має плід любові. Тому середня частина цього розділу, який складається виключно з монологу Ісуса, присвячена заповіді любити один одного. Але перебування на Лозі і прояв цього в любові до ближнього має свої наслідки. І це не похвала чи загальне сприйняття. Ісус говорить про гоніння і переслідування справжніх Його послідовників. Тому заключна частина 15-го розділу і перших чотирьох віршів наступного, 16-го розділу, присвячені темі підтримки і підбадьорення тих, хто страждає через гоніння за Христа.

Ісус розуміє, що від того, що Він говорив учням, їхні серця ще більше засмутилися і затривожилися. (16: 5-6). Він знову знаходить для них слова підтримки. І знову, як і в 14-му розділі, це підбадьорення пов'язане з Утішителем. (16:7). Тому завдяки цим словам Ісуса, якими Він підбадьорює Своїх учнів в кінці Своєї промови, ми маємо певне вчення про Духа Святого, одну з Його місій тут на землі. (16: 8-11). Також 16: 13-14.

Заключна частина 16-го розділу, де Ісус говорить про перемену, яку учні незабаром переживуть – від смутку до радості, є останніми словами Вчителя учням. Якщо весь 15-й розділ і перша половина 16-го – це був швидше монолог Ісуса, то у другій половині 16-го розділу між учнями з'являється пожвавлення і дискусія, яка запалюється в середовищі учнів. Оце «незабаром», яке Ісус двічі повторив у 16:16, остаточно спантеличило учнів. Що означає ця вся мова? Ісус не дає прямої відповіді на всі їхні запитання, але уривок закінчується визнанням Ісуса Богом Його учнями (16: 29-30). Але Ісус у наступних словах говорить для них про страшну реальність, яка буквально насувається на них (16: 31-32). Але все закінчиться добре, бо Ісус є Переможець! 16:33.

Наступний 17-й розділ – це заключна молитва, якою Ісус завершує всю цю бесіду з учнями. Цю молитву часто називають Його первосвященницькою молитвою за учнів і всіх Його послідовників.

Розповідь останніх чотирьох розділів співпадає з аналогічним описом подій у євангелістів-синаптиків. Після таємної вечері, під час якої було стільки науки від Христа для учнів, яка завершилася молитвою, котру наводить тільки Іван, Ісус з учнями пішли до саду. Юда знав те місце за потоком Кедрон, під Оливною горою, де Ісус з учнями любили бувати вечорами під час перебування в Єрусалимі. Тому саме туди він приводить відділ війська та службу від первосвященника для арешту Ісуса.

Іван нічого не описує про боротьбу Ісуса в Гетсиманії. Про це детально описали синаптики. Іван описує про другу боротьбу, яка відбувається уже у фізичній площині. Тільки Іван описує, що Ісуса змогли заарештувати з другої спроби (18: 5-8). Тільки Іван згадує ім'я слуги первосвященника, а також те, що саме Петро намагався з мечем захищати Ісуса.

Після арешту Ісуса повели на допит. Синоптики нічого не згадують про суд у первосвященника Анни. Матвій згадує про суд у Каяфи (Мт. 26:57). Марко та Лука не згадують імені, але просто пишуть про суд у первосвященника. Офіційним первосвященником того року був Каяфа. (Ів. 18:13). Але Іван єдиний, хто пише про суд у Анни, котрий був тестем Каяфи і маючи сан первосвященника, а перед тим обіймав і відповідну посаду, залишався досить впливовим релігійним і політичним діячем в Єрусалимі. Іван подає свою розповідь про страждання Ісуса більш деталізовано, ніж синоптики, які подають більш узагальнений матеріал. Тому згідно Івана, Петро перший раз відрікся від Ісуса, коли відбувається суд над Ним у Анни. Саме там, на цьому суді, один з служителів вдаряє Ісуса в щоку, після Його відповіді Анні. На що Ісус сказав: «Якщо зле Я сказав, – покажи, що то зле; коли ж добре, – за що Мене б'єш?» (18:23).

Після цього інциденту Анна відправляє Ісуса зв'язаного до фактичного первосвященника Каяфи. (18:24). Саме під час суду у Каяфи Петро двічі відрікається від Ісуса. Варто зазначити, що все це дійство відбувається в одному місці, тому що доми Анни і Каяфи знаходилися в одному блоці і мали спільне подвір'я. (Фактично це був один палац, з різними входами).

Далі Іван описує суд перед Пилатом. Це вже був офіційний римський суд, на якому Ісусу висувають політичне обвинувачення – претензію на царство. На відміну від Луки, Іван нічого не згадує про суд перед Іродом. У Івана два суди у Пилата поєднуються в один, розділяючись лише моментом бичування, як здійснення першого вироку, до якого присудив Його Пилат, намагаючись уникнути покарання розп'яттям. Це відбулося після першого суду. Іван описує у 19-му розділі другий суд у Пилата, його розмову з Ісусом, а також остаточний результат цього суду – вирок смерті.

На відміну від синоптиків Іван не згадує подробиць слідування Ісуса на Голгофу, нічого не пише про Симона із Кірінеї, якого змусили нести хреста. Але Іван зазначає, подібно до Луки, що напис на хресті був трьома мовами – єврейською, грецькою і латинською. Також Іван згадує про дискусію між первосвященниками та Пилатом щодо

самого змісту напису провини розп'ятого, відзначаючи твердість Пилата в цьому питанні:

«Що я написав – написав!»

Описуючи Ісусову смерть, Іван згадує епізод, який стосувався його безпосередньо – це доручення Вчителя опікуватися Його матір'ю Марією. (19: 26-27), а також тільки Іван згадує два передсмертні вигуки Ісуса – «Прагну» і «Звершилось!» При тому, Іван нічого не згадує про вислів, який приводять синаптики – «Боже Мій, Боже Мій, для чого Ти Мене залишив?», а також про діалог Ісуса з розбійниками.

Закінчується 19-й розділ описанням смерті і поховання тіла в новому гробі. Іван нічого не згадує про розірвання завіси в храмі в момент смерті Ісуса, можливо по тій причині, що це вже було описане синаптиками. Але в Івана ми знаходимо цікавий факт, якого немає в синаптиків – це те, що Ісус помер раніше, ніж двоє інших, розп'ятих з Ним. Один з вояків проколов Йому списом бока і звідти витекла кров і вода. При цьому Іван цитує Писання Старого Заповіту – Пс. 33(34):21 і Зах. 12:10.

Іван, єдиний, хто згадує, що в похоронному служінні Ісуса брав участь, крім Йосипа з Арimateї, ще й Никодим, про якого згадується на початку (3 розділ) і посередині (7:50) цієї Євангелії.

Два останні розділи присвячені події, яка поправді змінила хід історії людства. Це – **воскресіння** Христа. Якщо у синаптиків воскресінню присвячений один останній розділ, найбільший з яких у Луки, то в Івана є два розділи, в яких міститься унікальний матеріал, якого немає в синаптиків. Як і в синаптиків, у Івана Марії Магдалині відведено багато місця. Також Іван більш детально описує, ніж Лука, відвідини порожнього гробу Петром. Але синаптики не згадують, що був ще один учень з Петром – це сам Іван, який побачив одяг, в який було загорнуте тіло, і «ввірував». (20: 7-8).

Іван описує про два з'явлення воскреслого Ісуса Своїм учням – без Хоми і наступного тижня з Хомою. У 21-му розділі Іван описує з'явлення Ісуса Своїм учням на березі Тиверядського моря. Далі – розмова з Петром, якому доручено пасти вівці Господні, після

трикратного запитання: «Чи ти любиш Мене?» Заключне свідощтво Івана та післямова. На цьому завершується четверта Євангелія.

Особливості книги:

1. Євангелія починається тими словами, що й Книга Буття – «На початку». Але якщо Буття описує, що було після того «початку», то Євангелія від Івана показує сенс Початку, що дало підставу говорити про Вічність, а також про Особу Початку – Логос.
2. Євангелія, яка найбільше розкриває нам Божественність Христа.
3. Євангелія любові. Починається освідченням Божої любові до нас, грішних людей і закінчується запитанням: «Чи ти Мене любиш?»
4. У Євангелії існує зв'язок між чудами, ознаками і вірою.
5. Євангелія приватних сердечних розмов. Якщо в інших Євангеліях здебільшого Ісус спілкується з великими натовпами, то тут є багато особистих розмов. (Більше двадцяти – Никодим, самарянка, учні, Пилат, Петро тощо).
6. Євангелія має значні відмінності від Синоптичних Євангелій. (93% матеріалу відсутнє у синоптиків).
7. Євангелія семи чудес і семи ствержень «Я є».
8. Євангелія, в якому більша частина змісту зосереджена на подіях, що відбуваються в Юдеї.
9. Євангелія простої мови. Запас слів – близько 700 слів, що дорівнює запасу мови або малюка, або простої не дуже освіченої людини.
10. Євангелія віри. Слова «віра», «вірити» вживаються 98 разів і часто означають «прийняти Христа», тобто «посвятити Йому своє життя», «послідувати за Ним», «стати Його послідовником».
11. Євангелія «вічного життя», яке є основною концепцією життя Ісуса в нас. Тут не стільки робиться акцент на нескінченість життя, як існування, а радше змінена якість нашого життя,

яка приходить через прийняття Христа і результатом чого є свобода від рабства гріха і впливу демонічних сил, що в свою чергу веде до зростання благословення і єднання з Богом.

12. Євангелія обітниці іншого Утішителя. Господь готує Своїх учнів до ери прийняття Святого Духа.

13. Євангелія істини (правди). Ісус є істина. Дух Святий – Дух істини. Слово Боже є істина. Правда робить учнів Христа вільними (8:32), очищає їх (15:3).

Події, які описані виключно в Євангелії від Івана:

Особисті розмови:

Розмова з Нафанаїлом – 1: 47-51.

Розмова з Никодимом – 3: 1-21.

Розмова з самарянкою – 4: 7-29.

Розмова з учнями – 13–16.

Розмова з Пилатом – 18: 33-38; 19: 9-11.

Розмова з Петром – 21: 15-22.

Промови Ісуса:

Ісус виявляє Себе, як Божого Сина – 5: 17-47.

Хліб життя – 6: 29-69.

Наука Ісусова в свято Кучок. 7: 16-39.

Ісус – Світло для світу. 8: 12-59.

Ісус – Добрий Пастир. 10: 1-39.

Чуда Ісусові:

Перетворення води у вино в Кані. 2: 1-11.

Уздоровлення сина царедворця. 4: 46-54.

Уздоровлення слабого при Вифезді. 5: 1-15.

Уздоровлення сліпонародженого. 9: 1-41.

Воскресіння Лазаря. 11: 1-46.

Чудо з рибою після Його воскресіння. 21: 1-14.

Порівняння з образом:

Двері до овечої кошари. 10: 1-9.

Добрий Пастир. 10: 12-21.

Правдива Виноградина. 15: 1-8.

Події:

Ісус і невірна жінка. 8: 1-11.

Ісус і греки. 12: 20-22.

Омиття ніг. 13: 1-17.

Заступницька молитва. 17: 1-26.

Ісус на допиті в Анни. 18: 12-14; 19-23.

Доручення матері улюбленому учню. 19: 26-27.

Інші вислови на хресті. 19: 28, 30.

Пробитий бік. 19: 31-37.

Петро та Іван біля гробу. 20: 2-10.

Спілкування з Хомою. 20: 24-29.

Зустріч Воскреслого біля озера Генісаретського. 21: 1-23.

Уроки (висновки) Євангелії від Івана:

1. Бог так полюбив цей грішний світ, що віддав Свого Однородженого Сина, щоб спасти кожного, хто в цю істину повірить.

2. Нам потрібно вірою прийняти безцінний Божий дар – вічне життя.

3. Життя віруючої людини – це життя з подостатком (надбанням). Це означає, що в Христі ми маємо насичене, збагачене, вільне життя, яке наповнене сенсом тут і продовжується у вічності.
4. Той, хто прийшов до Бога через Ісуса Христа – на суд не приходять. Це означає, що віруючі люди уникнуть судового процесу, на якому буде зачитаний вирок вічної кари.
5. Божа любов до нас є зразком для нашої любові до ближнього.
6. Божа любов до нас, грішних людей, є натхненням любові до Бога. Ісус запитує Петра: «Чи ти любиш Мене?» Це запитання до кожного з нас.
7. Так як Ісус був покірний, щоб виконувати волю Отця Небесного, так і нам потрібно бути покірними робити те, що Він нам наказує.
8. Ісус в цій Євангелії надає перевагу для приватних сердечних розмов. Наше християнське спілкування є частиною нашого служіння Богу і ближньому.
9. Ця Євангелія є дуже простою. Ми теж маємо бути простими і доступними людям.
10. Той, за Ким ми послідували, є Бог. Якби Ісус не був Богом, що втілювався (Слово, що сталося Тілом), християнство не мало б ніякого сенсу.
11. Повірити в Ісуса означає прийняти Христа, посвятити Йому своє життя, піти за Ним, стати Його послідовником.
12. Ніхто не має такої влади, як Ісус Христос. Чим ближче ми до Нього, тим реальнішою є наша свобода від рабства гріха і впливу демонічних сил, що в є нашою перемогою над злом і дияволом.
13. Наше перебування в близьких стосунках з Христом в свою чергу веде до зростання благословення і єднання з Богом.
14. Обітниця іншого Утішителя, Який буде перебувати з послідовниками Христа, є великою підтримкою для християн усіх часів, які часто проходили і проходять через непрості життєві обставини.

15. Християнство базується не на міфах, легендах, переданнях, а на істині. Ісус є істина. Дух Святий – Дух істини. Слово Боже є істина. Істина (правда) робить учнів Христа вільними (8:32), очищає їх (15:3).

16. Наше осмислення Бога базується на образі Ісуса Христа, Який зберігся для нас на сторінках, в тому числі, цієї Євангелії.

17. Ниви готові до жнив, а працівників мало. Потрібно бути готовими стати самим працівниками і також молитися за справу євангелізації.

18. Ісус піклується і забезпечує всі проблеми людей, будучи Пастирем Добрим, Хлібом життя, Виноградиною, яка забезпечує соком галузки, Тим, Хто має воду живу.

19. Ісус пішов, щоб приготувати місце на небі для Своїх вірних.

20. Бажання Ісуса, щоб Його послідовники були єдиними.

21. Той, хто йде за Ісусом, має піклуватися про те, щоб самому йти за Ним, а не оглядатися на ближнього.

Розділ III. Рання Апостольська Церква.

Даний розділ складається з трьох великих блоків. Це, власне, сама історія, викладена нам Лукою в книзі Дії Святих Апостолів. Рання церква тут показана, ніби ззовні, а також бачимо поступ церкви від невеликої групи послідовників Ісуса в Єрусалимі до великої громади в Римі, столиці імперії.

Другий блок – це листи Апостола Павла, який пишучи до церков чи до їх керівників безпосередньо, показує життя ранньої церкви безпосередньо зсередини. Причому ми можемо побачити місцеву церкву зсередини, з її перевагами і проблемами та недоліками. Очевидно, що недоліків ми бачимо в посланнях більше, але саме вони й були причиною написання даних листів. Не було проблем і недоліків, на які звертає увагу Павло, не було б самих послань.

Третій блок – це Соборні листи, які були написані різними Апостолами. Ці листи також допомагають побачити загальний стан ранньої церкви.

I. Дії Святих Апостолів.

Книга Дії Святих Апостолів – єдина книга в Новому Заповіті, яка відноситься до **історичних** книг. Звичайно її об'єднують з чотирма Євангеліями, утворюючи розповідний або описовий блок книг Нового Заповіту, який є найбільшим за об'ємом.

Книга Дії Святих Апостолів є найбільшою книгою Нового Заповіту (разом із Євангелією від Матвія) за кількістю розділів. Їх є 28.

Книга Дії Святих Апостолів була написана Лукою, як продовження Євангелії. Починається вона згадкою про першу книгу, яку «я був написав, о Теофіле, про все те, що Ісус від початку чинив та навчав». (Дії 1:1). Отже, перед нами продовження або другий том того, що написав Лука. У цій праці Лука описує, що було з послідовниками Христа після Ісуса, після Його вознесіння.

Як і перша книга, ця праця адресована Теофілу. Сам Лука не згадує свого імені, але декілька разів ми зустрічаємо займенники «ми», «нас», «нам». Вперше Лука використовує цей займенник у 16: 10-17, що показує нам те, що він стає членом команди Павла, частиною його місіонерської діяльності. Далі Лука знову згадує себе у 20: 5-6, 13-15; 21: 1-18. Він супроводжує Павла по Македонії, а також в його подорожі до Єрусалиму через Ефес. Далі Лука супроводжує Павла уже, як арештанта, в його подорожі до Риму. 27: 1 – 28: 16. Можна припустити, що Лука міг вести щоденник діяльності Павла і безпосередньо записувати туди все, що відбувалося з Павлом, в тому числі і протягом їхньої спільної діяльності.

Видатний археолог Вільям Рамзей, проводячи розкопки в Малій Азії, мимоволі зіштовхнувся з працями Луки, особливо, з книгою Дії Святих Апостолів. Як уже зазначалося раніше, при аналізі вступу до Євангелії від Луки, Рамзей був скептично налаштований до цих праць. Але проводячи свої дослідження і звіряючи їх з записаними документами, він із великим здивуванням зрозумів, що Писання Луки є дуже точними і такими, що заслуговують на довіру в наукових колах.

Ми не знаємо точно, коли ця книга була написана, але можемо стверджувати, що виглядає вона, як незакінчена праця, і її опис обривається десь початком 60-х років

(можливо, 62–63 роки). Вона була написана до трагедії 64-го року, тому що у ній нічого не згадується про гоніння на Церкву, які розпочалися після великої пожежі влітку 64-го року в Римі.

Ключовий вірш даної книги – **1:8**. Цей вірш надає не лише теоретичну стратегію Ісуса Христа щодо євангелізації світу, але план і структуру книги, тобто, практичне втілення того, що повелів Ісус учням перед Своїм вознесінням.

Вчені пропонують декілька точок зору на мету написання Дії Святих Апостолів Лукою.

1). Опис історичних подій.

В той час, як Євангелія надають точну історичну картину життя Ісуса Христа, – Дії Святих Апостолів надають точну історичну картину виникнення і розвитку ранньої Церкви. У книзі розповідається про початки християнства, особливості виникнення Церкви, поширення Євангелії від Єрусалиму до Риму, а також важливі приклади з життя і вчення Апостолів. Дійсно, значення цієї мети не можна недооцінювати.

2). Апологія (захист).

Тобто, це матеріал, який Павло міг використовувати на суді в Римі. Тут показано, що ні Павло, ні християнство, не створювало проблем для суспільства і влади. Теофіл, ознайомившись із матеріалами справи, яку надав Лука в допомогу Павлу, мав прийти до висновку, що християнство не є бунтівним.

3). Інструкція.

Церква має існувати до приходу Христа. Тому Лука дає інструкцію, яка містить основні принципи дій в певних ситуаціях. Ці принципи допоможуть Церкві вирішувати проблеми і вистояти серед переслідувань до приходу Христа.

4). Підбадьорення.

Лука показує переможний поступ християнства посеред сильних переслідувань. Успіх Церкви в різних ситуаціях і різних частинах світу показує універсальність християнства.

Церква не була тільки результатом людської праці, але збудовувалась також Христом. І в цьому секрет її переможного успіху.

Деякі теми в книзі Дії Святих Апостолів.

1). Поширення Євангелії.

Фактично тут показано, як Церква, з'явившись в Єрусалимі, з порівняно невеличкої групи людей, поступово досягає такої кількості, що вороги вимушені були признати, що «ви своєю наукою переповнили Єрусалим». (5:28). Також написано, що «росло Слово Боже, і дуже множилося число учнів в Єрусалимі». (6:7).

Потім Церква поширюється «по краях юдейських та самарійських». (8:1). Зрештою, написано, що «Церква по всій Юдеї, і Галилеї, і Самарії мала мир, будуючись...» (9:31).

Зрештою, в книзі показано, як Євангелія поширюється до краю землі. Спочатку був дід язичника Корнилія, потім була Антиохія, де вперше учнів, послідовників Христа, назвали християнами. (11:26). Пізніше був Кіпр (13:4), а потім – Фрігія та Галатія (16:6) та інші країни (провінції) сучасної Туреччини. Потім Македонія та Ахая (сучасна Греція). І, зрештою, закінчується Римом.

Отже, як ми бачимо, книга описує виникнення Церкви та поширення Євангелії – від Єрусалиму до столиці імперії.

2). Перехід від Петра до Павла.

Вивчаючи книгу Дії Святих Апостолів, ми бачимо плавний перехід, або зміщення акценту, від служіння Петра до служіння Павла.

Цей перехід служить своєрідним мостом між Євангеліями та посланнями (особливо посланнями Павла). Також ми бачимо, як через Петра були «відчинені двері» Церкви для спасіння грішників. Також ці двері були відкриті ширше, коли Павло здійснює свої місіонерські подорожі по східних провінціях Римської імперії, проповідуючи Євангелію.

Петро є найвидатнішою особою на самому початку опису діяльності ранньої Церкви (1–12), за винятком служіння Степана, Пилипа і навернення Савла.

У Матвія 16: 18-19 написано про те, що Христос довірив Петру ключі від Царства Божого. У книзі Дії Святих Апостолів Петро тричі скористався цими ключами – в День П'ятидесятниці (2-й розділ), у Самарії (8-й розділ), у домі Корнилія (10-й розділ). Тобто Петро проповідував в Єрусалимі, в Самарії, де увірувало багато людей, і благовістив Євангелію римському офіцеру Корнилію, язичнику.

Таким чином, ми бачимо на початку цієї книги Петра, як лідера становлення Церкви Христової.

Павло займає видатне положення в другій половині книги (13–28), де переважно описана його діяльність. Його діяльність поширюється від Антиохії до Риму.

3). Перехід від юдейської до поганської Церкви.

Церква почалася в Єрусалимі і складалася виключно з євреїв. Це були різні євреї – одні були мешканцями історичного Ізраїлю, інші мешкали поза межами Ізраїлю, розмовляли здебільшого грецькою мовою або мовами тих народів, серед яких проживали. В книзі Дії Святих Апостолів описане тертя, яке виникло між юдейськими євреями і огреченими євреями, тобто тими євреями, які розмовляли грецькою мовою і ввібрали в свій менталітет ознаки грецької культури. Але всі вони були євреями.

Пізніше, в результаті діяльності Пилипа в Самарії, до Церкви приєдналася частина самарян. Це були змішані євреї із поганами. Але вони мали певний відсоток єврейської крові і дотримувалися певних елементів юдейської релігії.

У 8-му розділі написано не лише про увірування самарян в Христа, але і про навернення прозеліта з Етіопії. Прозеліти – це не євреї за походженням, расою, мовою, віросповіданням, але вони прийняли юдаїзм з усіма обрядами, а також обрізання.

Корнилій мав характеристику людини богобійної людини. Богобійний чоловік – це був той, хто ще не був прозелітом, але цікавився юдейською релігією, культурою і обрядовістю. Іншими словами, це була людина, яка рухалася до прозелітства. Такі, як Корнилій, стали частиною Христової Церкви.

І остання група людей, які прийняли Христа – це були погани, язичники, які взагалі були далекими до юдаїзму.

Єрусалимська церква повністю складалася з євреїв. Але в Антиохії церква уже була більше неєврейською. Саме там, ми читаємо в 11:26, вперше їх назвали християнами. Активна місіонерська діяльність Павла сприяла тому, що послідовниками Ісуса ставали колишні язичники. Це викликало певний конфлікт всередині Церкви, про що написано у 15-му розділі. Цей конфлікт був обумовлений тим, що євреї-християни продовжували дотримуватися Закону Мойсея, виконувати його обрядову сторону, а християнам із неєврейського походження не потрібно було виконувати ці всі приписи буквально.

Збільшення кількості християн неєврейського походження сприяло тому, що поступово Єрусалим втрачав свою позицію, як центр християнства. Поступово цим центром стала Антиохія.

4). Захист Євангелії.

У книзі Дії Святих Апостолів ми читаємо декілька промов, які можна назвати апологетичними, тобто в яких є захист (представлення) віри.

Першою можна вважати такою проповідь Петра в День П'ятидесятниці. (2: 14-36). Далі подібна промова Петра є у 3: 12-26. Наступна промова Петра перед синедріоном – це 4: 8-12.

Апологетичною за змістом є промова Степана (7: 2-53), яка коштувала йому життя.

Петро представляє науку Христову у домі Корнилія – 10: 34-43.

Павло проповідує у синагозі в Антиохії Пісідійській – 13: 15-41.

Виступ Павла в Атенах на Марсовому полі (в ареопазі) – 17: 22-31.

Захист Павла перед Іродом Агріппою, Вернікою і Фестом – 26: 2-23, 25-27.

Остання така промова записана у 28: 17-28, де Павло виступив у Римі перед єврейською елітою, що проживали в цьому місті.

Отже, як бачимо, що Церкві приходилося захищати, відстоювати свою позицію, як перед єврейською громадою, її владою в особі священства, так і перед язичниками, а також

владою Риму. І саме завдяки цьому маємо безцінний матеріал промов різних діячів ранньої Церкви.

5). Принципи церковного життя.

Існує багато різних принципів щодо викликів і порядку в Церкві.

Опис стосунків ранньої Церкви між собою описане у 2: 42-47. Тобто, тут є принцип відносин між собою.

Вибір служителів, які будуть піклуватися про матеріальні речі. 6: 1-7.

Гоніння і реакція Церкви на гоніння. 8:1; 9: 1, 2; 12: 1-4.

Місія і світова євангелізація. 13: 1-4.

Влада і керівництво Церкви, вирішення конфліктів. 15: 1-35.

Хронологія подій книги Дії Святих Апостолів.

День П'ятидесятниці. (Дії 2:1).	30 рік.
Побиття Степана. (Дії 7:58).	33/34 роки.
Навернення Савла. (9: 4-6).	34/35 роки.
Перша місіонерська подорож Павла (13–14).	46-48 роки.
Апостольський Собор в Єрусалимі. (15: 1-29).	48/49 роки.
Друга місіонерська подорож Павла. (15:36 – 18:22).	49-53 роки.
Третя місіонерська подорож Павла. (18:23 – 21:17).	54-58 роки.
Арешт Павла в Єрусалимі. (21: 27-33).	58 рік.
Ув'язнення Павла в Кесарії. (24–26).	58-60 роки.
Етапування Павла до Риму. (27:1 – 28:16).	60-61 роки.
Домашній арешт в Римі. (28: 17-31).	61-63 роки.
Передання II-III століть подають таку картину щодо подальшої діяльності Павла.	
Звільнення Павла з римського ув'язнення.	63 рік.
Четверта місіонерська подорож.	64-67 роки.

Друге ув'язнення Павла в Римі і подальша мученицька смерть. 67/68 роки.

План книги:

В основу плану покладено ключовий тест **1:8**.

Вступ. 1: 1-3.

I. Початок Церкви в Єрусалимі. 1:4 – 8:3.

1. Останні моменти перебування учнів з Ісусом. 1: 4-12.

2. Відновлення повноцінної Апостольської групи. 1: 13-26.

3. День П'ятидесятниці. 2: 1-41.

4. Життя ранньої Церкви. Спільнота віруючих. 2: 42-47.

5. Перше чудо uzдоровлення Апостолами. 3: 1-26.

6. Наслідки для справи благовістя. 4: 1-31.

А. Притягнення до відповідальності Петра та Івана. 4: 1-4.

Б. Виступ Апостолів перед синедріоном і його реакція. 4: 5-22.

В. Реакція Церкви на початок гонінь від синедріону. 4: 23-31.

7. Життя ранньої Церкви. Соціальний експеримент. 4: 32-37.

8. Перший факт обману та його наслідки. 5: 1-11.

9. Життя ранньої Церкви. Чуда Апостолів. 5: 12-16.

10. Переслідування від синедріону наростає. 5: 17-42.

А. Ув'язнення Апостолів. 5: 17-18.

Б. Чудесне звільнення з в'язниці. 5: 19-33.

В. Порада Гамаліїла. 5: 34-39.

Г. Побиття Апостолів. 5: 40-42.

11. Обрання перших дияконів. 6: 1-7.

12. Степан звіщає Добру Новину в Єрусалимі. 6:8 – 7:53.

13. Мученицька смерть Степана. 7:54 – 8:3.

II. Продовження поширення Євангелії в Юдеї і Самарії. 8:4 – 12:25.

1. Благовістя в Самарії. 8: 4-25.
2. Пилип проповідує етіопському вельможі. 8: 26-40.
3. Навернення Савла. 9: 1-30.
4. Діяльність Петра в Лідді та Йопії. 9: 31-43.
5. Навернення римського офіцера Корнилія. 10: 1-48.
6. Нерозуміння єрусалимських віруючих навернення поган до Христа. 11: 1-18.
7. Поширення Євангелії за межами Юдеї та Самарії. Антиохія. 11: 19-30.
8. Нове переслідування послідовників Ісуса в Єрусалимі. 12: 1-23.
 - А. Загибель Якова. 12: 1-3.
 - Б. Ув'язнення і надприродне звільнення Петра. 12: 4-19.
 - В. Смерть Ірода. 12: 20-25.

III. До краю землі... Діяльність Павла. 13:1 – 28:31.

1. Варнава і Павло відправляються в першу місіонерську подорож. 13:1 – 14:28.
 - А. Діяльність на Кипрі. 13: 1-13.
 - Б. Служіння в Антиохії Пісідійській. 13: 14-52.
 - В. Праця в Іконії, Лістрі, Дервії. 14: 1-28.
2. Апостольський собор в Єрусалимі. 15: 1-34.
3. Підготовка до другої місіонерської подорожі. 15: 35-41.
4. Друга місіонерська подорож Павла та його команди. 16:1 – 18:22.
 - А. Пошук керівництва Божого щодо місця діяльності. 16: 1-10.
 - Б. Служіння в Филипах. 16: 11-40.
 - В. Праця в Солуні та Верії. 17: 1-15.
 - Г. Павло в Атенах. 17: 16-34.
 - Ґ. Заснування церкви в Коринті. 18: 1-17.
 - Д. Повернення до Антиохії. 18: 18-22.
5. Третя місіонерська подорож. 18:23 – 21:26.
 - А. Відвідування церков, заснованих раніше. 18: 23-28.

- Б. Діяльність Павла в Ефесі. 19: 1-22.
 - В. Заколот в Ефесі проти науки Павла. 19: 23-40.
 - Г. Служіння в Троаді. 20: 1-12.
 - Ґ. Наставлення ефеських пресвітерів у Мілеті. 20: 13-38.
 - Д. Подорож до Єрусалиму. 21: 1-26.
6. Арешт і ув'язнення Павла в Палестині. 21:27 – 26:32.
- А. Затримання Павла в храмі у Єрусалимі. 21: 27-31.
 - Б. Арешт Павла представниками римської влади. 21: 32-40.
 - В. Виступ Павла перед народом в Єрусалимі. 22: 1-21.
 - Г. Розмова з римськими офіцерами. 22: 22-30.
 - Ґ. Захист перед синедріоном. 23: 1-10.
 - Д. Висилка Павла до Кесарії. 23: 11-35.
 - Е. Павло і намісник Фелікс. 24: 1-27.
 - Є. Павло і намісник Фест. 25: 1-22.
 - Ж. Павло і цар Агріппа II. 25:23 – 26:32.
7. Бог спрямовує дорогу Павла до Риму. 27:1 – 28:16.
- А. Від Кесарії до Криту. 27: 1-13.
 - Б. Надзвичайно важка дорога з Криту до Мальти. 27: 14-44.
 - В. Пригоди на Мальті. 28: 1-10.
 - Г. З Мальти до Риму. 28: 11-16.
8. Павло в Римі. 28: 17-31.

Отже, як ми бачимо, книга не є аж надто складною за своєю структурою та планом. Вона логічно побудована за географічним планом, даним в 1:8. Перша частина після вступу говорить про початок в Єрусалимі. У другій частині погляд спрямовано на діяльність в Самарії та Кесарії. Остання частина найбільша. Вона показує діяльність Апостолів у містах Середземномор'я, а закінчується Римом.

Аналізуючи зміст, бачимо акцент автора на ріст, послідовний розвиток і поширення групи. 2:47; 5:14; 6:7; 9:31; 12:24; 16:5; 19:20 – відмічають ріст кількісний і якісний.

З 1-го по 5-й розділи мова переважно йде про діяльність Петра (часто разом з Іваном). 6-й та 7-й розділи говорять про Степана. З 8-го по 12-й розділи говориться про декількох персонажів, серед яких виділяються Петро, Варнава, Пилип, Савл. Починаючи з 13-го розділу і до кінця книги – головний герой Павло.

В деяких випадках проводиться порівняння між Петром та Павлом. Обидва були видатними служителями. Один служив євреям, інший – переважно поганам. Лука приводить по одній проповіді кожного з них, щоб показати суть їх вчення. Проповідь Петра в день П'ятидесятниці (2: 14-40) і проповідь Павла в Антиохії Пісідійській (13: 16-41) є взірцем їх вчення. Через служіння Петра і Павла звершувалися чуда. Петро уздоровив кривого (3: 1-10). Павло зробив те саме. (14: 8-10). Через Петра прийшов швидкий суд на Ананія і Сапфіру (5: 1-11). Через Павла теж прийшов швидкий суд на Еліму. (13: 6-11). Петро був звільнений із в'язниці (двічі) надприроднім чином (5: 19-21; 12: 4-11). Павло був звільнений із в'язниці у місті Филипи через безпосереднє Боже втручання. (16: 23-40). Обидва Апостоли підкреслювали дію Святого Духа (2:38 і 19: 2-6) і головною темою їх проповіді було вчення про воскресіння Христа. (Петро – 2: 24-36; 3: 15, 26; 4:2; 5:30; 10: 40, 41; Павло – 13: 30-37; 17: 3, 18, 31; 24: 15, 21; 25:19; 26: 8, 23).

Петро очолював ранню Церкву в Єрусалимі, Павло засновував нові церкви серед поган. В книзі немає ніякого натяку на антагонізм між Петром і Павлом. Петро приніс Євангелію в дім Корнилія (римлянина), а Павло проповідував Євангелію євреям при будь-яких нових можливостях.

Лука не намагається в своїй книзі дати вичерпний звіт про всі події, які були пов'язані з ростом ранньої Церкви. Він не був просто хроністом, який сухо передає події своїх днів на папері. Лука, як справжній історик, подає ті факти, які цікавлять його у розвитку теми, яку він висвітлює на сторінках своєї праці. Він нічого не згадує про поширення християнства на південь чи на схід від Єрусалиму. Нічого Лука не пише про поширення християнства в

Єгипті, хоча християни були там з дуже раннього часу. Про Сирію Лука згадує дуже стисло. Ця місцевість згадується в зв'язку з наверненням Савла по дорозі до Дамаску. Рання діяльність Савла в Дамаску і околицях – оце все, що ми знаємо про християнство в Сирії. Але коли Савл прибув до Дамаску, учень на ім'я Ананій молився за його прозріння. Також згадується діяльність Савла в Дамаску і про те, що учні (християни), його рятуючи, спустили в коші з міського муру. Це вказує на те, що в Сирії були християни, але Лука не розвиває своєї теми в цьому напрямку.

Книга переважно говорить про поширення християнства на північ, в Антиохію, а далі – на захід, через Малу Азію, – в Європу. Виглядає так, що Лука присвятив свою працю діяльності двох Апостолів. На початку – це був Петро (хоча не все служіння Петра охоплює ця книга), а пізніше – Павло, з яким Лука був тісно пов'язаний в служінні. Описуючи події діяльності Петра і Павла, Лука робить деякі хронологічні прив'язки, датування яких ми можемо сьогодні вирахувати за допомогою світських хронік.

Смерть Ірода Агрипи I. 12: 20-23. Це відбулося весною 44 року.

Голод при Клавдії. 11:28. Він мав місце у 44–48 роках.

Проконсул Сергій Павло на Кипрі. 13:7. До 51-го року.

Вигнання євреїв з Риму при Клавдії. 18:2. Вірогідно 49-го року.

Проконсул Галліон в Ахаї. 18:12. Найбільш оптимально 52–53 роки.

Проконсул Фелікс. 23:26; 24:27. Це було у 52–56 роках.

Призначення Феста проконсулом. 24:27. Він був на цій посаді у 57–60 роках.

Таким чином, ми можемо, завдяки цим датам, визначити діяльність Павла на Кипрі, в Коринті, його ув'язнення. Луку цікавила в першу чергу не хронологія, хоча він уділяє їй більше уваги, ніж інші автори Нового Заповіту. Луку більше цікавить розвиток християнства серед поган і поступове його просування до Риму. Хоча, з іншого боку, коли Павло прибув в Рим, там була досить гарна і успішна церква. Тому варто зазначити, що в книзі Дії Святих Апостолів ми зауважуємо не рух християнства до Риму, а швидше рух Павла до Риму.

Отже, починаючи книгу Дії Святих Апостолів, Лука йде за класичною схемою, подібно до Філона чи Ксенофонта, які писали багатотомні праці. Він узагальнює перший том (Євангелію) – «про все те, що Ісус від початку чинив та навчав». Далі Лука знову узагальнено пише про те, що Ісус протягом сорока днів з'являвся Своїм учням і їх навчав.

Після цього Лука описує їхню останню зустріч і розмову, в якій Ісус дає останні настановлення перед Своїм вознесінням. Перше запитання, яке учні задають воскреслому Ісусу: «Чи не часу цього, Господи, Ти відбудиєш царство Ізраїлеві?» (1:6). Відповідь Ісуса була дещо різкуватою. Але у ній прозвучав наказ, як діяти далі. Фактично ключовий вірш книги є частиною цієї останньої розмови Ісуса з Своїми учнями. (1:8). Після цього Він на їхніх очах почав возноситися на небо. Учням з'являються два Ангели, які підтверджують слова Ісуса Христа щодо Його повернення або другого приходу.

Далі почалося життя учнів і невеликого гуртка Його послідовників без Ісуса. Найперше, на що Лука акцентує увагу, це те, що «вони всі однодушно були на невпинній молитві». (1:14). Друге, на що Лука звертає увагу, це те, що замість відпалого Юди, Апостоли обирають іншого Апостола, який відповідає критеріям цього служіння. Це Маттій (1:26). Про нього ми більше нічого не знаємо.

2-й розділ розпочинається описанням чуда. Це було унікальне, неповторне чудо, яке сталося в день П'ятидесятниці. Відбулося зішестя Святого Духа на ранню Церкву. В результаті цього феномену поведінка Апостолів виглядала дещо дивною і неадекватною. Саме по цій причині людям показалося, що вони п'яні. Петро, сповнившись Святим Духом, виголошує першу свою проповідь. Лука намагається привести цю першу проповідь повністю. Результатом цієї першої промови Петра є покаяння і навернення до Христа великої кількості людей – близько трьох тисяч людей. Всі присутні в День П'ятидесятниці на святі були євреї (2:5) і проповідь Петра була спрямована до них (2:22). Петро цитує пророка Йоїла (3: 1-5). У Луки – це Дії 2: 17-21.

Отже, після навернення такої кількості людей з'являється Церква. Тому День П'ятидесятниці часто називають Днем народження Церкви. Тому заключні вірші 2-го

розділу є описанням життя ранньої Церкви. (2: 42-47). Чотири речі були притаманні ранній Церкві.

1. Наука Апостольська.
2. Спільнота братерська.
3. Ламання хліба.
4. Молитва.

Також Лука зазначає, що у них все було спільне, вони ділили добро по потребі кожному. Вони зробили крок до того, щоб жити життям, про яке говорив їм Ісус – продали все своє майно, гроші склали в спільну казну. Заробляння грошей перестало бути головною метою їхнього життя. Тепер для них головною метою життя було служіння Богу і бажання нести іншим вістку про Ісуса, яка змінює все, в тому числі соціальний уклад життя. Щодня Господь додавав тих, що спасалися. (2:47).

Пізніше ми побачимо, що таке братство проіснувало недовго і це нагадало Апостолам, що Царство Боже ще не настало у всій повноті.

Петро та Іван ідуть в храм на молитву у визначений час (3:1), що вказує на те, що рання Церква ще живе за принципами юдаїзму. 3-й розділ описує перше чудо, яке сталося руками Апостолів. Це чудо в кінцевому результаті тягне за собою нову можливість для Петра та інших свідчити про Ісуса. Також у зв'язку з цим пролунала слава для Бога. Петро не приписує собі абсолютно ніякої заслуги в тому, що сталося. Це все Бог!

Але не всіх таке чудо і те, що було потім, потішило. У 4-му розділі Лука розповідає про реакцію священників та садукеев, які заперечували воскресіння. Ці люди розпочали гоніння на Апостолів. Ми бачимо тут різні реакції людей – одні увірували (простий народ); інші ожорсточилися і розпочали переслідування (4: 3-4).

Зібралася поважна нарада на чолі із знайомими нам із Євангелій первосвящениками – Анною та Каяфою. Перед ними Петро та Іван мали відповісти, що сталося. Закінчилося все погрозами з боку духовенства, тобто, це було попередження більше не проповідувати про

Ісуса. Але далі Лука описує про реакцію Церкви на те, що сталося. Церкві це додало рішучості ще більше звіщати про Ісуса. (4: 29-30).

Закінчує Лука цей розділ описанням того, про що він писав в кінці 2-го розділу – про спільне майно, велику однодушність і взаєморозуміння між членами новоутвореної громади.

Але така ідилія існує не довго. Варнаві (4: 36-37) протиставляються Ананій і Сапфіра, які вирішили схитрити. Що їх побудило здійснити такий крок, невідомо. Можливо недолік віри, що така громада проіснує недовго, чи ще якісь були інші причини – ми не знаємо. Але сам факт обману, а також наслідок цього – раптова передчасна смерть обох членів подружжя, заставляють задуматися. Що було не так в їхніх діях? Вони продали свій маєток і розпорядилися ним, як вважали за потрібне. Тобто, вони нічого ні у кого не вкрали. Це було виключно їхнє майно і їхнє право вчинити з ним, так, як вони хотіли. Чому ж так суворо поступив з ними Бог?

Почнемо пояснення з того, що Церква не ідеальна. Вона складається з різних людей, в кожного з яких є свої вади і проблеми. Ананій і Сапфіра не були ідеальними людьми. Вони боялися за своє майно і мали право розпорядитися ним, як самі хотіли, але не потрібно було обманювати. В даному випадку Бог зупиняє гріх спокуси обману. Це могло послужити для інших негативним прикладом. До певної міри гріх цього подружжя і його наслідки нагадує ситуацію з двома синами Аарона (ЗМ. 10: 1-3), а також ситуацію з Аханом, який взяв із залятого в Єрихоні (Ісуса Навина, 7 розділ). Іншими словами, це був приклад, зразок, модель того, як Бог хотів, щоб Його народ не чинив. Тому дане покарання є показовим і демонструє відношення Бога навіть до найменшого гріха з нашої (людської) точки зору. Насправді нам нічого не відомо про вічну участь цих людей. Можливо, отримавши показове покарання тут на землі, вони будуть прощені для вічності, і Господь змилюється щодо їх вічної участі.

Ще один цікавий момент, на який варто звернути увагу у 5: 3-4. Той, хто сказав неправду Духу Святому, той сказав неправду Богові. А це означає, що Дух Святий є Бог.

Ананій і Сапфіра сказали неправду перед людьми (перед Петром), але це теж було розцінено, як неправда перед Богом. Через те, коли ми обманюємо ближнього, ми обманюємо Бога.

Отже, висновки цієї історії.

1. Гріх є неприйнятним для Бога, особливо гріх обману, нечесності в рамках Його Церкви.
2. Даний уривок показує, що Бог у виховних цілях може застосовувати, навіть, дуже суворе покарання до Своїх дітей.
3. На прикладі Ананія і Сапфіри, Петро показав, що Бог почав діяти в новоутвореному Ним об'єднанні – Його Церкві. Він творить чуда не тільки, щоб уздоровити хворих, але і щоб виявити гріх, як духовну хворобу.

Ця історія має продовження у 6-му розділі. Але спочатку проаналізуємо розповідь 5-го розділу даної книги. Після випадку з Ананієм і Сапфірою Церква продовжує зростати, але люди випадкові боялися просто так примкнути до Церкви (5: 13-14). Бог продовжує діяти через Апостолів. (5: 15-16).

Заключна частина даного розділу зосереджує увагу читача на нових переслідуваннях молодій Церкві. Лука тут вказує причину такої негативної реакції первосвященника та його компаньйонів – це заздрощі (5:17). Щось подібне нам євангелісти писали про причину переслідування Ісуса. (Мт. 27:18; Мр. 15:10; Ів. 11: 47-48; 12:19).

Отже, цей уривок поділяється на декілька частин – ув'язнення Апостолів (5: 17-18); надприродне звільнення Апостолів з ув'язнення Ангелом вночі і подальша їх проповідь в храмі (5: 19-25); новий арешт і припровадження перед синадріон і виступ там Петра (5: 26-33); порада Гамаліїла щодо того, як діяти з Апостолами (5: 34-39); побиття і звільнення Апостолів (5: 40-42).

В даному уривку ми можемо помітити іронію Луки. Апостолам заборонили проповідувати, навіть, позбавили за це волі. Але Бог втручається, посилає Ангела, який звільняє Апостолів і говорить їм іти і проповідувати далі (5:20). Апостоли йдуть вранці і це роблять. В той самий час синадріон збирається, щоб вирішити їхню долю. Членам

синедріону здається, що вони контролюють ситуацію, але насправді ситуацію контролює Бог. Вороги Апостолів тепер приніжені Богом – тих, кого вони запроторили до в'язниці, там нема. Звільнені таким незвичним способом, не ховаються, але як ніби нічого не сталося перед цим, продовжують навчати у храмі. Синедріон бачить, що система не працює при всій їхній владі, але дає незрозумілий для них збір.

Все обійшлося гострою дискусією всередині синедріону, де мудрий Гамаліїл дав слушну пораду, до якої неможливо було не прислухатися, побиттям Апостолів і новими заборонами для них, а також їх звільненням.

6-й розділ показує кризу, яка сталася в середині самої Церкви після цього. Лука показує виклики для молодшої Церкви – це зовнішні гоніння і внутрішні непорозуміння. З самого початку Церква складається з двох єврейських груп – євреї Ізраїлю (Юдеї, Галилеї) і євреї діаспори, більшість з яких розмовляли переважно грецькою мовою і перейняли частково або повністю елементи грецької культури. Їх називали елліністи або огречені. Між цими двома групами завжди існувало певне тертя і напруга. В ранній Церкві це тертя зникло на початках, але після смерті Ананія і Сапфіри, тобто, після того, як гріх у Церкві став явним, вилізла назовні і ця проблема. Огреченим здалося, що їхні права у Церкві є дещо подавлені, а їхні вдовиці є приніжені і занедбані. Ця інформація дійшла до Апостолів. Апостоли приймають мудре рішення – «нам не личить встрявати у ваші розбірки. Ми маємо вищу мету і завдання від Христа – поширювати Боже Слово». Але проблему потрібно розв'язати. Тому Апостоли порадили вибрати поміж себе семеро авторитетних чоловіків, повних мудрості і керівництва Святого Духа. Цим людям належало більше займатися господарчими, гуманітарними питаннями, в той час, як Апостоли займалися духовними питаннями. Тим більше, Апостоли порадили вибрати служителів саме з тієї групи, яка вважалася обділеною. Те, що ці питання виникли взагалі, показує, що в Церкві з'явилася криза мати все спільне і рівномірно розподіляти спільне майно. З іншого боку, завдяки цій кризі, ми маємо практичне керівництво відносно церковного управління.

Обрано було семеро, двоє з яких (Степан і Пилип) вийшли за рамки того служіння, на яке їх обрали. Про інших п'ятьох ми більше нічого не знаємо.

Про Степана читаємо, що він був «повний віри та сили, чинив між народом великі знамена та чуда». (6:8). Саме цей Степан удостоївся честі стати першим мучеником за Христа. Лука описує його дискусію з представниками однієї із синагог, які потім підбурили людей і старшин та книжників (6:12), які притягнули його в синадріон. Там ще були розлютовані невдачею, яка спіткала їх з Апостолами, взялися за Степана. Лука приводить його повну промову в синадріоні (7 розділ), а також наслідок – побиття камінням. Крім того, Лука показує смерть Степана, як героя, якого зустрічає Сам Христос в небесах. 7: 56, 59-60.

На цьому перша частина даної книги закінчується. Фактично, це був триумф, перемога. Мученика Ісус стоячи вшановує біля Свого престолу.

Друга частина показує нам поширення Євангелії за межами Єрусалиму. Утиски на Церкву, спровоковані безкарністю після завдання смерті Степану, призвели до того, що велика частина послідовників Христа залишили Єрусалим і поширилися по Юдеї і Самарії. Один з семи, обраних в Єрусалимі для підтримки огречених вдовиць, Пилип, тепер звіщає Добру Новину в Самарії. Подібно, як і в часи Христа (Ів. 4), багато самарян прийняли Боже Слово і увірували. Пізніше Церква в Єрусалимі послала туди Апостолів Петра та Івана, які своєю діяльністю підсилили те пробудження, яке розпочав Святий Дух через Пилипа. Пізніше, Господь посилає Пилипа звершити ще одну важливу справу – засвідчити про Христа етіопському вельможі. Лука не поширюється в цьому напрямку, але можемо припустити, що цей чоловік повіз у свою країну звістку про те, в що сам увірував завдяки Пилипу.

9-й розділ є цікавий тим, що в ньому описується одне з найяскравіших навернень у віру Христову. Савл із Тарсу, майбутній Апостол Павло, діяльності якого присвячена більша частина даної книги, зустрівся із Христом по дорозі до Дамаску. Це була вражаюча, незабутня подія, яка трічі згадується в цій книзі. (9; 22; 26 розділи).

Людина, яка належала до старійшин в Єрусалимі, найбільш вірогідно, член синадріону, яка була присутня на події побиття камінням Степана, яка не могла заспокоїтися від того, що послідовники Ісуса є не лише в Єрусалимі, але в Дамаску теж, бере спеціальні листи від первосвященика, щоб сіяти гоніння і смерть кругом на послідовників «назорейської єресі», як він вважав. І, раптом, неочікувана зустріч, при якій почув: «Трудно тобі бити ногою колючку!», тобто йти проти Мене.

З цього моменту Савл стає іншою людиною і починає служити Іншому, про що не раз напише у своїх посланнях, аналізуючи своє життя. Драматичним було тепер його служіння в Дамаску. 9: 23-25. Потім Лука описує його перший візит до Єрусалиму, де Варнава став містком між Савлом та Апостолами.

Друга половина розділу присвячена діяльності Петра в Юдеї. У 9:31 написано, що Церква розвивалася тепер по всій Юдеї, Галилеї і Самарії. Два чуда згадує Лука, які були пов'язані з апостольською діяльністю Петра. Це – uzдоровлення Енея, який був спаралізований вісім років у місті Лідда, а також воскресіння з мертвих Тавіти у Йоппії, недалеко від Лідди.

10-й розділ присвячений ще одній дуже цікавій історії – це навернення римського офіцера – центуріона Корнилія. Бог готує Петра до дуже почесної місії – ще раз скористатися ключами Царства Божого і відкрити туди доступ поганам. Але Петро не був готовим до цього, тому Бог посилає Петрові видіння, яке повторилося тричі. При цьому прозвучав голос від Бога: «Що від Бога очищене, не вважай за огидне того!» Також Бог готує зі Свого боку і Корнилія. Йому з'являється Ангел, який направляє Корнилія до Петра, даючи йому адресу, де той знаходиться. Історія завершується наверненням певної кількості людей, які були з Корнилієм.

Аналізуючи ці три розділи (8; 9; 10), ми бачимо три цікавих навернення – етіопський вельможа, Савл, Корнилій. Навернення Савла, як і навернення Корнилія, було певним переломним моментом розвитку християнства в цілому. Саме про це більше йдеться в останній частині цієї книги.

В 11-му розділі книги Дії Святих Апостолів описано в певному контрасті дві сторони розвитку ранньої Церкви. З одного боку Лука пише про нерозуміння єрусалимськими віруючими того, що робив Петро в домі Корнилія. Єрусалимська церква не мала бачення щодо того, щоб до Бога приходили язичники. Петра Бог приготував до цього через видіння, яке Петро бачив тричі. Але Бог дав ознаку П'ятидесятниці, на яку зіслався Петро, пояснюючи те, що сталося в домі Корнилія.

Друга половина розділу пише про церкву в Антиохії, на півночі Сирії. Ця церква була протилежною єрусалимській. Вона вільно приймає в свої ряди людей не єврейської національності. Саме в Антиохії з'являється таке звичне сьогодні слово – християни. (11:26).

Останній розділ (12-й) цієї частини книги показує нам ще раз Єрусалим. Христос колись звертаючись до цього міста, сказав: «Єрусалиме, Єрусалиме, що вбиваєш пророків та каменуєш посланих до тебе! Скільки разів Я хотів зібрати дітей твоїх, як та квочка збирає курчаток своїх, – та ви не захотіли!» (Лк. 13:34). Колиска ранньої Церкви тепер стає непривітним, не гостинним містом для християн. Тут загинув перший мученик Степан. Тут загинув перший мученик з Апостолів – Яків. 12: 1-2. Саме така доля була приготовлена Іродом і для Петра. Але в цьому розділі показане ще одне чудо визволення з в'язниці. Петро був врятований надприроднім чином, але після цього залишає Єрусалим і перебуває в Кесарії, де набагато безпечніше. (12:19). Потім Лука показує ще одне чудо – це кара гнобителя і деспота Ірода, який був вражений Ангелом знеацька і помер. (12:23). Але Слово Боже з тріумфом поширювалося далі. (12:24).

Остання, третя частина книги, присвячена діяльності Павла. Переважно тут показано, як Церква поступово звільняється від юдейських упереджень. Також автор показує Антиохію, як центр нового християнства, яке стало місіонерським і охопило більшу частину Римської імперії.

13–14 розділи описують першу місіонерську подорож Павла і Варнави. Однією з дуже важливих особистостей книги Дії Святих Апостолів є Варнава. Вперше ми знайомимося з ним у 4: 36-37. Його ім'я означає «Син потіхи». Він – єврей, родом з Кипру, брат Марії,

матері Марка, в чиєму домі збиралася рання Церква в Єрусалимі. Саме Варнава був тією людиною, яка об'єднувала євреїв, які жили в землі Ізраїля, з євреями діаспори (огреченими). Пізніше, разом з Павлом, він був містком між євреями, які увірували в Ісуса і християнами, не єврейського походження. Саме він був тим, хто не побоявся і привів Савла до Апостолів (9:27). Виглядає, що саме з ним Бог формує Павла до того рівня, яким ми його знаємо по посланнях.

13-й розділ починається словами, що «в Антиохії, у тамошній Церкві були ці пророки й вчителі». Серед імен, наведених у 13:1, першим ми зустрічаємо Варнаву, останнім Савла. Дух Святий під час одного служіння прорік: «Відділіть Варнаву та Савла для Мене на справу, до якої покликав Я їх!»

З цього часу починається місіонерська діяльність Варнави і Павла. Найперше вони відправилися на Кипр, батьківщину Варнави. У цій подорожі їх було спочатку троє, – Варнава взяв з собою також свого племінника Марка, автора другої Євангелії.

У 13: 5-6 написано, що Варнава й Павло перейшли весь острів від Саламіна до Пафи. Мабуть, кульмінацією розповіді Луки про діяльність Варнави й Павла на Кипрі є увірування проконсула Кипру Сергія Павла і Божий суд, звершений через Павла на єврея Варісуса або Еліму, який противився проповіді Євангелії і хотів відвернути від віри проконсула. 13: 7-12.

Цікавим є те, що у 13:9 відбувається зміна імені Савла на Павло. Це не означає, що Савл поміняв ім'я. Павлом він був від народження, як римський громадянин, а Савлом він залишався до смерті, як єврей. Просто Лука вважав за потрібне саме тут провести цю зміну, на місії проповіді Євангелії язичникам. Саме на місії Савл був більше відомий, як Павло, а в єврейському середовищі в Єрусалимі він був знаний, як Савл (Шауль).

У 13:13 написано про те, що наші місіонери прибули на материк і що Іван Марко їх залишив, повернувшись до Єрусалиму. Ми не знаємо причину, чому Марко так вчинив, але виглядає так, що Павло не одобряв цей крок і пізніше саме це було причиною, чому Павло й Варнава розлучилися.

Друга частина місіонерської подорожі проходить у місцевості Галатії, куди пізніше Павло написав лист. Першим містом, де Павло та Варнава проповідували, була Антиохія Пісідійська. Практично вся друга половина 13-го розділу присвячена діяльності Павла й Варнави в цьому місті. Свою діяльність вони розпочали із синагоги, у якій Павло сказав проповідь. У 13: 16-41 Лука передає першу проповідь Павла, показуючи його хорошим оратором, який добре знає Слово Боже і вільно його цитує у своїй промові. Ця проповідь мала хороший вплив і їх знову було запрошено наступної суботи. Лука у 13:44 зазначає, що наступної суботи зібралось майже все місто, щоб їх послухати, але євреї, переповнившись заздрощів, почали перешкоджати апостолам.

Закінчилася ця історія тим, що частина людей увірувала; серед них було досить багато поган, а частина, особливо юдеїв, навпаки, повстали проти, ще й підбили частину впливових людей, розпочали переслідування на Павла і Варнаву. Апостоли залишили місто і пішли в Іконію, але група віруючих людей залишилися в Антиохії.

У 14-му розділі Лука розповідає про працю апостолів у наступних трьох містах Галатії – Іконії, Лістрі, Дервії.

Служіння в Іконії теж розпочалося із синагоги. Це був принцип, який Павло застосовує майже у всіх містах своєї діяльності – спочатку іти до юдеїв у синагогу і там проповідувати про Христа. Подібним чином вони діяли на Кипрі (13:5), в Антиохії (13:14). В Іконії ситуація повторилася, як і в Антиохії – люди поділилися. Одні були за апостолів, інші – проти (14:4). Після цього Павло та Варнава пішли до Лікаонії (частини Галатії) – у міста Лістру й Дервію.

У Лістрі сталося чудо uzдоровлення хворого на ноги чоловіка, який на міг ходити. Після цього чуда ситуація стала дуже сприятливою для Павла і Варнави. Лікаонці назвали апостолів богами – Варнаву Зевсом, а Павла Гермесом, бо Павло був оратором. (14: 8-12). Вони хотіли їм приносити жертви. Ситуація змінилася дуже швидко, коли прийшли підбурювачі з Антиохії та Іконії. Натовп настільки розлютився на Павла, що побили його камінням і виволокли його за місто, думаючи, що він мертвий. (14:19). Є припущення, що

саме тоді Павло пережив клінічну смерть і був підхоплений до третього неба. (2Кор. 12: 2-4). Також припускають, що саме в результаті таких великих травм, Павло міг сильно пошкодити зір, про що він писав пізніше у своїх посланнях, як про колючку в тілі. (2Кор. 12: 7-9; Гал. 4:15; 6:11).

Останнє місто, де проповідували Павло і Варнава – це була Дервія. (14:20). Закінчується розділ тим, що і в цьому місті апостоли придбали багатьох учнів, а потім повернулися у зворотній шлях, відвідавши знову Лістру, Іконію, Антиохію, зміцнюючи новонавернених християн. (14:22). Більше того, Лука пише про те, що були створені церкви і Павло й Варнава рукопоклали пресвітерів у тій місцевості, потім вони віддалилися звідти до інших провінцій, зокрема Памфілію, після Пісидії. В Памфілії вони проповідували в містах Пергія і Атталія, звідти відпливли до Антиохії Сирійської, звідки були послані проповідувати.

15-й розділ присвячений одній дуже важливій події, яка мала далекі наслідки для Церкви, включаючи сьогоднішній день. Питання можливості спасіння для поган – це питання було з самого початку полемічним у Церкві в Єрусалимі. Коли Петро повернувся в Єрусалим з Йопії та Кесарії, після увірування Корнилія та його дому, з Петром почали сперечатися деякі віруючі щодо того, чому він ходив до людей необрзаних і споживав з ними. (11:3). 15-й розділ починається з того, що до Антиохії прийшли дехто з Юдеї і почали навчати, що спасіння залежить не тільки від Христа, але і від обрзання за звичаєм Мойсея. Це викликало, звичайно, суперечку в церкві. Тому антиохійська церква відправила делегацію в Єрусалим до Апостолів щодо вирішення цього питання. В складі даної делегації були також Павло та Варнава. Лука пише, що ця поважна делегація з Антиохії була прийнята єрусалимською церквою на високому рівні, зібралося велике зібрання на чолі з Апостолами. У 15:5 написано, що почалася суперечка, особливо з боку тих, хто увірували в Христа з фарисейської партії. Петро був першим спікером, потім виступили Варнава та Павло, які поділилися свідченнями того, що робить Бог серед поган. Заключне слово мав Яків, старійшина єрусалимської церкви. На його виступ чекали найбільше ті, хто виступали за

обрізання для поган. Але було видно, що Дух Святий керував цим зібранням, яке пізніше нарекли Апостольським Собором. Слово Якова було співзвучне з тим, про що говорили Петро, Варнава та Павло. Після цього зібрання було написане спільне комюніке по даному питанню. Лука приводить повний текст цього документу у 15: 23-29. До антиохійської делегації приєдналися представники єрусалимської церкви – Юда Варсавва та Сила, майбутній соратник Павла у другій місіонерській подорожі.

Розділ закінчується тим, що Павло і Варнава вирішили знову відправитися в подорож, щоб провідати церкви, які були ними засновані у попередній подорожі. (15:36). Тут між ними відбувся певний конфлікт з приводу Марка, якого Варнава захотів знову взяти з собою, проти чого категорично виступав Павло. В результаті виникло дві місіонерські команди – Варнава з Марком відправилися до Кипру, а Павло взяв Силу, і вони відправилися через Сирію та Кілікію до Дервії, Лістри та Іконії. Там до них приєднався молодий юнак Тимофій і, можливо, Лука ще з іншими людьми, бо у 16:10 ми вперше зустрічаємо займенник «ми», який вказує на причетність автора до зазначеної справи.

Отже, наступні три розділи (16, 17 і майже весь 18-й) присвячені розповіді про другу місіонерську подорож Павла та його команди. Петро Пеннер у своєму коментарі до книги Дії Святих Апостолів називає другу і третю місіонерські подорожі Павла Егейською місією, відповідно розділяючи їх на Західно- і Східно- Егейську місію. Базою для Західноегейської місії стає Коринт, а базою для Східноегейської місії стає Ефес.

Як уже зазначалося вище, друга місіонерська подорож Павла почалася з конфлікту і розколу в команді. Можливо саме це було причиною того, що команда втратила чітке керівництво Святого Духа щодо того, куди їм рухатися. 16: 6-8 показує певне сум'яття в Павла і його команди, коли їх Дух Святий – туди не пустив, а туди заборонив іти. І ось так в повній розгубленості однієї ночі Бог дає видіння Павлу: якийсь муж македонянин з'явився і попросив – прийдіть до нас і нам допоможіть. Павло і його команда зрозуміли, що це Божа воля і відправилися у Македонію.

Праця в Македонії охоплювала три міста – Филипи, Солунь і Верію.

До кінця 16-го розділу Лука описує про ситуацію в Филипах. Филипи – це місто, куди Антоній і Октавіан Август поселили багато ветеранів римської армії і зробили це місто римською колонією після своєї перемоги над Брутом і Касієм, вбивцями Юлія Цезаря. Це ще було в 42 році до н.е. Після перемоги над Антонієм і Клеопатрою у 31 році до н.е., Октавіан прислав сюди ще одну партію колоністів. Таким чином, Филипи – це було місто прямого римського підпорядкування, де євреїв жило так мало, що вони не мали там, навіть, своєї синагоги, а збиралися на місці під відкритим небом, де би мала бути синагога за їх переконаннями. Лука згадує про декількох жінок, які зібралися в суботу для богослужіння. (16:13). Найяскравішою серед них була Лідія, багата жінка, яка однією з перших стала християнкою в цьому місті. Пізніше там сталася ще одна пригода, яка потягнула іншу. Молода невільниця, одержима нечистим духом, робила нездорову рекламу для Павла і людей, які були з ним. Вона робила це довший час і одного разу Павло не витримав і вигнав нечистого духа з одержимої. Але це викликало хвилю обурення в її панів, що закінчилося ув'язненням Павла та Сили. Лука описує, як поводити себе у в'язниці ці дивні в'язні і чим все закінчилося. Пізніше Павло написав лист до Филип'янської церкви, який є у каноні Нового Заповіту.

Після звільнення з ув'язнення, Павло, Сила і ще, можливо, дехто з його команди пішли далі благовістити. У першій половині 17-го розділу Лука пише про діяльність Павла в Солуні, де також була започаткована церква і куди Павло пізніше напише два листи. Після Солуня команда відправляється у Верію. Про верійців Лука пише, що вони були шляхетніші за солунян. І в Солуні, і у Верії проповідь Євангелії почалася також із синагоги. Як і в інших містах, частина юдеїв увірувала, частина ж озлобилася і почала переслідувати апостолів. Особливо відзначалися тут солунські євреї, які бунтували і у Верії також.

Після серії бунтів у Македонії, брати приймають рішення відправити Павла в Ахаю. Сила і Тимофій залишилися в Македонії, а Павла відправили до Атен. В Атенах, історичній столиці Греції, Павло мав можливість виступити перед філософами на ареопазі, що буквально перекладається, як «пагірок Ареса», бога війни в грецькій міфології.

Перед тим Павло спілкувався з євреями в синагозі, яка не мала в Атенах великого впливу на суспільство. Потім він виходить на міську площу на ринку – Агору, яка в ті часи була центром багатьох подій. І в синагозі, і на ринку, і на Аресовому полі (ще так називали ареопаг) Павло мав можливість говорити про Христа. Лука записав промову Павла в ареопазі. Сьогодні ця промова є пам'ятною табличкою при вході на Аресове поле. Але виглядає так зі змісту книги, що великого успіху Апостол у цьому місті не мав. Лука не вдається в подробиці, як і чим завершилося перебування Павла в Атенах. Він пише просто: «Після цього Павло вийшов з Атен і прибув до Коринту».

Наступний, 18-й розділ описує діяльність Павла у столиці провінції Ахaya – місті Коринт, яке Павло зробив центром своєї місіонерської подорожі. Очевидно, що саме у цьому місті, великому на той час, обставини сприяли, і Павло міг побути довше. (18:11 – півтора року).

Коринт був особливим містом. Храм Афродіти визначав культуру і мораль цього міста. Між Коринтом і Атенами всього 100 кілометрів, але це були дуже несхожі міста. Атени – центр культури і освіти. Коринт – центр торгівлі, розкоші та розпусти. Більше інформації про це місто буде надано у вступній частині до послань до Коринтян. Лука відносно мало пише про півторарічну діяльність Павла у цьому місті. Знаємо з тексту книги лише те, що Павло за своїм звичаєм мав бесіди у синагозі щосуботи (18:4). Також Лука зазначає, що Павло працював у Коринті фізично, виготовляючи намети з Акилою і Прискилою, юдейським подружжям християн. Також Лука зазначає, що начальник синагоги Крисп увірував в Господа. 1Кор. 1:1 говорить про те, що його наступник Состен, про якого йдеться у 18:17, теж увірував в Господа.

Після півторарічного служіння в Коринті, Павло і його члени команди відправилися до Антиохії. 18:22 натякає на те, що можливо по дорозі Павло відвідав Єрусалим.

Заключні шість віршів 18-го розділу описують початок третьої місіонерської подорожі Павла. Під час цієї подорожі діяльність Павла була переважно сконцентрована в провінції Азия і її столиці – Ефесу. 18:23 – 21:26.

19-й розділ описує про початок заснування церкви в Ефесі. Все почалося із зустрічі Павла з деякими учнями, які знали тільки про Іванове хрещення. Але коли Павло їм розповів докладніше про науку Христову, вони пережили феномен П'ятидесятниці. (19:6). Як і в інших місцях, Павло починає в Ефесі проповідь із синагоги. Пізніше Лука зазначає, що Павло був вимушений перейти в інше місце – у школу одного Тирана, де формує церкву в Ефесі. (19: 9-10). Це триває біля двох років.

Діяльність Павла в Ефесі була досить контрастною. З одного боку, Боже Слово росло й зміцнялося. З іншого боку, відбувалися певні протистояння між невеликою групою тих, що вірували і тими, що цьому противилися. Лука описує у другій половині розділу про бунт ремісників богині Артеміді. Цей бунт спровокував Дмитро, один із тих ремісників, золотар. Але бунт ремісників міська влада Ефесу культурно, демократичним методом зупинила. (19: 40).

У 20-му розділі описане продовження діяльності Павла під час третьої місіонерської подорожі. Дуже стисло Лука описує подорож Павла з Ефесу в Македонію, Ахаю, де він провів три місяці, тоді знову Македонія, і зупинка в Троаді. Там трапився випадок, коли один юнак, слухаючи проповідь Павла, упав з висоти третього поверху і забився. Але через Павла сталося чудо воскресіння юнака на ім'я Євтих.

Заключна частина цього розділу присвячена зустрічі Павла в Мілеті з ефеськими пресвітерами, яких Павло навчає, наставляє і, заодно, прощається з ними. Павло нагадує для них, що три роки він їх учив (20:31) і просить пам'ятати цю науку.

Лука нагадує незначні географічні деталі подорожі у 20: 13-15, 17; 21: 1-3. Дух Святий попереджує Павла і його супутників по дорозі про те, що в Єрусалимі Павла чекає арешт і ув'язнення. 21: 4, 10-11. Але Павло твердий рішучості йти назустріч небезпеці. 21:13. Це дуже складна богословська проблема. З одного боку, є попередження від Бога про майбутні труднощі. Якби Павло прислухався – не згрішив би. З іншого боку, у Павла є якесь внутрішнє відкриття, якому він підкоряється. Між іншим, Агав, пророк, який прийшов з Юдеї, в своєму пророкуванні використовує наглядний приклад – пояс Апостола Павла. Він

сказав про те, що «Дух Святий так звіщає: Отак зв'яжуть в Єрусалимі юдеї того мужа, що цей пояс його, і видадуть в руки поган». (21:11). Що цікаво, що або Лука не наводить слів, про те що далі зроблять погани, або Агав не сказав цього, не маючи відкриття. Але Павло був спокійний і бажав продовжувати йти далі в Єрусалим.

Закінчується все так, як передрік Дух Святий. Павло, прибувши в Єрусалим, зразу бажав зустрітися з Яковом та іншими пресвітерами. Хоча Лука про це нічого не пише, але найбільш вірогідно, що він, ділячись тим, що Бог робить серед поган, міг і віддати також пожертвування, які передали церкви для підтримки віруючих в Єрусалимі. Єрусалимські служителі раділи, чуючи про те, що звершує Бог серед поган, але була одна серйозна проблема – це репутація самого Павла в очах багатьох єрусалимських віруючих. Йому приписували те, чого він не навчав. В цілому брати були згідні з наукою Павла, бо він не відходив від рішень Єрусалимського Собору. Отже, за порадою служителів єрусалимської церкви Павло входить у храм, де має звершити один із єврейських обрядів очищення. Він пішов на цей компроміс заради того, що сам є євреєм, заради миру і розвитку справи Божої, якій присвятив стільки років свого життя. Метою цього було заспокоїти юдейських віруючих, показавши, що Павло не тільки не вчив євреїв не обрізуватися і не виконувати приписів Закону Мойсея, але сам був готовий взяти участь в певних церемоніях і оплатити іншим, хто в цьому брав також участь.

Чим це все закінчилося, ми читаємо в 21: 27-30. Євреї хотіли вчинити самосуд над Павлом, але інформація про інцидент дійшла до римської армії, яка втрутилася у справу.

Таким чином починається новий пункт – арешт і ув'язнення Павла. Павла затримали євреї, виволокли з храму, почали бити, але звістка про це дійшла до римлян і вони втрутилися. Так Павло офіційно став арештованим. Арешту і ув'язненню Павла в Палестині присвячено п'ять з половиною розділів в даній книзі. В цьому ув'язненні Павло провів близько двох років. Йому прийшлося спілкуватися неодноразово з прокуратором Феліксом (24: 24-26). Також за цей час Павло виступив на сходах храму, зразу після арешту (22: 1-21), перед синедріоном (23: 1-6) і перед єврейською елітою, яка прийшла з Єрусалиму в Кесарію

в присутності прокуратора Фелікса (24: 10-21). Після закінчення повноважень Фелікса новим прокуратором став Порцій Фест. Первосвященики та керівники юдеїв знову почали скаржитися на Павла уже новому прокуратору. Таким чином, Павло уже має новий виступ в захист своєї справи у присутності юдейської знаті та прокуратора (25: 8-11). Останній виступ Павло мав перед Іродом Агриппою і перед Фестом. (26: 1-23, 25-29).

Павло, розуміючи, що в Палестині є небезпека для його життя через фанатичних юдеїв, вирішує, як римський громадянин, апелювати до суду кесаря. (25: 9-11). Оскільки Павло зробив це привселюдно, прокуратор вирішив задовольнити клопотання свого підсудного. Після останніх слухань, Агриппа, Верніка і Фест та інші, хто слухав цю справу, прийшли до висновку, що підсудний не винний і не заслуговує на ув'язнення, але оскільки він відкликається до суду кесаря, то потрібно задовольнити його клопотання. (26: 30-32). Таким чином, було вирішено відправити Павла до Риму.

У 27-му і першій половині 28-го розділів Лука описує подорож Павла до Риму, всі тягарі цієї плавби, викликаною штормами. Лука сам був учасником цієї подорожі, тому він описує все, що пережили вони у тій драматичній подорожі. Павло продовжує свою справу апостола, особливо яскраво це проявилось на Меліті (Мальті), невеликому острові, куди прибило їхній корабель. Там через молитву Павла отримав uzдоровлення батько начальника острова Публія. Після цього багато інших людей були uzдоровлені через служіння Павла і тих, хто були з ним. (28: 8-10).

Заключна частина книги (28: 16-31) описує перебування Павла в Римі. Павло ув'язнений, але має можливість спілкуватися з тими, хто його провідував. Це ув'язнення нагадувало теперішній домашній арешт з різницею в тому, що Павла стерегли вояки. (Можливо це ув'язнення передбачало кайдани). (Еф. 6:20). Павло мав можливість спілкування з елітою єврейської діаспори в Римі. Закінчилося все тим, що частина з них були за, інші проти, сперечаючись між собою. Останні два вірші говорять про те, що два роки Павло знаходився в такому ув'язненні, мав можливість приймати всіх, хто бажав з ним

спілкуватися, проповідував Боже Царство і навчав про Господа Ісуса Христа. Цими словами закінчується книга Дії Святих Апостолів.

Особливості книги:

1. Це книга, яка говорить про Церкву – про джерело її могутності, про правдиву природу її місії і про принципи, якими керується Церква кожного покоління.
2. В даній книзі багато говориться про Третю Особу Бога – Духа Святого.
3. В книзі є натхненні промови Петра, Степана, Павла, Якова та інших, в яких виражені такі думки, яких нема ніде в Новому Заповіті.
4. В книзі по-особливому висвітлена тема молитви. Ранні християни віддавали себе регулярній та ревній молитві, яка інколи тривала всю ніч і мала значні результати.
5. Ознаки та чудеса – ці прояви супроводжували звістку про Євангелію із силою Святого Духа.
6. В книзі говориться про переслідування. Проповідь Євангелії викликала релігійний та громадський опір.
7. Це – є Євангельська звістка від юдеїв до поган.
8. Особлива увага звернута на жінок, які беруть участь у справах Церкви.
9. Тріумф. Жодні перешкоди, опір чи переслідування не змогли перешкодити розповсюдження Євангелії.

Апостольська проповідь.

1. Месіанська ера, про яку звіщали пророки, з приходом Христа на землю, настала.
2. Ісус прожив життя праведника і явив владу, дану Йому Богом.
3. Його смерть – це не просто результат змови ворогів, але частина Божественного плану спасіння людства.
4. Воскреслий Господь повернеться, щоб судити світ.
5. Святий Дух зійде на всіх, хто покається і повірить в Ісуса.

6. Ті, хто покається, отримують прощення гріхів. Хрещення – знак віри в Ісуса.

Якщо проаналізувати проповіді, які зустрічаємо на сторінках цієї книги, то приблизно побачимо таку картину.

Найважливіші події книги:

1. Вознесіння Ісуса. 1:9.
2. Зішестя Святого Духа в День П'ятидесятниці. 2: 1-12.
3. Промова і смерть Степана. 7-й розділ.
4. Навернення Савла (Павла). 9: 1-19.
5. Видіння Петра і навернення Корнилія. 10-й розділ.
6. Апостольський Собор в Єрусалимі. 15: 6-31.
7. Арешт Павла і судова тяганина в Кесарії. 21–25.
8. Подорож Павла в Рим. 27–28.

Найвідоміші уривки:

1. Проповідь Петра в День П'ятидесятниці. 2: 14-36.
2. Життя перших віруючих. 2: 42-47.
3. Все у них було спільне. 4: 32-35.
4. Промова Степана. 7: 2-53.
5. Початок антиохійської церкви. 11: 19-26.
6. Навернення в'язничного сторожа у Филиппах. 16: 27-34.
7. Промова Павла в Ареопазі в Атонах. 17: 22-31.
8. Прощання Павла з Ефеськими пресвітерами. 20: 17-38.
9. Захист Павла перед Агриппою. 26: 1-29.

Висновки (уроки) книги:

1. Ісус Христос – вознесений Господь і лише віра в Нього спасає від гріха.

2. Бог очікує, що члени церкви будуть поширювати Добру Новину по цілому світу. Це було останнє повеління Ісуса Христа перед Його вознесінням.
3. Для виконання цього завдання Бог послав нам Святого Духа, Який дає Церкві силу.
4. Головною рисою Церкви є єдність. Бог очікує, що християни подолають свої відмінності більш мирним і дружнім способом, а також будуть готовими до співпраці, незалежно від назви церкви чи деномінації.
5. Бог – Голова Своєї Церкви і Він забезпечить їй перемогу над силами, які намагаються її зруйнувати.
6. Церкві потрібно виконувати справу, довірену їй Ісусом, а не намагатися проникнути в те, що не є її справою. (1: 6-7).
7. Не слід завжди очікувати позитивної реакції людей від надприродних дій Святого Духа.
8. Петро з Іваном не боялися привернути увагу людей до себе, говорячи: «Подивися на нас!»
9. Коли стоїть питання пріоритету послуху владі чи Богу, – Бог важливіший. (5:29).
10. Неправда, сказана в Церкві, прирівнена до неправди Богові.
11. Якщо справа від Бога, вона обов'язково вистоїть, навіть якщо з нею боротися. (5: 38-39).
12. В кожного своє покликання – хтось мусить перебувати в Слові, а хтось піклуватися про матеріальне. Але одне й інше є служінням перед Богом.
13. За істину можна заплатити ціну життя.
14. Навіть на порожній дорозі можна зустріти цінну для Бога людину.
15. Бог не є упереджений, але Він любить всіх людей. (10: 34-35).
16. Інколи християнину варто вміти постояти за свої права. (16:37; 22:25; 23:3).
17. Інколи несприятливі обставини можуть повернутися можливістю досягнути Словом Божим тих, до кого ніколи не було б доступу за сприятливих обставин.

18. Дуже важливо мати особисте розуміння волі Божої у своєму житті попри те, що радять чи попереджують інші.
19. Правитель, який приписує Божу славу собі буде зенацька для нього покараний Богом. (12: 22-23).
20. Дуже важливо зрозуміти і вчасно усунути перешкоду, яка заважає іншим прийняти Добру Новину і діяти при цьому сміливо й рішуче. (13: 6-12).

II. Послання Павла.

Павло є одним з авторів Нового Заповіту, який залишив після себе найбільшу писемну спадщину канонічних писань. Це – половина книг Нового Заповіту.

Послання Павла можна поділити на декілька груп. Як правило, виокремлюють 3–4 групи його листів. Це:

1. Місіонерські листи або листи подорожі. Роберт Гандрі їх також поділяє на дві групи:

А. Ранні листи. Це – Галатам, 1 і 2 Солунянам.

Б. Великі послання. 1 і 2 Коринтянам, Римлянам.

2. Листи ув'язнення або тюремні листи.

Цих листів чотири: Ефесянам, Филип'янам, Колоссянам і Филимону.

3. Пасторські листи. Сюди відносяться 1 і 2 Тимофію і Титу.

Отже, всіх листів Павла є 13. Невідомо, хто написав Послання до Євреїв. Частина дослідників його приписують також Павлу, хоча остаточної впевненості у цьому немає.

Також листи Павла поділяють за наступною класифікацією:

- Листи, написані до церков (9 послань);
- Листи, написані до певних осіб (особисті листи) – 4 послання.

Більшість послань, які були написані до церков, – це листи, написані до тих церков, які заснував Павло під час своїх трьох місіонерських подорожей. Виняток складають листи до Римлян і, частково, до Колоссян.

Особисті листи були адресовані двом молодшим співпрацівникам і сподвижникам справи, яку звершував Павло. Це – Тимофій та Тит. Лист до Филимона – найбільш приватний, з написаних Павлом, адресований другу, людині, яка мала вплив на церкву в Колоссах.

В даному курсі ми будемо розглядати листи Павла не за хронологічною ознакою, а згідно їх розташування в канонічній Біблії.

Окреме, унікальне місце серед послань Павла займає Послання до Євреїв. Воно не вважається посланням Павла, але розглядається традиційно серед послань Павла, а не серед

Соборних послань. В каноні Послання до Євреїв розташоване після послань Павла, але перед Соборними посланнями. В такому порядку це послання буде розглянуте в даному курсі.

1. Послання Святого Апостола до Римлян.

Послання до Римлян є одним з кращих зразків стародавньої літератури, написаної в епістолярному жанрі. Серед Павлових листів воно знаходиться на першому місці не тому, що було написано першим, а тому, що воно є найбільшим (за розмірами), найвеличнішим (за глибиною богословської думки), найбагатшим (за змістом).

Вплив цього листа на Церкву має велике значення. Це послання сформулювало вчення Августина, Кальвіна, Лютера, Веслі, Дімітрія Корнілеску і Карла Барта.

Августин після прочитаних текстів 13: 13-14 став іншою людиною.

Іван Златоуст мав звичай двічі повністю прочитувати це послання.

Мартин Лютер в передмові до коментарів на це послання написав: «Це послання є справді головним писанням Нового Заповіту і самою просвітленою Євангелією (Доброю новиною), яке вартує того, щоб християнин не тільки знав його напам'ять від слова до слова, але й щоденно поводився з ним, як з хлібом щоденним для душі. Читати це послання і роздумувати над ним – ніколи не буде досить. Чим більше його виконуєш, тим дорогоціннішим воно стає і служить на добро».

Кальвін писав про нього: «Кожен, хто досягнув правдивого розуміння цієї книги, має перед собою ніби відкриті двері до самих потаємних скарбів Писання».

Справедливо можна стверджувати, що це послання послужило виникненню Реформації. «Рух святості» у ХІХ столітті в Англії також виник за рахунок поглибленого вивчення Рим. 6–8.

Цей лист можна назвати головним серед послань Павла. Він заклав у ньому основу євангельської віри. Доктрина «оправдання вірою» розкривається в ній найбільш глибоко і системно. Незважаючи на це, послання до Римлян не є підручником з систематичного богослов'я. Все таки це послання.

Те, що автором даного листа є Павло, практично ніколи не виникало серйозних сумнівів. Навіть у найбільш ліберальних колах цей лист вважається автентичним, тобто справжнім.

Лист був написаним до церкви, яка знаходилася в Римі і адресувався для всіх християн, які проживали у великій столиці імперії. Це було єдине послання Павла, адресоване церкві, якої він не засновував.

Ось деяка інформація про Римську церкву.

1) Римська церква була престолярною церквою. Це означає, що вона:

- а) не була заснована апостолами;
 - б) були представники з Риму в День П'ятидесятниці в Єрусалимі, коли Дух Святий розпочав Свою діяльність на землі;
 - в) декотрих римських християн Павло знав особисто, зустрічався з ними в інших місцях – Акила і Прискила, Андронік і Юній (родичі), Руф, син Симона з Кірінеї.
- 2) Римська церква була відомою для всього світу (Рим. 1:8). Вони були зрілими християнами.
 - 3) Етнічно вона була переважно язичницькою (неєврейською). Павло вимушений нагадувати той факт для церкви, що християнство має єврейське коріння.
 - 4) Була переслідуваною (християнам Риму приписували канібалізм, аморальність і антипатріотизм).
 - 5) Церква була перемагаючою.

Саме послання було написане в 56/57 роках з Коринту, під час III-ї місіонерської подорожі.

Тема даного листа виражена у **1: 16-17**. Її можна охарактеризувати:

1. Закон і благодать.
2. Верховна влада Бога.
3. Дар праведності через віру в Ісуса Христа.
4. Праведність Божа і людська.

Павло розглядає в даному посланні такі істини, як гріх, спасіння, духовний ріст християнина, відношення до влади, служіння.

Цілі написання:

- 1) Бажання відвідати Рим і сповістити (підготувати) церкву до цього.
- 2) Пояснити більш детально сутність Євангелії.
- 3) Можливо не така очевидна і пріоритетна, але ймовірна: налагодити відносини між євреями і поганами (римлянами) в християнській церкві і погасити напруження (якщо воно було).

Ключовим текстом даного листа можна вважати: **3: 23-24**.

Це послання вважалося з часів ранньої Церкви основою для християнського богослов'я. Багато богословських термінів були взяті саме з цього послання. «Оправдання», «зарахування», «усиновлення», «освячення», «вибрання», «примирення», «прославлення» – це все богословські терміни, взяті із словника даного листа.

План послання.

Вступ і тема. 1: 1-17.

а). Вступна частина. 1: 1-15.

б). Тема книги. 1: 16-17.

I. Теологічний (теоретичний) розділ. 1–8.

1. Гнів Божий. (Людство під прокляттям). 1:18 – 3:20.

а). Осудження розбещеного язичницького суспільства. 1: 18-32.

б). Критики-моралісти (самоправедні – язичники і євреї) осуджені. 2: 1-16.

в). Самовпевнені євреї, що надіються на Закон, осуджені. 2:17 – 3:8.

г). Все людство грішне і підпадає під осуд Божий. 3: 9-20.

2. Благодать Бога. 3:21 – 8:39.

а). Оправдання. 3:21 – 5:21.

б). Освячення. 6:1 – 8:17.

в). Прославлення. 8: 18-39.

II. Вставка: План Бога – відносини (Божі) з Ізраїлем. 9–11.

1. Справедливість відкинення Ізраїлю. 9: 1-29.

2. Причина відкинення. 9:30 – 10:21.

3. Результат і завершення відкинення. 11: 1-36.

III. Практичний розділ – воля Бога. 12:1 – 15:13.

1. Життя християнина, як жертва жива. 12: 1-8.

2. Життя в любові. 12: 9-21.

3. Життя в покорі владі. 13: 1-7.

4. Життя в світлі повернення Христа. 13: 8-14.

5. Життя в підтримці (опіці) німеччин. 14:1 – 15:13.

Заключна частина і привітання. 15:14 – 16:27.

а). Плани Апостола. 15: 14-33.

б). Заключні привіти і благословення. 16: 1-27.

Хоча це послання не є богословським трактатом, але також воно не є просто листом. У ньому Павло називає себе спочатку рабом, а потім апостолом Ісуса Христа. Раб в Римській імперії не мав ніяких громадянських прав. Він належав своєму господарю і повністю підкоряв себе його волі. Павло з самого початку представляє себе в такому контексті. Навіть, коли він говорить про своє апостольство, він розглядає його в контексті свого обрання для певної місії перед Богом.

Звертаючись до адресатів послання, Павло їх вітає, підбадьорюючи тим, що про них хороша інформація поширюється по всьому світу. (1:8). Павло виражає своє бажання відвідати римлян, а також пише про свою мрію – проповідувати Євангелію в Римі. (1: 11, 15).

Те, що ми визначили, як тема листа, записане у 1: 16-17. Цими двома віршами виражається *основний зміст послання*. «Євангелія – сила Божа» – тільки через неї Звістка про Боже прощення завдяки Ісусу Христу на хресті для занепаłego світу – була для Павла сенсом його життя. Таке посвячення дорого обійшлося Павлу – він багато постраждав за Христа. 2 Кор.11: 23-29 – він детально описує у що йому обійшлася проповідь Євангелії для здеморалізованого світу.

Остання фраза – «перше юдеєві, а потім гелленові» – охоплює все людство. Євангеліє Христа відкриває праведність Божу. Цей вираз 7 разів зустрічається в Посланні (3: 5, 21, 22, 23, 26; 10:3).

Праведність – це відповідність людини до Божественних вимог. І ця праведність насправді не є її, тобто людини, – вона є Божою. Людським надбанням вона стає лише тоді, коли людина приймає її вірою. «З віри в віру» – «починається від віри і прямує до віри», – іншими словами – обумовлена вірою і прийнята вірою.

Таку праведність можна розглянути двобічно:

1. Моральний стан людини (сама в собі) – це віра.
2. Свобода від вини в очах Бога (згідно її наслідків) – це оправдання.

Далі йде цитата Ав. 2:4. Цього пророка (Авакума) називають прадідом Реформації:

Тричі його цитату ми зустрічаємо в Новому Заповіті.

Рим. 1:17. Праведний

Гал. 3:11. житиме

Євр. 10:38. вірою (наголос на різних словах).

Отже, ця праведність не може бути досягнута людиною; вона і не призначена, щоб сама людина її досягнула. Закон був даний, щоб виявити гріх і вказати грішнику на Спасителя.

А праведність – це Божа власна праведність.

Якби Бог не зглянувся над людиною, то наше становище було б безнадійним. Самій по собі людині неможливо досягнути Бога.

Далі починаються основна частина даного послання. Фактично вона складається з трьох розділів. Перший розділ – базовий. Це вчення Павла. Другий розділ – це вставка. Цей матеріал є унікальним і зустрічається тільки в даному посланні. Третій розділ – практичне застосування того, чому Павло навчав у першому розділі.

Отже, чому Павло навчає у даному посланні? Він пише про фундаментальні речі – **Божий гнів і Божу благодать**. Показуючи причину Божого гніву на грішне людство, Павло звертає увагу на три категорії людей, проти яких спрямований цей гнів.

1. Розбещене язичницьке суспільство.

Павло починає з осудження найгіршої, найбільш занепалої частини людства. У цьому уривку (1: 18-32) зображені ті, хто є в безнадійному, деградованому стані. Іншими словами – безнадійний стан занепалого язичницького світу.

Але ця картина, намальована Павлом, стосувалася не лише його часів – Римської імперії I-го століття. У наш час, як ніколи, людство здеморалізоване і опущене по цілому світі, в тому числі і в християнській західній цивілізації.

За своєю природою людство є об'єктом праведного гніву Божого. Бог є Святий і Досконалий, тому не може мати нічого спільного з гріхом. Бог ніколи не гнівається безпричинно. Павло приводить три причини гніву Божого:

1. За те, що правду (істину) гамують неправдою. (1:18).
2. За зневажливе відношення до Божественного відкриття. (1: 19-20).
3. За спотворене (перекручене) богошанування. (1: 21-23).

Павло показує своїм читачам, що певні пізнання відносно Бога – доступні всім. Павло вказує на *загальне відкриття* і один з його різновидів – відкриття через природу.

2. Критики-моралісти, які осуджують першу категорію.

Наступною групою людей, які підпадають під осуд Божого гніву – це ті, хто осуджують перших. Грецькі філософи, особливо, стоїки, та й інші – вчили правильно, і осуджували подібні вади. Але їх проблема була в тому, – що те, в чому вони осуджували інших, – були винні самі. Фарисеї серед євреїв теж діяли подібним чином. Ісус осуджував фарисейство серед єврейського народу. В цьому фрагменті (2: 1-16) Павло говорить про сумління, як Божий сигнал для кожної людини, щоб давати розуміння добра і зла.

3. Самовпевнені євреї, які надіються на Закон.

Ще одна унікальна група людей, яку Павло згадує в даному контексті – це релігійні люди, які претендували на особливі стосунки з Богом. Це були ті, хто надіялися на Закон, але одночасно не могли його виконати. Мова йде про релігійних євреїв. (2:17 – 3:8). Згідно вчення Павла, ці люди теж є об'єктом Божого гніву.

Після роздумів про ці три конкретні групи людей, Павло пише узагальнююче – всі перед Богом завинили і всі підпадають під Його гнів. (3: 9-20). «Всі згрішили, і позбавлені Божої слави», – ось вердикт, який є підписаний Богом щодо нас людей. Всі люди, незалежно від національності і положення, віровчення і культури, євреї і язичники, аморальні і добродійці, релігійні і атеїсти, – всі без винятку, – грішні, винні, не мають вибачення і не мають відповіді (пояснень) перед Богом. Це жахливе положення уривку 1:18 – 3:20. Там немає ніякого проблиску світла, ні краплини надії, ніяких шансів на спасіння.

У 3:21 кардинально змінюється думка автора. «А тепер!» – радісно вигукує Павло – втручається Сам Бог. Це слово (тепер) має потрійне значення:

- логічне (як засіб продовження полеміки);
- хронологічне (вказує на теперішній час);
- есхатологічне (як ознака початку нової ери).

Тепер, незалежно від Закону (без Закону) праведність Божа з'явилась. Це нове відкриття, в центрі якого – є Христос і Його хрест, хоча про це свідчать Закон і Пророки. Цей вірш є протиставленням попереднім віршам, де підсумовується стан грішної людини. Це перехід від безнадійного стану людства («нема праведного ні одного») до обітниці благодаті через Ісуса Христа.

Роздумуючи про Божий дар благодаті, Павла розвиває думку в трьох напрямках –

1. Оправдання. 3:21 – 5:21.
2. Освячення. 6:1 – 8:17.
3. Прославлення. 8: 18-39.

Отже, починаючи з 3:21, Павло пише про те, що таке оправдання. **Оправдання** – це офіційне проголошення праведності, котра стає надбанням віруючих в спасіння Христом, тому що по милості Своєї Бог зараховує людям по вірі Христову праведність. **Оправдувати** – це юридичний (правничий) термін, що означає «проголошувати невинним». До кінця третього розділу Павло пояснює суть оправдання, поєднуючи його з благодаттю, відкупленням і вірою.

У 4-му розділі Павло приводить приклад віри і оправдання Авраама, а в 5-му Павло показує результат оправдання – це

1. Мир з Богом.
2. Доступ до Божої благодаті.
3. Надія слави Божої присутності.
4. Радість в стражданнях
5. Любов Божа, що злилася Духом Святим у наші серця.

В заключній частині 5-го розділу Павло протиставляє людину – Адама, Христу – другому Адаму.

Далі Павло розвиває думку про другий аспект Божої благодаті – це **освячення**.

Святість – це стан життя, відокремленого для Бога, що включає свободу від влади і впливу гріха.

Освячення (на відміну від оправдання) – це процес, в результаті якого людина стає святою.

Оправдання – миттєвий акт, відбувається в той момент, коли людина покладається на Бога вірою в подвиг Голгофи.

Освячення – це щоденний досвід посвячення себе Богу.

Ось приблизно так Павло пояснює у 6:1 – 8:17 другий аспект благодаті Божої.

Розкриваючи цю тему, у 6: 1-14 Павло пише про такий важливий інструмент освячення, як усвідомлення своєї позиції в Христі, тобто, розуміння того, хто ми є тепер в Бозі після того, як були оправдані Ним.

У другій половині 6-го розділу (6: 15-23) Павло розмірковує про освячення, як вибір. Особливо він наголошує на цьому у 6:19. Людина добровільно, самостійно приймає рішення щодо того, яким життям їй жити – життям гріховним чи життям освячення.

У наступних розділах Павло вводить додаткові положення щодо цієї теми. У 7-му розділі він описує співвідношення освячення і Закону (Мойсея), а у першій половині 8-го розділу Павло розмірковує про освячення в контексті його співвідношення з Духом Святим.

Заклучна частина 8-го розділу – це роздуми про славне очікування християнина, який проходить через непростий життєвий шлях тут на землі. Богослови називають цей момент реалізації цього очікування – **прославленням** або входженням в славу Божу. І це є остаточний фінальний аспект Божої благодаті. Все починається з оправдання, проходить через освячення і закінчується славою, тріумфом. Особливе натхнення, з яким Павло вигукує 8: 37-39, є особливим підбадьоренням віри мільйонів християн по всьому світу.

Хвороби, війни, біди, стихійні лиха і, найважливіше, гріх – будуть повністю знищені назавжди, коли Христос встановить Своє панування над всім і диявол буде усунений назавжди. Для справжнього християнина дійсно немає великої різниці, які обставини у нього на дорозі. Все під Божим контролем, навіть і тоді, коли все виглядає похмурим. *Бог використовує все для нашого добра.* Коли це бачимо і розуміємо – ми покоїмось у Його любові і під Його опікою і турботою. Ми довіряємо Йому. Уривок закінчується тріумфом, перемогою, радістю, торжеством – *ніщо, абсолютно ніщо не може відлучити нас від любові Божої у Христі Ісусі, Господі нашім!*

У цьому наша перемога, у будь-яких обставинах ми переможемо через Того, Хто полюбив нас. Він ніколи не відмовиться від нас. Ніколи нас не покине. Його любов до нас базується не на наших спробах благочестиво себе поводити, але на цілковитій праведності Його Сина Ісуса, Який поєднаний з нами в Дусі! Божа любов до Ісуса стала тепер любов'ю до нас. Алілуя!

Наступні 8 розділів (рівно половина послання) – це дві інші його частини. Практична частина – є заключною і починається з 12-го розділу, а уривок 9–11 розділи є унікальним в тому сенсі, що в інших посланнях Павло не торкається цієї теми.

Ми назвали її вставкою (між богословським і практичним розділами). Тут Павло розглядає відносини – Церква – Ізраїль. Можна питання поставити по-іншому: «Яке місце

тепер для Ізраїля в Божому плані, після того, як постала Церква?» У цих трьох розділах Павло намагається дати відповідь на це питання.

У 9: 1-29 Павло аргументовано показує, що Ізраїль – це вибраний Божий народ. Уривок починається з емоційної заяви Павла, в якій ми бачимо його патріотизм. Він так любить свій народ, що заради них готовий бути відлученим від Христа заради свого народу, своїх братів. (Раніше Мойсей теж сказав подібні слова). 9: 1-5.

Далі в цьому розділі Павло говорить про те, що саме цей народ був вибраний Богом. Але при цьому зазначає про духовне обрання, а не просто фізичне походження. Павло підкреслює при цьому значення віри того, хто є обраний. Підсилює свою аргументацію автор декількома прикладами із Старого Заповіту, в яких показує, за яким критерієм був обраний Яків, а не Ісав і чому фараон став знаряддям обрання кари, а не благословіння.

Уривок закінчується цитатами із Старозавітних пророків Осії та Ісаї, у яких Павло показує, що насправді обраними є не лише євреї, а й погани, що реалізувалося в Церкві і що останок Ізраїлю спасеться. Іншими словами, Павло говорить тут про те, що не всі Євреї прийняли Месію, але Бог продовжує працювати з цим народом заради тих всіх обітниць, які Він дав у Святому Письмі. А те, що багато з них на даний момент не належать до Церкви через своє невірство, Павло вважає справедливим в тому сенсі, що їхнє невірство стало перешкодою для них продовжувати бути частиною Богом обраного народу.

У 10-му розділі Павло відкриває дві великі істини:

А. Існує велика різниця між праведністю від Закону, про яку так ревнували євреї, які не поклалися на Христа, (колись Павло теж був таким) і праведністю від віри, яку він тепер проповідував. 10: 1-11.

Б. Немає ніякої різниці між євреями і язичниками в питанні оправдання і примирення з Богом. Євангелія ставить усіх на однаковий рівень. 10: 12-21.

Отже, в цьому (10-му) розділі Павло пише про справжню причину, чому єврейський народ на даний момент виявився ніби відкинутим – це намагання спастися своїми зусиллями через Закон, а це неможливо. І, по-друге, це відсутність віри. Закінчується розділ цитатою із Ісаї, в якій показаний контраст між тими, хто шукав Бога і тими, кого Бог охарактеризував, як неслухняних і суперечливих. (10: 20-21).

11-й розділ показує Божий план для євреїв і поган.

Отже, в 11-му розділі Павло відповідає на запитання: «Чи Бог відкинув Свій народ?»

Відповідь: Ні! «Бо я також з цього народу», – пише Павло. 11:1. Далі Павло пише, що Бог має певний вибраний останок. 11: 2-7. Але, далі продовжує Павло, цитуючи Ісаю, «Бог дав їм духа засипання, очі, щоб не бачили, і вуха, щоб не чули, аж до сьогоднішнього дня». (11:8). Але результатом цього їхнього засипання є відкриті двері для поган, тобто можливість останнім спастися, ставши частиною Божого народу.

Але тепер звучить попередження для християн, вихідців з поган. Можливо, що Павло акцентує увагу на проблему стосунків, яка існувала в римській церкві. Але сьогодні це урок застереження проти будь-яких проявів антисемітизму в Церкві. Павло пише: «Ти дике оливне дерево прищепився до товщу оливного кореня, не вихвайся перед галузками, бо не ти носиш кореня, але корінь тебе... Бо коли Бог природних галузок не пожалував, то Він і тебе не пожалує! Отже, ти не величайся, але бійся». (Вибірково 11: 17-21).

Далі Павло пише про пробудження і відновлення Ізраїлю. 11: 25-31. Він пише про масштаби навернення євреїв:

- Весь Ізраїль буде спасений. (11:26);
- Всі обітниці Божі щодо них будуть виконані. (11:29).

А також в цьому уривку Павло нагадує про Боже милосердя, як до євреїв, так і до язичників. (11:32).

Розділ закінчується текстом, в якому Павло оспівує багатство Божої мудрості і знання. 11: 33-36. Це називається доксологія – наука про прославлення Бога і Його мудрих дій. В даному випадку Павло прославляє і звеличує Божу мудрість і знання. В цьому уривку автор показує:

- 1). Таємницю Божих планів. Безодня багатства, мудрості і знання. (11:33).
- 2). Ніхто не може бути Його радником або зазіхати на Його владу. (11: 34-35).
- 3). Все від Нього, через Нього і для Нього. (11:36).

Отже, загальні висновки, зроблені з цих трьох розділів. (9–11).

1. Ізраїль – обраний Богом народ.
2. У народі Ізраїлю вибір завжди відбувався, а залишок (невелика частина) завжди залишалася вірною Богові.
3. Бог допустив, щоб закам'яніли серця юдеїв, щоб відкрити двері спасіння для язичників.
4. Язичники не повинні цим гордитися.
5. Спасіння язичників викличе ревність у євреїв.
6. В результаті і євреї, і язичники будуть спасені.

Третій розділ даного послання є практичним керівництвом щодо застосування того, про що Павло вчив раніше, особливо у першій частині. В даному розділі є п'ять пунктів щодо практичного життя християнина.

1. Життя християнина, як того, хто приніс себе в жертву Богу. 12: 1-8.

12: 1-2 говориться про стосунки християнина з Богом, про його духовний ріст, про зміну мислення через оновлення розуму, а також заклик більше пізнавати Божу волю, яка є доброю, приємною та досконалою.

У 12: 3-8 Павло пише про ставлення до себе і служіння, даного Богом.

Висновки щодо цього уривку:

1. Всі віруючі є одним Тілом у Христі.
2. Кожен віруючий зокрема є окремим органом цього Тіла.
3. Не у всіх членів Тіла є однакова справа.
4. Кожен член Церкви має своє місце і виконує служіння, призначене йому на добро і користь інших членів Церкви і Церкви в цілому.

2. Життя християнина у любові до ближнього. 12: 9-21.

Ключовим словом даного уривку є слово **любов**. В основі відносин ґрунтується справжня любов і це є справжня етика.

Хто хоче мати друзів, той сам повинен бути доброзичливим і дружнім.

- Взаємна любов. (12:9). Нас люблять і ми повинні любити.
- Братня (ніжна) любов. (12:10).
- Шаноблива любов. (12: 10,11).
- Щедра любов. (12:13).
- Благословляюча любов. (12:14).
- Співчутлива любов. (12:15).
- Об'єднуюча любов. (12:16).
- Поблажлива, милостива любов. (12: 16-17).
- Любов, яка зобов'язує бути в мирі з усіма, наскільки це можливо з нашого боку. (12:18).

Це були характеристики любові до друзів. Але в цьому уривку також говориться про любов до ворогів:

- Не платити злом за зло. (12:17).
- Робити для них все те добре, що в наших силах. (12: 19-21).

Пояснення до 12:20 – «Роблячи добро, ти згортаєш розпалене вугілля йому на голову».

1. Ти розчулиш ворога так, що він покається, змінить своє ставлення до тебе – його совість буде палати, як полум'я розпаленого вугілля.

2. Якщо ж ні, то це посилить його вину, тому що ти накликаєш на нього покарання Боже (12:19), яке буде, як вугілля розпечене в його житті.

Той, хто мстить – є переможений, а хто прощає, той перемагає.

Отже, ми покликані робити добро:

- 1). Заради самого добра. (12:9б).
- 2). Заради нашої репутації (12:17).

3. Життя християнина у його відношенні до земної влади. 13: 1-7.

Павла навчас, що покора владі – це:

1. Це наш обов'язок. (13:1).

Бог заснував інститут влади. Християн звинувачували в непокорі владі. Але Павло навчас, що інститут влади походить від Бога, і ми повинні поважати це.

2. Чому ми повинні підкорятися владі?

- Через страх покарання. (13: 2-3).

- Через совість, через любов до порядку і справедливості. (13: 3-5).

3. Наслідки відносин з органами влади. (13: 6-7).

4. Життя християнина в світлі того, що життя на землі коротке.

Павло закликає своїх читачів у Римі в світлі того, що наше життя дуже швидкоплинне тут на землі любити один одного. 13: 8-10.

У 13:9 Павло перераховує п'ять з 10-ти заповідей (і сьому він ставить на перше місце, тому що при перелюбі часто використовують слово «любов» в неправильному значенні.

13:10. Любов є виконанням Закону. (Порівняйте Гал. 6:2).

У 13: 11-14 є чотири інструкції Павла:

1. Час прокидатися (13:11).
2. Одяг (13:12).
3. Поведінка (13:13).
4. Догляд за тілом. (13:14).

Деякі думки з приводу цього.

1). Ми живемо в епоху Нового Заповіту, тому вимоги більші, ніж у часи невігластва язичництва. Тепер прийшов час прокинутися, бо сонце вже високо. Інші вже піднялися і працюють. Цей час – час роботи; попереду багато праці. Але цей час є також небезпечним, попереду багато пасток. Отож, потрібно прокинутися. Настав час прокинутися, тому що ми так довго спали. (1Петр. 4:3). Заклик раціонально використовувати час.

2). Ми прокинулися, встали, тому нам потрібно переодягнутися, змінивши свій нічний одяг. «Відкинути вчинки темряви». Тут є заклик одягнутися в інший одяг. Це одяг світла, це зброя світла. Християнин є воїном серед ворогів. (Еф. 6: 12-18). Необхідно одягнутися в Господа, Ісуса Христа (13:14а). Фил.3:9; Еф. 4:24.

3). Вставши і одягнувшись, не сидіти на місці, а бути діяльними. Поведінка, має бути, як у дітей світла. (Еф. 5:8). Наша поведінка гідна Євангелії Христової, – добродісно, тобто згідно нашого поклику.

- Не в розпусті та п'янстві – не вчинки і пожадливісті тіла. Тут Павло засуджує аморальність у всіх її проявах.

- Не в сварках і задрощах. Ці гріхи також ставляться в один ряд з попередніми.

4). Павло не говорить тут про те, щоб не піклуватися про тіло. Але суть тексту полягає в тому, щоб:

- Не обтяжувати себе надмірними турботами;

- Не потурати нестримним бажанням.

5. Життя християнина, який піклується про немічних. 14:1 – 15:13.

У 13-му розділі Павло говорив про наші громадянські обов'язки та про дотримання священних законів справедливості. У 14-му розділі він пише про наші взаємовідносини один з одним, як членів Церкви. Немає нічого більш небезпечного і згубного для Церкви, ніж суперечки і розбіжності між її членами. Павло навчає у першій половині цього розділу не засуджувати один одного і не ворогувати між собою. 14: 1-13.

Розбіжності існували з приводу їжі і розрізнення днів (субота для євреїв і неділя для християн, але багато трималися суботи теж). 14: 1-6. Більше шкоди завдали не самі розбіжності в думках, а те, що вони стали предметом суперечок.

- Сильні в вірі, які пізнали християнську свободу, використовували її і зневажали слабких, які не до кінця пізнали свободу, дану Христом. Замість того, щоб співчувати їм, допомагати їм, доброзичливо їх навчати, сильні ставилися до них з презирством і зневагою.

- Слабкі духовно, зі свого боку, критикували і засуджували. Вони вважали їх розпутними, поблажливими до тілесних пожадливістей, порушниками Божих наказів.

Це було, як хвороба, яку можна побачити і донині.

Порада Павла:

- Приймайте немічних у вірі, не сперечаючись про переконання. (14:1).

Загальне правило полягає в тому, щоб шукати одностайності з усіма дітьми Божими, а не сперечатися про сумнівні речі.

- Не зневажати і не засуджувати один одного. (14:3).

- Триматися власного переконання (тобто, мати особисту позицію). (14:5).

Причина, чому не варто сперечатися – це те, що ми належимо Господу – 14: 7-13. А раз так, то для чого судити іншого? Кожен сам за себе дасть відповідь перед Богом у свій час.

В другій половині 14-го розділу Павло навчає, що християнину не варто бути каменем спотикання для інших. 14: 13-23. Він починає розвивати цю думку з того, що якщо ми вважаємо щось гріхом, навіть якщо це не гріховне саме по собі (і для інших не є таким), то ми грішимо, якщо йдемо проти нашого сумління. Тобто в даному уривку Павло показує одну дуже цікаву річ – гріх може бути суб'єктивним. (14:14). А якщо це так, то не треба давати підставу вводити у спокусу брата. (14: 13, 15). Також Павло дбає про репутацію братів, щоб ті її не втратили. (14:16). В наступних текстах Павло пояснює, що таке Царство Боже. (14: 17-18).

У наступному, 15-му розділі, Павло дає поради, щоб сильні в вірі несли слабкості безсилим, догоджали ближньому, а не собі, подаючи при цьому приклад Христа, а також закликає церкву до єдності. 15: 1-6. В наступних текстах Павло продовжує закликати віруючих у Римі наслідувати приклад Христа. 15: 7-12.

Поступово Павло переходить до заключної частини даного послання, в якій ділиться своїми планами щодо подальшої місіонерської діяльності в цілому, а також своїми особистими бажаннями відвідати Іспанію, а по дорозі провідати Рим і церкву там. (15: 14-33).

В заключному розділі Павло приводить багато привітань багатьом людям, яких він знав, з якими зустрічався в різних місцях, а тепер вони в Римі є в частиною місцевої церкви.

Він передає вітання від своїх співпрацівників, благословляє церкву і віддає хвалу Богові. На цьому закінчується даний лист.

Особливості книги:

1. Це найбільш теологічне з усіх послань Павла, та й взагалі, з усіх послань Нового Заповіту. Його можна розглядати швидше, як богословський трактат, ніж лист. Дуже систематичне послання.

2. У цьому посланні особливий наголос зроблено на вчення. Павло торкається тут багатьох богословських тем – гріх, спасіння, благодать, віра, праведність, оправдання, освячення, відкуплення, смерть, воскресіння.
3. В даному посланні використовується багато цитат із Старого Заповіту.
4. В цьому посланні Павло виражає свою турботу про Ізраїль. Унікальним є фрагмент 9–11, в якому Павло розмірковує над причинами відступлення Ізраїлю і описує перспективи їх навернення.
5. Павло використовує в цьому посланні елементи єврейських дебатів – запитання/відповідь. Приклади: **2:** 3-6, 26-29; **3:** 1-9, 27-31; **4:** 1, 10; **6:** 1-3, 15-16; **7:** 1, 7, 13, 24; **8:** 31-35; **9:** 14, 19-21, 30-32; **10:** 8, 14-16, 19; **11:** 1, 7, 11-12, 24; **13:**3; **14:** 4, 10, 22.
6. В цьому посланні Павло пише про Божу праведність, як про центральне відкриття Євангелії.
7. В цьому посланні Павло звертає увагу на подвійну природу гріха – як на особисте порушення Божого Закону і успадковану від Адама реальність, яка живе в серці кожної людини.
8. У восьмому розділі Павло найбільш докладно у всій Біблії описує про роль, яку відіграє Дух Святий в житті віруючого.

Найвідоміші уривки книги:

1. 1: 16-17 – сила Євангелії.
2. 3: 23-24 – оправдання по благодаті Божій.
3. 5: 1-2 – оправдання вірою.
4. 6:23 – заплата за гріх і Божий дар.
5. 8: 1-2 – нове життя.
6. 8:28 – тим, хто любить Бога, все сприяє на добро.
7. 8: 35-39 – остаточний тріумф і перемога.
8. 10:13 – хто буде спасений.
9. 12: 1-2 – жива жертва.
10. 12: 4-5 – тіло Христове.
11. 12: 9-21 – любіть один одного.
12. 15:13 – підбадьорення укріплення вірою.

Цікавий образ Христа у посланні:

Другий Адам, через Якого прийшло виправдання для всіх людей. 5: 12-21.

Уроки книги для сучасного християнина.

1. Ми всі боремося з реальністю гріха у нашому житті, але ніхто з нас не може здобути вічне життя своїми зусиллями і ділами.
2. Деградація людства є результатом їхнього відступлення від Бога. Без Бога людина втрачає здатність нормально мислити.
3. Бог показав нам дорогу для звільнення від пут гріха, пославши Свого Сина Ісуса Христа померти на хресті. Через віру в Нього ми отримуємо милосердний дар вічного життя.
4. Божий суд є справедливий і неупереджений. Хто осуджує ближнього в тому, чим сам грішить, – він винний перед Богом.
5. Ні одна людина не може задовольнити Божих справедливих вимог щодо праведного життя.
6. Коли ми поєднуємося з Христом подобою Його смерті і воскресіння (6:5), з допомогою Святого Духа ми можемо звільнитися від влади гріха й смерті.
7. Наша вдячність Богові за Його спасаючу милість виражається в тому, що ми служимо у різних сферах життя і проявляємо любов до ближнього.
8. Християнина чекає велика слава у майбутньому через те, що ніщо не може нас розлучити від любові Божої.
9. Тим, хто любить Бога і покликаний Ним, усе сприяє на добро.
10. Бог має план щодо єврейського народу відносно їх майбутнього спасіння.
11. Ставши частиною Божої сім'ї, ми повинні жити життям, яке відповідає цьому статусу.
12. Ми маємо бути особливо чутливими по відношенню до слабких у вірі християн, відносячись до них з терпінням, розумінням і любов'ю.
13. Християнин покликаний любити не лише своїх друзів і одновірців, але і ворогів.
14. Дане послання навчає нас цінити і пам'ятати один про одного, як це робить Павло в кінці даного листа.
15. Політична влада – це Божий інструмент наведення порядку в державі.
16. Божа премудрість і всезнання – це глибина, безодня, якої ми не можемо збагнути.

2. Перше послання Святого Апостола Павла до Коринтян.

Перше послання до Коринтян було написане до церкви, яку заснував Павло під час другої місіонерської подорожі. Він провів півтора року в столиці Ахаї, засновуючи там церкву. (Дії 18:11). Коринт був великим містом, у якому процвітала торгівля і ремесло. Населення Коринту за деякими оцінками могло сягати близько 700 тис. людей. Саме місто знаходилося в дуже зручному місці. Воно знаходилося на Істмійському перешийку, який зараз більше відомий, як Коринтський перешийок, який з'єднує півострів Пелопоннес із центральними районами Греції. Зараз цей перешийок перетинає Коринтський канал, який запрацював з 1893 року, але в ті давні часи на цьому перешийку були два порти, які забезпечували Коринт всім необхідним. На заході, на березі Коринтської затоки від Іонічного моря, яке в свою чергу є продовженням від Адріатичного моря до Середземного, був порт Лехея. На сході, на березі Саронічної затоки (Саронікос) Егейського моря, був порт Кенхреї. З часів правителя Коринту Періандра (VII ст. до н.е.) були спроби з'єднати ці два порти водним шляхом, але реалізувалися вони лише наприкінці XIX століття н.е. Але незважаючи на невдачі прокопати канал, греки придумали можливість по суші переправляти кораблі з одного моря до іншого по спеціальному скату. Таким чином, можна було заощадити понад 400 км плавання для суден по небезпечній кам'яній місцевості півдня Пелопоннеса, де легко можна було потрапити на підводні скелі.

Отже, місто з двома портами економічно процвітало. Також Коринт був великим культурним центром. У місті були побудовані стадіони для спортивних змагань на 20 тис. глядачів. Проводилися з певною періодичністю Істмійські ігри, які за значимістю поступалися лише Олімпійським.

У місті було 12 храмів, що вказує на те, що це було дуже релігійне місто. Але особливим визначним храмом був храм Афродіти. Служіння в цьому храмі здійснювали 1000 жриць кохання, справою яких була священна проституція. Така ситуація дуже впливала на моральний клімат міста. Платон у своїй відомій «Республіці» називає блудниць «коринтські дівчатка», а драматург Аристофан, навіть, винайшов нове слово «коринтоазомаї», яке перекладається – «жити по-коринтськи» і означало позашлюбні зносини.

Саме в такому місті Павло започатковує церкву, до якої пізніше написав декілька листів. У нашому каноні є два з цих листів, які Павло написав у 55–57 роках. Перше послання (фактично це був його другий лист, бо перший був втраченим) Павло написав з Ефесу.

Цей лист не має якоїсь органічної структури, подібно, як лист до Римлян. Швидше можна сказати, що його можна поділити на стільки частин, скільки питань Павло в ньому

розглядає. Сам лист має 16 розділів і разом з посланням до Римлян є одним з найбільших послань в Новому Заповіті. Умовно цей лист можна поділити на три частини:

- Відповідь на повідомлення про те, що відбувається в Коринті. 1–6.
- Відповідь на письмові запитання щодо етико-морального поведіння християн. 7–11.
- Відповідь на доктринальні проблеми коринтян. 12–15.

У кожній із цих трьох частин є по декілька своїх підчастин.

Головна тема листа – **християнська поведінка**.

Ключовий текст книги – **3:11**.

Теми, які Павло розглядає в даному листі, відповідаючи коринтянам:

1. Поділення і вподобання. - 1–4.
2. Критика аморальності (блуд). - 5–6.
3. Судові чвари між віруючими. - 6: 1-8.
4. Свобода у Христі. - 6: 9-20.
5. Шлюб і сім'я. - 7.
6. Ідольські жертви. - 8–10.
7. Проблеми богослужіння. - 11.
8. Зловживання духовними дарами. - 12–14.
9. Воскресіння мертвих. - 15.
10. Пожертвування. - 16: 1-4.

Отже, план даного послання, відповідно піднятих у листі тем:

Вступне привітання. 1: 1-9.

I. Відповідь на повідомлення про те, що відбувається в Коринті. 1–6.

1. Поділення в церкві на фракції. 1:10 – 4:21.
 - а). Існування фракцій в Коринті. 1: 10-17
 - б). Причини виникнення фракцій. 1:18 – 4:5.
 - Нерозуміння суті благовістя. 1:18 – 3:4.
 - Нерозуміння суті християнського служіння. 3:5 – 4:5.
 - в). Заклик до примирення. 4: 6-21.
2. Аморальність в церкві. 5: 1-13.
3. Суперечки між віруючими. 6: 1-8.
4. Наставлення щодо моральної чистоти. 6: 9-20.

II. Відповідь на письмові запитання щодо етико-морального поведіння християн. 7–11.

1. Поради щодо шлюбу. 7: 1-40.
2. Проблеми ідоложертовної їжі. 8:1 – 11:1.

А). Принцип братерської любові. 8: 1-13.

Б). Особистий приклад застосування християнської свободи. 9: 1-27.

В). Приклад Ізраїля. 10: 1-13.

Г). Небезпека і несумісність спільноти з тими, хто служить ідолам. 10:14 – 11:1.

3. Жінки в церкві. 11: 2-16.

4. Належне ставлення до Вечері Господньої. 11: 17-34.

III. Відповідь на доктринальні проблеми коринтян. 12–15.

1. Духовні дари. 12–14.

2. Вчення про воскресіння. 15: 1-58.

Заключні наставлення і привітання. 16: 1-24.

1. Поради про пожертвування бідним. 16: 1-4.

2. Бажання Павла відвідати коринтян і порада шанувати працівників. 16: 5-18.

3. Заклучні привітання. 16: 19-24.

Як і всі інші послання Павла, даний лист починається з вказівки автора і адресата. Після цього приводиться привітання, характерне для Павла. (1:3). До вступного привітання даного листа відноситься також його подячна молитва, в якій Павло віддає хвалу Богові за Його благодать, яка діяла серед коринтян. (1: 4-9).

Далі Павло переходить до суті справи. Служіння в Коринтській церкві могло б стати випробуванням для будь-якого пастора! Її члени між собою сперечались, були недисциплінованими, терпимо відносилися до гріха. В 1:10 Павло звертається до коринтян з двома проханнями:

1) прийти до взаємної згоди;

2) уникати поділень.

Павло прямо вказує коринтянам на їхні помилки, але не є різким з ними. Він не приказує, а пише: «Благаю вас!» Далі він вказує на джерело інформації, звідки йому стало відомо про проблеми церкви (1:11) і суть проблеми – фракційність, сектантство (1:12). Отже, перша проблема, мабуть, одна з визначальних, вирішенню якої Павло приділяє майже четверту частину даного послання, – це поділення і суперечки в церкві.

Виглядає, що багато уваги було приділено на водне хрещення у цій церкві. Дехто вважав себе вищим за інших тому, що їх охрестив Павло особисто. Хрещення, як одне з важливих церковних дійств, стало причиною конфлікту в церкві, бо увага зверталася на того, хто його звершував. На це Павло відповідає так – 1: 14-17. Павло був радий, що хрестив не багатьох, тому що коринтяни зробили це справою суперечки, аргументом сварки й поділу замість справи єдності серед віруючих. «Якщо ви бажаєте зробити справу водного хрещення

предметом суперечки, хто христив вас, тоді я бажав би, щоб я нікого з вас не христив» – здається так говорить Павло.

Хоч водне хрещення Апостол Павло проповідував, навчав і практикував, воно не було головною справою, на що він був посланий. Водне хрещення не було справою спасіння і тому не повинне бути предметом для поділення, дебатів і відокремлення від інших віруючих.

У другій половині 1:17 Павло вказує на головну річ, задля якої він живе – звіщати Євангелію. Хоч хрещення важливе і необхідне, але у порівнянні з найголовнішим – воно стає другорядним. А найголовніша справа – звіщати Євангелію.

Уривок 1: 18-25 є серцевиною Святого Письма. Тут розповідається про те, що є найважливішим у проповіді Євангелії (Доброї Новини). У центрі Євангельської вістки – страждаючий і помираючий Спаситель світу. Він помер на хресті. Тому в 1:18 Павло пише, що «Слово про Хрест» є «Силою Божою». Звичайно, мова тут не йде про хрест сам по собі, він в такому разі не є цінним. Цінність хреста набувається завдяки Тому, Хто на ньому був розп'ятий.

Таким чином, людство ділиться на дві категорії, в залежності від того, яким є ставлення до Розп'ятого. Одні відкидають, вважаючи це дурущами (низьким). Інші, навпаки, на цьому спокушуються, тому що вони розчаровані таким фіналом.

Але є група людей, які не відкидають і не спокушуються – це ті, які повірили в Ісуса і в Божий план відкуплення людства. Павло називає це немудрістю (нерозумним) в очах світу, але Божою силою і мудрістю для спасених. В заключних віршах 1-го розділу (1: 26-31) Павло говорить про те, як виглядали самі коринтяни в очах світу, тобто в очах тих, хто відкидає саму ідею розп'ятого Христа. Павло намагається пов'язати ці дві речі в одне – відкинення хреста Христового і зневага послідовників Христа – це є одне і те ж. Але прийняття сили хреста Ісусового – це є особлива мудрість і сила Його послідовників. Тому не варто конфліктувати між собою, а, навпаки, згуртовуватися. Цю думку Павло продовжує в 2-му розділі.

У 2: 1-5 Павло робить біографічну вставку, щоб показати принцип смирення, необхідний для єдності, на своєму власному прикладі. Дехто вбачає у цих віршах натяк на подавлений, пригнічений стан Павла після його «схватки» з афінськими філософами, після чого деякий час Павло не міг відчувати в собі колишньої впевненості. Можливо, але якщо це й так, то Павло зрозумів свою цілковиту залежність від Бога.

Проповідь Павла, з людської точки зору, не справляла особливого враження (2Кор.10:10). Він не був дуже велемовним, не вмів сильно переконливо говорити, так як це робили софісти та інші подорожуючі вчителі. Але те, що він ніс до людей – було правдивою звісткою про розп'ятого Христа, що було єдиним засобом спасіння. Віра тих, хто слухали Павла не була продуктом людської винахідливості і кольорового (барвистого) велемовства, але вселялася у

серця завдяки насиченості проповіді Павла силою Святого Духа. Це й було бажанням Павла, щоб віра людей ґрунтувалася не на мудрості людській, але на силі Божій.

Визнаючи, що не є прекрасним оратором, Павло зовсім не має на увазі, що Бог схвалює невігластво і відкидає будь-яку мудрість. Але він тут підкреслює (доносить) дві істини:

- 1) Істинну мудрість людськими зусиллями не розкриєш. (2: 6-8).
- 2) Істинна мудрість розкривається згори (надприродно) від Святого Духа. (2: 9-16).

Оскільки тільки духовні люди можуть бути здатними приймати духовні істини, людям, що не мають Духа Святого, або не відродженим, – не доступна духовна мудрість, незалежно від того, які їхні інтелектуальні можливості чи надбання.

У 3-му розділі, продовжуючи розпочату тему, Павло прямо пише, що «з вами я не міг говорити, як з духовними, бо ви немовлята», тобто, духовно незрілі християни. 3: 1-4. По суті в даному уривку Павло пише про цю проблему Коринтської церкви, як про нерозуміння змісту благовістя.

Далі, в уривку 3:5 – 4:5, Павло пише про нерозуміння коринтянами змісту християнського служіння і посвяти. Розпочинає він цей уривок із запитань – «хто Аполлос, і хто Павло?» Сам же відповідає, що і один, і другий – це служителі Божі, а між собою співслужителі. Тому, згідно слів Павла, вони не є конкуренти і дуже нерозумно їх протиставляти, оскільки вони співпрацюють. І далі Павло проводить два порівняння. «Ми співробітники Божі, а ви – Боже поле, Божа будівля». (3:9).

Ключовий текст даного послання – **3:11**. В ньому говориться про основу, покладену Богом. Це – Ісус Христос. «Ми всі, – пише Павло, – будівельники, які будуємо на цьому фундаменті, на цій основі». Далі Павло перераховує матеріал, з якого будують ці будівельники. Суть даної символіки, використаної Павлом у підсумку – 3: 13-15.

Далі нове порівняння – Храм Божий. Це – всі ми. Але є велика відповідальність, щоб цей храм не зруйнувати, бо за це Бог покарає. Храм – це церква, живі люди, спільнота і вона не має права бути пошкодженою. (3: 16-17).

В уривку 3:18-23 знову Павло повертається до проблеми коринтян. Від того, що він писав про хрест, Павло переходить до мудрості світської і гордості земних лідерів. Але тепер цей його заклик виглядає так:

«Нерозумно вихвалити людську мудрість, тому що Дух Божий, що живе у кожному віруючому, більш величний і славний, ніж об'єднана мудрість всіх філософів світу».

Іншими словами, вирішення проблеми поділень, (а саме ця тема домінує у всьому великому уривку, який ми розглядаємо), знаходиться у наступному, – щоб добитися єдності церкви і зберегти її, потрібно правильно дивитися на себе, на інших, на те, чим ми володіємо, і на Того, Хто володіє нами.

Взагалі, багатьох поділень в церкві можна було б уникнути, якби члени церкви не були під враженням від своєї власної мудрості.

В 3:22 Павло згадує тих самих трьох лідерів, про яких писав у 1-му розділі. Але тепер він підкреслює інше: хоча ці служителі і були людьми, але вони служили для інших джерелом великої духовної допомоги, джерелом благословення. Вони були послані для коринтян Богом і тому потрібно їх слухати і поважати. Вони були вчителями від Бога і навчали одних і тих самих істин про Бога. Згідно з Божим задумом вони повинні були бути джерелом єдності віруючих, а не поділень між ними.

Продовжуючи розмірковувати про християнське служіння, Павло пише про служителів Христових. (4: 1-5). Дві речі, яких потрібно було остерігатися коринтянам щодо служителів.

Їх не потрібно було:

- 1). Переоцінювати, бо вони слуги, а не пани.
- 2). Недооцінювати, тому що хоч вони служителі (слуги, раби), але служителі (слуги, раби) Христові, яким довірено дуже багато.

Тут вжите «οἰκονόμος», що означає «доморядник», «управитель». Це був головний слуга (раб, який віддає накази іншим рабам) у домі і дбає про майно свого господаря.

Далі Павло акуратно закликає різні поділені групи в церкві в Коринті до примирення. Коринтяни були гордими, пихатими і хвальками. Причиною, чому вони, поділившись на групки, називали себе: Павлів, Аполлосів, Кифин, Христів, – була гордість. Вони гордилися людською мудрістю і своїми керівниками (лідерами) – людьми. Це була гордість, яка народжувала серйозні розділення, що було для церкви справжньою бідою. Самі лідери були благочестивими і смиренними слугами Господніми і коринтяни повинні були дякувати Богу, що послав до них таких людей. Але замість цього коринтяни запишалися. Вони зайшли далеко за межі тієї поваги до служителів, яка приписувалася Біблією і розбилися на фракції і секти. Фактично, ситуація виглядала досить цікаво: самі служителі – ні Павло, ні Аполлос, у цьому ніякої участі не брали. Але коринтяни це використовували у своїх егоїстичних цілях. Саме навколо цього зростала гордість самих коринтян. Ті приклади смирення, які подавали коринтянам Павло і Аполлос, були ними відкинені. Ось тому Павлу потрібно було нагадувати про своє власне смирення і смирення Аполлоса. Фактично, у цьому уривку Павло протиставляє себе та інших апостолів коринтянам. Але робить він це, іронізуючи. (4:10).

Усвідомлюючи те, що вище писав із сарказмом, Павло запевняє коринтян, що він це писав не для того, щоб їх осоромити, але з любов'ю остерігає як своїх дітей. (4:14). Тут варто зазначити, що докоряючи грішника, варто остерігатися будь-якого прояву неприязні до нього. Докори, зроблені без любові, як правило, ожорсточують серце винного, тоді як доброзичлива пересторога в дусі лагідності, може допомогти виправитись людині. В 4:15

Павло сентиментально нагадує їм про своє духовне батьківство. Три крапки в кінці цього вірша (в перекладі Огієнка), як сльози, що закапали з очей Павла. Так як у кожної дитини не може бути більше одного батька, так і в духовному сенсі – тисячі наставників, але батько є один! Тому Павло подає для них особистий приклад. Він мав моральне право так сказати. (4:16).

Павло посилає до них Тимофія, щоб той нагадав, освіжив у пам'яті те, чому Павло їх навчав. Людина схильна забувати і потребує нагадування. Павло бажає, щоб коринтяни знали, що те, чому він навчав у них, він навчав кругом. (4:17). Істина – одна і вона не змінюється в залежності від часу і від місця. Далі він докоряє тих, хто загорділи (4:18), попереджує про своє бажання навідати їх і закінчує запитаннями – 4:21.

Друге питання, яке Павло піднімає у цьому листі до Коринтян, – це питання моралі в церкві. Особливо в Коринті, враховуючи моральний клімат, що панував у місті, питання моралі є дуже важливими. Але Павло не просто моралізує коринтян. Він відповідає на конкретну проблему. Суть цієї проблеми описана в 5: 1-2. Один з членів їхньої церкви живе з дружиною свого батька, як зі своєю жінкою. Це забороняв не тільки Старозавітній Закон (ЗМ. 18:8; 5М. 22:22; 27:20), але і римське державне право. Хоча такі речі і траплялися у язичників, але вони викликали обурення серед чесних і добропорядних громадян. Вони не могли говорити про таке без відрази. (Тут навіть не йде мова про звичайний блуд, якого було так багато у Коринті, а щось таке, що і для Коринту було дивиною). Але це ганебне положення не турбувало коринтян. Навпаки, вони ще й загорділися, що у їхньому середовищі є такий неординарний, незвичайний випадок. Оскільки вони були бездіяльними, діяльним мусив бути Павло. (5: 3-5). Апостол навчає церкву, що має бути дисципліна і підтримувати цю дисципліну мусить сама церква. Він пропонує взяти цю людину на дисциплінарне стягнення. (Про жінку нічого не говориться можливо тому, що вона не була членом церкви). До кінця не зрозуміло, що має на увазі Павло, пишучи про те, щоб віддати того, хто грішить, сатані. (Про це є певна полеміка між коментаторами, але в даному курсі такі подробиці розглядати не передбачено).

Павло ставить коринтян на місце фразою: «Величання ваше не добре» (5:6). Його турбує спасіння і цілісність церкви. Тому він приводить ілюстрацію з розчиною і тістом, як символом гріха в церкві. Він радить коринтянам очиститись від старої розчини, стати прісними (прісність у Біблії є символом святості) і зосередити свою увагу на Ісусі та на Його жертві. (5: 6-8).

У другій половині цього розділу Павло дає деякі поради щодо побожного християнського життя в неморальному середовищі. Також він зазначає, що про це уже писав у попередньому листі (5:9), що дає нам підставу вважати, що дане послання насправді є другим листом, але попередній лист по якійсь причині не увійшов до канонічних писань.

У першій половині 6-го розділу (6: 1-8) Павло піднімає ще одне проблемне питання даної церкви. Мова тут іде не про просто внутрішньо церковні суперечки, які вели до поділень і фракційності, про що йшла мова вище у перших розділах. Тут Павло піднімає питання конфліктів і судових процесів, які мали місце серед віруючих між собою. Суди були публічними, а судді були невіруючими (мова йде про державні установи). Павло осуджує коринтян за це і його осудження ніби складаються з двох частин:

1. Наші протиріччя потрібно вирішувати у своєму колі на основі любові і Божої благодаті, а не перед нечестивими, котрі не знають ні любові, ні благодаті. Нездатність самих вирішувати свої справи викликає неповагу до Євангелії, яку ми проповідуємо.
2. Справжні віруючі повинні вміти переносити образи і непорозуміння з лагідністю, любов'ю, прощенням, не піддаватися почуттю помсти і суперництва.

У другій половині 6-го розділу Павло дає загальні настановлення щодо моральної чистоти. 6: 9-20. Цей уривок можна назвати: «Християнська свобода і мораль». Спочатку Павло перераховує список гріхів, які не дадуть увійти в Царство Боже. (6: 9-10). Серед перерахованих гріхів більшість мають сексуальний характер. Це й не дивно, враховуючи моральну особливість коринтського суспільства. Але в 6:11 Павло говорить, що «такими були дехто з вас, але ви обмились, освятились, виправдались Ісусом Христом».

Продовження цього уривку показує, що Павла все ще турбує моральний стан багатьох в церкві. 6:12 можна назвати ключовим віршом християнської свободи. Християнський світогляд пропонує свободу вибору – усе можна, але:

1. Чи воно є корисне?
2. Чи не буде воно володіти мною?

Наставляючи коринтян щодо праведного життя, Павло навчає, що тіло людини має велике значення. Воно має життя від Бога. А тіло християнина, до того ж, ще й належить Христу. Тому Павло категорично забороняє злучуватися з блудницею. Він тут нагадує принцип, записаний в книзі Буття: приліпиться і стане одним тілом. Павло не радить християнину ставати одним тілом з блудницею, щоб не ставати частиною її багатогамності. Тіло християнина – це храм Святого Духа (6: 19-20), тому воно не може опоганюватися нечистими, розбещеними і згубними шкідливими звичками. Павло показує, що секс (поза шлюбом), – не тільки аморальний, але і нерозумний. Про це не може бути і мови. Отже, християнська свобода не є безкінечною.

Дехто вважає, що для Бога важливий тільки наш дух. Не так важливо, як ми поведимося з тілом, воно створене тільки для земного життя. Але Бог створив нас – дух, душу і тіло (1Сол. 5:23) для Себе. Христос відкупив наші тіла жертвою власного Тіла і ми

повинні повіддавати наші тіла у жертву живу, святу, приємну Богові. Рим.12:1. Дух Святий – живе в тілах наших (1 Кор.6: 19, 20).

Отже, закінчивши з цими питаннями гарячих проблем коринтської церкви, Павло переходить до групи інших питань. Виглядає так, що протягом їхньої переписки коринтяни задавали певні запитання, на яких Павло зараз хоче зосередитися.

У 7-му розділі мова йде про шлюб. Якщо у попередньому 6-му розділі, Павло пояснює, що не варто мати християнину близькість поза шлюбом, то тут він дає деякі настановлення щодо близькості у шлюбі, між подружжям. Умовно цей розділ можна поділити на дві частини:

1. Одружені – 7: 1-24.
2. Неодружені – 7: 25-40.

Деякі коринфські віруючі, борючись з аморальністю у своєму місті, борючись із вседозволеністю у сфері сексу, що проникло у церкву, – готові були перевищити свої повноваження і заборонити те, що Бог передбачив для радості і насолоди. Павло навчає, що шлюб – це дар і задум Божий. Заперечувати цей дар, як деяке зло, – це таке саме відхилення від волі Божої, як і оправдання позашлюбних інтимних стосунків. Підсумовуючи зміст 7: 1-5, варто зазначити, що:

1. Павло виступає проти полігамії (7:2).
2. Підкреслює повноту рівності між чоловіком і жінкою в шлюбі (7: 3-4). Кожен член подружжя має право на іншого (по закону подружжя). Вони належать одне одному і питання інтимних відносин в однаковій мірі стосуються бажання обох.
3. Павло підкреслює одночасно і здатність і необхідність подружжя християн тимчасово утримуватися від інтимних відносин. (7:5).
4. Сатана має велику майстерність спокушувати людей у цій області (7:5).

Інтимна близькість між подружжям. 1 Кор.7: 1-5 –

- 1) Природня: не гріх і не святотатство.
- 2) Засіб проти блуду.
- 3) Задоволення потреб одне одного.
- 4) Відбувається при умові поваги один до одного.
- 5) Утримання за взаємною згодою.

Павло був вихований на єврейській традиції, яка говорила, що кожен чоловік, якщо він не імпотент зобов'язаний одружитися. Але його порада (7: 7-8) стосувалася того, щоб показати, що безшлюбність не є чимось поганим чи ганебним. Навпаки, згідно ходу роздумів Павла, в тому є певні переваги, навіть. І, згідно Павла, то є дар. Хто має цей дар, нехай почуватися повноцінною людиною, а хто не має, нехай одружується. (7:9).

Далі Павло розмірковує над питанням розлучення в сім'ї. Християнин не повинен бути ініціатором розлучення. Але якщо сім'я складається з невіруючої сторони, яка хоче розлучитися, тоді віруюча сторона повинна дати згоду на це розлучення. Не до кінця зрозумілою є фраза «не неволиться брат чи сестра в такому разі» (7:15), – чи тут мова йде тільки про розлучення, чи вона відноситься і до повторного шлюбу.

Уривок 7: 17-24 в контексті розділу відноситься до сім'ї, але може виходити за рамки сім'ї при загальному тлумаченні.

В наступній частині цього розділу Павло піднімає питання неодружених. Він радить самотнім людям залишатися такими через три причини:

1. Наступають важкі часи для християн. (7: 26-28).
2. Христос скоро повернеться і все закінчиться. (7: 29-31).
3. Неодружені зможуть цілковито присвятити себе служінню Христу. (7: 32-35).

Отже, завершуючи аналіз даного розділу, одного з найбільших в даному посланні, ми приходимо до підсумку, що у християнстві вирішальним, на чому ґрунтується вірність одне одному у сім'ї – це є любов! У наш час сатана всіма силами намагається зруйнувати сім'ю. Світ виступає на свободу сексу, публічні доми, гомосексуальні “шлюби”, спрощення процедури розлучень, співжиття без будь-яких узаконених зобов'язань одне перед одним. Такий спосіб життя привів до падіння колись могутніх цивілізацій, приводить до страждань і депресій особистостей, різні захворювання, страждають діти через зруйнування сім'ї тощо.

Шлюб – це взаємна згода між чоловіком і жінкою на все життя. Стабільні сім'ї є запорукою стабільного, щасливого суспільства і держави. Павло, висвітлюючи це питання, дає відповідь на питання, яке цікавило коринтян, але не висвітлює всю тему, що стосується сім'ї і шлюбу.

Наступне питання, на яке Павло відповідає коринтянам – це питання їжі, яка була присвячена ідолам. Коринт, як і вся Римська імперія того часу, був поганським містом, де сильно процвітало ідолопоклонство. Християни жили в соціумі. У них були сім'ї, родини, які залишалися поганами і продовжували поклонятися і приносити жертви різним богам. Також люди взаємодіяли з широким колом людей по сфері діяльності. Тому перед християнами стояв зараз серйозний виклик. Як бути з родинними та іншими церемоніями, особливо в тій області, які стосувалися релігійних жертвоприношень. Ці церемонії, як правило, закінчувалися бенкетами. Чи можна їсти їжу, яка приносилася в жертву ідолам? Пізніше частина цієї їжі продавалася на ринку. Чи можна купувати м'ясо, яке перед цим було посвячене ідолам в язичницькому храмі? Ось такі виклики Павло розглядає в уривку 8-10 розділів даного послання.

Коринтяни були гордими, вередливими, самодостатніми і хвалилися своїм вищим знанням і духовністю (про що Павло зазначає у 8: 1-3), але насправді, були тілесними

(плотськими) і поводили себе, як група духовних немовлят, сперечаючись і заплутуючи себе й інших у несуттєвих та дрібних проблемах.

Те, що м'ясо, яке коринтяни купували на ринках свого міста, було перед тим як продавалося, посвячене в жертву ідолам, викликало гострі і жваві дискусії у церкві. Одні на це не звертали увагу, інші ж, навпаки – надавали цьому великого значення.

Своє міркування про ідолоське м'ясо Павло починає з обговорення питання про самих ідолів. (8: 4-6). «Ідол – це ніщо». Тому Павло закликає ігнорувати їх, але у 8:7 вказує на тих, хто є слабкі у вірі і є прив'язаними до ідолів. Вони продовжують надавати їм великого (вагомого) значення. І тому у 8: 8-13 Павло наставляє сильних у церкві і одночасно закладає важливий принцип у християнстві. Їжа, сама по собі, (як і багато інших речей у сучасному християнстві; тоді була їжа, сьогодні інше), не є предметом сперечання. Вона того не варта. Ви, ніби хоче тут сказати Павло, є вище, ніж їжа. Але у 8:9, апостол звертає увагу на те, що є немічний брат. Християни покликані до свободи, до волі (Гал. 5:1).

1. Але необмежена християнська свобода може стати каменем спотикання, спокусою для слабкого, немічного християнина, сприяючи його послабленню віри, а не духовного росту (8:10). Людина повинна поступати по совісті, а для свободи совісті потрібно вирости.

2. Наш ближній, немічний брат, є християнин, за якого помер Христос. Тому потрібно робити все, щоб наш брат не загинув (8:11).

3. Якщо ми грішимо проти брата, наносячи рани його немічній совісті, ми тим самим грішимо проти Христа (8:12). У 8:13 Павло підводить підсумок до всього вищесказаного і подає особистий приклад підходу до цього питання.

Майже весь 9-й розділ Павло продовжує тему особистого підходу до питання щодо спокуси інших. Говорячи про себе, Павло виходить за рамки теми, яку він підняв у 8-му розділі. Зараз його політ думки є значно ширший. Він пише про те, що він міг би собі дозволити і чому він собі цього не дозволяв. Попутно Павло піднімає тему підтримки служителів, теж виходячи з того, як він себе вів при цьому з коринтянами і як повинно бути, тобто, як правильно і чому Павло відмовився від певних своїх прав. Те, що Павло не користувався своїми правами, виконуючи своє служіння в Коринті, не означає, що коринтяни повинні так поступати з іншими служителями в майбутньому. Просто Павло не скористався тим, щоб не бути спокусою у їхній духовній незрілості, але в міру їхнього духовного росту і набуття зрілості, ставлення до служителів у підтримці їх матеріального становища має змінитися.

Далі Павло знову пише про свій підхід до служіння і культури. (9: 19-23). Будучи від усіх вільним, Павло зробився для всіх (добровільно) рабом, щоб придбати їх для Євангелії.

У завершальних віршах цього розділу (9: 24-27) Павло приводить приклад атлета, який змагається на Істмійських (чи Олімпійських) іграх, щоб отримати нагороду. Так само християнський служитель має дбати про нагороду вишого ґатунку.

У 10-му розділі Павло знову повертається до теми, яку він розпочав у 8-му розділі – ідолоські жертви. Таким чином, 9-й розділ, це ніби, як вставка, як вільний політ думки Павла щодо питання турботи про ближнього в контексті його (Павла) особистого життя і служіння. Але на початку 10-го розділу є ще одна вставка. Це приклад із Старого Заповіту з історії ізраїльського народу, коли вони вийшовши з Єгипту, йшли по пустині.

Продовжуючи думку ілюстрації про атлета, Павло заохочуючи коринтян ревно служити Господу, приводить біблійну ілюстрацію. Приклад Ізраїлю є повчальним в тому сенсі, щоб не повторювати його помилок нам сьогодні. Павло пише, що вони були нам прикладом (10:6).

З 10:14 Павло повертається до конкретного питання, яке турбувало церкву – ідолоські жертви. До кінця даного розділу, розглядаючи принципи християнської свободи, Павло розглядає ситуацію так:

а). Коли ідоложертовне м'ясо поїдається прямо у язичницьких храмах (10: 14-22). Тут Павло однозначний – там немає що робити для християнина. Самі по собі ідоли є ніщо, але за ними стоять демонські сили і ідолопоклонство – це завуальована форма, а часто і відкрита для поклоніння демонам, злим духам. Наказ Павла – «Утікайте від служіння ідолам». Не може бути ніякої спільності між служінням Христу, Його чашею і чашею демонською; не можна бути спільниками столу Господнього і столу демонського.

Вислів «Усе мені можна» очевидно виник у Коринті. (10: 23-24). Павло, проповідуючи свободу в Ісусі Христі, показує межі, рамки або умови свободи. Як і в 6:12, Павло звертає увагу, чи те, що мені можна, є корисне. Наступне, на що тут Апостол звертає увагу, чи воно збудовує. В контексті німецького брата, про якого автор писав раніше, заклик Павла звучить так: «Нехай не шукає ніхто свого власного, але кожен – для ближнього!» Це означає, що в своїй свободі ми маємо дбати про добро і збудову для ближнього.

б). Ідоложертовне м'ясо продають на базарі (10: 25-26). Павло тут радить купувати і їсти без будь-яких досліджень і докорів сумління, тому що Бог створив усе чистим і придатним у їжу.

в) Коли ідоложертовним пригощають вдома, куди запрошують у гості (10: 27-30). Павло радить тут не займатися дослідженням їжі, її “дегустацією”. Їсти все, що пропонують (навіть заради ввічливості). Але, коли наголосять, що це – “ідолоська їжа”, тоді заради сумління інших – не їжте.

Тобто підхід Павла наступний: “Для всіх я став всім” (9:22), але зважаю на інших.

В останніх віршах даного розділу Павло дає декілька порад щодо сумління інших:

1. Робити все у славу Божу (10:31), а не стверджувати особисту свободу.

2. Намагатися догоджати всім (10:33) у всьому, не зосереджуючись на своїх правах.
3. Шукати користі для багатьох (10:33), а не власної вигоди чи виконання своїх бажань.
4. Дбати про спасіння для багатьох (10:33), а не зосереджуватися виключно на власному спасінні.
5. Наслідувати Христа (11:1), а не хвалитися своїми досягненнями.

Принцип християнської свободи – бути вільним від себе самого, щоб прославляти Бога, наслідуючи Христу.

Закінчивши з питаннями ідоольської їжі, Павло дає відповідь на третє питання, яке цікавило коринтян. Це питання жінок в церкві. Цей уривок є одним з найскладніших і на протязі історії Церкви час від часу був дискутований. Починає цей уривок Павло з того, що хвалить коринтян. Для них це було неабияким сюрпризом почути цю приємність на свою адресу. Найбільш вірогідно, що питання покривала, про яке пише апостол в цьому уривку, пов'язане з певними особливостями культури цього міста. Тим більше, храм Афродіти і «жриці кохання» при цьому храмі, мали вплив на культуру Коринту і зачіпали також церкву. Є припущення, що суперечка щодо культури зовнішнього вигляду жінок розгорілася тоді, коли деякі жінки в церкві відкинули свої культурні традиції (покривала) і вирішили вільно розпустити волосся, яке завжди відрощували довгим. Це викликало обурення у частини чоловіків, особливо у євреїв, у яких жінки на богослужінні у синагозі взагалі сиділи окремо (за спеціальною перегородкою).

Павло мусить розглянути це питання культури і він намагається його аргументувати теологічно, починаючи від моменту створення – тобто, показує ієрархію творіння – 11: 8-9.

Характерним є те, що Павло усвідомлює, що це питання суперечливе (11:16) і ніде не вживає слово гріх у цьому уривку. Оскільки для тих, хто підняв це питання, порушення культури асоціюється з бунтом, Павло закладає принцип:

1. *Покора*. (11: 3-6). Існує Божественний порядок підпорядкованості, у якому кожен є підпорядкований згідно існуючої субординації. І згідно цієї субординації – жінка кориться чоловікові. Це важливіше, ніж зовнішня культура, пов'язана з покриттям голови, але у тодішній ситуації розглядалися ці два питання в комплексі – покриття голови символізувало покору чоловікові.

2. *Слава*. (11: 7-10). Згідно цієї самої Божественної субординації жінка є славою для свого чоловіка, а чоловік є славою Бога. Тому, будучи славою для чоловіка, жінка не повинна ганьбити його в суспільстві, навіть своєю зовнішністю.

У тогочасному суспільстві, як уже зазначалося, зовнішності жінки надавалося багато уваги. Але у 11: 11, 12 Павло робить вставку, щоб внести корективу, що і жінка, як і чоловік, була створена на образ і подобу Бога, і по суті є рівноправною з чоловіком

(взаємозалежність). А закінчується цей уривок досить складним і не зовсім зрозумілим оборотом мови – 11: 13-15.

Останнє питання, яке Павло піднімає, даючи відповідь коринтянам у цій серії запитань – це питання, яке стосувалося проведення Вечері Господньої. Хоча Павло похвалив коринтських віруючих за дотримання певних передань (11:2), але тут він не може похвалити коринтян. Коли Павло писав послання, у церквах, в тому числі, в Коринті, Вечеря Господня звершувалася у два етапи:

- Вечеря любові. (Agape).
- Причастя. (Євхаристія).

Коринтські віруючі настільки були розрізненими і розділеними, що навіть на те, що мало їх об'єднувати – Вечерю любові, а саме про це йде мова в даному уривку, збиралися окремо і проводили цю вечерю егоїстично. Бідні і багаті, інші соціальні групи, які існували в церкві і на такій вечері “любові” справжньої любові було мало. Як такого спілкування, спільноти братерської, не існувало – була формальна вечеря після зібрання. Павло натякає і на можливі доктринальні розбіжності, що давали знати про себе під час такої вечері – вегетаріанці відмовлялися їсти разом з тими, хто їв м'ясо, або ті, хто виступали за кошерне м'ясо виступали проти тих, хто їв все. (11:19). Відсутність дисципліни приводила до тих безпорядків, що існували у цій церкві. Але найнеприємнішим був той факт, що після *Agape* була Євхаристія, і відсутність дисципліни давала про себе знати і під час Вечері Господньої, коли звіщалося про смерть Христа.

В уривку 11: 23-32 Павло безпосередньо описує Спомин смерті Господньої (причастя). В даному уривку міститься пересторога, щоб приходити на Вечерю Господню у достойному, гідному стані. Це означає два виміри – Вертикальний – бути у належних стосунках з Богом: ми причащаємося до тіла і крові Христа. Хліб і вино є символами, але символи ці виражають все, що несе в собі смерть Христа – знищення гріха; суд над світом; повне здійснення правосуддя, святості і любові Бога; народження нової людської спільноти – Церкви (Тіла Ісуса Христа). Тому віруючі зобов'язані приходити на цю Вечерю в такому стані, який відповідає всьому тому, що ці символи вселяють серцю і сумлінню, нагадуючи про смерть Христа.

Горизонтальний вимір – відношення до ближнього. Це означає – бути в мирі, якщо це можливо з нашої сторони, з ближніми, вдома, на роботі, в церкві. Сюди можна застосувати і 11:33, хоч він може відноситися безпосередньо до *Agape*.

Вечеря Господня – це не просто споживання шматка хліба і ковтка вина. Це роздуми про Голгофу і Христа на хресті. Без цього – Вечеря втрачає сенс.

Як підсумок, поради Павла включають в себе:

- 1) Випробовуймо себе.

2) Судімо себе.

3) Розважаймо про Тіло Господнє.

Дві останні доктринальні відповіді, які Павло дає у цьому посланні – це питання духовних дарів (12:1) і воскресіння Ісуса Христа. (15: 3-4).

Темі духовних дарів присвячено три розділи – 12–14. Виглядає так, що церква в Коринті не мала недостачі в духовних дарах. Але проблема була та, що не було порядку. Коринтяни були духовними немовлятами (3 розділ) і наявність великої кількості духовних дарів аж ніяк не свідкує про духовну зрілість. Навпаки, судячи по тому, що це питання взагалі було підняте, справа з духовними дарами у Коринті не була відлагоджена. Вони мали їх багато, але користуватися ними добре не вміли, що і приводило дану церкву до хаосу і безладу в служінні.

Раніше коринтяни були язичниками, поклонялися ідолам і для них були відомі прояви демонів, що прорікали через ідолослужителів. Коли у церкві спостерігався деякий безлад, дехто з членів церкви були стурбовані таким станом речей і побоювалися, чи не відбулося повернення назад до того надприродного, що вони мали у ідолослужінні. Павло їх заспокоює. Він пише, що вони сповнені Святим Духом, тому що прийняли Ісуса Христа і сповідували Його владу.

Пам'ятаючи про дух суперництва, що охопив церкву в Коринті, Павло дає настанови і тут. Вірогідно, що коринтяни змагалися у прояві, практиці духовних дарів. Можливо, коринтяни не завжди вміщали одне одного через суперництво, тому Павло наставляє, що хоч дари милості різні, служіння різні, навіть дії Духа Святого різні, – але Дух один і той самий. Не так важливо, хто і який дар отримав і скільки дарів може мати одна людина – всі справи Духа, пов'язані з дарами, служать на користь віруючим. Ніхто не повинен думати, що його дар кращий, ніж у іншого; може практичне застосування дару у одного більше, ніж у іншого, але це не причина для хвальби. Дар не заслуговується. Його призначення – прославляти не того, хто його має, отримав, а Бога і будувати Церкву.

Не варто змагатися у застосуванні духовних дарів – Святий Дух Сам з Собою не може змагатися!

Павло перераховує 9 дарів (проявів Святого Духа). 12: 8-10. Дух Святий, як Той, Хто наділяє цими дарами, проявляє Свою суверенну волю при наділенні людей цими дарами.

Далі, до кінця 12-го розділу, Павло пише про єдність Церкви, маючи на увазі не лише помісну коринтську церкву, але Церкву в цілому, як Тіло Ісуса Христа, яке складається з багатьох членів. Павло проводить аналогію з людським тілом, в якому кожен орган є важливим і оточений турботою і піклуванням з боку господаря тіла. Так і духовне тіло. Воно складається з різних важливих членів, де кожен має своє місце і призначення. Тому в даному уривку Павло закликає церкву до усвідомлення цього факту. Але, щоб це зрозуміти і

практикувати, потрібна любов. І тому ми маємо унікальний гімн любові, який міститься у 13-му розділі. Павло оспівує любов, як найбільшу чесноту Бога і особливий дар для людини. У ситуації з коринтською церквою цей гімн оспівування любові відображає саме те, чого так бракувало коринтянам. Церква мала багато духовних проявів, але у них не вистачало найголовнішого – це любові. І через те виникали інші проблеми – поділення, відсутність дисципліни, нетерпимість до інакодумства, судові процеси між віруючими, безлад або духовний хаос під час богослужіння, на який апостол звертає увагу у 14-му розділі.

Встановивши, що Божа любов є вищою від усіх пріоритетів у місцевій церкві (особливо у такій духовно незрілій і сповненій протиріч, як у Коринті), Павло повертається до двох дарів, з якими у коринтян було деяке непорозуміння, а саме: інші мови і пророцтва.

Павло побуджує коринтян дбати про те, щоб пророкувати. У 14: 1-5 Павло пояснює, чому він надає перевагу пророцтву перед говорінням іншою мовою (глоссолалією). Той, хто говорив іншими мовами, говорив тільки собі і Богу, але для церкви це нічого не давало. Те, що незрозуміле, – не може будувати. Але церква збудовувалася духовно, коли було вияснення мов або пророцтво. Павло пише про себе, що він мовами молиться більше від них (14:18), але бажає, щоб його публічне служіння приносило користь і збудову церкві (14:19). Тому в цьому розділі Павло наставляє церкву, як правильно має відбуватися служіння з проявами духовних дарів і яким дарам віддається перевага при публічному служінні.

Деякі коринтські жінки не тільки сприяли культурному безпорядку і в сім'ях, і в суспільстві (11 розділ), але також намагалися втручатися і контролювати богослужіння. 14: 33-35 потрібно розглядати в контексті історичної ситуації в церкві. Потрібно пам'ятати, що головна тема 14-го розділу – це порядок в церкві і правильне використання духовних дарів, з яких тут Павло виокремлює інші мови і пророкування.

Останнє важливе питання, яке Павло піднімає і пояснює в даному листі – це воскресіння мертвих в контексті воскресіння Ісуса Христа. У 15-му розділі Павло на початку (15: 1-4) робить дуже ствердну заяву щодо Євангелії, яку він звіщав. Христос умер – це історичний факт. Ради наших гріхів – це богословське пояснення цього факту. Умовно першу половину 15-го розділу можна поділити на такі частини:

1. Історичні докази воскресіння Христа. 15: 1-11.
2. Логічні докази воскресіння Христа. 15: 12-19.
3. Богословські докази воскресіння Христа. 15: 20-28.
4. Практичні докази воскресіння Христа. 15: 29-34.

В кожній з цих груп апостол приводить по декілька аргументів. Серед історичних Павло наводить наступні:

1. Свідоцтво Церкви. 15: 1-2.
2. Свідоцтво Писання. 15: 3-4.

3. Свідectво очевидців. 15: 5-7.
4. Свідectво Павла. 15: 8-10.
5. Свідectво загальної вістки. 15:11.

До логічних доказів Павло відносить наступні:

- 1) Заперечення воскресіння вражало євангельську вістку прямо в серце, позбавляла її життя. 15: 12-14. Без воскресіння Христа християнство втрачало сенс.
- 2) Заперечення воскресіння робило апостолів та інших свідків Його воскресіння не правдомовцями, обманщиками. 15: 15-16.
- 3) Заперечення воскресіння привело до того, що спасіння – це порожня мрія коринтян, якій не дано збутися і яка не має ніякого відношення до реального стану речей. 15:17.
- 4) Заперечення воскресіння не давало ніякої надії віруючим покійникам. 15:18.
- 5) Заперечення воскресіння оправдує позицію язичників, яка відносилися до “Слова про хрест”, як до дурощів, а таких проповідників, як Павло робило людьми, гідними жалю. 15:19.

Серед богословських доказів воскресіння Павло виділяє наступні:

- 1) Христос – Первісток серед покійних, Який воскрес. Відкупитель. (15: 20-22).
- 2) Порядок воскресіння – відкуплені теж воскреснуть (15:23).
- 3) Відновлення існуючого порядку – від творіння серед віруючих (15: 24-28).

Останніми Павло наводить декілька практичних доказів:

1. Нерозумний і неправильний, але такий, що мав у Коринті місце, звичай хрещення за мертвих. 15:29.
2. Жорстокі реалії служіння Павла. Це втрачає сенс. 15: 30-32.
3. Спосіб життя коринтян, – якщо немає воскресіння – є спокуса і, навіть, логічна та закономірна потреба повернутися до старого способу життя. 15: 33-34.

Друга частина даного розділу є наступна:

1. Воскресіння покійних. (15: 35-49).
2. Підхоплення живих. (15: 50-58).

1. Деякі люди заперечують воскресіння мертвих (15:12). Вони задають питання: «Як можуть воскреснути мертві тіла, що пролежали в землі багато років?» «Вони вже перетворилися в порошок і як вони можуть вийти з могил?» (15:35). Павло називає таких скептиків «нерозумними» (15:36) і проводить далі аналогію із полем – зерно, яке сіється в

землю, нова рослина, що виростає з цього зерна. (15: 36-38). Так само і в інших справах – є тіла у кожній категорії тварин, вони різні. Є небесні тіла, які мають свою славу, є земні тіла, які мають свою славу. (15: 39-41).

15: 42-44. Той самий принцип, чи аналогія, застосовуються у воскресінні мертвих:

- 1) Наші тіла, поховані у стані тління, що уже почалося, будуть і надалі тліти, руйнуватися і гнити, але після воскресіння з мертвих наші нові тіла стануть безсмертними, не будуть піддаватися більше ні хворобам, ні тлінню.
- 2) Нас хоронять у немочі і неславі. Взагалі, наше земне життя проходить у гріху і в злі. Все наше існування від народження до смерті – гріховне, ганебне і безчесне. Але воскресемо ми у славі, в абсолютній красі – і в фізичній, і в духовній. Не буде причин соромитися свого тіла.
- 3) Нас хоронять у слабкості. Хто безпомічніший за новонароджене немовля? Коли ми дорослішаємо, все ще залишаємося слабкими і безпорадними перед хворобами і травмами. Ми слабкі і тендітні - переживаємо спрагу, голод, холод, в тому і безпомічні перед лицем смерті. Слабкі перед сатаною, світом, власними пристрастями, що киплять у нашому тілі. Але воскресемо в силі! Для нас уже не буде існувати ворогів тіла, і не будемо залежні від їжі, зло не буде на нас впливати, воно просто перестане існувати, не буде втоми, а буде знання – 1Кор.13:12. Ми воскресемо сповнені духовної, фізичної та інтелектуальної потужності.
- 4) Хоронять наше природне, фізичне тіло. Воскресемо у духовних, надприродних тілах. Зараз наше тіло народжене від іншого тіла; життя у ньому підтримується їжею, водою, повітрям, сном. Ми обмежені часом, простором, знанням (інтелектуальне обмеження). Коли воскресемо, будемо подібні до Христа – тіла не будуть ні під яким впливом, ні від чого не залежатимуть. Тіла будуть прекрасні, нетлінні і нестаріючі. Матимуть нову природу, повністю підкорені духу.

15: 45-49. Порівняння земного Адама (людини) і духовного Адама – Воскреслої Людини.

2. Підхоплення церкви є таємницею. Про цю таємницю нічого не відомо у Старому Заповіті, а розкривається в Новому.

15: 50-58. Підхоплення буде раптовим, несподіваним і миттєвим дійством.

Остання сурма (15:52) – це не сьома сурма (Об. 11: 15-19), тому що там мова йде про сурми суду Божого, а тут йде про сурму, що звучатиме для Церкви.

Закінчує Павло цей розділ тріумфальною заявою – зверненням до смерті і пекла (15: 54-57).

А в 15:58 – звертається до коринтян з підбадьоренням жити згідно (у світлі) тріумфу Христа, описаного вище.

В останньому розділі Павло відповідає на останнє практичне запитання церкви щодо їхнього бажання жертвувати на бідних в Єрусалимі. 16: 1-4. Він дає три практичні поради:

1. Відкладати гроші для пожертвування мають всі (кожен).
2. Жертвувати мають добровільно, за велінням серця.
3. Жертвувати мають за своїми можливостями.

Після цього Павло ділиться своїми планами з церквою. (16: 5-9). Потім він закликає шанувати тих, хто працюють серед них – Тимофія, Степана. Надає також деяку іншу інформацію і передає заключні привітання і прощання.

Особливості послання:

- 1. Це єдине з послань Павла до церков, в якому увага зосереджена виключно на проблемах.
- 2. Протягом всього послання Павло звертає увагу на єдність Церкви, як Тіла Христового.
- 3. Завдяки проблемам, які існували в коринтській церкві, ми маємо сформульоване вчення Павла на шлюб, Вечерю Господню, мови і пророцтва, інші духовні дари, любов, воскресіння.
- 4. Послання дає хороші рекомендації щодо застосування дисциплінарних методів у церкві.
- 5. В посланні наголошується на можливості відпадиння від віри тих, хто поводить себе неправильно щодо Господа, Його вчення і постанов.

Найвідоміші тексти:

Слово про хрест. 1:18.

Ми проповідуємо Христа розп'ятого. 1: 23-25.

Мудрість Божа. 1: 24, 30.

Божа основа. 3: 10-15.

Для всіх я був усе. 9: 19-22.

Вечеря Господня. 11: 23-26.

Тіло Христове. 12: 27-28.

Гімн любові. 13: 1-13.

Суть християнства. 15: 3-4.

Христос воскрес. 15: 19-23.

Таємниця зустрічі з Христом. 15: 51-52.

Тріумф перемоги над смертю. 15: 54-57.

Заохочення для християн. 15:58.

Попередження християнам. 16: 13-14.

Христос – помер, похований і воскрес за Писанням. 15: 3-4.

Висновки (уроки) книги:

1. Єдність Церкви – це основна її риса, яка проявляється, коли її члени мають мир між собою і не діляться на фракції.
2. Сварки і конфлікти всередині церкви – це ознака духовної незрілості її членів.
3. Єдність неможлива без духа любові, який шукає в інших тільки добре.
4. Християни не повинні вважати себе кращими за інших. Хвалитися тим, що отримане від Бога руйнує церкву.
5. Щоб уникнути поділень, потрібно звертати увагу на Христа, а не на людей, які проголошують Його вчення.
6. Бог хоче, щоб у церкві все робилося якнайкраще. Має бути строгий порядок у виконанні всіх церковних справ.
7. Церква має піклуватися про свою репутацію в суспільстві.
8. Хрест Христа для одних спокуса і безумство, а для інших сила Бога на спасіння.
9. Смирення приходить від усвідомлення того факту, хто ти є в очах людей без Бога. (1:26).
10. Бог приготував нам найкраще, чого ми, навіть, не в силах зрозуміти. (2:9).
11. Духовна людина розуміє ті речі, які без Духа Божого збагнути неможливо.
12. Всі ми будемо на основі Христа. Але все буде випробуване і за все потрібно буде дати звіт.
13. Християнська свобода має обмеження там, де є залежність від чогось, не корисне для життя і служить спокусою ближньому. (6:12; 10: 23-24).
14. Наші тіла – то є храм Святого Духа.
15. Ми куплені для життя дорогою ціною.
16. Шлюб – це великий дар від Бога. І це велике благословіння.
17. Христос віддав Своє життя за нас. Заповідь Господня виконується з благоговінням і пошаною.
18. Любов є найбільша чеснота поміж усіма іншими.
19. Свої дари Дух Святий розприділяє, як Він хоче.
20. Якби не воскресіння Христа – християнство не мало б сенсу.
21. Оскільки ми віримо у воскресіння Христа, нам не треба боятися смерті, тому що і ми воскресемо для вічного життя.
22. Пожертвування на Божу справу – річ добровільна, але є важливим барометром нашої духовної зрілості.

3. Друге послання Святого Апостола Павла до Коринтян.

Друге послання Павла до Коринтян є шедевром посвяти в християнському служінні, написаного Павлом. З усіх послань, які написав Павло до церков, воно є одним із найбільш особистих і автобіографічних. Частково в цьому сенсі воно може конкурувати хіба з посланням до філіп'ян, але те послання в декілька разів менше, тому там менше автобіографічної інформації. Також у посланні до Галатів є ціла частина послання, яка називається автобіографічна. Але, знову ж таки, ця частина не може порівнятися з цілим посланням, яке ми вивчаємо.

Якщо аналізувати особисту переписку Павла до церкви в Коринті, то це був четвертий лист, але в нашому каноні – це другий лист. Перший уже вище був проаналізований.

Головна тема листа – **християнське служіння**.

Ключовий вірш – **4:1**.

У цьому листі Павло пише про випробування, з якими йому прийшлося зіштовхнутися протягом його служіння. Також він пише про церковну дисципліну, якої не можна ігнорувати. У листі прослідковується підбадьорення віруючих перед лицем різних небезпек. Павло вселяє надію для коринтських віруючих. Він заохочує їх також до добродійності. Це такі теми, які піднімає апостол у даному посланні.

Даний лист був написаний з Македонії протягом третьої місіонерської подорожі у **55–57** роках. (Можливо, у 56 році). На Македонію, як місце написання, вказують такі тексти – 2:13; 7:5; 8:1; 9: 2-4.

Мету послання видно із його змісту:

1. Намагання повністю позбутися тягара минулого конфлікту.
2. Підготовка великого збору коштів для бідних в Єрусалимі.
3. Захист апостольського служіння Павла, на яке напали його супротивники.
4. Сповідання про його майбутній (третій) візит до них.

Даний лист чітко ділиться на три частини:

1. Виклад суті служіння Павла. 1–7.
2. Збір пожертвувань на бідних в Єрусалимі. 8–9.
3. Захист від псевдо апостолів. 10–13.

Отже, за таким планом ми будемо розглядати дане послання.

План послання.

Вступна частина. 1: 1-11.

I. Правдиве служіння – служіння потіхи і примирення. 1:12 – 7:16.

1. Пояснення власної поведінки. 1:12 – 2:13.
2. Святкування перемоги в Христі. 2:14 – 3:6.
3. Служіння світла, слави і сили. 3:7 – 4:18.
4. Служіння примирення. 5:1 – 6:2.
5. Характеристика служителів. 6: 3-10.
6. Заклик до безкомпромісності і потіха примиренням. 6:11 – 7:16.

II. Служіння пожертвування. 8–9.

1. Приклади щедрості македонян. 8: 1-15.
2. Рекомендація відносно збору пожертвувань. 8:16 – 9:5.
3. Нагорода за щедрість. 9: 6-15.

III. Захист Павлом свого служіння. 10:1 – 13:10.

1. Заклик до послуху. 10: 1-6.
2. Виклик псевдо апостолам. 10:7 – 11:15.
3. Правдивість апостольства Павла. 11:16 – 12:10.
4. Очікуваний відгук. 12:11 – 13:10.

Заключна частина. 13: 11-13.

Як уже зазначалося, 2 Коринтянам – це найбільш автобіографічне послання з усіх листів Павла. Крім основної теми християнського служіння, Павло піднімає попутно інші теми: життя після смерті, потіха, примирення, пожертвування, проблеми коринтян.

Отже, у вступній частині даного послання Павло називає себе, як автора, а також Тимофія, як того, хто був поруч з ним. Вказує на те, що лист адресований церкві в Коринті, а також усім святим в Ахаї. Традиційне від Павла вітання і благословення, в якому Павло, благословляючи Бога, називає Його Богом потіхи. А оскільки Бог є Богом потіхи, то і ми, проходячи через різні неприємні моменти в нашому житті, потішаємося Ним. І не тільки потішаємося самі, але потішаємо також інших. Про це пише Павло у вступній частині даного послання.

В першій частині послання, яка є найбільшою і охоплює більше половини даного листа, Павло пише про те, що правдиве служіння – це служіння потіхи і примирення. Починається уривок з того, що Павло вимушений дещо пояснити церкві щодо своєї поведінки. В 1:12 він пише, що вона була чистою і побожною, коли вони жили серед них. Але далі Павло пише про те, що його неправильно зрозуміли. Очевидно, що були якісь обставини, які змусили Павла змінити його плани щодо візиту до Коринту. Це викликало певне непорозуміння між ними. У цій ситуації Павло потребує потіхи у звинуваченнях і нерозумінні. Найгірше, коли людині приписуються неправильні мотиви. Дуже легко зробити це, коли не любиш людину.

Коринтяни критикували Павла дуже часто. І тут Павло пояснює для них, що заставило його змінити плани щодо своїх подорожей. Очевидно, його звинувачували, що “на нього не можна покластися, він не тримає своїх обіцянок. Він не є щирим, боягуз, боїться повернутися. Його поведінка негідна”.

Відповідь Павла:

- 1) Переміна попередніх планів – для вищої цілі, і керовані Богом. (1: 18-20).
- 2) Його рішення були прийняті, як рішення чоловіка в Христі, який діє під керівництвом Духа Святого. (1: 21, 22).
- 3) Павло змінив свій візит до коринтян, шкодуючи їх. (1: 23, 24).

Отже, одним із завдань даного листа – повідомити про свій майбутній візит до Коринту. Павло уже мав їх відвідати, але пояснює у 1-му розділі, чому він цього не зробив. Але у 2:1 він згадує попередній візит у смутку і пише, що не хотів би знову прийти подібним чином. Павло пояснює Церкві, що подібні стосунки у нього склалися з Церквою не по його вині. У цих віршах є заклик до примирення. Павлу було б простіше залишити коринтську церкву і зосередитись на інших церквах, що були під його опікою. Але він сильно любить коринтян, щоб кинути їх напризволяще. Павло заставив їх усвідомити свої недоліки і зробив це не із злості, а з любові.

Підводячи підсумок, варто зазначити декілька важливих речей, що стосувалися служіння Апостола Павла:

- 1) Він навчає у даному уривку, щоб у негативних обставинах шукати позитивний вихід.
- 2) Навчитися повернути образу, кривду на благословення, контролюючи свої почуття.
- 3) Вміти розпізнавати Божу дію під час страждання й напруги.

В уривку 2: 5-11 Павло, пропонуючи служіння примирення, радить, що людину, яка була на дисциплінарному стягненні, простити, потішити і з любов'ю вирішити її проблеми. Даний уривок виглядає, як відхилення від основної теми, але очевидно Павло, заговоривши за примирення, хотів попутно вирішити і це питання.

У двох останніх віршах даного матеріалу Павло повертається до основної думки, яку він тут висвітлює. (2: 12-13). Він пише тут про деякі основні моменти своєї подорожі. Павло відправився у Троаду, але мав намір зустрітися з Титом, і від нього дізнатися про ситуацію у Коринтській церкві. Двері для проповіді Євангелії там були відчинені перед Павлом, але всі його надії рухнули, – Тита у Троаді не було, і у Павла до переживань за коринтян додалися ще й переживання за долю Тита, чи не сталося з ним чогось злого?

В цих двох віршах бачимо дві сторони:

- 1) Відкриті двері для звіщення Євангелії.
- 2) Немає спокою для духа.

Як нам діяти, коли приходить розчарування, тривога, засмучення?

1) Не варто втрачати надію.

2) Діяти.

Починаючи з 2:14, апостол змінює тему. Тепер Павло від обставин, які заставили його сумувати і пояснювати свою поведінку коринтянам, переходить до святкування перемоги в Христі. У 2: 14-16 Павло використовує ілюстрацію пахощів. Цей приклад було взято із життя в Римській імперії, коли армія поверталася з переможного походу, і у великих містах, а особливо у столиці, – Римі, натовп зустрічав переможців і люди запалювали пахощі, які заповнювали вулиці і площі. І цей фіміам, який вдихали переможці для них мав одне значення. Цей запах асоціювався з перемогою. Але для полонених, яких вели в кайданах, значення цього запаху було інше. Когось із них продадуть в рабство, а когось вб'ють. Тому запах фіміаму на вулицях Риму для одних був на життя і тріумф перемоги, а для інших – це запах поразки, ганьби і смерті. Так і проповідь Євангелії – одним на життя, іншим – на смерть, хто не прийме цієї істини.

Очевидно, що в дні Павла не було відбою у лжесвідках, фальшивих вчителів і фальшивих апостолах. Але Павло і його команда відрізняються від них. Часто такі фальшиві вчителі приносили рекомендаційні листи, щоб їх прийняли. Павло і його команда не потребують рекомендаційних листів. Їхніми рекомендаційними листами були самі коринтяни! Про це Павло розмірковує в уривку 2:17 – 3:6.

Розмірковуючи про служіння потіхи і примирення, Павло далі пише, що це служіння світла, слави і сили. Він (Христос) зробив нас служителями Нового Заповіту, не букви, а духа. (3:6). Буква убиває, але дух оживлює. «Новий» – означає «інший», «кращий». Протиставляючи ці два Заповіти, (Старий і Новий), можна сказати, що це – Закон і благодать. Коли він пише «Буква убиває» – він має на увазі Старий Заповіт, Закон Мойсея. «Дух оживляє» – це Новий Заповіт.

Чому буква убиває?

1) Закон передбачав смертний вирок за певні прояви непокори.

2) Духовна смерть за відмову коритися Богові.

Згідно з Законом люди дотримувались певних правил, але не мали сили для виконання Закону.

У 3: 9-11 Павло називає Закон Мойсея славним. Хоч він і був дуже строгим, але він прийшов у славі. Порівнюючи із Старим Заповітом Новий, Павло вказує на його перевагу. Старий Заповіт – минає (тимчасовий, швидкоплинний). Новий Заповіт – постійний, має вічну дію. Оскільки Новий Заповіт вічний, то ті, хто його співучасники, набувають тверду надію на те, що будуть прийняті Богом. У світлі цього можна пояснити відвагу Павла і ту відкритість та щирість, котрі відчувалися у його проповідях і вчинках. Але служіння Мойсея носило інший характер. Він клав на лице своє покривало, щоб ізраїльтяни не дивилися, як минає

кінець слави Господньої на Мойсеевім обличчі, що виникало при зустрічах з Богом. Ця дія Мойсея виявилася пророчою. Не тільки древній Ізраїль був нездатним визнати перехідний характер Старого Заповіту. Це осліплення залишалося і для наступних поколінь. Це – покривало невір'я, яке лежить у них на серці і може бути зняте тільки Христом. 3-й розділ закінчується словами – 3:17 – «Господь же – то Дух, а де Дух Господній, – там воля». Подібно, як Мойсей, входячи в Божу присутність, знімав покривало, так і у сучасному служінні – ми є у Божій присутності. Але, якщо там Божа слава пригасала, то теперішня, навпаки – зростає. Головною метою Нового Заповіту є свобода. Вона також є його результатом. Ця думка продовжується і в 4: 1-6.

4:1 – ключовий текст всього послання. Павло продовжує писати про служіння, і в цьому уривку воно є *служінням проповіді Євангелії*. Це служіння є відкритим для людей, але частина з них є осліплена богом цього віку – сатаною і для них Євангелія закрита, а кінець їх – погибель (4: 3, 4). У центрі проповіді Євангелії Павла стоїть Ісус Христос, в Особі Якого з темряви, пітьми і гріха Бог повелів засяяти світлу.

Служіння звіщення Євангелії Павла є одночасно і служінням страждання. Людина не любить страждати, але Бог часто допускає страждання у її житті. Люди часто задають запитання – чому? Очевидно для цього є причини. Павло описує своє служіння саме з перспективи утисків, гонінь, страждань, але у його словах відчувається оптимізм: «Ми не впадаємо у розпач, не полишені, не погублені». (4: 8-9).

У заключних віршах (4:14-18) Павло описує своє служіння як таке, що матиме велику нагороду. Він пише, що «хоч нищиться зовнішній наш чоловік, зате день-у-день відновляється внутрішній». (4:16).

- 1) Віра зберігала Павла від занепаду духа. (4:13).
- 2) Надія на воскресіння зберігала їх від відчаю. (4:14).
- 3) Пошук слави Божої і добра для Церкви зберігало їх від знемагання під тягарем страждань. (4:15).
- 4) Від занепаду духа їх стримувала також думка про ту користь, яку їхні душі отримували завдяки стражданням тіла. (4:16).
- 5) Перспектива вічного життя і блаженства також оберігала їх від засмучення і служила для них сильним підбадьоренням і потіхою. (4: 17-18).

У 5-му розділі Павло пише про служіння примирення. Цей уривок, подібно як 1Кор. 1: 18-31 чи 1Кор. 15: 3-4 є одним з самих важливих у Новому Заповіті, особливо 5: 17-21, що є *серцем Євангелії*. Ісус Христос – другий Адам, прийшов відновити те, що втратив перший, земний Адам. А головною втратою був мир з Богом і спілкування з Ним. Через Ісуса Христа

Бог примири́в з Собою людство. Примиритися з Богом означає прийняти Його план відносно нашого життя, згідно якого Він нас створив.

У перших 10-ти віршах даного розділу Павло показує майбутнє примирених. У 5:10 говориться про судовий престол Христа, перед яким стане Церква після підхоплення, де будуть роздаватися нагороди (не плутати із судом народів, Мт. 25: 31-46 і судом перед Білим тронном, Об. 20). У 5: 11-17 описані наміри примирених, а в 5: 18-21 говориться про основу примирених. Бог через Христа примири́в світ із Собою і дав служіння примирення примиреним, щоб вони його поширювали далі. Тому у 5:20 Павло пише, що ми тепер, як послі, ніби Бог через нас, благаємо: Примиріться з Богом! Заключний вірш даного 5-го розділу є одним із найважливіших текстів у Біблії – Той, Хто не знав гріха, став за нас гріхом. І це зробив Бог, зробивши при цьому нас праведними. (5:21). Ця думка продовжується у 6: 1-2, де Павло говорить про Божих співробітників – послів. Він пише, що ми ними є.

У 6: 3-10, продовжуючи дану загальну тему, Павло приводить характеристики цих послів – служителів Божих. Це була ціна, яку платили ці служителі. Паралельний текст – 11: 23-29, у якому Павло пише про себе і ціну, яку він платив, як служитель служіння примирення.

Заклучна частина даної широкої теми: «Правдиве служіння – служіння потіхи і примирення», яка займає більшу частину даного послання, охоплює текст 6:11 – 7:16. У ній Павло закликає до безкомпромісності (6: 11-18) і потіхи примирення (7-й розділ). Даний фрагмент послання закінчується примиренням апостола з коринтянами.

Друга частина даного послання є прагматичною. Її можна назвати «Служіння пожертвування». У цій частині Павло торкається такого делікатного питання, як фінанси і пожертвування. Ці два розділи – золоті рядки Слова Божого. Вони не охоплюють всього біблійного вчення про пожертвування, але найбільш повно розкривають теологічні основи християнських пожертвувань. Македонські церкви (Філіпи, Солунь і Верія) були хорошим зразком фінансової підтримки. Пожертвування були для постраждалих від голоду християн в Єрусалимі.

Павло навчає коринтян, як поводити себе із фінансами. Він пише про фінансову підзвітність (8: 18-22), а також навчає про те, як планувати і зібрати пожертвування заздалегідь. (9: 1-5).

В уривку 9: 6-9 апостол використовує ілюстрацію закону сіяння/жнив. Тому він навчає, що дар має бути:

А. Щедрий.

Б. З радістю.

В. З довірою, що Бог дасть більше.

Г. З глибокою впевненістю, що будуть мати достаток.

Г. Збагачений добрими вчинками.

З іншого боку, пише далі Павло, Бог нехай примножить і дасть вам більше. Закінчується уривок подякою Богу за Його невимовний дар. (9:15).

Остання, третя частина даного послання (10–13) – це захист Павлом свого служіння. Читаючи даний лист, ми бачимо, як поступово із стану непорозуміння Павло приходить до примирення. Потім іде прагматична частина послання, у якій Павло дуже м'яко і мирно просить пожертвування і наставляє церкву, як краще це зробити. Але у цій останній частині послання Павло знову загострює ситуацію і йде на певне напруження стосунків. Причина цього згідно слів Павла на початку 10-го розділу – це духовна війна, в стані якої ми знаходимося. А раз так, розслаблятися нема як, потрібно боротися.

Отже, сатана своєю зброєю – сумнівами, страхом, егоїстичними амбіціями, гордістю, протидією, ненавистю, бажаннями тіла, заздрістю, – намагається вразити наш розум, щоб контролювати думки, спонукуючи нас мислити категоріями цього світу. А саме це було проблемою коринтської церкви. Тому Павло пише, що «ми руйнуємо твердині, задуми, всяке винесення, що підіймається проти пізнання Бога; полонимо всяке знання на послух Христові». (10: 3-5).

Далі Павло торкається болючого питання – його особисті відносини з церквою. Павло відстоює своє апостольство, показуючи розмах своєї діяльності. (10: 15-16). 10-й розділ закінчується словами про те, «що хто хвалиться, нехай хвалиться в Господі! Бо достойний не той, хто сам себе хвалить,, але кого хвалить Господь!» Таким чином, Павло натякає, що він робить дуже багато, як апостол, але своєю працею хвалитися не буде. Він буде хвалитися тільки Господом. (10: 17-18).

В 11-му розділі Павло продовжує відстоювати своє апостольство. В першій половині цього розділу Павло докоряє фальшивих служителів, очевидно натякаючи, що коринтяни готові були піти за ними швидше, ніж примиритися з Павлом. (11: 4-15). В другій половині цього розділу Павло описує про свої поневіряння, як правдивого апостола, який платить ціну. Особливо показовим є уривок 11: 23-29. Але в наступному вірші (11:30) він пише: «Коли треба хвалитись, то неміччю я похваляюся». І далі Павло продовжує «хвалитися» своїми стражданнями.

На початку 12-го розділу Павло продовжує говорити про своє служіння. Не називаючи себе, він описує про своє пережите, коли 14 років тому він був підхоплений до раю, до третього неба. (12: 2-5). З іншого боку, Павло також говорить про свої проблеми і труднощі. Очевидно, що він пише про якусь хворобу, яка приносила йому страждання або про якісь обставини чи противників, які ускладнювали Павлу і так нелегке життя. (12:7). Павло не поширюється, що це була за «колбочка», яку він мав в тілі. Але очевидним є одне – це був посланець сатани, тобто джерелом цього страждання, з допуску Бога, був сатана.

Також, продовжує далі Павло, він просив, щоб Бог його звільнив від тієї колючки, але Бог тричі відповів: «Ні». Тому, продовжує Павло, «я буду хвалитися моїми немочами, бо сила Божа здійснюється в немочі». (12: 9-10).

В другій половині 12-го розділу Павло турбується про віру і поведінку коринтян. Тому в заключних віршах цього розділу він виявляє бажання бачити їх більше зрілими. (12: 20-21). Останній 13-й розділ. В ньому Павло дбає про зміцнення особистих стосунків між ним і церквою, до якої він пише даний лист. Він дає для них пораду: «Випробуйте самих себе, чи ви в вірі, пізнавайте самих себе». (13:5).

Підводячи підсумок третьої частини даного послання, можемо записати декілька висновків.

1. Наше досконале перебування в Христі і наші немочі між собою не пов'язані. Апостол був близьким з Христом, але переживав немочі.
2. Павло не намагається виглядати в очах коринтян героєм віри. Він чесно розповідає про свої переживання, як людина.
3. Дуже важливо в часи особистих проблем і переживань, навчитися довіряти Богу.
4. Коли ми довіряємо повністю Христу, Він посилає нам силу під час наших земних страждань.

Заключна частина послання (13: 11-13) складається з двох частин. Перша – це настанова – «радійте, удосконалюйтесь, тіштеся, будьте єдиномисні, майте мир». У цій настанові є і обітниця. Коли так буде з вашого боку, то «Бог любові та миру буде з вами!» (13:11). Друга частина – це заключні вірші (13: 12-13). У ній є привітання і апостольське благословення.

Особливості книги.

- 1. Це найбільш автобіографічне з усіх послань Павла. В ньому він дуже багато ділиться своїм особистим життєвим досвідом.
- 2. Це послання перевершує всі інші послання Павла у відкритті глибини його любові та турботи щодо своїх духовних дітей.
- 3. В цьому посланні найглибше розкрита тема християнського страждання.
- 4. Це послання має найдосконаліше вчення про християнське пожертвування.
- 5. У цьому посланні є шедевр вчення про примирення з Богом. 5: 17-21. Це є один з найвеличніших євангельських текстів, який показує глибину страждань Христа за нас.
- 6. Ключові терміни, такі як слабкість, горе, сльози, небезпека, скорбота, утіха, хвала, істина, місія, слава – підкреслюють унікальний характер цього послання.

Унікальні тексти послання.

- Бог милосердя й потіхи. 1: 3-4.
- Бог дав у наші серця завдаток Духа. 1:22.
- Нам відомі задуми сатани. 2:11.
- Ми для Бога Христова запашність. 2: 15-16.
- Буква вбиває, а дух оживлює. 3: 5-6.
- Ми є служителі Нового Заповіту. 3:6.
- Де Дух Господній, – там воля. 3:17.
- Ми змінюємося від слави на славу. 3:18.
- Маючи таке служіння, ми не тратимо відваги. 4:1.
- Євангелія закрита для тих, хто гине. 4: 3-4.
- Ми проповідуємо Христа. 4: 5-6.
- Ми маємо важливий скарб у глиняних посудинах. 4: 7-9.
- Ходимо вірою, а не видінням. 5:7.
- Всім нам потрібно з'явитися перед судовим престолом Христа. 5:10.
- Той, хто в Христі, той нове створіння. 5:17.
- Ми послали Христа для примирення. 5: 18-20.
- Той, Хто не відав гріха, став за нас гріхом. 5:21.
- До чужого ярма не впрягайтесь. 6: 14-16.
- Смуток для Бога. 7:10.
- Христос, будиши багатим, збіднів ради нас. 8:9.
- Щедрість в пожертвуваннях. 9: 6-8.
- Зброя нашого воювання. 10: 4-5.
- Я заручив вас Христу чистою дівою. 11:2.
- Проповідують іншого Ісуса. 11: 3-4.
- Страждання Павла. 11: 23-28.
- Піднятий до Раю. 12: 2-4.
- Моя сила здійснюється в немочі. 12: 9-10.
- Випробуйте себе, чи ви в вірі. 13:5.

Христос показаний, як Той, Хто покликав Павла до служіння.

Він є Господь (4:5), Утішитель християн (1:5), Він дає силу для християн (12:9).

Уроки (висновки) книги:

1. Служіння Христу вимагає цілковитої віддачі і посвяти.
2. Така посвята може дуже дорого коштувати тим, хто служить Христу і Його справі.

3. Господь дає нам сили вистояти в стражданнях і несприятливих обставинах, якщо ми посвячені Христу.
4. Немає нічого більш величного, ніж проповідь Євангелії і можливість бути служителями Нового Заповіту.
5. Бог обирає звичайних людей з їхніми слабкостями та вразливістю, щоб вони могли проголошувати Його Євангелію.
6. Бог називає нас послами Його служіння примирення.
7. Церква є громадою людей, які допомагають один одному, піклуючись про тих, хто не має можливості або переживає непрості фінансові чи матеріальні часи.
8. Не варто осуджувати людей, не знаючи всіх обставин їхнього життя, навіть якщо вони нас підводять.
9. Де Дух Господній, – там є воля. Він змінює нас, проводячи через Свою славу.
10. Не варто впрягатися до чужого ярма з невірними. Це відноситься, як до перспективи створення сім'ї, так і до можливості ведення спільного бізнесу чи інших справ.
11. Потрібно завжди пам'ятати, що колись прийдеться давати звіт перед Христом за своє служіння.
12. Завжди є небезпека бути зведеним змієм. Тому варто пильнувати, бо ми є в стані духовної війни.
13. Хто щедро сіє – щедро жатиме, тобто буде щедро винагороджений.
14. Фальшиві вчителі намагаються відвернути християн від Христа.

4. Послання Святого Апостола Павла до Галатів.

Незважаючи на те, що це послання є одним з відносно невеликих, воно вважається одним із самих важливих послань. Його значення у становленні християнства є дійсно неоціненним. Саме послання складається з 6-ти розділів. Як і три попередніх листи, розглянутих вище, послання до Галатів відноситься до листів подорожі або інша їхня назва – місіонерські послання.

Порівнюючи цей лист із попередніми, розглянутими вище, можна провести певні паралелі. Наприклад, як і в посланні до Римлян, у даному листі викладене вчення про **оправдання вірою**. Деякі богослови вважають послання до Римлян більш розширеним посланням до Галатів, а саме послання до Галатів – короткою версією послання до Римлян. Їх не можна назвати посланнями-близнюками через різну величину і, відповідно, різну тематична насиченість, але схожість між ними є.

Подібно, як і в 2-му посланні до Коринтян, Павло вимушений захищати своє апостольство. Деяка схожість у цьому сенсі між даними посланнями є. Якщо 2-ге до Коринтян ми назвали найбільш автобіографічним посланням, то у посланні до Галатів є ціла частина листа, яка називається: «Автобіографічна».

Дане послання називають «наріжним каменем» Реформації, оскільки воно акцентує увагу на те, що проповідували реформатори – Лютер, Кальвін та інші. Суть вчення реформаторів про спасіння по благодаті тільки через віру є основною темою послання. Лютер надавав цьому посланню особливе значення. Він називав його своїм постійним супутником, який близький йому так само, як жінка. Він часто проповідував на тему цієї книги, а його коментарі до цього послання були дуже популярними серед простих людей.

Послання до Галатів можна назвати «**Великою хартією християнської свободи**», тому що воно сповіщає про те, що спасіння досягається не ділами, а подароване людині по благодаті Божій через віру в Ісуса Христа.

Щодо адресатів і дати написання даного послання існують певні розбіжності в позиціях сучасних коментаторів. Одне можна стверджувати з певністю, що це єдине послання, яке було написано не до однієї церкви, а до декількох церков.

Існують «південно» і «північно» галатійські теорії. Досить хороші аргументи на користь кожної з даних теорій приводить Дональд Гатрі у своїй праці «Вступ до Нового Заповіту», а також інші автори про них згадують, як наприклад, Меріл Тенні чи Роберт Гандрі. Оскільки формат даної праці не дозволяє нам заглиблюватися в полеміку по даному питанню, обмежимося лише тим, що прихильниками «північно-галатійської теорії» є Джозеф Лайтфут і Джеймс Моффат. «Південно-галатійську теорію» запропонував і обґрунтував Вільям Рамзей, відомий шотландський археолог, історик і богослов. Вона має багато

прихильників серед сучасних вчених. За словами одного з них (Дункана), ця теорія дає більш переконливе тлумачення послання, оскільки передбачає більш ранню дату написання цього листа ще до Апостольського собору в Єрусалимі, про який у самому посланні абсолютно не згадується.

У випадку «північно-галатійської теорії» передбачається більш пізня дата, що викликає більше запитань щодо того, чому Павло висвітлюючи в цьому посланні ідентичну тему того, про що вирішувалося на Апостольському соборі в Єрусалимі (Дії 15), ні слова не пише ні про сам собор і не посилається на його рішення.

Отже, згідно «південно-галатійської теорії», послання було написане Павлом у 48 році між I-ю і II-ю місіонерською подорожами. Перша подорож Павла і Варнави описана у Дії Святих Апостолів в 13–14 розділах. Це були міста південної Галатії – Антиохія, Іконія, Лістра, Дервія. Після повернення до Антиохії і перед тим, як відбувся в Єрусалимі Апостольський собор, Павло отримав не добру інформацію про подальший хід подій в церквах Галатії. Саме це побудило його написати послання, відоме, як самий сердитий лист, написаний Павлом. І хоча така точка зору має деякі проблеми хронологічного порядку, вона є найбільш прийнятною.

Мета послання – заперечити вчення юдаїстів, які намагалися поєднати віру в Христа із Старозавітнім дотриманням Закону Мойсея із усіма церемоніями і обрядами, першим з яких було обрізання. Вони навчали, що від цього залежить спасіння. Також юдаїсти ставили під сумнів апостольський авторитет Павла.

Отже, виходячи із вище сказаного, **теми** послання – **оправдання вірою і свобода в Христі**.

Також у цьому посланні Павло багато розмірковує про значення Закону Мойсея і про працю Святого Духа у житті християн.

Ключові тексти – **3:2** і **5:1**. Важливими текстами щодо тем є 2:16 і 5:13.

План книги.

Вступ. 1: 1-10.

- Привітання Галатів. 1: 1-5.

- Докір Галатам. 1: 6-10.

I. Біографічна частина. 1:11 – 2:15.

1. Євангеліє Павла було прийняте ним через особисте і особливе відкриття. 1: 11-16.

2. Воно було схвалене іншими апостолами. 1:17 – 2:10.

3. Докір Павлом Петра за непослідовність Євангелії. 2: 11-15.

II. Богословська частина. 2:16 – 4:31.

1. Оправдання вірою. 2: 16-21.
2. Відхід від віри протирічить здоровому глузду. 3: 1-5.
3. Приклад Авраама. 3: 6-14.
4. Закон не зміг відмінити принцип віри, на якій базувалися стосунки Авраама з Богом. 3: 15-18.
5. Закон був даний, щоб привести нас до Христа. 3: 19-25.
6. Синівство, а не рабство. 3:26 – 4:7.
7. Турбота Павла про Галатів. 4: 8-20.
8. Приклади Сарри і Агари – протилежність свободи і рабства. 4: 21-31.

III. Практична частина. 5:1 – 6:10.

1. Заклик до свободи. 5: 1-13.
2. Ключ до успішного духовного життя – жити по Духу, а не за тілом. 5: 13-26.
3. Заклик допомагати один одному. 6: 1-10.

Заключна частина. 6: 11-18.

Отже, дане послання має три чітко виражених частини – автобіографічну, богословську і практичну. В автобіографічній частині Павло ділиться своїм досвідом, як він зустрівся з Христом і як Той зробив його апостолом Євангелії. В богословській частині Павло ділиться сутністю Євангелії. Тобто, це є серцевиною послання, в якій Павло пояснює, що є основою, фундаментом Євангелії. В останній, практичній частині, Павло ділиться думками щодо того, як має жити християнин. Це життя в свободі, до якої ми покликані.

Дане послання вважається згідно «південно-галатійської теорії», якої і ми тут притримуємося, найпершим з усіх послань Павла і, найбільш вірогідно, хронологічно другою книгою Нового Заповіту. Починається воно з традиційного привітання, в якому Павло називає себе, як автора. Також варто звернути увагу, що саме в цьому посланні Павло робить сильний акцент на своє апостольство. Буквально в 1:1 він на цьому загострює свою увагу. І це не просто так. В наступному тексті (1:2) Павло називає адресатів. Це – церкви Галатійські. Далі йде привітання. (1:3).

У вступній частині, що не є характерним для Павла, він, замість традиційної молитви благословення (як це є у всіх інших посланнях), починає з різкого докору. Починається текст із вираження здивування з того, що вони так швидко відхилилися від того, чого їх було навчено. (1:6). Двічі Павло використовує вираз – «Нехай буде проклятий». (1: 8, 9). Перший раз по відношенню Ангела з неба, другий раз по відношенню до себе і братів, з якими разом проповідував Євангелію. Ці прокляття стосувалися того, що проповідував Павло серед Галатійських церков. Якщо хтось почне навчати іншому, чи то Ангел, чи то, навіть, ми, –

пише Павло, – нехай буде проклятий. Закінчує Павло цю вступну частину двома запитаннями і відповіддю. Іншими словами, Павло не шукає визнання чи похвали у людей. (1:10). Він не є популіст і не готовий підлаштовувати Істину, яку йому доручив Господь, під людські погляди. Бажання сподобатися публіці – це не про Павла. Саме з таких категоричних тверджень починається дане послання.

Павло детально і аргументовано відповідає на виклик, кинутий йому як Апостолу.

1. Він став Апостолом раніше, ніж зустрівся з іншими Апостолами.
2. Коли він зустрівся з ними, був прийнятий ними як рівний.
3. Він навіть вважав за необхідне докорити Петра, визнаного лідера всіх Апостолів.

Отже, Павло мусить спочатку захистити себе, перед тим, як приступити до захисту Євангелії. Саме тому він у цьому посланні робить таку велику біографічну вставку. Лжепророки і лжевчителі, які руйнували віру в Галатійських церквах, звинувачували Павла, що він не був справжнім Апостолом і його вчення - фальшивка. Це серйозний виклик нам, сучасним християнам, – тому що саме ним, Павлом, написано близько половини текстів Нового Заповіту, котрі є Словом Божим для нас. Ми віримо йому і виконуємо це Слово.

Євангелія, яку проповідував Павло має чотири характерні особливості:

1. Вона походить не від людей. Вона не було створена, чи придумана людьми. Це не була добра новина людини.
2. Павло не прийняв цю Євангелію від людей. Він її не прийняв через слухання проповідей апостолів або інших учнів (послідовників) Ісуса Христа. Навпаки, його серце було настільки озлоблене по відношенню до Ісуса Христа та Його послідовників (Дії 7:54 – 8:2; 9: 1-2), що тільки чудо могло навернути його – він не сприймав того, що проповідувалося про Ісуса Христа.
3. Павло не навчився її від людини. Християнської доктрини він не навчався ні в якому богословському закладі. Ніяким іншим чином Павло не отримувал знань про віру, яку пізніше поширював, як місіонер.
4. Він прийняв її через відкриття Ісуса Христа 1Кор. 15:3.

Павло був ревним прихильником єврейської релігії до свого навернення. Ніщо, крім Божественного відкриття, не змогло б переконати його в правдивості Євангелії, яку він пізніше проповідував Галатам. Його, апостола Закону, в Апостола Христа міг змінити тільки Бог. Це написано в 1: 13-14. В 1: 15-16 Павло пише про те, що Бог вибрав його звіщати Євангелію ще від утроби матері і покликав його до цієї справи. Оскільки Павло отримав такий потужний поклик, він повністю йому підкорився.

Далі Павло описує про зміну своїх відносин з тими людьми, яких колись переслідував. Він, навіть, зустрівся з Петром і Яковом, братом Господнім, в Єрусалимі через три роки після його зустрічі з Христом. Пишучи про Петра, Павло використовує арамейський

еквівалент його імені Кифа (1:18), можливо цим підкреслюючи свою приналежність до єврейського народу, до якого належали також вище зазначені Апостоли. Крім того, Павло згадує, що інформація про нього облетіла юдейські церкви, хоча сам він свідкував про Христа в Сирії та Кілікії. Пишучи цей уривок, Павло підкреслює, що він не спішив побігти до Апостолів за отриманням дозволу чи визнання для проповіді Євангелії. Його на цю справу уповноважив Сам Христос і цього було йому достатньо.

У 2-му розділі Павло пише про те, що через чотирнадцять років він знову з Варнавою відвідав Єрусалим. З ними цього разу був Тит, молодий віруючий грек, якого єрусалимські брати хотіли обрізати, проти чого Павло виступив категорично проти. Можливо Варнава і Павло взяли Тита з собою в Єрусалим, щоб показати церкві і Апостолам, що Євангелія змінює життя поган. Вони стають в результаті нового життя співслужителями для Апостолів. Але піддати поган обрізанню означало знівелювати вчення про те, що жертви Христа недостатньо, щоб отримати прощення і вічне життя, тобто, спасіння. Тому Павло проявляє категоричність у цьому питанні. Про це він пише саме в цьому посланні, тому що питання – чи достатньо для спасіння віри чи потрібне виконання Закону, було причиною написання цього послання.

Павло також згадує в цьому уривку фальшивих братів – юдаїстів, які прийшли для того, щоб підглядіти «за свободою Апостолів». У них був недобрий намір – підглядіти чи дійсно Апостоли почувають себе вільними від Закону Мойсея та ідеології, яка випливала з цього, – законництва. Вони намагалися внести деструктивізм. Це вони пізніше прийшли і руйнували ту справу, яку розпочав Павло у галатійських церквах. Раніше вони намагалися заставити Тита обрізатися, а в Галатії ці люди ставили перед собою мету заставити це зробити всіх. Але Павло залишився непохитним. Справа євангельської істини була відстояна. Піддати обрізанню Тита означало знецінити проповідь Євангелії про спасіння тільки вірою. Стояло питання сутності євангельської істини і тому Павло не уступає тут ні на сантиметр.

Закінчивши з тим, що стосувалося Тита, Павло продовжує говорити про спільноту Апостолів. Яків, (брат Христа і автор послання Якова), Петро та Іван – були стовпами, лідерами Єрусалимської церкви. (2:9). Результатом зустрічі Павла з керівництвом Єрусалимської церкви було повне і радісне визнання лише однієї Євангелії, яка є однаковою, як для Єрусалимської (єврейської), так і для Антиохійської (неєврейської) церкви. Петро і Павло мали кожен свою сферу служіння і тому вони в конфлікт не вступали. Кожен працював там, де їх поставив Господь. Одну умову Апостоли в Єрусалимі висунули для Павла – це піклування про бідних. Павло пише, що він цим завжди переймався. (2:10).

Заключні вірші автобіографічної частини даного послання – це конфлікт, який відбувся між Петром та Павлом. (2: 11-15). Чому Павло про це згадує взагалі? По-перше, потрібно пам'ятати контекст написання цього листа. Павла звинувачували, що він неправильно навчає

і інші Апостоли його не визнають. Павло цим уривком підкреслює, що не він неправильно навчає, але поведінка Петра в контексті того, що навчав Павло, була неприйнятною. Тому Павло й докорив Петра відкрито, привселюдно. Петро, зрештою, прийняв докір Павла. З іншого боку, цей випадок показує, що, навіть, Апостоли не є досконалыми. Тому нам кожному потрібно пильнувати, щоб не спіткнутися.

Далі розпочинається богословська частина послання. У 2: 16-17 Павло чотири рази вживає слово «виправдання», «оправдання» з дієслівними похідними. Заклучні вірші 2-го розділу говорять про «Оправдання вірою». Це – юридичний термін, взятий із судової практики, що означає «оголосити правим, виправдати». Протилежним терміном є інше слово «засудити, оголосити винним». В цьому уривку Павло розкриває суть великого вчення про оправдання по вірі. Добра новина є в тому, що люди приймаються Богом не на основі своїх добрих вчинків, але через простий крок довіри Христу. *Мартин Лютер* писав: «Це істина Євангелії, основа всього християнського вчення. Тому дуже важливо, щоб ми її добре знали самі і вчили інших і постійно вбивали цю основу в голови людей».

Отже, аналізуючи цей уривок (2: 16-21), ми приходимо до наступних висновків:

- 1). Людина має велику потребу в оправданні; в тому, щоб Бог її прийняв.
- 2). Оправдання дається не ділами Закону, а вірою в Ісуса Христа.
- 3). Не довіряти Ісусу Христу, віддаючи перевагу тому, щоб вірити в свої сили, в самого себе – це образа і благодаті Божої, і хреста Христового.
- 4). Довірятися Христу і, таким чином, об'єднатися з Ним – означає почати цілковито нове життя. Тільки тоді ми зможемо сказати з Павлом – 2:20. «І живу вже не я, а Христос проживає в мені».

Продовжуючи цю тему у 3-му розділі, Павло розпочинає з різкого докору: «О, ви нерозумні галати!» (3:1). Також Павло дивується їхньою легковірністю, наївністю. Далі він ставить перед ними п'ять запитань, відповідь на кожне з яких має певне змістове навантаження. Першим запитанням Павло хоче підкреслити, що вони з Варнавою змогли так представити Христа перед ними, що Він був ніби перед їхніми очима був розіп'ятий. Другим запитанням Павло нагадує про момент їхнього відгуку на запрошення Святого Духа піти за Тим, Хто був розіп'ятий за них. Тобто тут іде мова за їхнє навернення, увірування. Але це сталося не через діла Закону, якого вони і не знали того часу. Наступне запитання стосувалося їхнього процесу духовного зростання, – освячення, яке розпочав у них Дух Святий. Четверте запитання стосувалося ціни, яку платили Галати за своє увірування, коли їм прийшлося терпіти знущання, гоніння. Павло питає, якщо ви були неправильно навчені, чи даремно ви страждали? Але його відповідь передбачає, що ні, – ціна була правильна. І останнє, п'яте запитання стосувалося надприродніх дій, які серед них звершував Бог. На якій основі Бог звершував чуда серед вас, – питає Павло. Це питання передбачало відповідь – Бог

чинив чуда серед них тому, що вони вірно слідували за Євангелією, а не через дотримання Закону, якого більшість із них не знали.

Після цього Павло приводить приклад віри Авраама. Звернення до біблійної історії про Авраама було майстерним ударом Павла по юдаїстам. Вони вважали своїм вчителем Мойсея. Павло йде далі – Авраам! Він цитує 1М. 15:6. Він пише до Галатів: подумайте добре, що відбулося:

- 1) Бог дав Аврааму обітницю.
- 2) Авраам повірив Богу.
- 3) Віра зарахувалася Аврааму в праведність. Іншими словами, він був прийнятий Богом, як праведник.

Авраам не став праведником тому, що обрізався, чи виконував Закон. Закон прийшов на декілька століть пізніше, а обрізання було наслідком – видимим знаком віри і праведності, знаком домовленості (заповіту), що Бог виконає обітницю, яку Він дав Аврааму.

Завершуючи з прикладом Авраама, Павло підводить читачів до того, що Ісус взяв на Себе прокляття Закону, щоб ми отримали благословення Авраама! Це благословення ми отримали вірою. Павло пише, що Христос відкупив нас. Це означає, що ми викуплені з рабства, від Закону, якого ніхто не міг виконати.

І далі роздуми Павла стосуються Закону. Він (Закон) не відміняє Божих обітниць, але виконався (здійснився) в насінні Авраама, тобто, в Христі. Закон був даний Богом, щоб привести людину до Христа. (3: 19, 24). Але тепер ми живемо в іншу епоху – епоху віри. Як прийшла віра, то вже ми не під виховником (Законом). 3:25.

В останніх текстах 3-го розділу Павло пише про декілька речей:

- 1) Віруючі в Христа – Сини Божі.
- 2) Всі віруючі стають одне в Христі. Людські відмінності (3:28) втрачають значення.
- 3) Віруючі в Христа – Авраамове насіння, його нащадки.

У 4-му розділі продовжується думка попереднього розділу – ми сини і спадкоємці Божі вірою в Христа. Павло у перших текстах (4: 1-3) ілюструє свою думку прикладами з життя, які були реальними в часи Павла. 4:4 говорить про повноту часу. Це момент проголошення повноліття, коли ти стаєш дорослий і береш на себе відповідальність. Життя по Закону – це життя під вихователем, коли тобою керують, направляють, ведуть тебе. Життя вірою – це життя дорослої, зрілої людини, яка самотійно, по-дорослому приймає рішення і є відповідальною за свій вибір. Саме про це пише Павло на початку розділу.

Далі Павло переповнюється сентиментальними емоціями. Він пише не догматичний трактат, а все-таки лист. Він пише до людей, які були йому близькими. Він згадує прекрасні часи їхнього увірування. Тому цей фрагмент є самим м'яким у всьому строгому посланні. (4:

8-20). Павло, навіть, звертається до них – «дітки», показуючи своє любляче, батьківське серце. (4:19).

Закінчується розділ і богословська частина фрагментом історії із Старого Заповіту, де Павло розмірковує над сім'єю Авраама. Тут є алегоризація Старозавітньої історії. У Авраама було дві жінки. Одна законна дружина, інша – наложниця. У кожної з них народилися сини. Один – спадкоємець, інший – ні. Але той, хто від наложниці-рабині – старший і він знущується над сином вільної, який є спадкоємцем. Рабство – це Закон. Свобода – це благодать. Але, пише Павло, констатує свій час, сини рабині, законники, також переслідують синів-спадкоємців, тих, хто живе вірою. Подібно, як Ізмаїл переслідував Ісака. Тому, пише Павло, діти обітниць, духовні, будуть переслідувані тими, хто народився за тілом (тілесними, плотськими). Але так завжди не буде, бо небесний спадок належить духовним. (4: 28-31).

Практична частина розпочинається текстом, який виділений, як один з ключових у посланні – **5:1**. Він є підсумком всього вищесказаного. Це – велика хартія християнської свободи. Христос визволив нас для волі! В рабство знову не треба підпадати.

У першій половині 5-го розділу Павло закликає віруючих жити в свободі. Він показує, що повернення до Закону неправильне.

1. Повернення до Закону – несумісне з діями благодаті. 5:2.
2. Повернення до Закону – робить людину боржником. 5:3.
3. Повернення до Закону – веде до відпадиння від благодаті. 5: 4-6.
4. Повернення до Закону – заважає духовному росту. 5: 7-10.
5. Повернення до Закону – повертає в ніщо дію Христа. 5: 11-12.

У 5:13 Павло відповідає на закиди юдаїстів, які трактували свободу в Христі, як вседозволеність. Він їм пояснює, що межа свободи – це любов до ближнього. (5:14). Але, підхопивши законництва, Галати кращими не стали. Ось у цьому була вся проблема. (5:15). Тому далі, в другій половині 5-го розділу, Павло показує ключ до успішного духовного життя – це життя по Духу, а не за тілом. (5:16). Дух і тіло (тут Павло має на увазі не σῶμα, а σὰρξ) протиставляються (5:17), але коли людина керована Духом, то вона автоматично не може бути під Законом. (5:18).

Далі Павло перераховує вчинки тіла (σὰρκόσ) (5: 19-21), протиставляючи їм плід Духа (духа) – 5: 22-23. Завершується розділ нагадуванням, що ті, хто належать Христу, розп'яли тіло з пожадливістю і гріховними бажаннями (5:24), а також закликом – не гордитися (чванитися), не дражнити один одного, не заздрити один одному. (5:26).

Останній, 6-й розділ, є продовженням попереднього, в якому Павло закликає допомагати один одному. Спочатку Павло просить допомогти піднятися слабкому, який не може перемогти гріх. (6:1). Потім він просить виконувати Закон, але Закон не Мойсея, а Христа. А

це означає – носити тягарі один одного, але при цьому також є пересторога не зловживати цим. (6: 2-5).

Далі Павло просить поважати і підтримувати тих, хто служить серед них. (6:6). Також нагадує про закон сіяння/жнив, застосовуючи його до духовного посіву. 6: 7-9.

Закінчується основна частина послання закликом робити добро. (6:10).

В заключній частині Павло говорить про свій автограф (6:11). Можливо тут є натяк на те, що Павло саме у їхній місцевості отримав великі травми, в результаті яких він міг пошкодити зір. (4:15; Дії 14: 19-20). Далі Павло знову згадує тих, хто примушували галатійських віруючих обрізуватися, додаючи при цьому особисте свідчення. 6: 14-17. Закінчується послання благодаттю. 6:18. В кінці послання Павло називає їх братами, даючи зрозуміти, що він продовжує їх любити.

Особливості книги:

1. Найбільш різке послання з усіх листів Павла.
2. Згідно «південно-галатійської теорії» – хронологічно найраніше послання.
3. Подібно до 2 Коринтян має найбільше автобіографічних даних автора.
4. Єдине послання, яке було одночасно адресоване декільком церквам.
5. Має перелік плодів духа і найширший перелік учинків тіла.
6. Вчення про оправдання вірою викладене набагато глибше і серйозніше, ніж в будь-якому іншому посланні.
7. Найбільш відкрито показана боротьба Павла з юдаїстами.

Найвідоміші уривки послання:

- 2: 19-21 – Життя для мене Христос; життя вірою.
- 3:26 – Сини Божі через віру.
- 3:28 – Всі єдині у Христі. Відсутні відмінності.
- 4: 4-5 – Повнота часу.
- 5:1 – Покликані до волі.
- 5:13 – Межа волі.
- 5: 22-23 – Плід духа.
- 6:2 – Закон Христа.
- 6: 7-8 – Хто що сіє, те й пожне.
- 6: 9-10 – Робімо добро.

Христос в посланні:

- Тільки Він один може привести людей до правильних відносин з Богом.

- Тільки Він зміг пожертвувати Собою за наші гріхи, щоб звільнити нас від рабства зла в цьому світі.
- Тільки віра в Христа може спасти нас від гріха.
- Тільки Ісус дає християнам особливу силу, щоб протистояти спокусам.

Уроки (висновки) книги:

1. Спасіння заслужити добрими ділами неможливо.
2. Віра в Господа Ісуса Христа – єдина умова спасіння.
3. Віруючий може називати Бога своїм Батьком.
4. Якщо ми довіряємо Христу – ми стаємо знаряддям Його справи.
5. Ретельне виконання Закону при спробі досягнути праведності приводить до страху і відчаю, але справжня свобода приходить тільки тоді, коли ми з радістю приймаємо милостивий Божий дар і підкоряємося Духу Святому.
6. Бог обирає певних людей до служіння Йому і наділяє необхідними дарами і здібностями.
7. Навіть кращі з кращих, Апостоли, можуть помилятися і грішити.
8. Всі ті, хто живе вірою є дітьми Авраама, тобто, справжніми євреями.
9. Жити по благодаті означає жити духовно дорослим життям.
10. Свобода є найвища християнська чеснота, але не має бути приводом догоджати собі (тілу).
11. Ми покликані виконувати Закон Христа. Це означає – з любов'ю служити один одному і носити тягарі один одного.
12. Хто що сіє, те й пожне.

5. Послання Святого Апостола Павла до Ефесян.

Послання Апостола Павла до Ефесян, як і попереднє послання до Галатів, має 6 розділів. На відміну від 4-х попередніх послань, які уже були розглянуті, дане послання відноситься до нової групи послань – це листи написані з ув'язнення або **Тюремні листи**. Вони були написані з Риму близько **60–62** років. (Можливо, **61–63** роки).

Деякі коментатори називають це послання вінцем усіх творів Павла. Хоча воно не таке довге, як послання до Римлян, але не поступається йому за майстерністю викладеної думки. У цьому листі найкраще показано, якою Бог хоче бачити Церкву. Вона представлена тут, як Христова Наречена.

Подібно до послань до Римлян і Галатів, дане послання має чітку структуру і поділяється на богословську і практичну частини.

Як автор, Павло двічі називає себе (1:1; 3:1), а також двічі згадує себе, як в'язня (3:1; 4:1), а також згадує свої кайдани (6:20). Також він згадує Тихика, який мав принести це послання до церкви і більше розповісти про ситуацію з Павлом. Тихик згадується також і в посланні до Колосян.

Отримувачами листа була церква в Ефесі, хоча це послання передбачалося, як певний циркуляр, який прочитають ще в декількох церквах Азії (римської провінції, столицею якої і було місто Ефес).

Ефес – це було велике місто в Римській імперії. Дехто, навіть, вважає його другим за значенням і впливом містом після Риму. Якщо головним визначальним фактором Коринту в релігійному сенсі був храм Афродіти, то в Ефесі це був храм Артеміді (Діани), богині місяця і полювання, яка одночасно була дівою (незайманою), а з іншого боку, шанувалася в Ефесі, як богиня плідності. Вона зображувалася, як богиня з багатьма грудьми. Вважалося, що її фігура упала з неба (Дії 19:35). Вчені припускають, що це був метеорит, який за формою нагадував жіночу фігуру. Храм Артеміді Ефеської був одним з семи чудес світу. Але культ Артеміді передбачав ритуальну проституцію, окультизм та магію. У книзі Дії 19: 18-20 описано про те, що ті, хто увірували, багато-хто з них раніше займалися чарами та іншими окультними речами. Вони позносили свої книги на 50 тисяч драхм і попалили їх. Отже, Ефес славився, як центр астрології, чаклунства, чарівництва, заклинання духів тощо. І в цьому місті Павло провів три роки, започатковуючи там церкву під час третьої місіонерської подорожі. Дії 20:31.

На відміну від багатьох інших послань, це послання не було написане по причині якоїсь проблеми в церкві чи якихось певних планів на майбутнє для самого апостола (як у випадку з посланням до Римлян). Гандрі і Гатрі називають дане послання, як споглядальні роздуми,

викликані обставинами автора, який, будучи в ув'язненні, мав час для роздумів і обдумування результатів своєї місіонерської діяльності.

Тема даного послання: **Христос і Церква.**

Ключові вірші: **1: 22, 23; 5:30.**

Отже, Послання до Ефесян – одна з вершин біблійного відкриття. Шедевр найбільшої і найширшої теми – **Вічна Божа мета** (або Божий задум). Його завдання: описати Божу Вічну мету, а саме – **Його план спасіння. Мета** написання послання – наставити і зміцнити ефесян в істині, і ще більше посвятити їх у таємниці Євангелії.

У цьому посланні Павло також пише про **нову сім'ю**, якою стали християни і про їхню **нову поведінку**.

Як уже зазначалося раніше, книга пропорційно ділиться на дві частини:

- 1–3 розділи – богословська частина.
- 4–6 розділи – практична частина.

План книги:

I. Погани стали членами сім'ї Божої. (1–3).

1. Віруючі з поган обрані Богом. (1: 1-23).
2. Вони наближені до Бога і стали частиною Його сім'ї. (2: 1-22).
3. Вони викуплені бути спадкоємцями Євангелія. (3: 1-21).

II. Практичне життя викуплених. (4–6).

1. Вони повинні прагнути до єдності. (4: 1-32).
2. Викуплені повинні жити в любові. (5: 1-33).
3. Вони повинні зодягнутися в повну Божу зброю. (6: 1-24).

Коротенький вступ (1: 1-2), у якому Павло класично щодо свого часу називає себе, як автора, а також адресатів – святих і вірних в Ефесі, а також його традиційне привітання, яке зустрічається у всіх його листах – це «благодать та мир». Називаючи своїх адресатів вірними, апостол використовує характерне для цього послання словосполучення – «у Христі Ісусі».

Вираз – «у **Ньому**», «у **Христі**» є характерною особливістю послання і має важливу богословську складову.

Буквально з перших віршів даного послання Павло говорить про духовне благословення, яке ми маємо у Христі. Уривок починається словами: «Благословенний Бог і Отець, Який у Христі нас поблагословив усяким духовним благословенням». (1:3). В даному тексті слово «**благословення**» зустрічається тричі. Далі Павло розкриває суть цього благословення, пишучи про те, що ми маємо у Ньому:

1:4 – обрання;

- 1:4 – освячення і непорочність;
- 1:4 – можливість перебувати в Його любові;
- 1:5 – усиновлення;
- 1:6 – дар благодаті;
- 1:7 – відкуплення;
- 1:7 – прощення гріхів;
- 1:8 – премудрість і розуміння;
- 1:9 – об’явлення таємниці Його волі;
- 1:10 – єдність з Христом;
- 1:11 – спадкоємці вічного спадку;
- 1: 13-14 – печатка і завдаток Святого Духа.

Цікаво, що в 1:4 Павло пише про те, що погани і євреї були вибрані в Христі ще до створення світу. Саме Бог вибрав і наперед призначив, щоб ми були усиновлені Ним через Ісуса Христа. Завдяки цим всім благословенням, які Павло тут перераховує, ми є спадкоємцями, які мають доступ до великих Божих справ. Отже, в першій половині 1-го розділу Апостол перераховує всі ті благословення, які маємо в Христі.

В другій половині 1-го розділу є перша молитва Павла за ефесян. (1: 15-23). Характерною особливістю даного послання є дві апостольські молитви Павла за церкву. Одна знаходиться тут, в другій половині 1-го розділу. У ній Апостол просить мудрості і відкриття для церкви в пізнанні Бога. Друга молитва записана у 3: 14-21. У цій молитві Апостол концентрується на пізнанні любові, сили і слави Бога.

Отже, перша молитва Апостола за церкву. В першу чергу Павло дякує Богу за віру ефесян в Господа і за любов до всіх святих. Далі записана його молитва, як заступницьке прохання. Павло просить Духа премудрості та відкриття для пізнання Бога. (1:17). Філософи того часу радили: «Пізнай самого себе». Павло молить Бога, щоб християни пізнали Бога через Ісуса Христа.

Пізнання Бога просвітлює очі до розуміння надії і спадку, до якого ми покликані. Це пов’язане з майбутнім очікуванням. Пізнання Бога також показує теперішню велич Божу, яка діє в нас зараз, як потужна Його сила. Павло пише в 1:20, що цю силу Бог виявив в Ісусі Христі, воскресивши Його з мертвих і посадивши в небі праворуч Себе. Також у цій молитві Павло пише про те, що Бог все підкорив Йому, зробивши Його (Ісуса) Головою Церкви, яка є Його тілом. Церква сповнена Ним і в цьому її сила. Про це мовиться у ключовому тексті послання 1: 22-23.

У 2-му розділі Павло в першій половині пише про відкуплення спасених (2: 1-10), а в другій половині про нове положення віруючих в Тілі Христовому (2: 11-22).

2:1-3. У цих віршах Павло описує жалюгідний стан ефесян до їх навернення. П'ять речей, які притаманні людям до того, як вони зустрінуться з Христом.

1. Невідроджені люди мертві через провини й гріхи.
2. Вони живуть за звичаєм цього віку.
3. Вони є раби гріха й сатани, князя, що панує в повітрі.
4. Вони живуть у пожадливостях тіла.
5. Діти спротиву і гніву Божого.

Далі, в уривку 2: 4-10, Павло показує, що сталося з ними в результаті праці спасаючої благодаті. Бог є Автором великої і щасливої переміни, що сталася в людях. Його велика любов є Джерелом і Першопричиною всього. Він вирішив проявити Свою милість. Зміни полягають у наступному:

- Ті, що були мертві, оживив для життя повноцінного, життя освячення.
- Віруючі відроджені з духовно мертвого стану для нового життя.
- Відроджені посаджені на небесних місцях у Христі Ісусі.

Грішники плазують в пилу і бруді цього світу, а врятовані і освячені душі сидять на небі, високо над цим світом. Це позитивна сторона спасіння. Негативна складається ж в тому, що для досягнення цього стану людина нічого не може зробити сама. (2: 8-9). Жодна людина не може похвалитися своїми здібностями, силою, справами чи заслугами. Це все виключно Божою благодаттю. 2: 5, 8-9 є одними із ключових текстів в сотеріології, богословській дисципліні, в якій детально розглядається тема спасіння.

У другій половині 2-го розділу Павло розглядає питання нового положення, яке мають спасенні в Тілі Христовому. Уривок розпочинається із суворого і виразного слова, – **Отож**, – щоб привернути увагу ефесян до того жалюгідного положення, у якому вони знаходилися раніше, перед тим, як прийшли до Бога. Євреї зневажали язичників. Фраза «необрізани» звучала презирливо в їхніх устах. Релігійна відмінність давала про себе знати в усіх сферах життя. Існував соціальний і духовний бар'єр між євреями та представниками інших національностей.

У 2: 11-12 Павло звертає увагу на п'ять проблем або недоліків поган, за які їх зневажали євреї.

- Були без Христа. Тобто, у них не було надії на Месію.
- Відлучені від громади ізраїльської. Це означає, що вони не були громадянами Царства Божого.
- Чужі заповітам обітниць. Всі ті заповіді, а їх було 4, стосувалися Ізраїлю, як обраного Богом народу.
- Не мали надії. Не було ніякої перспективи, як у Ізраїлю, які мали пророцтва, що вселяли надію.

- Без Бога на світі. Відокремлені від Бога, поклонялися поганським богам.

У будь-якому випадку Павло підкреслює, що становище язичників було жахливим, сповненим відчаю – у їхньому існуванні не було змісту (сенсу), у житті не було чіткої орієнтації, не мали ні надії, ні цілі.

Але тепер, – пише Павло, – у Христі Ісусі все змінилося. В цьому уривку (2: 14-18) Павло пише про те, що погани не лише отримали шанс бути спасеними, але й стали співпадкочесцями всіх тих обітниць, які до того мали євреї. Ісус Христос поклав край ворожнечі, яка існувала між євреями і поганами.

- Він вчинив з обох одне. (2:14).

- З обох збудувати Собою одного нового чоловіка. (2:15).

- І хрестом примирити із Богом обох в одному тілі. (2:16).

- Бо обоє Ним маємо приступ у Дусі одним до Отця. (2:18).

В заключних віршах 2-го розділу Павло малює портрет нової Божої громади або показує, хто ми є зараз в Христі.

1. Разом ми є Царство Боже. (2:19).

2. Разом ми є Божа сім'я. (2:19).

3. Разом ми є Божий храм. (2: 20-22).

Останній розділ богословської частини починається словами: «Я, Павло, є в'язень Ісуса Христа за вас, поган». У першій частині 3-го розділу (3: 1-13) Павло розповідає про себе і про роль, яка була йому відведена Богом, як Апостолу поган.

У 3: 1-6 Павло пише про таємницю, що була відкрита йому, (як і іншим Апостолам і пророкам). Суть цієї таємниці: *Погани разом з євреями:*

а). Співпадкочесці Божих багатств;

б). Складають одне тіло з ними;

в). Співучасники Його обітниць.

Таким чином, – **Таємниця** – це не щось таємниче, містичне, а деяка духовна священна істина, прихована від людей минулих століть, але виявлена тепер. Об'явлення цієї таємниці виявляється через проповідь Євангелії. Її суть в тому, що і язичники, і євреї є одним Тілом. Таємниця (її суть) «навіть не в тому, що язичники можуть спастися. Про це є натяки в Старому Заповіті.

Таємниця – в об'єднанні віруючих: євреїв і поган. Ця концепція мала революційне значення у ті часи і для самих євреїв, і для язичників.

У тексті 3: 7-13 Павло пише, що саме йому ввірене це служіння. Саме йому, найменшому від усіх святих, Бог довірив благовістити поганам недосліджене багатство Христове, а також висвітлити, що то є здійснення таємниці, яка була від віків захована в Бозі. У 3:10 Павло пише, через Церкву має виявитися правителям і владам на небесах

багатогранна Божа премудрість. Очевидно тут мова йде не лише про вплив Церкви на суспільство і його земну владу, але Павло пише про духовні сфери.

Друга половина 3-го розділу – це друга молитва Павла, у якій він благає Бога, щоб:

- 1). Христос через віру замешкав в їхніх серцях. (3:17).
- 2). Вони змогли зрозуміти об'єм любові Христової. (3: 18, 19а).
- 3). Вони духовно зміцнилися за багатством Його слави. (3:16).
- 4). Вони наповнилися всією повнотою Божою. (3:19б).

Друга частина даного послання – практична. Тут Павло показує, як істина, яку він розкриває у першій частині, має застосовуватися або підтверджуватися у житті.

У 4:1 Павло знову називає себе в'язнем. Він просить християн поводитися *гідно покликання*. ἄξιως – перекладається, як вести образ (спосіб) життя, (щось рівновелике, еквівалент, рівне за цінністю). Павло благає ефеських віруючих поводитися гідно того величезного покликання, до якого Бог їх покликав. Іншими словами, – славне покликання, яке християнин має в житті – має бути врівноважене з видатним способом життя. Цей вірш є перехідним між I-ю і II-ю частинами послання. На перший погляд те, чого вимагає Павло тут, здається таким, що неможливо виконати. Але пізніше Павло дуже практично пояснює, як можна досягнути цього.

Отже, насамперед, Павло пише про єдність. (4: 2-6). Єдність досягається через покору, лагідність, довготерпіння, любов. Говорячи про єдність, Павло пише про одне тіло, один дух, одну надію, один Господь, одну віру, одне хрещення, один Бог і Отець. Християни мають багато того, що їх об'єднує. Але серед цієї єдності також є і відмінності. Христос по різному виявляє Свою благодать через віруючих, даючи їм різні дари.

Отже, далі, в 4: 11-16 Павло продовжує говорити про ці відмінності, описуючи п'ять дарів служіння – апостоли, пророки, благовісники, пастори та вчителі. Всі ці дари покликані служити для збудування тіла Христового, тобто – Церкви. Він (Христос) – Голова, а з Нього все тіло, яке складене з різних членів, суглобів. І все це тіло взаємопов'язане між собою любов'ю.

У другій половині розділу Павло пише про моральні стандарти, тобто – гідна покликання поведінка. Ця тема виходить за рамки 4-го розділу, але продовжується в першій половині наступного, 5-го розділу.

Як і в 2-му розділі (2: 1-3; 2: 11-12), тут Павло починає з протиставлення. Спочатку він описує поведінку людей, які Бога не пізнали. (4: 17-19). Але в 4:20 він пише: «Але ви не так пізнали Христа». І далі він продовжує говорити про нову людину, в яку зодягнулися ефесяни. (4: 20-24). Що це означає на практиці – описане далі – до кінця розділу. Тут Павло торкається таких питань:

- говорити правду. (4:25);

- гнів (4: 26-27);
- крадіжки. (4:28);
- мова. (4: 29-30);
- подратування, гнів, лютість, крик. (4:31–5:2);
- розпуста та нечисть. (5: 3-4).

Як бачимо, дана тема продовжується і в перших віршах 5-го розділу. Павло закликає християн в Ефесі і в інших місцях, де будуть читати цей лист, до праведного життя. (5: 5-14).

Продовжує цю тему Павло і далі – 5: 15-21.

- Обережність, обачність. Як ознака справжньої мудрості, найбільш проявляється в розпорядженні часом.
- Застереження щодо пияцтва.
- Порада наповнюватись Духом Святим.
- Важлива частина особистого та церковного духовного життя – духовний спів. Було помічено, що навіть цілі нації легше переносили біди, коли співали.
- Подяки. (Це стан вдячності).
- Взаємна покірність.

Після цих загальних моральних настанов, Павло розглядає три різновиди конкретних стосунків, які апостол розглядає попарно. Це відносини:

- 1) Сім'я – чоловік-жінка. 5: 22-33.
- 2) Сім'я – батьки-діти. 6: 1-4.
- 3) Суспільство – раби/пани. 6: 5-9.

У кожній з цих пар свої особливості стосунків, на які Павло звертає увагу, але всі вони впливають з 5:21 – «корячись один одному в Христовім страху».

Спочатку Павло звертається до дружин. Ідея «корячись» продовжується і в 5:22. (В грецькому тексті дієприслівник ὑποτασσόμενοι записаний у 5:21 і граматично поширюється на 5:22). Павло закликає дружин до послуху, покори своїм (власним, в оригіналі) чоловікам. Виходячи із 5:21 випливає, що послух є загальною християнською чеснотою або обов'язком. Кожна християнська сім'я повинна мати взаємний послух за зразком Ісуса Христа. (Фил. 2:8; 1Петр. 5:5). Дружини слухають своїх чоловіків, які їх люблять, в свою чергу. Як має коритися дружина? У Павла дві відповіді – як Господу і так, як Церква кориться Христу.

З іншого боку, для чоловіків теж звучить наказ – 5: 25, 28, 33. Чоловіки повинні любити так, як любить Христос. Також чоловік повинен любити так, як любить себе. В тому числі, виходячи із 5:21, корячись одне одному. Є моменти, де чоловік теж кориться або визнає свою помилку чи неспроможність.

Отже, Павло описує ідеальну модель для християнської сім'ї. Якщо керівна роль чоловіка виявляється у відповідальній любові, то чому ж тоді дружина не повинна слухатися такого

чоловіка? Якщо чоловік хоче цілковитої слухняності дружини, він повинен пам'ятати, що це можливо за умови, коли він буде проявляти свою любов до дружини. Христос віддав Себе заради Церкви. Послух і любов – це дві сторони однієї медалі. Щира відданість лежить в основі справжнього шлюбу. Послух дружини є проявом її любові. Що означає «коритися»? Означає «віддати себе». Що означає «любити»? Те саме. Послух є проявом жіночої любові.

Далі Павло звертає увагу на другу пару відносин. (6: 1-4). Як і в першому випадку, 5:21 в першу чергу стосується дітей, тому звернення спочатку до них. Діти мають слухати батьків. Цікаво, що Павло тут пише про батьків у Господі, тобто – християн. Це не означає, що не варто слухатися невіруючих батьків, але Павло акцентує увагу на християнах. Можливо, при цьому він звертає увагу, що батьки-християни мають правильний світоглядний погляд на життя, тому їх варто слухати у всьому. Також свою позицію Павло підтверджує 5-ю заповіддю із Декалогу. (6: 2-3).

При цьому він також звертається до батьків. Батькам не сказано: «слухайте», але «не дратуйте». «Дратувати» – буквально означає «викликати гнів». Що може викликати гнів або проти чого Павло застерігає?

1. Необґрунтовані (завищені) вимоги.
2. Дрібні примхи.
3. Перевага одних дітей над іншими (з боку батьків). Це можемо бачити на прикладі Якова. Історія Йосипа і його братів.

Далі Павло наставляє батьків – виховуйте. Виховувати – *ἐκτρέφω* – це піклуватися про задоволення фізичних і духовних потреб. *Παιδεία* – виховання, навчання, освіта, корекція, покарання. *Νουθεσία* – остереження, розумові (інтелектуальні) настанови, застереження, порада. Отже, такі поради Павло дає другій парі.

Третя пара – це суспільні антагоністи, особливо у ті часи – раби/пани. Знову ж таки, виходячи з 5:21 – корячися один одному у Христовім страху. (6: 5-9). Як і у випадку з дітьми, рабам потрібно слухатися. (Тут вжито однакове дієслово *ὑπακούω* – слухати, коритися, підпорядковуватися). Павло радить слухати панів, як Христа. Працювати не про людське око, але щиро, як для Господа, від душі. Павло натякає про винагороду, яку християнин отримує від Господа за свою щирість і відданість. Поводитися гідно покликання означає також сумлінно працювати, як для Господа.

І останнє звернення – до панів. Вони, в свою чергу, повинні людяно ставитися до своїх підлеглих, пам'ятаючи, що є на небі Бог, Який над усім. Бог є справедливий і неупереджений. Тому пани повинні добре ставитися до тих, над ким вони мають владу.

Останній фрагмент послання – це попередження щодо реалій духовної війни, в якій ми живемо, як християни. Щоб перемогти, потрібна духовна зброя. Цей фрагмент – 6:10-20.

Уривок починається словом «нарешті», – яке означає, що тут Павло хоче дати останню настанову. Він пише далі про духовну боротьбу.

- Духовний воїн повинен бути мужнім і зміцнюватися Господом;
- Він повинен бути добре озброєним;
- Розуміти всю серйозність і небезпеку ситуації.

- 1). Ворог майстерний і підступний. У нього тисячі способів обдурити.
- 2). Ворог потужний, у нього ціла мережа духовних диверсантів. Вони численні і сильні.
- 3). Це духовні вороги. Вони невидимі і нападають перш, ніж ми їх можемо розпізнати.

Але вони злі духи і спонукають людей до зла. Гордість, заздрість, злоба, різні нечистоти – це те, до чого вони спонукають людей.

Наш обов'язок – прийняти повну Божу зброю, зодягнутися в неї і протистояти ворогові.

Види зброї:

- 1). Правда – наш пояс, пасок, яким ми маємо бути підперезані.
- 2). Праведність – це наша броня. Бронежилет.
- 3). Рішучість благовістити – наше взуття.
- 4). Віра – це щит.
- 5). Спасіння – наш шолом.
- 6). Слово Боже – меч духовний.
- 7). Молитва скріплює і з'єднує всі частини нашого озброєння.

Павло просить молитися за всіх святих і також за нього, як за в'язня Євангелії, щоб він міг сміливо її звіщати, як це йому належить.

Заключні вірші – 6: 21-24, Павло дає рекомендацію Тихику, який має принести цей лист церкві, а також його заключні привітання і благословення.

Особливості книги:

1. У цій книзі богословська істина, яку розкриває Павло, супроводжується двома молитвами: 1: 15-23 і 3: 14-21. Це є сильні апостольські молитви Нового Заповіту.
2. Ключовий вираз даної книги «У Христі». Якщо порівняти всі послання Павла (13), то у цьому відносно невеликому посланні частка даного виразу є майже одна четверта (22%).
3. Дане послання по особливому підкреслює Божий вічний план і мету для Церкви.
4. Багато разів у цьому посланні підкреслюється роль Святого Духа. (1: 13-14, 17; 2: 18, 22; 3: 5, 16, 20; 4: 3-4, 30; 5:18; 6:18).

5. Послання має велику схожість з посланням до Колоссян.

Церква показана, як:

1. Божа будівля, храм. 2: 19-22.
2. Тіло Христове. 1: 22-23; 4: 12-16; 5: 23-30.
3. Наречена, дружина. 5: 25-33.

Визначні тексти:

- 1:4 – Обрання перше закладин світу.
- 1:11 – Спадок у Христі.
- 1: 22-23 – Він є Голова Церкви, а вона Його тіло.
- 2: 4-10 – Спасіння по благодаті, не від діл.
- 3: 14-21 – Молитва про духовне багатство.
- 4:2 – Поведінка гідно покликання.
- 4: 11-16 – Зростання у міру Христової повноти.
- 4:25 – Говорити правду.
- 4: 29-32 – Християнська поведінка.
- 5:15 – Поводитися мудро.
- 5:19-20 – Спів і музика в нашому житті.
- 5: 22-33 – Настанови щодо шлюбу.
- 6:1 – Настанова дітям.
- 6:7 – Відношення до праці.
- 6: 10-17 – Духовна війна.

Христос – в посланні:

- Ми, віруючі, є у Христі.
- Ми вибрані Ним.
- Ми прощені Ним.
- Він – наша надія.
- Нас, мертвих. Він оживив і посадив на небесах.

Висновки (уроки) книги:

1. Безмежна Божа любов до нас бере свій початок ще до створення світу.
2. Христос – Голова Всесвіту. Він є Всемогутній Бог.
3. Ми набуваємо спасіння виключно по милості Божій і по Його благодаті.
4. Завдяки спасінню, ми отримуємо нове життя і владу над гріхом.

5. Всі християни є частиною Тіла Христового або Його Церкви.
6. У Церкві є гармонія і мир, як у тілі Христовому. Єдність Церкви – це єдність тіла.
7. Церква і світ – це дві протилежні реальності. Християни показують важливі принципи любові для світу.
8. Ми любимо Бога за те, що Він зробив для нас. Саме любов є основною мотивацією нового християнського життя.
9. Наші християнські принципи мають застосовуватися у всіх сферах життєдіяльності людини. Це поширюється на сім'ю, суспільство, робочі взаємовідносини.
10. Коли ми повністю покладаємося на Господа – ми отримуємо перемогу в нашій особистій духовній війні.
11. Ми всі потребуємо молитовної підтримки один від одного.
12. В Христі нема різниці щодо походження. Ми тепер у Ньому співгорожани святим і домашні для Бога.
13. Християнська покора Богу екстраполюється у світ людських відносин і є підставою для смирення дружини, чоловіка, дітей, батьків, рабів, панів.

6. Послання Святого Апостола Павла до Филип'ян.

Послання до Филип'ян – це саме особисте послання, з усіх ним написаних, яке він написав до церкви. Як уже зазначалося вище, по автобіографічності воно може конкурувати з 2-м посланням до Коринтян, але за розміром воно значно менше. На відміну від церкви в Коринті, церква у Филипсах була дуже дружньою до Павла, вірною йому в усьому, і він міг вільно ділитися з ними своїми переживаннями і проблемами.

Це послання не має такого чіткого поділу на частини, як наприклад, послання до Римлян, до Галатів, до Ефесян, до Колосян чи 2-ге послання до Коринтян. Це ніби лист до родини, в якому різні почуття, настанови, звістки висловлені без якогось чіткого впорядкування, спонтанно виливаючись із розуму і серця, керуючись вірою і любов'ю, якими було наповнене серце Павла. Саме послання було дуже особистим, а його настанови мали суто практичний характер. Незважаючи на це, деякі практичні істини, викладені в ньому Павлом, мають дуже доктринальне значення.

Послання було адресоване до церкви у місті Филипи, яке знаходилося у Македонії. Церква там була заснована протягом II-ї місіонерської подорожі Павла. Про це описує Луки у книзі Дії Святих Апостолів, 16-й розділ. Це була перша церква заснована Павлом у Європі.

Саме місто Филипи було назване в честь батька Олександра Македонського – Філіпа II. Після битви і перемоги римлян у 42 році до н.е. імператор Антоній повелів своїм солдатам заснувати поблизу міста поселення, яке мало особливий привілейований статус. Пізніше імператор Октавіан розширив це поселення, переселивши туди інші частини своїх військових. Військові мали римське громадянство і місто-колонія мало пряме підпорядкування Риму. Коли Павло пише, що наше життя (буквально громадянство) на небесах, звідки чекаємо Спасителя (3:20), для мешканців Филип ці слова мали особливий зміст.

У Филипсах не було навіть єврейської синагоги, і декілька євреїв, які проживали в цьому місті, збиралися у певному місці, де за їхніми міркуваннями мала би бути синагога. Саме там їх спіткав Павло і Сила, коли вперше прийшли до цього міста. (Дії 16: 12-13).

У Филипсах Павло й Сила пережили одноденне ув'язнення, але через особливе Боже втручання були не тільки звільнені, але набули в'язничного сторожа і його сім'ю (дім) для Христа.

На відміну від багатьох інших послань цей лист не був написаний по причині якоїсь проблеми чи конфлікту в церкві. Навпаки, основний настрій листа – сердечна прив'язаність і вдячність Павла для цієї церкви. Павло писав послання із ув'язнення, приблизно в той самий час, що й послання до Ефесян. Але зі змісту листа виглядає, що филип'яни дуже жалкували

про те, що Павло був у таких обставинах, шкодували його і переживали за нього. Тому він пише до них лист підбадьорення, потіхи і радості.

Филип'яни через Епафродита передали пожертвування Павлу. Павло дякує їм, а також хоче підтвердити, що їхній посланець успішно і вірно здійснив свою місію і тепер повертається до них. Крім того, Павло хотів звернути їхню увагу на три основні проблеми, які він зауважив у даній церкві:

- 1) Їхній смуток щодо його ув'язнення (1: 12-26).
- 2) Невеликий конфлікт між двома жінками в церкві (4:2; 2:4).
- 3) Постійна загроза церквам (не цій конкретно, а всім) від фальшивих вчителів юдаїстів, а також меркантильних проповідників (3: 2-6, 18-19).

У зв'язку з цими зародками проблем, які Павло ніби випереджує у цьому листі, ми отримали дуже насичене вчення Павла про:

- 1) Радість серед життєвих негараздів.
- 2) Християнське смирення і служіння.
- 3) Немеркнуча цінність пізнання Христа.

Тема послання – Радість життя у Христі або Ісус – наша радість.

Ключовий текст: **4: 4-7.**

Послання до Филип'ян – це послання **радості**, але у ньому є усвідомлення швидкоплинності часу. Павло чекає вироку і в цьому листі відчувається оптимізм, що пробивається крізь песимістичні обставини.

Виходячи з теми про радість можна подати такий стислий план:

1. Радість служіння в благовісті (1: 1-30).
2. Радість служіння в смиренні (2: 1-30).
3. Радість служіння в Христі (3: 1-21).
4. Радість служіння в спокої (4: 1-23).

Ще одна тема, яку Павло піднімає в даному посланні – це **проповідь Євангелії**.

Він дякує филип'янам за їхню участь у проповіді Євангелії – 1:5.

Про себе він теж пише, як про того, хто утверджує Євангелію – 1:7.

Він пише про те, що повернулося на успіх Євангелії – 1:12.

Пише про своє покликання – на оборону Євангелії. 1:16.

Радить филип'янам жити згідно Євангелії. 1:27.

Радить филип'янам боротися за віру Євангельську. 1:27.

Тимофій служив для Євангелії. 2:22.

Заклик допомагати тим, хто в боротьбі за Євангелію. 4:3.

Підтримка ними Павла від початку його благовістя (проповіді Євангелії). 4:15.
Крім того, Павло у цьому листі торкається таких важливих тем, як **лагідність, самопожертва, єдність, християнський спосіб життя.**

План книги:

Вступ. 1: 1-11.

А. Привітання. 1: 1-2.

Б. Вдячність. 1: 3-8.

В. Молитва. 1: 9-11.

I. Особисте свідоцтво Павла. 1: 12-26.

1. Кайдани Павла. 1: 12-14.

2. Суперники Павла. 1: 15-18.

3. Очікування Павла. 1: 19-26.

II. Заклики до єдності. 1:27 – 2:30.

1. Живіть згідно Христової Євангелії. 1: 27-30.

2. Майте єдині думки, любов, згоду. 2: 1-5.

3. Приклад смирення Христа. 2: 6-11.

4. Повторний заклик до єдності і послуху. 2: 12-18.

5. Підтримка посвячених служителів. 2: 19-30.

А. Тимофій. 2: 19-24.

Б. Епафродит. 2: 25-30.

III. Пересторога, особистий приклад та заохочення. 3:1 – 4:9.

1. Пересторога проти лихих працівників. 3: 1-3.

2. Надія Павла. 3: 4-11.

3. Мета Павла. 3: 12-17.

4. Застереження і обітниця очікування. 3: 18-21.

5. Деякі практичні поради. 4: 1-3.

6. Замість турботи радість в Господі. 4: 4-9.

Закінчення. 4: 10-23.

А. Задоволення всім. 4: 10-13.

Б. Подяка церкві за підтримку. 4: 14-20.

В. Заключні привітання і благословення. 4: 21-23.

У вступній частині даного послання є три пункти – привітання, Павлова молитва подяки за церкву і його молитва про благословення. У привітанні Павло називає себе і Тимофія, а також адресатів – святих у Филипах разом з єпископами та дияконами. Цікавим є те, що у цьому посланні, як і в посланнях до Солунян, Павло у вступі не називає себе

Апостолом. Македонські християни не ставили під сумнів Апостольство Павла і тому йому не було потреби нагадувати про це, як він це робив у випадку з іншими церквами.

Ще одне цікаве спостереження у вступній частині – він говорить про дві категорії служителів – єпископи та диякони. Потрійна ієрархія з'являється в християнстві на початку II століття, але в апостольські часи були тільки єпископи/пресвітери і диякони.

Павло щиро дякує Богові за церкву у Филипах. Це був особливий лист натхнення і підбадьорення. Можна лише уявити, як филип'яни зраділи, коли прочитали, що Павло часто дякує за них Бога. Тим більше, що цей лист похвали на їхню адресу вони отримали від людини, яка була за більш, ніж 1000 км від них, у тюрмі в Римі.

Вперше у 1:4 Павло згадує про радість. У самому посланні **радість** і похідні від цього слова згадуються 16 разів (в середньому по 4 рази на розділ). В 1:5 Павло пояснює причину радості. Він радіє їхній участі у проповіді Євангелії з того часу, коли вони вперше зустрілися і аж до цього часу. В 1:6 Павло виражає впевненість, що Бог завершить ту справу, яку Він розпочав серед них. Далі Павло пише, що вони є у його серці, як співучасники Божої благодаті. Він молиться про цю церкву особливою молитвою, яка записана у 1: 9-11 – це молитва, щоб *любов*, яку вони мають, зростала у *духовному розумінні і пізнанні*. Результатом цього буде те, що вони зможуть зростати в пізнанні Бога, будуть чисті, непорочні в день приходу Христа, будуть наповнені плодів праведності через Христа на славу і на хвалу Богу.

Далі розпочинається основна частина послання. Вона розпочинається із особистого свідчення Павла. Апостол намагається відвернути небезпеку спокуси филип'ян його стражданнями. Те, що він був в ув'язненні, могло багатьох розчарувати, розбити. Филип'яни могли б подумати: якщо дійсно це вчення від Бога, то чому Бог допустив це, щоб такий діяльний, плідний проповідник, що так багато попрацював у поширенні Євангелії, був відкинутий, як негідний, розбитий посуд? Комусь це могло б стати причиною відійти від Бога, щоб самому не підпасти під подібні скорботи і небезпеки. Але Павло, виходячи з власного досвіду, хоче донести до церкви, що у Бога «аварій» не буває. Те, що Павло під вартою – Божа справа не постраждала, навпаки, діло просунулось ще далі. Про нього почули солдати з елітної імператорської гвардії, які, можливо, стерегли Павла. (Преторій – 1:13). Ці солдати змінювались, але до Павла вільно могли приходити відвідувачі, з якими Павло мав бесіди про Господа і сторожа про це мусила слухати. Всім було добре відомо, що ув'язнений Павло не за порушення закону, а за Христа.

Також Павло пише, що через його кайдани, інші проповідники Євангелії почали активніше проповідувати. Правда, не всі з них бачили себе співпрацівниками Павла, деякі швидше вважали себе конкурентами і своєю активністю думали дошкулити Апостолу, щоб показати, що у них виходить краще. Але Павло пише до филип'ян, що я радію і завжди буду

радіти, що проповідується Христос, а які мотиви у проповідників – Бог з цим Сам розбереться. (1:18).

Далі Павло міркує про своє майбутнє. Ніхто не знає, яке рішення прийме щодо Павла непередбачуваний імператор. Хоча згідно закону імперії Павло винним не був і мав би бути зразу оправданим. (Це так і сталося пізніше). Тому в даному уривку (1: 21-25) Павло ніби розривається. Він задає питання: життя чи смерть? Вибір Павла – бути з Христом, але він пише, що усвідомлює, що для людей, для церкви, заради незакінченої справи – краще залишитися тут. На початку послання автор називає себе рабом, тому, як раб готовий прийняти щодо своєї майбутньої долі рішення свого Пана.

1-й розділ закінчується закликом для церкви жити згідно з Христовою Євангелією. Церква пережила певні утиски, переслідування. Павло просить їх мужньо стояти перед лицем випробувань і боротьби, яка перед ними.

2-й розділ розпочинається закликом для церкви бути в єдності. Павло просить – думайте однаково, майте одну любов, одну згоду, один розум. (2:2). Коли буде єдність, то тоді ви зможете піклуватися один про одного. (2:4). Але єдність, про яку тут пише Павло, досягається через смирення, через повагу до інших. Про це Павло пише у 2:3. Тому, щоб не бути голосливим і не звести своїх порад до моралізаторства, апостол звертає увагу на приклад Христа. Завдяки даному тексту (2: 5-11) ми маємо дуже глибоке вчення про природу Христа та маємо трохи привідкрити для нас таємницю відносин всередині Святої Трійці. Цей уривок поза всяким сумнівом є надзвичайно важливим розділом вчення про Христа. Деякі уривки Святого Письма ніби показують, що Христос є нижчий, ніж Отець. Інші, навпаки, твердять, що Він – Бог, рівний з Отцем. Павло тут дає відповідь на це складне питання.

Христос ніколи не переставав бути Богом, але прийняв на Себе вигляд (природу) раба. 2:6. «Будучи» – ὄνταρον – це дієслово вказує на буття, існування, сутність. Морφή – образ. У грецькій мові є два слова, які можна перевести, як образ. Це σῆμα і μορφή.

Σῆμα – це зовнішня форма, що змінюється в залежності від часу і обставин.

Μορφή – це незмінна сутність.

ἀρπαμοσ – розкрадання, грабіж, захоплювати.

1). Ісусу не потрібно було захоплювати рівність у Бога. Він має її по праву.

2). Він не хапався за рівність. Він добровільно від неї відмовився чи поступився нею заради людей.

«Він умалив Себе», – буквально – κενωσες, – спустошив, добровільно позбавив Себе слави. Отже, Павло пише, що Він будучи справжньою незмінною Божою сутністю, а не Той, хто хапався за рівність з Богом, буквально спустошив Себе, прийнявши образ раба, набувши змінну форму людини. Цікавим є те, що образ (вигляд) раба теж є μορφή. Тобто, ми можемо припустити, що Його смирення теж є Його незмінною Божественною сутністю.

Хоча цей уривок має важливе доктринальне ствердження про особу Христа, Павло не використовує Його, щоб учити филип'ян христології. Навпаки, мова йде про уже знайомі для филип'ян істини про Христа.

Після цього Павло знову повертається до прагматичних закликів жити в єдності і послуху. У 2:12 він закликає до практичної сторони спасіння. Це означає – здійснюйте на практиці своє спасіння або живіть так, як ви є спасенні. Бог є ініціатор спасіння. Він дає бажання і дію за Своєю доброю волею в нас. Але також є і наша відповідальність. Тому Павло радить: «Робіть усе без нарікання та сумніву». 2:14. У 2: 17-18 є натяк, що справа може закінчитися негативно для життя Павла і він стає жертвою. Але при цьому апостол запевняє церкву, що його це не лякає, він радіє і втішається Господом і закликає їх наслідувати його приклад.

Заключна частина 2-го розділу – це продовження загальної теми щодо єдності, але тут Павло звертає увагу на двох служителів, яким необхідна підтримка з боку филип'янської церкви. Це – Тимофій та Епафродит. У 2:4 Павло писав, щоб кожен дбав і про інших. У 2: 19-24 він просить филип'ян подбати про Тимофія. Він з такою і турботою охарактеризовує Тимофія, говорячи про нього з позиції батька, у якого є улюблений син.

Епафродит – християнин, родом з міста Филипи. Він відвідав Павла і передав йому деякі пожертвування від церкви. Але пізніше він заслаб. Тому Павло переживав за його здоров'я. Зауважте з якою любов'ю і теплотою Павло пише про своїх співпрацівників.

На початку 3-го розділу Павло перестерігає церкву проти юдаїстів (3: 1-3), приводить особистий приклад свого християнського життя і слідування за Ісусом. Більша частина 3-го розділу є автобіографічною. Павло пише про своє минуле, як він відмовився від усього, що колись було для нього цінним ради Христа. (3: 4-6). Далі він пише про своє теперішнє. «все вважаю за сміття, щоб краще пізнати Господа». (3:8). Пізніше Павло пише про свою мету – його погляд спрямований у майбутнє. «Забуваючи те, що позаду, спішу до того, що попереду». (3: 13-14). Закінчивши з розповіддю про себе, Павло закликає филип'ян наслідувати його приклад. (3:17). Отже, у 2-му розділі перед нами показаний приклад для наслідування. Це – Христос. У 3-му розділі прикладом для наслідування є сам апостол Павло. При цьому Павло протиставляє собі фальшивих вчителів, які ставлять на перше місце фізичні насолоди (їхній бог – шлунок), славу, (про яку Павло пише, що вона в соромі), думають тільки про земне. (3: 18-19). Деякі коментатори, як наприклад, Роберт Лайтнер, вважають, що тут мова йде про ранніх вчителів гностицизму. Інші, як наприклад, Роберт Гандрі, вважають, що мова йде про юдаїстів. Вони протистоять хресту Христа, вимагаючи діл Закону, поклоняються власному шлунку, вимагаючи дотримуватися заборон Закону, пов'язаних з їжею. Вони ославляють себе соромом, обнажаючись при обряді обрізання. Вони думають тільки про земне, піклуючись про показну обрядовість і побожність. Але справжні

християни думають про Ісуса, Який прийде з неба. 3: 20-21. Для филип'ян, як Римської колонії, ці слова Павла були по особливому зрозумілими. Коли Ісус повернеться, все зміниться. Навіть тіло нашого пониження (земне наше тіло) стане іншим. Воно буде подібним до Його славного тіла. Продовжуючи ці думки і в 4-му розділі, Павло звертається до церкви – не розтрачайтеся на дріб'язок, стійте в Господі, думайте однаково. Він звертається до двох жінок – Еводії і Синтихії з проханням бути однодумцями і не конфліктувати між собою. Також Павло звертається до невідомого вірного співпрацівника з проханням допомагати тим, хто працює на ниві Божій. 4:3. Згадується Климент, як один із близьких співпрацівників Павла. Найвірогідніше, мова тут йде про Климента Римського, майбутнього єпископа Риму, який помер на засланні за Ім'я Христове в Херсонесі Таврійському, на території сучасної України.

Далі кульмінація листа – **4: 4-7**. Головною думкою цього листа є **радість**. Послання написала людина, яка сиділа в ув'язненні, а перед тим багато натерпілася у своєму житті. Про те, що апостол пережив, він писав раніше у 2Кор. 11: 23-30. І ця людина раділа сама і закликала церкву до радості. Його заклик – радійте в Господі завжди, при будь-яких обставинах. Ця радість походить від віри і не залежить від зовнішніх обставин. Павло переживає цю радість навіть тоді, коли проходив через тяжкі життєві випробування. Про це він також пише у цьому уривку. «Ні про що не турбуйтеся, а в усьому нехай виявляються Богові ваші бажання молитвою й проханням з подякою». (4:6). Коли ми радіємо, незалежно від обставин, приходить мир Божий, який є понад усе, і він береже нас у спокої, – наш розум і наші емоції.

Після цього є заклик до учнівства – 4: 8-9. В ньому Павло наставляє про що потрібно думати і кого наслідувати. І якщо так буде, то Бог буде з вами!

Заключна частина послання складається з трьох частин. Павло пише, що він усім задоволений, дякує церкві за підтримку і передає заключні привіти і благословення.

Бути задоволеним означає вміти жити в різних обставинах без нарікання і ремствування. Павло пише: «Вмію жити в нестатках і вмію жити в достатку. Звик до всього – і насичатися, і терпіти голод». Справді, перед нами автопортрет зрілої духовно людини. Але яким прикладом віри і духовної зрілості ця людина послужила для церкви у Филипах.

Павло дякує цій церкві за ту підтримку, яку вони вислали через Епафродита. Це була одна з небагатьох церков, підтримкою якої Павло користувався. Він робив збори пожертвувань майже у всіх церквах, де працював. Але це все переважно було для бідних у Єрусалимі або, взагалі, для бідних і сиріт. Але те, про що Павло пише тут, це його особиста підтримка, за яку він дякує.

Заключні думки послання – це привітання і благодать.

Особливості книги:

- 1) Послання носить глибоко особистий характер, відображаючи близькі сердечні стосунки Павла з віруючими, що знаходяться в Филипах.
- 2) Це послання дуже «христоцентричне» – тобто, сконцентроване на Христі, що відображає близькі стосунки Павла з Христом.
- 3) У цьому листі знаходиться одне з найглибших вчень про Христа в Біблії.
- 4) В усьому Новому Заповіті це послання виокремлюється як «Послання радості».
- 5) Подає особливі норми християнського життя:
 - а) життя в смиренні. (2: 1-8);
 - б) щире і цілеспрямоване прямування до мети. (3: 13-14);
 - в) постійна радість в Господі. (4:4);
 - г) свобода від тривоги і турбот. (4:6);
 - г) спокій при різних обставинах. (4:11);
 - д) можливість звершувати будь-які справи через благодать Христову, яка зміцнює. (4:13).

Найбільш відомі місця послання:

- 1:6 – Той, Хто розпочав добре діло, його виконає.
- 1: 21-24 – Для мене життя – то Христос.
- 2: 3-4 – Все робіть так, щоб шанувати інших.
- 2:5 – Майте ті самі думки, що й у Христі Ісусі.
- 2: 6-11 – Приклад Христа, Його упокорення.
- 2:14 – Робіть усе без нарікання.
- 3: 7-8 – Усе ради Христа вважаю за втрату, за сміття.
- 3: 13-14 – Забуваючи те, що позаду, спішу до мети.
- 4: 4-7 – Радійте в Господі завжди.
- 4: 8-9 – Про що думати і чим жити.
- 4: 11-13 – Вмію бути задоволеним усім.
- 4:19 – Хай Бог поповнить всяку вашу потребу.

Христос показаний у посланні, як зразок смирення і упокорення.

Висновки (уроки) книги:

1. З усіх людей, які живуть на землі, у християн є найбільше причин для радості.
2. Християнська радість не залежить від обставин життя.

3. Християни беруть приклад з Христа і готові жертвувати своїми особистими інтересами заради добра для інших.
4. Найважливішою метою християнського життя є вибір ставати подібним до Ісуса в усьому.
5. Ми не повинні жити минулим, але дивлячись на Ісуса, рухатися вперед.
6. Наше справжнє життя на небесах. Тут лише підготовка. І це варто завжди пам'ятати.
7. Християнин може отримати перемогу в будь-яких життєвих обставинах, завдяки Ісусу Христу.
8. Коли ми радіємо, незалежно від обставин, приходить мир Божий в наше життя, який береже наш розум і емоції в цьому світі.
9. Дане послання показує ніжну люблячу турботу християн одне про одного.

7. Послання Святого Апостола Павла до Колосян.

Послання до Колосян дуже схоже до послання до Ефесян. Меріл Тенні називає їх близнюками. Він пише, що послання до Ефесян – це копія послання до Колосян з деякими доповненнями. З іншого боку можна сказати, що послання до Колосян – більше скорочена версія послання до Ефесян.

Місто Колоси розташоване на заході Малої Азії, приблизно 160 кілометрів на схід від міста Ефес, в долині ріки Ліка. Біля Колос, приблизно 20 кілометрів, у цій долині розташовувалося місто Лаодикія, а також трохи північніше – ще одне велике місто Гієраполіс. Ці три міста знаходилися на території, де було багато корисних копалин, але часто відбувалися землетруси.

Місто отримало назву від величезної статуї, яка колись кимось була встановлена в тій місцевості. При персах у V столітті до н.е. місто процвітало, але у I столітті н.е. воно втратило свій вплив і було найменшим і найменш впливовим у тій місцевості.

Книга Дії Святих Апостолів нічого не розповідає про перебування там Павла. Але колоська церква є результатом праці церкви в Ефесі і її можна розглядати, як дочірню церкву від ефеської. На таке натякає текст Дії 19:10. Павло знав багатьох людей з Ефесу, хоча 2:1 натякає на те, що він не був у цьому місті, принаймні, на момент написання цього листа. З ним разом у Римі перебував Епафрас, який був родом з Колос, і якого колоські віруючі добре знали. Є припущення, що можливо саме він був засновником церкви в Колосах. Також Павло був добре знайомий з Архипом, який був пресвітером колоської церкви. Ще одна особа, яку Павло виражав бажання провідати після ув'язнення (бо це послання, як і два попередніх, було написане із ув'язнення і відноситься до «Тюремних послань») – це був Филімон, багатий член цієї церкви, якому Павло написав окреме послання.

Отже, як ми бачимо, Павло володів ситуацією щодо того, що відбувалося в Колосах. А відбувалися в церкві деякі речі, які власне й побудили Павла написати туди послання. Найбільш вірогідним є те, що Епафрас розповів Павлу про ересь, яка загрожувала церкві в Колосах. Саме тому Павло вирішив написати туди послання, в якому перестерігає колоських віруючих щодо небезпеки лжевчення. З іншого боку, Павло також звертає увагу на Христа, на Його велич і верховенство, як Бога.

Як уже зазначалося – послання до Ефесян і Колосян часто називають посланнями-близнюками. Але вони не були ідентичними близнюками. Все таки деякі відмінності між ними є. І ці відмінності видно у запропонованій схемі:

Колосянам

1. Христос – Голова

Ефесянам

Церква – Тіло

2. Різке / полемічне	М'яке / збудовуюче
3. Більш конкретне, детальне	Більш загальне
4. Пересторога проти ересі	Хвала і подяка за благословення в Христі

Висновок: Центром послання є: Ефесянам – Церква
Колосянам – Христос.

Виходячи з даної інформації **тема** послання – **Велич і верховенство Христа**. Він є Главою Церкви.

Ключові тексти: **1:18; 2: 8-9**. Згідно теми одним з таких важливих текстів є **3:11**.

Немає сумніву, що Павло пише про якусь таємничу ересь. Вчені не можуть остаточно розгадати що то була за ересь, хоча і існують деякі думки на цей рахунок.

З послання випливають особливі характеристики «*колоської ересі*»:

- 1) Спотворена христологія.
- 2) Філософські особливості.
- 3) Єврейське оточення (обряди і церемонії).
- 4) Служіння ангелам.
- 5) Світські елементи.
- 6) Обмеженість (встановлені рамки).

Складається враження, що це вчення було синкретичним, тобто намагалося поєднати в собі елементи багатьох існуючих релігій, включаючи християнство та юдаїзм. Можливо, це були зародки *гностицизму*:

- 1). Бог і творіння. (Деміург).
- 2). Ісус - остання з еманцій.
- 3). Етична сторона життя:
 - А). Аскетизм.
 - Б). Задоволення бажань тіла.
- 4). Спеціальне знання - гнозис.
 - А). Пневматики.
 - Б). Психіки.
 - В). Гіліки.

Це вчення мало:

а) *Інтелектуальний елемент*. Основане на суміші різних філософій.

Вчили, що люди спасаються через спеціальне знання (гнозис). Протиставлення духовної і фізичної складової людського ества – дуалістичне вчення. Люди поділялися на: пневматиків, психіків, гіліків.

б) *Аскетичний елемент*. Спеціальні церемонії для новонавернених.

Тіло – зло, його потрібно приборкувати. Такий підхід мав сотеріологічну основу – цим спасалися. Правда, дехто вчив, що ми не під законом, а благодаттю, тому тіло не важливо як живе – протилежність аскетизму.

в) *Містичний елемент*. Таємниче знання, яке було привілеєм еліти. Вони говорили про ієрархію еманцій (спеціальних випромінювань божества). Зодягнувшись у християнські шати, ці люди говорили про ангелів, з якими вони були знайомі особисто (різні рівні ангелів – ієрархія). Виглядає так, що це вчення мало гностичні нашарування – юдейський елемент: свята, молодики, суботи, закони про їжу і пиття, ангели, демони, духи тощо. Багато юдеїв співчували гностицизму.

Подібно, як і послання до Ефесян, дане послання має богословську і практичну частину. Перші два розділи – це відповідь Павла на проблему, яка загрожує колоській церкві. Це богословська проблема, на яку Павло відповідає богословською частиною. Наступні два розділи – це практична частина, в якій Павло навчає християн в Колосах, як практично жити віруючим людям.

План послання.

Вступ. 1: 1-12.

А. Вітання. 1: 1-2.

Б. Подяка. 1: 3-8.

В. Молитва. 1: 9-12.

I. Богословська частина. 1:13 – 2:23.

1. Доктринальна частина – велич Христа. 1:13 – 2:7.

А. Особа Христа. 1: 13-20.

Б. Справа Христа. 1: 21-23.

В. Служіння Христу. 1: 24-29.

Г. Застереження церкви. 2: 1-7.

2. Полемічна частина – повнота Христа. 2: 8-23.

А. Місія Христа здійснена повністю. 2: 8-15.

Б. Застереження щодо нівелювання повноти Христа. 2: 16-23.

II. Практична частина. 3:1 – 4:6.

1. Практичні вказівки щодо особистої поведінки. 3: 1-17.

А. Думайте про небесне. 3: 1-4.

Б. Відмова від попереднього грішного життя. 3: 5-9.

В. Зодягнутися в нову людину в Христі. 3: 10-17.

2. Поведінка в найближчому оточенні. 3:18 – 4:1.

А. Жінки та чоловіки. 3: 18-19.

Б. Діти та батьки. 3: 20-21.

В. Раби та пани. 3:22 – 4:1.

3. Загально християнська поведінка. 4: 2-6.

А. Молитва. 4: 2-4.

Б. Відносини з сторонніми та розмовна етика. 4: 5-6.

Заключна частина. 4: 7-18.

А. Рекомендації посланникам. 4: 7-9.

Б. Привітання. 4: 10-15.

В. Заключні поради та привітання. 4: 16-18.

Послання до Колосян розпочинається, як і всі інші послання, написані Павлом. Автор називає себе, потім називає адресатів: святих і вірних у Христі в Колосах. Бажає їм благодать і мир від Бога Отця.

Далі Павло дякує Богові за церкву. Він дякує за їхню віру, любов та надію. Також він згадує за Епафраса, від якого Колосяни навчилися Євангелії. (1:7).

Після цього Павло проголошує молитву, якою моляться за цю церкву. Він молиться за її духовний ріст. Молиться про те, щоб:

- 1) Віруючі поводитися належно щодо Господа і догоджали Йому.
- 2) Віруючі приносили плід у всякому доброму ділі.
- 3) Віруючі зростали в пізнанні Бога.

Після цього Павло дякує Бога, Який вчинив нас достойними участі у спадщині святих у світлі. (1:12).

В основній частині послання Павло торкається основної проблеми, з якою колоська церква зіштовхнулася. Це – ересь, яка загрожувала для церкви. Найперше, прихильники ересі нівелювали Божественність Ісуса Христа. Тому Павло розпочинає з цього. Він пише про велич Христа. Бог визволив нас із влади темряви і ввів нас до Царства Свого улюбленого Сина. (1:13). У Христі ми маємо відкуплення і прощення гріхів.

Уривок **1: 15-18** – є один із найвеличніших у Біблії, в якому розкривається природа і позиція Христа. Фальшиві вчителі, під вплив яких потрапила частина віруючих у Колосах, стверджували, що справжній Бог є Дух і тому Він не міг створити матерію, яка за їхнім вченням є злом. Вони вчили, що Христос не може бути Богом, бо Він прийшов у матеріальному тілі. Вони стверджували, що Христос – це лише слабе випромінювання Бога (еманація), але не справжній Бог. Павло відкрито заперечує таку філософію, стверджуючи, що Христос є Перший від усього:

1) Він є образом невидимого Бога. εἰκὼν – образ, подоба, звідси «ікона», портрет, фотографія.

2) Христос є Творець всього видимого і невидимого.

3) Існують спекуляції відносно фрази – «Роджений перш усякого творива». (1:15).

а) Прωτότοκος – не означає, що Христос був створений. Це слово підкреслює передіснування і унікальність Христа і Його перевагу над усім творінням.

б) Ціль уривку і книги показати те, що Він не є нижчою еманациєю, але стоїть над усім;

в) Якби Христос був створеним – було б грецьке слово πρωτοκритος.

Єресь в Колосах поставила Ісуса в самому низу рангів Ангелів. Павло доводить зворотне.

В 1:18 Павло пише про Христа, як про Голову Церкви. У посланні до Ефесян теж подібна думка, але різні акценти. Там Павло акцентує увагу на Церкву, тут – на Христа.

Він:

1) Голова тіла, Церкви.

2) Початок – Первородний з мертвих.

3) В Ньому перебуває уся повнота.

4) Примиритель.

Отже, підводячи підсумок уривку, в якому Павло розповідає, Хто є Ісус, він пише, що:

1). Він – Творець.

2). Він – Правитель.

3). Він – Голова Церкви.

Написавши про Христа, як про Примирителя, Павло описує Його справу. (1: 21-23). Він примирив людину з Богом. І саме цій звістці про примирення, яке відбулося через Ісуса Христа, Павло став служителем.

Далі Павло розкриває, в чому суть його служіння. У 1:24 він пише про свої страждання, натякаючи про ув'язнення, в якому перебував. Як і в посланні до Ефесян, Павло пише про таємницю, яку Бог йому довірив розкрити людям. Але в посланні до Ефесян – євреї і язичники – одне в Христі; у посланні до Колосян – таємниця нового народження для язичників – **Христос в вас**. (1:27). Тут Павло пише про союз з Христом, у якому перебувають віруючі люди.

На початку 2-го розділу Павло говорить про небезпеку колосян бути зведеними фальшивими вченнями. Люди претендувати на спеціальне, таємне знання, яке мають тільки вони. Але у 2:3 – Павло говорить, що тільки в Ісусі Христі заховані скарби премудрості і знань. Тому, веде далі Павло, хай ніхто вас не зводить фальшивими доводами, які говорять

про інше. У 2: 6-7 Павло пише про основу, на якій потрібно будуватися, про вкорінення, тобто – про Христа. У 2:6 мова йшла про конкретну ситуацію в Колосах перед загрозою єретичних наук.

У 2:8 Павло застерігає щодо небезпеки бути зведеними людською філософією, різними переданнями, стихіями світу. Мова тут не йде про філософію взагалі, а про філософію (мудрість) фальшивих вчителів, які сіяли єресь серед християн в Колосах. У 2:9 Павло пише, що у Ньому (у Христі) тілесно живе вся повнота Божества. Θεοτηςος – Божество. Це слово єдиний раз з'являється в Новому Заповіті саме в цьому тексті. Це – сильний термін, який підкреслює Божественну сутність Христа. Πλήρωμα – повнота (2:9). Πεπληρωμένοι – мають повноту. (2:10). Тут похідне слово від «повнота» і означає «наповнений повнотою». Таким чином, Павло тут говорить: «Так як в Ньому повнота, то і ви наповнилися повнотою від Нього». І це має відношення до 2:8, до застереження не бути зведеним людською марною філософією (мудрістю), бо справжня повнота (Божественна) тільки в Ньому і ви її маєте.

2: 11-13 співзвучний з Еф. 2:1-7 і Рим. 6: 1-6, а в 2: 14-15 рукописання – це список, перелік наших гріхів, обвинувачення проти нас. Павло пише, що те, що було проти нас, – Христос знищив, прибивши його на хресті. І це співзвучне з Рим. 8: 31-34. Тому місія Ісуса спасти нас повністю здійснилася.

У другій половині 2-го розділу Павло знову повертається до питання єресі, яка загрожує церкві. У 2: 16-17 Павло пише, що їжа не повинна бути об'єктом осудження інших. У Новому Заповіті ми звільняємося від церемоніальних практик (Дії 15: 20, 28, 29).

Також Павло конкретно звинувачує тих, хто вимагає дотримуватися суботи або святкувати різні юдейські свята. Ранні християни після воскресіння Христового почали проводити богослужіння в перший день тижня, тобто в день, коли Христос воскрес. (Дії 20:7; 1Кор. 16:2; Об. 1:10). «Тінь майбутнього» – це «тінь того, що готується». Воно не є обов'язковим, справжнім є Христос, а це все інше покликане тільки привести нас до Христа.

З тексту 2: 18-19 виглядає, що це заблудження має містичний напрямок.

- Це удавана покура, скромність, смирення. Вигляд благочестя. (2Тим. 3:5).

- Служіння ангелам. Показне (фальшиве) смирення робило людей недостойними напряму шанувати Бога, щоб безпосередньо служити Йому. Вони вважали, що ангели є посередниками. Ангели захищають і заступаються. Але Богом таке служіння заборонене.

З тексту 2: 20-23 видно, що це фальшиве вчення має філософію і практику аскетизму. Аскетизм – це система правил, винайдених людьми, вирваних з контексту Закону Мойсея. Отже, у цій єресі були крайні аскетичні елементи з юдаїзму. (2:21).

Таким чином, Павло пише, що:

- 1) Помиляються ті, хто заперечують Божественність Христа (гностики). 2: 8-10.
- 2) Помиляються «законники». 2: 11-17 – істинне тільки все те, що в Христі!

3) «Містики» помиляються. 2: 18-19 – першість тільки у Христа.

4) Аскети неправі. 2: 20-23 – імунітет від гріха – тільки в Христі.

Друга половина послання – це практична частина. У ній Павло дає практичні вказівки щодо особистої поведінки, поведінки в найближчому оточенні, а також загальнохристиянської поведінки. Починається вона з того, що Павло закликає колосян шукати духовні цінності (3: 1-4). Після того, як віруючі воскресли з Христом (2:12), вони мають все своє бажання направити в Небеса, де знаходиться Ісус. Єретики намагаються направити увагу на себе самих і на фізичні стихії світу. Але Павло навчає церкву сконцентрувати увагу на тому, що вище землі, – на Небеса. Секрет перебування в Дусі є в тому, щоб свій зір, свою увагу тримати на Ісусі Христі, а не на собі самому. Ми повинні довіряти Йому, а не надіятися на свої людські сили. 3: 3-4 є підставою, чому так має бути.

У 3: 5-9 Павло закликає колосян умертвити гріхи стародавньої людини. (У 3:9 написано – скинути). Ця частина перекликається з тим, що Павло пише у практичній частині послання до Ефесян. А у 3: 10-17 він закликає зодягнутися в нову людину. 3: 16-17 дуже схожий до порад Еф. 5: 18-20. Але, незважаючи на схожість, існує відмінність. У послання до Ефесян Павло радить церкві – наповнюйтесь Духом. У даному посланні Павло радить, щоб Слово Христове рясно у них перебувало. Можливо це пов'язане з тим, що колоській церкві не вистачало здорової науки, яка базувалася на вчення Ісуса Христа.

Заключна частина розділу – це скорочений варіант того, про що Павло пише у посланні до Ефесян. Так само три пари тих, кого наставляє апостол: жінки – чоловіки; діти – батьки; раби – пани. Якщо в посланні до Ефесян Павло пише перед цими наставленнями про покору один одному у Христовім страху (Еф. 5:21), то в даному посланні він обмежується тим, що просто звертається з короткою настановою одним реченням до кожної з груп. Винятком є тільки звернення до рабів, яким Павло приділяє трохи більше уваги.

Дружинам апостол радить слухати чоловіків, як то є правильно в Господі. Чоловікам апостол радить любити дружин і не бути до них суворими. Тут немає образу, алегорії Христа і Церкви, просто одні рекомендації.

Дітям апостол радить слухати батьків, бо так до впадоби Господу, а батькам апостол радить не дратувати дітей. Немає тут цитати із п'ятої заповіді для дітей, як і для батьків – порада дуже лаконічна.

Як уже зазначалося, рабам Павло дає найбільшу настанову. Можливо це якось було пов'язано, що сюди Павло направив ще один лист, це лист до Филимона і принести цей лист мав Онисим, який був рабом цього Филимона. Очевидно, що в церкві були раби, тому Павло вирішив трохи більше їм уваги приділити. Як і у посланні до Ефесян, Павло радить рабам слухати панів, працювати, як для Господа, пам'ятати, що Він винагороджує.

Панам Павло радить виявляти до рабів справедливість та людяність, нагадуючи панам, що і над ними є Господь на небі.

Після такої серії настанов, Павло радить церкві перебувати у молитві, просить молитися і за них, хто в Римі з ним. (4: 2-4). Дві заключні настанови стосуються мудрої поведінки в суспільстві і мови християнина. Мова має бути ласкава, збудовча і мудра. 4: 5-6.

У заключній частині Павло дає хороші рекомендації тим своїм співробітникам, які принесуть до них листи, один з яких ми розглядаємо. Також Павло перераховує своїх співпрацівників, які були з ним.

Він називає Тихика, який був одним з лідерів церкви, Онисима, раба Филимона. Ці двоє мали принести декілька послань та інформацію про нього.

Серед тих, від кого Павло передає вітання церкві – Аристарх, солунянин, а також Епафрас, якого добре знали колосяни. Ці двоє були ув'язнені з Павлом. Згадує Павло і Марка, Луку, Ісуса Юста та Димаса. А також у нього було особливе прохання щодо Архипа, найбільш вірогідного пресвітера церкви в Колосах і, можливо, сина Филимона, а також особливе привітання до Німфана, який був одним з пресвітерів в Лаодикії.

Після цього заключне привітання і благодать.

Особливості послання:

- 1). Це послання більше, ніж будь-яка інша книга Нового Заповіту, сконцентроване на істині абсолютної першості Христа і повноти віруючого в Ньому.
- 2). Воно твердо проголошує Божественність Христа і містить одне із найсильніших місць Нового Заповіту про Його славу і велич.
- 3). Вважається «Посланням-близнюком» по відношенню до Ефесян. У цих листах багато спільного і написані були майже в один і той самий час.

Найбільш відомі тексти послання:

- 1: 15-16 – Образ невидимого Бога, Творець всього.
- 1: 17-18 – Голова Церкви, Той, Хто має першенство.
- 1: 19-20 – У Ньому є вся повнота.
- 2: 6-7 – Вкорінені й збудовані в Ньому.
- 2:8 – Не будьте зведені людською мудрістю.
- 2: 9-10 – В Ньому є повнота, яку Він делегував нам.
- 2: 13-15 – Нас мертвих Він оживив і знищив рукописання, яке було проти нас.
- 3: 1-4 – Думайте про небесне.
- 3: 12-14 – Зодягніться в любов, союз досконалості.
- 3: 16-17 – Слово Христове хай у вас перебуває.

3: 23-24 – Усе робить від душі, як для Господа.

4:2 – Перебувайте в молитві.

4:6 – Слово ваше хай буде приправлене сіллю.

Христос у посланні представлений, як:

- Творець і Володар всього.
- Голова Церкви.
- Переможець, який знищив рукописання проти нас і переміг владу темряви.

Висновки (уроки) книги:

1. Наша віра базується на Христі, Який є Творцем всього, а зараз утримує все Своєю силою.
2. Віра в Ісуса Христа є єдиним шляхом до істинної мудрості і знань.
3. Християнське життя є не в тому, щоб ретельно дотримуватися певних правил і законів, а бути живими носіями небесної могутності Христа.
4. Послання закликає нас до взаємовідносин, які базуються на знанні Христа і Його характеру.
5. Ми є спадкоємцями Його багатства і слави.
6. Ми покликані жити, як Божі вибранці, в чистоті і святості.
7. Слово Христове має бути частиною нашої ідентичності.
8. Наша мова має збудовувати світ навколо нас.
9. Наші роздуми мають зосереджуватися навколо небесного, а не земного.

8. Перше послання Святого Апостола Павла до Солунян.

Перше і Друге послання до Солунян були написані Павлом протягом його II-ї місіонерської подорожі і відносяться до групи послань, які називаються «Місіонерські листи» або «Листи подорожі». Ці послання відносяться до ранніх його листів. Якщо вірною є «північно-галатійська теорія», то тоді листи до Солунян є найпершими листами, написаними Павлом. Згідно «південно-галатійської теорії» послання до Галатів є найпершим, а послання до Солунян є наступними. У богословських колах не виникає сумнівів щодо ранньої дати написання цих листів.

Про діяльність Павла у Солуні описує перша половина 17-го розділу книги Дії Святих Апостолів. В результаті його швидкоплинної діяльності в місті, яке було адміністративним центром провінції Македонія, у Солуні з'явилася церква. Павло і члени його команди вимушені були швидко залишити Солунь через бунт, який підняли там юдеї. Побувши деякий час у Верії, де слухачі були більше сприятливі до Павла і його науки, Павло вимушений був переселитися у південну частину Греції – спочатку в Аteni, а потім у Коринт. Саме з Коринту були написані два невеликих послання у Солунь у 51/52 роках. Вони були написані одне за одним протягом декількох місяців. Коли Павло вже знаходився у Коринті деякий час, туди прибув Тимофій і розповів про ситуацію, яка була в церкві в Солуні. Результатом цього було послання, яке Павло написав до церкви. Пізніше Павло отримав нове повідомлення про ситуацію в церкві і знову написав до них листа, відомого, як 2-ге послання до Солунян.

Саме місто Солунь (або сучасна назва Салоніки) було одним з великих портів, резиденцією римського проконсула, а також розташовувалося в дуже зручному стратегічному місці, тому що знаходилося на відомій дорозі «Віа Ігнація», яка сполучала Рим із східними провінціями. За підрахунками істориків у Солуні часів апостола Павла проживало біля 200 тисяч людей.

Як уже зазначалося, проти Павла і його співслужителів у Солуні велика єврейська громада підняла бунт. Виглядає так, що молода церква, яка залишилася в місті, зазнавала величезних утисків і переслідувань. Також в середині церкви могла бути група людей, які звинувачували Павла, що він залишив їх в такий непростий час. Таким чином, Павло пишучи до церкви, хотів похвалити, підбадьорити молоду церкву, дати їм духовну і моральну підтримку у їх стражданнях, а також відповісти на цілий ряд питань, які цікавили солунських християн.

Теми, які піднімає Павло у першому посланні до Солунян:

1. Підбадьорення для переслідуваних християн.
2. Святе, побожне життя.

3. Захист проти несправедливих обвинувачень.
4. Другий прихід Христа.

Ключові тексти, відповідно тем, які піднімає Павло в даному посланні – **1:10; 3:13.**

План послання:

Вступ: привітання. 1:1.

I. Особиста подяка і потіха Павла церкві. 1:2 – 3:13.

1. Вдячна молитва за їх нове життя у Христі. 1: 2-10.

А. Їхня віра, любов і надія. 1: 2-3.

Б. Їхнє щире навернення. 1: 4-6.

В. Їх приклад для інших. 1: 7-10.

2. Спогади Павла про його діяльність в Солуні серед них. 2: 1-16.

А. Початок служіння Павла у Солуні. 2: 1-2.

Б. Чистота мотивів служіння Павла у Солуні. 2: 3-6.

В. Відданість Павла солунянам. 2: 7-12.

Г. Реакція солунян на проповідь Євангелії і наслідки цього. 2: 13-16.

3. Переживання Павла за солунян через швидку розлуку з ними. 2:17 – 3:13.

А. Занепокоєння і намагання повернутися. 2: 17-20.

Б. Візит до них Тимофія. 3: 1-5.

В. Потіха через їхню вірність. 3: 6-9.

Г. Молитва Павла за солунян. 3: 10-13.

II. Настанови і практичні поради. 4:1 – 5:22.

1. Етичні настанови. 4: 1-12.

А. Основи етики. 4: 1-2.

Б. Моральна чистота через сексуальну стриманість. 4: 3-5.

В. Проти помсти та інших кривд. 4: 6-8.

Г. Братня любов один до одного. 4: 9-10.

Ґ. Щодо чесної праці і репутації. 4: 11-12.

2. Надія для покійних і живих. 4: 13-18.

3. День Господній. 5: 1-11.

А. Другий прихід Христа. 5: 1-3.

Б. Наша готовність до Його приходу. 5: 4-11.

4. Різні настанови. 5: 12-22.

А. Повага до служителів. 5: 12-13.

Б. Взаємовідносини в церкві. 5: 14-15.

В. Інші настанови. 5: 16-22.

Заключні побажання і привітання. 5: 23-28.

А. Молитва за освячення і збереження солунян. 5: 23-24.

Б. Прохання взаємної молитви. 5:25.

В. Привітання і благословення. 5: 26-28.

У привітанні Павло називає себе і близьких членів своєї команди – Силуана і Тимофія, як авторів послання. Далі він називає отримувачів послання – Церкву Солунську. І традиційне Павлове привітання – благодать вам і мир! Це – вступ.

Далі Павло, пишучи до церкви, починає з молитви подяки Богові за віруючих в Солуні. В 1:3 Павло пише за що конкретно він і його співробітники дякують Богові за солунян – за діло віри, за працю любові, за терпіння надії. Також, продовжуючи думку подяки далі, Павло пише про їхнє обрання, яке практично проявилось в тому, що вони з радістю прийняли Слово Боже і Духа Святого, коли їм проповідували. (1:6). Вони це зробили так щиро, що про це почули всі – по всій Македонії і в Ахаї. Павло тішиться, що солуняни навернулися від ідолів, щоб служити Богу живому й правдивому, а також очікувати з неба Його Сина Ісуса Христа, Який визволяє нас від майбутнього гніву Божого. (1: 9-10).

У 2-му розділі Павло ділиться з солунянами спогадами, як він і його співпрацівники вперше до них прийшли, коли йшли з міста Филипи. У Филипах вони натерпілися, були зневажені, але тут у Солуні наважилися проповідувати Євангелію для них. Павло пише, що коли ми це робили, ми не шукали славу в людей. Ми робили це щиро, усвідомлюючи своє покликання. (2: 3-6). Далі Павло, описуючи свою поведінку серед них, використовує образ годувальниці, яка вигодовувала своїх дітей-немовлят. Деякі коментатори допускають, що тут мова йде не про матерів-годувальниць, а про спеціальних жінок, яких матері наймали, щоб вони вигодовували їхніх немовлят. Хоча по контексту, мабуть, краще підходить образ матері-годувальниці. Як би там не було, Павло пише про їхню поведінку серед молодих віруючих у Солуні, яка проявлялася з особливою ніжністю і делікатністю. Поведінка Павла і його співпрацівників, описана в 2: 7-12, є прикладом для всіх наступних поколінь служителів, особливо в праці з нововерненими або молодими віруючими.

Реакція солунян на таку поведінку служителів була очікуваною. Вони бачили в команді апостола людей Божих, тому Павло пише, що ви від нас прийняли слово не як людське, а як Боже. (2:13). Але прийнявши Слово і ставши наслідувачами апостолів, солуняни почали платити ціну страждань і переслідувань, особливо від юдеїв. Про це все Павло згадує, ніби роблячи вступ до основної думки, яку він хоче висловити в цьому посланні. А одна з основних тем послання є захист від несправедливих обвинувачень і підбавлення переслідуваних християн. Тому роблячи такий вступ, Павло в кінці 2-го розділу пише, що ситуація не сприяла їм повернутися до них. Він пише, що «до вас ми

хотіли прийти раз і двічі, але сатана перешкодив був нам». (2:18). Тобто, причина була духовна, а не просто випадковий збіг обставин чи просте небажання. Закінчує Павло 2-й розділ хвалою солунян: «Ви наша слава та радість!» (2:20).

Описуючи, як розвивалися події далі, Павло згадує про візит до них Тимофія. Тимофій мав потішити і утвердити солунян у вірі, що йому й вдалося зробити. Виконавши свою місію, Тимофій повернувся в Коринт. Він приніс радісну звістку про те, що солуняни твердо тримаються Господа, а також, що вони мають добру пам'ять про Павла та інших, хто були з ним (3:6) і їхнє бажання побачитися є взаємним. Павло настільки любив і цінив солунянами, що пише: «Тепер ми живемо, якщо в Господі ви стоїте!» (3:8).

Закінчується 3-й розділ молитвою, в якій Павло просить, щоб Бог влаштував їхню дорогу до Солуня, щоб вони могли побачитися, а також про те, щоб Бог збагатив і примножив любов солунян одне до одного. Павло просить у Бога, щоб Він зміцнив їхні серця невинними в святості перед Богом і підготував їх перед Своїм приходом гідно Його зустрічати. (3:13). На цьому закінчується перша частина послання, яку можна охарактеризувати, як особиста подяка і потіха Павла церкві.

У другій частині Павло дає ряд настанов і практичних порад віруючим у Солуні. Друга частина послання – це 4-й і 5-й розділи книги.

Розділ починається виразом – «а далі». Тобто, Павло продовжує лист. Частково він уже щось сказав, але не все. Тому він продовжує говорити далі. І тут у 4: 1-12 апостол пише про етичні норми поведінки віруючих людей, християн.

Спочатку Павло говорить про загальні речі – він просить їх поводитися, як належно, щоб догоджати цим Богу. Зрештою, пише далі Павло, ви так і поводитесь, але зростаєте в цьому ще більше. (4:1).

Оскільки сексуальна аморальність була властива античній культурі, розпуста, особливо у великих містах, таких, як Коринт, Ефес, Солунь, процвітала. Павло попереджує солунян – «Воля Божа, – освячення ваше: щоб ви береглися від розпусти, але щоб кожен із вас умів тримати начиння своє в святості й честі». (4: 3-4).

Суспільство, в якому жили солуняни, не було ще християнським. Люди кривдили одне одного і мстили одне одному. Це було нормою життя. Але освячення, про яке Павло пише у 4:3, стосується не лише чистоти інтимних стосунків, але також і цієї сфери – кривда, помста. Тому у 4:7 Павло знову пише про освячення в контексті того, про що йдеться вище.

Дуже акуратно, хвалячи їх, Павло нагадує про братолюбство. Він пише, що немає потреби до вас про це писати, бо від Бога ви навчені цьому і це робите по всій Македонії, але благаємо, щоб ви у цьому ще більше зростали. (4: 9-10).

І перша половина 4-го розділу закінчується наставленням щодо праці, заробляння коштів своїми руками, пристойно поводитися перед чужими і ні від кого не залежали. Практично тут Павло пише до них про репутацію християн у суспільстві. (4: 11-12).

Ось таких декілька настанов щодо етики і практичного життя дає Павло у 4-му розділі даного послання.

Друга половина розділу теж є практичною, але дала поштовх доктрині про останні часи – есхатології. Павло розмірковує тут про тих, хто уже померли. Очевидно це питання турбувало церкву. Розуміючи, що часу для навчання було не так багато і він все міг не охопити, Павло приділяє цьому питанню тут більше уваги, ніж в інших посланнях. Рей Стедмен навіть вважає, що тема останнього часу і все, що з цим пов'язане – це є головна тема послання (можливо, двох послань до Солунян). Отже, перед нами один з найкращих в Біблії текстів на тему підхоплення Церкви.

Своє пояснення Павло починає так, щоб не принизити Солунян, демонструючи їхню необізнаність. Він називає їх братами, тим самим ставить знак рівності між собою і ними, незважаючи на те, що вони були новонаверненими, а він – Апостол Христа. В очах Божих ми всі рівні.

Він пише, що «я хочу, щоб ви не сумували, як інші, що надії не мають». (4:13). Сум – це природня людська реакція на смерть когось з близьких. Але в даному уривку Павло акцентує увагу на надію, яку ми маємо у Христі. Так як Христос воскрес, так само Він воскресить тих, хто уже померли. (4:14). Коли буде прихід Христа, а тут Павло пише про підхоплення, – прозвучить сурма Бога, голос Архангела, померлі в Христі воскреснуть, а ті, хто будуть жити в цей момент, – будуть підхоплені на зустріч з Господом. І на хмарах відбудеться ця зустріч, після якої вже не буде розлуки з Господом. (4:17). Закінчує Павло даний уривок словами: «Потішайте один одного цими словами!» (4:18).

У наступному, 5-му розділі, тема останнього часу продовжується, але, ніби, під іншим кутом бачення. Якщо в попередньому уривку відображена радісна надія, то тут (5: 1-11) ми маємо серйозне попередження. Павло пише про День Господній. Про День Господній пророкували майже всі Старозавітні пророки. Він виглядав для них, з одного боку, страшним, бо це День суду. З іншого боку, цей День славний, бо це – прихід Господа і встановлення Його правління, яке ми чекаємо. Тому Павло попереджує, що цей День прийде. Він прийде тоді, коли його найменше чекають. (Як злодій вночі, 5:2). Але далі Павло звертається до церкви і пише до них, що «ви не в темряві», «ви всі сини світла й сини дня». (5: 4, 5). На підставі цих стверджень, Павло закликає віруючих в Солуні пильнувати і бути готовими. Закінчується текст словами: «Утішайте один одного і збудуйте один одного». (5:11). Знову тактовно Павло пише, що ви так і робите.

Після цього слідує уривок, у якому Павло дає різні настанови – шануйте тих, хто старшинують у вас і майте їх у великій любові за їхню працю серед вас. (5: 12-13). Потім Павло просить – напоумляйте непорядних, потішайте малодушних, підтримуйте слабих, а всіх довготерпіть! (5:14). Далі Павло наставляє – «дивіться, щоб ніхто не віддавав кому злом за зло, але завжди дбайте про добро один для одного і для всіх». (5:15). Після цього йде серія різних настанов, переважно в наказному порядку, як в армії –

- Завжди радійте;
- Безперестанку моліться;
- Подяку складайте за все. Потім Павло добавляє, що такою є Божа воля в Ісусі Христі.
- Духа не вгашайте;
- Не гордуйте пророцтвами;
- Усе досліджуйте, тримаючись доброго;
- Стережіться лихого в усякому вигляді.

На цьому закінчується основна частина послання. В заключних віршах Павло виголошує молитву, в якій просить, щоб Бог миру освятив Солунян цілковито, а дух, душа і тіло були збережені непорочними на прихід Христа. (5:23).

Також Павло просить молитися і за них. (5:25). А заключні вірші – це привітання, заклинання (тобто беру з вас клятву, що ви так зробите, як я прошу) і благословення.

Особливості книги:

- Це послання надає певні уроки есхатології – говорить про підхоплення Церкви і про День Господній.
- Всі п'ять розділів послання містять згадки про повернення Христа на землю і про значення цього для віруючих. (1:10; 2:19; 3:13; 4: 13-18; 5: 1-11, 23).
- Це послання проливає світло на життя ревної, але ще досить юної і незрілої Церкви на початку 50-х років.
- У цьому посланні по-особливому показаний характер Павла, який, як нянька (годувальниця) піклується про своїх «дитинчат».
- У цьому посланні Павло однозначно ставить рівність між Отцем і Сином, таким чином стверджуючи про Божественність Христа. (1:1; 3:11).
- Оскільки це послання відноситься до досить ранніх послань Павла, ми бачимо, як швидко добра інформація про церкву поширилася кругом. Їх віра, життя і витривалість в гоніннях стали прикладом для інших.
- Це послання показує особливу тактовність Павла, коли він наставляючи церкву, її хвалить або пише, що «ви так і робите».

Важливі тексти:

- 1: 9-10 – Навернення до Бога від ідолів.
- 2:20 – «Ви наша слава та радість».
- 3: 12-13 – Нехай Бог примножить, зміцнить і збагатить вас.
- 4:3 – Воля Божа – освячення.
- 4:7 – Бог покликав нас до освячення.
- 4:15-18 – Прихід Христа.
- 5:2 – День Господній.
- 5:11 – Утішайте і збудуйте один одного.
- 5: 15-22 – Різні настанови.
- 5: 23-24 – Дух, душа і тіло нехай будуть збережені непорочно.

Христос представлений, як наша надія в майбутньому. Він повернеться і для тих, хто вірить у Нього, – це буде радісний день.

Уроки (висновки) книги:

1. Християни Солуня є для нас прикладом того, як натхненно і трепетно служити Богу у важких умовах.
2. Глибока любов, яку Павло виявляє до цієї церкви, є прикладом для сучасних пасторів.
3. Це послання навчає нас ставити запитання перед якоюсь справою: «Чи це до вподоби Господу?»
4. Однією з найбільших потіх, які ми маємо, як християни, – це усвідомлення, що коли ми помираємо, ми спочиваємо в Бозі.
5. Ми не знаємо точно, коли Господь повернеться, але як діти Божі маємо бути впевнені в цьому.
6. Ми кожен день маємо чекати переможного повернення нашого Господа Ісуса Христа.
7. Ми маємо молитися один за одного, щоб наша любов зміцнялася в Господі.
8. Це послання навчає нас істині про підхоплення Церкви.
9. Послання навчає нас завжди радіти.
10. Ми маємо постійно вести наше молитовне життя.
11. Воля Божа, щоб ми були завжди за все вдячними.
12. Досліджувати можна багато-чого, але триматися доброго.

13. Божа воля (бажання) – це наше освячення.

9. Друге послання Святого Апостола Павла до Солунян.

Друге послання до Солунян було написане через декілька місяців після першого. Незважаючи на те, що послання до Солунян були написані Павлом одними з перших, в Біблії вони розташовані в самому кінці тих послань Павла, які були написані до церков. Таким чином, ми розглядаємо останнє послання Павла, яке написане ним до церкви.

Послання було написане до церкви в Солуні, з Коринту, в кінці 51-го року, – можливо, на початку 52-го року.

З самого послання стає зрозумілим, що Павло отримав хороші новини про ситуацію в церкві – церква духовно зростала і, незважаючи на гоніння, зберігала вірність Христу. Але в церкву проникло нездорове захоплення вченням про останній час, про День Господній, який ніби уже настав. Деякі християни, навіть перестали працювати, чекаючи приходу Христа. Павло пише, що нібито вони отримали листа від апостолів (тобто, від них), де йдеться про це. (2:2). Але він у цьому посланні спростовує нездорові, крайні позиції Солунян у цьому питанні. Він викладає три головні події, які будуть передувати поверненню Господа:

1. Раптовий ріст відступлення від Господа. (2:3).
2. Усунення того, хто стримує (таємниця беззаконня). 2: 6-7.
3. Виявлення беззаконника. 2: 3-4, 8-9.

Ключовими текстами можна виділити – **1: 7-8 і 2:3**.

Головна тема послання – другий прихід Ісуса Христа.

Також Павло попутно піднімає наступні теми:

Потіха засмучених;

Докір лінивим і непорядним.

План книги.

Вступ. Привітання. 1: 1-2.

I. Павло підбадьорює Солунян у їхніх гоніннях. 1: 3-12.

1. Подяка за зростання у вірі і любові. 1: 3-4.
2. Божа справедливість є потіхою переслідуваним. 1: 5-10.
3. Молитва Павла за Солунян. 1: 11-12.

II. День Господній. 2: 1-12.

1. Заперечення того, що День Господній настав. 2: 1-2.
2. Справжні ознаки Дня Господнього. 2: 3-12.

III. Практичні вказівки Павла для Солунян. 2:13 – 3:15.

1. Молитва і заклик стояти твердо в вірі. 2: 13-17.

2. Прохання Павла молитися за нього і його команду. 3: 1-2.

3. Побажання Солунянам бути міцними і збереженими від лукавого. 3: 3-5.

4. Павло наставляє ледачих. 3: 6-13.

5. Церковна дисципліна. 3: 14-15.

Заключні вітання і благословення. 3: 16-18.

Як і в першому посланні, Павло в цьому листі звертається до солунської церкви від імені трьох співслужителів – називаючи себе, Силуана й Тимофія. Також ми тут бачимо його традиційне привітання, як і до більшості церков: «Благодать вам і мир від Бога Отця й Господа Ісуса Христа!» (1:2).

Головна думка 1-го розділу – не падайте духом, коли настають важкі часи. Це був час, коли солуняни переживали гоніння і скорботи. І хоча вони в більшості трималися гідно, але були і такі, які стомилися і були пригніченими. Павло їх підбадьорює. Він дякує Богові за те, що їх віра і любов зростають. (1: 3-4). Він пише, що ми хвалимося вами по інших церквах. Павло пише, що самі їхні страждання та мужність, з якою вони переносять ці страждання, є прикладом для інших.

Продовження цього розділу має унікальний текст, в якому Павло розмірковує про страждання християн через переслідування і справедливу Божу відплату тим, хто їх переслідує. Павло тут не учить про те, що потрібно прощати ворогам, молитися за них. Він пише про те, що Бог є справедливий. Він віддасть тим, хто вас утискає, утиском. (1:6). А з іншого боку, Бог віддасть і тим, хто терпить утиски, полегшенням, відпочинком. (1:7). Одні приймуть кару, а інші нагороду. Такими словами Павло потішає солунських християн.

В останніх віршах 1-го розділу (1: 11-12) Павло виражає молитовне прохання за церкву в Солуні, щоб Бог учинив їх гідними покликання, зміцнив їх і щоб Ім'я Ісуса прославилося в них.

У 2-му розділі Павло переходить до основної теми даного послання – другий прихід Ісуса Христа. Християн у Солуні ця тема по-особливому хвилювала і лякала. (2:2). Вони, переживаючи тяжкі переслідування, боялися, що уже настав День Господній і вони залишилися на скорботу. Тим більше, Павло пише, що такі настрої підігрівалися ззовні. Він, навіть, згадує, що нібито солуняни отримали лист від апостолів про те, явно натякаючи на фальшивку. Тому Павло пояснює, що День Господній ще не прийшов. У вступній частині ми розглядали три ознаки того, після яких настане День Господній. Павло пише, що на той час ще ні одна з них не настала. Відступлення ще не настало. (2:3). Ціна страждань і вірність Солунян є тому підтвердженням. Беззаконник ще себе не виявив. (2: 3-4, 8-9). І також є ще стримуючий фактор, який не дає таємниці беззаконня повністю проявитися. (2: 6-7).

Іншими словами, Павло ніби каже Солунянам, що все під Божим контролем, тому нам потрібно діяти ось так. І остання частина послання – це практичні вказівки, як потрібно жити зараз, а не піддаватися містичним, сумнівним теоріям. Як і в попередньому розділі, Павло закликає Солунян стояти твердо в вірі. (2: 13-17). І не просто Павло їх до цього закликає, але він сам це скріплює молитовно. (2: 16-17).

Також Павло просить Солунян молитися за нього і його команду. (3: 1-2). Павло тим самим натякає Солунянам, що і його життя теж не є легке, а злі і лукаві люди, також дошкуляють і Апостолам. Але далі Павло проголошує вірність Богу. Бог зміцнить і збереже від лукавого. (3:3). Апостол знову хвалить Солунян і виражає впевненість, що Бог їм допоможе зберегти вірність і надію. (3: 4-5).

Останнє, на що Павло звертає увагу в цьому посланні, – це на людей ледачих. Про себе і членів своєї команди Павло пише, що «ми поміж вами не сидні справляли». Саме тому радить Павло: «Ви знаєте, як належить наслідувати нас». (3:7). Цю думку Павло продовжує і у 3:8. Фраза 3:10 стала крилатою, – «як хто працювати не хоче, – нехай той не їсть!» Проблема солунської церкви в цьому аспекті розкрита в 3:11. Павло пише, що це не були всі. «Дехто між вами». Можливо ці люди вважали себе надто духовними, щоб працювати, або можливо вони настільки захопилися і були поглинуті думками про день Господній, що вирішили сидіти і чекати його настання. Як би там не було, Павло радить таким людям працювати, заробляти собі на хліб самостійно. (3:12).

У 3: 14-15 Павло зазначає, що не всі послухають і приймуть його поради, особливо він має на увазі в цьому сенсі. Тому Павло закладає у цьому тексті основи церковної дисципліни у церкві. «Якщо хтось не послухає нашого слова через цього листа, – веде далі Павло, – зауважте того, не майте з ним зносин, щоб він був посоромлений». Але все одно ця людина залишається братом. (3:15).

Отже, аналізуючи дане послання, ми бачимо три групи проблемних людей, про яких Павло згадує:

- 1). Ті, хто переслідують Церкву. 1: 4-10.
- 2). Фальшиві вчителі. 2: 2-3.
- 3). Лінівні люди. 3: 6-15.

Заключне побажання записане у 3:16. Очевидно, що багатьох віруючих в Солуні збив з пантелику згаданий у 2:2 лист, який ніби від Павла та інших братів прийшов до них. Тому Павло завершує уже своє справжнє послання своїм особистим автографом – 3:17.

Лист завершується «благодаттю»!

Особливості книги:

1. У цьому посланні міститься один з найдокладніших уривків в Новому Заповіті щодо особливих ознак приходу беззаконня та обману в кінці перед приходом Христа.
2. Послання описує справедливий Божий суд, який супроводжуватиме другий прихід Христа, використовуючи апокаліптичні терміни, подібні до тих, які вживаються в книзі Об'явлення.
3. У посланні Павло вживає терміни для опису есхатологічного антихриста, яких більше ніде нема в Біблії. (2: 3, 8).

Унікальні тексти послання:

- 1: 6-8 – Справедливість Божа.
- 2:7 – Таємниця беззаконня.
- 2: 16-17 – Сам Господь нехай потішить і зміцнить у всякому доброму ділі.
- 3:1 – Прохання молитви за себе.
- 3:3 – Господь вірний.
- 3:13 – Не втомлюйтеся чинити добро.

Христос представлений, як Той, Хто має прийти другий раз.

Висновки (уроки) книги:

1. Знання того факту, що Христос повернеться і покарає всіх Своїх ворогів, потішає, надихає і зміцнює християн у вірі.
2. Протистояння між Церквою і силами темряви буди тривати до тих пір, поки Ісус не повернеться і встановить Своє правління.
3. Ми повинні старанно виконувати нашу щоденну роботу до тих пір, поки Христос не повернеться.
4. Павло хоче підтримати церкву, яка страждає. Нам теж потрібно підтримувати один одного.
5. Фальшиві вчителі вчили, що Христос уже повернувся. Сьогодні теж багато хто роблять особливий акцент на останній час, нагнітаючи обстановку серед християн і нехристиян. Але Павло вказує на деякі ознаки і просить не перейматися зайвим.

6. Павло просить молитися за нього і за поширення Доброї Новини про Ісуса Христа. Одним із важливих уроків піклування один про одного є молитовна підтримка.
7. Послання навчає про те, що Бог винагородить тих, хто страждає за Христа. Він дасть силу встояти перед лицем переслідувань, а також допоможе залишитися вірними Христу.
8. Християнам не потрібно боятися, коли вони бачать збільшення зла в світі Бог всім управляє і Він є переможець!

10. Перше послання Святого Апостола Павла до Тимофія.

Ми розглянули всі послання, які Павло написав до церков. Зараз перед нами є декілька послань, які Павло написав до окремих людей. Три з них – два послання до Тимофія і одне послання до Тита – це листи, які Павло написав до своїх молодих співробітників, пасторів/єпископів. Вони були написані в останні роки життя і служіння Павла. Їх виокремлюють в групу «**Пасторські послання**».

Найбільшим з цих послань є **Перше послання до Тимофія**.

Павло написав декілька листів спільно з Тимофієм, принаймні, згадує його ім'я, як співавтор. Наприклад, такими посланнями є Друге послання до Коринтян (1:1), послання до Филип'ян (1:1), послання до Колосян (1:1), Перше і Друге послання до Солунян (1:1), а також послання до Филимона (1:1). Але послання, яке ми розглядаємо тут – це послання, написане Павлом до самого Тимофія.

Ми вперше знайомимося з молодим юнаком Тимофієм у Дії 16:1. Він був уродженцем одного з галатійських міст Дервія чи Лістра. Його також знали і в Іконії (Дії 16:2). Ім'я Тимофій – в оригіналі Τιμόθεος означає – «Шануючий Бога». Він народився в сім'ї, де мати була єврейка (Євніка), батько був греком. Його баба Лоїда і мати Євніка можливо покалися під час I місіонерської подорожі Павла (2Тим. 1:5). Тимофій був наставлений у тому ж дусі (2Тим. 3: 14, 15). Павло полюбив Тимофія, як сина, можливо тому, що втратив свого (2Тим. 2:2). Під час II-ї місіонерської подорожі у 51-52 році були написані два листи до Солунян. Тимофій згадується, як один із членів місіонерської команди, а також, як співавтор цих двох листів. Тимофій згадується також в команді Павла у III-й місіонерській подорожі – Дії 20:4. Також протягом цієї подорожі були написані деякі послання і в одному з них Павло згадує Тимофія, як співавтора. (2-ге до Коринтян). З чотирьох Тюремних послань Павла Тимофій, як співавтор згадується в трьох. Отже, ми бачимо Тимофія, як близького співпрацівника Павла протягом багатьох років. Він був людиною благонадійною, але не сильною за характером. Він був людиною боязкою, кому Павло радить бути сміливішим. (1Тим. 4: 12, 14; 2Тим. 1: 6-8). Павло поставив його на чолі церкви в Ефесі. (1Тим. 4:12). Читаючи послання, ми бачимо, що Павло постійно радить Тимофію бути рішучим і спонукує його до дій. (1:3; 4:11; 5:7; 6:2). Подібні настанови зустрічаються і в Другому посланні (3:14; 4: 2, 5). Тимофій мав якусь хворобу шлунку і Павло радить йому підліковуватися. (1Тим. 5:23).

Послання було написане у **62–63 роках**.

Тема – Церква та її працівники.

Мета послання – становлення і порядок Церкви.

Ключові тексти – **3:15; 4:16**.

План книги.

Вступ. Привітання. 1: 1-2.

I. Попередження відносно лжевчень. 1: 3-20.

1. Пересторога проти фальшивих вчителів. 1: 3-11.

а). Характеристика лженауки і протиставлення їй правильної науки. 1: 3-7.

б). Усвідомлення призначення Закону. 1: 8-11.

2. Особисте свідоцтво Павла. 1: 12-17.

3. Важливе доручення Тимофію. 1: 18-20.

II. Наставлення щодо життя Церкви. 2:1 – 3:16.

1. Молитва – її роль в Церкві. 2: 1-8.

2. Благочестива поведінка жінки. 2: 9-15.

а). Внутрішня краса. 2: 9-10.

б). Покора, як відповідність встановленому Богом порядку. 2: 11-15.

3. Керівництво Церкви. 3: 1-13.

а). Єпископ (пресвітер), його риси. 3: 1-7.

б). Диякон, як смиренний слуга Церкви. 3: 8-13.

4. Підсумок: Церква – дім Божий. 3: 14-16.

III. Обов'язки служителя Божого. 4:1 – 6:19.

1. Його реакція на відступництво. 4: 1-11.

а). Факт відступництва. 4: 1-5.

б). Відповідальність служителя – реагувати на цей факт. 4: 6-11.

2. Його особисте життя у зіпсованому суспільстві. 4: 12-16.

3. Його відношення до різних людей в Церкві. 5:1 – 6:19.

а). Різні вікові групи. 5: 1-2.

б). Вдови в церкві. 5: 3-16.

в). Пресвітери (старійшини) Церкви. 5: 17-25.

г). Раби в Церкві. 6: 1-2.

г). Єретики і ті, хто бажають багатіти. 6: 3-10.

д). Вставка: Заклик до Тимофія щодо особистого благочестя. 6: 11-16.

е). Настанови щодо багатих. 6: 17-19.

Заключне застереження і благословення. 6: 20-21.

Перше послання до Тимофія має 6 розділів і 113 віршів.

Павло називає себе, як автора, на початку. Він пише про себе, як про Апостола Ісуса Христа, Котрий є нашою надією. Тимофія Павло називає тут щирим сином за вірою. (1: 1-2).

Починається послання з попередження проти лженауки, яка ширилася серед раннього християнства у другій половині I-го століття. Павло перестерігає Тимофія проти фальшивих вчителів, дає характеристику псевдонауці і протиставляє цьому правильну науку. Тимофій залишився в Ефесі, бо в цьому місті у церкві були проблеми. Павло залишив Тимофія для вирішення цих проблем. «Дехто навчав іншої науки». (1:3). Це були дві групи таких вчителів – гностики та юдаїсти. Їхня тактика була наступною – вони йшли від дверей до дверей, де жили християни. Особливо вони любили ходити до жінок, які були неосвіченими, накручували (нацьковували) їх, а ті, в свою чергу, поширювали це далі – по сусідах, подругах, родичах. Жінок легко було переконати на свій бік, бо ті часто не вміли читати і писати, але розносити інформацію у них виходило дуже добре. Таким чином, еретичні вчення розносилися дуже швидко. В ересі, на яку Павло тут звертає увагу, було дві особливості – вигадки (байки) і родоводи (генеалогії). (1:4).

Особливість міркування стародавніх людей була в тому, що поети і, навіть, історики любили придумувати щось романтичне, а також надумані історії про заснування міст, племен і родин. Вони говорили про богів, які вступали у інтимні зв'язки з людьми і потім народжувалися напівбоги, від яких вели початок шляхетні сім'ї. У стародавніх письменників і поетів було багато таких історій. Грецький фольклор багатий на подібні міти.

Родоводами в основному захоплювалися євреї, хоча і у гностиків існували свої родоводи. Павло тут пише, що міти і родоводи викликали конфлікти і сварки. Таким чином, Павло просить Тимофія не звертати увагу на ці байки і родоводи, бо вони не збудовують, а ведуть до конфліктів. Тому тут звучить слово *παράγγελία* – наказ. Це військовий термін. «Ти, Тимофію, мав наказати декому не навчати іншої науки». І ціль наказу – любов від чистого серця, доброго сумління і нелукавої віри. (1:5). У 1:3 Павло наставляє Тимофія, щоб він дисциплінував Церкву, щоб він проявляв свій авторитет служителя проти тих, хто сіє лжевчення, хто навчає неправдивим доктринам. Але у 1:5 – Павло пише, що виховання має бути з любов'ю. Справжня любов проявляється в «чистоті серця», в «доброму сумлінні», що може означати побожність, благочестя в думках і вчинках, а також «нелукава», тобто, щира, непідробна, справжня віра, яка проявляється у відданості Богу.

У 1: 6-7 Павло продовжує говорити про тих, хто навчали неправильним доктринам. Він пише, що це люди, які бажають бути вчителями, але не розуміються в тому, про що навчають. Характеристика таких вчителів:

1. Мають пристрасть до новизни. Такі люди ганяються за всім новим. Вони ненавидять старе тільки тому, що воно старе, а люблять нове, тільки тому, що воно нове. Завдання ж наше зрозуміти і донести іншим, що істина не змінюється. Для правдивого вчителя важливо донести стару істину сучасною, зрозумілою мовою. Іншими

словами, це – є стара істина у новій, сучасній формі викладу. Але ці фальшиві вчителі відкидали не форму викладу, а саму істину, замінивши її іншою.

2. Все оцінюють розумом, раціоналісти. Вчення Христа потрібно прийняти серцем. Самого розуму недостатньо. Але ці вчителі відкидають серце, дух вчення. Вони базуються виключно на розумі.
3. Люблять сперечатися. Хочуть проникнути в глибину малозначимих, теоретичних речей. Греки любили сперечатися ради самої суперечки. Євреї теж любили подискутувати. Тому важливо, щоб за словами йшли діла, а будь-яка теорія підтверджувалася практикою.
4. Вони горді, високої думки про себе. На всіх дивилися зверху вниз, зневажали скромних і смиренних.
5. Догматики-невігласи. Часто вони і не знають суті питання. В істині – вони дуже поверхневі. Але рахують себе експертами теології. Саме їхня необізнаність веде до перекручення істинної доктрини.

Оскільки ці люди забажали бути вчителями Закону, то Павло далі хоче пояснити дещо, що стосується Закону. Він пише, що сам по собі Закон є добрий, якщо хтось його вживає законно (правильно). (1:8).

Існує чотири головні функції Закону:

1. Зупинити зло.
2. Виявити гріх.
3. Показати Божий стандарт праведності.
4. Вказати на потребу в Христі.

У 1: 9-10 Павло перераховує різні групи порушників Закону, проти яких власне цей Закон і був даний. Фактично мова йде про порушників кожної з 10-ти Заповідей. Павло підводить підсумок – «все, що противне здоровій науці». Мірилом того, що є здоровою наукою і що таким не є – це «славна Євангелія», яку проповідував Павло.

Після цього є особисте свідчення Павла. Починається воно з подяки Господу. Потім Павло пише про п'ять речей, які Бог зробив для нього.

1. Зміцнив (дав силу). (1:12).
2. Визнав і поставив на служіння. (1:12).
3. Виявив до нього милість. (1:13).
4. Сильно проявив через Павла Свою благодать. (1:14).
5. Зробив його прикладом для інших. (1:16).

Пишучи про милість, яку Бог виявив до нього, Павло згадує своє минуле, ким він був до того, як був помилуваний. (1:13).

- Богозневажник. (βλάσφημον). (Той, хто не визнає Христа).

- Гнобитель. (Διόκτην). (Переслідувач Христа – Дії 9:2).
- Нападник. (ὄβριστήν – садист). Це слово в оригіналі означає «витончений садизм».

Павло ніколи не забував того, що він є прощений грішник. Він не забував, що був грішником. Чому?

- а). Пам'ять про свою гріховність – утримувала його від гордості.
- б). Пам'ять про свою гріховність – допомагала підтримувати почуття подяки.
- в). Пам'ять про свою гріховність – постійно спонукала його до більших зусиль і старань (ревності).
- г). Пам'ять про свою гріховність – була постійним схваленням дій інших, співчуттям до інших і намаганням зрозуміти їхні дії.

Текст 1:17 називають доксологією Павла. Доксологія – це вчення про прославлення. Δόξα – слава, честь, велич. Λόγος – слово, вираз, вчення, справа, мова, збірник. В цьому уривку Павло прославляє Бога. Збірка прославлення включає 5 речей:

1. Спочатку Павло називає Бога Царем. Цар – найвища влада в державі. Ісус є Небесний Цар.
2. Він є Вічний (Цар віків).
3. Нетлінний. Для Нього не існує смерті, на відміну від нас, людей.
4. Невидимий. Ми Його можемо бачити духовними очима (Євр. 11:27; Кол. 1:15; Ів. 14:9).
5. Єдиний правдивий Бог. Греки були політеїстами. Гностики також вірили, що Ісус є однією з найнижчих ланок в пантеоні богів. Але Павло наголошує, що є тільки Один Бог.

Павло повертається до основної думки, якою ділиться у 1-му розділі, в 1: 18-20. Він називає людей, з якими є проблеми.

Подібно, як в 1:3 і 1:5, Павло використовує термін «наказ». Наказ – це військовий термін. Ми покликані до духовної війни, тому Апостол вживає військову термінологію. Він нагадує Тимофію, що «ти маєш провадити добру війну». Щоб її провадити, потрібно мати віру і добре сумління. Знову, як і в 1:5, Павло згадує віру і сумління. На жаль, не у всіх це було. Дехто, відкинувши віру і добре сумління, розбилися в вірі. Уривок закінчується суворим осудженням двох членів Церкви. Це були єретики, які принесли великих збитків для Церкви. Павло пише, що «передав їх сатані». Що означає цей вираз? Цілком розумно, що ці слова означають вилучення з церкви, так як Церква була Божим світом, а решта (світ поза церквою) належить сатані. Бути вилученим з Церкви – означає знову потрапити в світ, де панує диявол, князь цього світу. Іншими словами – забирається Божа охорона і людина потрапляє під пряму атаку диявола. Імена цих людей – Гіменей та Олександр. (1:20).

У 2-му і 3-му розділах даного послання Павло дає настанови Тимофію щодо життя Церкви. Він піднімає чотири ключових теми у цій частині послання – молитва, благочестива поведінка жінки, керівництво Церкви і загальна характеристика Церкви, що є підсумком до всього вище сказаного.

2-й розділ починається з теми: «Молитва». Павло починає розділ словами: «Отже, перш над усе я благаю...» Далі Павло перераховує 4 категорії молитви:

- 1) Δέσις – прохання, моління, молитва. В основі такої молитви – почуття.
- 2) Πρочеυχή – молитва, благання. Різниця між цими двома термінами – перший термін акцентує увагу на фізичні, емоційні та інші потреби людини. Другий термін акцентує увагу на духовні потреби.
- 3) ἔντευξις - благання, прохання, заступництво.
- 4) εὐχαριστία – подяка.

Молитва має бути:

- За всіх людей – є три групи людей. (2:1).

- 1) Ті, що мають владу і її не мають.
- 2) Добрі і погані.
- 3) Християни і не християни.

Молитва є всеохоплюючою – немає расових, національних, соціальних меж.

- За царів. Павло має на увазі Нерона і просить Тимофія молитися за нього.
- За тих, хто при владі.

В світі є понад 200 країн. Знання кожної країни і ситуації в ній – дає нам можливість молитися за те.

4 причини, чому ми повинні молитися за тих, хто при владі.

1. Зовнішній спокій – тихе життя.
2. Мир, спокій внутрішній – мирне життя.
3. Побожність.
4. Чистота життя.

Далі Павло пише, що коли ми молимося, то це добре і приємне нашому Богові, Спасителю. (2: 3, 4). Бог хоче, щоб усі люди спаслися і прийшли до пізнання правди. Це Божа воля, Боже бажання. Але, на жаль, не всі люди спасуться і прийдуть до пізнання правди. Бог дав людині можливість зробити право вибору. І не завжди людина робить адекватний вибір.

Один бо є Бог і один Посередник – Людина Христос Ісус. (2:5). Йов жалівся, що нема Посередника, який міг би його захистити. Йов 9:33. У Старому Заповіті було три групи посередників: царі, священники і пророки. Ісус виконав всі три посередництва Собою, Своїм

служінням. Він дав Самого Себе на викуп за всіх. (2:6). Павло був поставлений на служіння Христом, як проповідник, апостол та вчитель.

У 2:8 виражене бажання Павла:

1. Молитовник підіймає чисті руки. Акцент тут - на чистоту. Павло має на увазі руки, які не торкалися нічого забороненого.
2. У серці молитовника не повинно бути місця для гніву. Непрощення, ожорсточення в серці є перешкодою, яка заважає молитві досягнути неба.
3. Молитовник має бути вільним від сумніву. Якщо людина песимістична у своїх прогнозах майбутнього – це означає, що вона не вірить. Така молитва не має крил і падає на землю, не досягнувши мети.

У другій половині 2-го розділу Павло пише про жінок в Церкві. Спочатку він протиставляє властивий жінкам догляд за своєю гарною зовнішністю їх внутрішню красу, яка проявляється в скромності і у добрих вчинках. (2: 9-10). Продовжує Павло наставляти жінок, щоб були покірними своїм чоловікам. Він обґрунтовує свою позицію роздумами про творіння і гріхопадіння. (2: 13-14). Адам був створений раніше, але першою згрішила Єва.

3-й розділ присвячений опису керівників Церкви – єпископів (пресвітерів) і дияконів. У 3: 1-7 приводяться риси характеру кандидата в єпископи (пресвітери). А починається уривок словами про те, що хто хоче звершувати це служіння, той хоче добру справу звершувати. Далі перераховані 7 позитивних рис характеру – те, що повинне бути і 5 негативних рис характеру – те, чого не повинно бути.

Отже, Павло у цьому уривку переважно описує моральні риси служителів. Обов'язки служіння переважно склалися історично:

- Єпископ – проповідь і вчення.
- Диякони – вирішення практичних завдань.

Про дияконів написано у 3: 8-13. Для дияконів, як і для єпископів, – обов'язкове знання Слова Божого.

Отже, підсумок:

1. Лідер має бути стриманим (поміркуваним). Бездоганний ἀνεπίληπτος, – це той, у кого немає за що триматися. Тверезий у своїх міркуваннях, без крайніх поглядів.
2. Чоловік однієї дружини. Більшість коментаторів схильні вбачати в цій настанові – в один час, тобто – проти моральної полігамії.
3. Гостинність (любов до людей).
4. Зрілість і надійність.
5. Відданість Слову Божому (любить навчатися і може сам навчати).
6. Не конфліктний.
7. Не грошолобний.

8. Добре управляють своїми дітьми, виховали їх слухняними.
9. Не новонавернений. Небезпека гордості, якщо стрімкий ріст в кар'єрі служіння.
10. Добра репутація у суспільстві.
11. Павло також звертає увагу на жінок служителів. Вони мають відповідати рівню служіння своїх чоловіків.

Заключні три вірші 3-го розділу – це підсумок. Павло хоче прийти і відвідати Тимофія. Але про всяк випадок він пише: «Якщо я спізнюся, то щоб ти знав...» (3:15). Цей текст є ключовий у даному посланні. У ньому розкривається причина турботи Павла, чому він звернувся до Тимофія. Церкві загрозувала серйозна небезпека. Павло має намір прийти до Тимофія, щоб йому допомогти, але перед тим він хоче дати Тимофію певні інструкції, щоб той знав, як поводитися у Церкві, котра є стовпом і підвалиною правди.

- 1) Церква – Дім Божий.
- 2) ἐκκλησία – спільнота, група людей, вибраних, покликаних.
- 3) Стовп правди.
- 4) Підвалина (фундамент).

3:16 – таємниця благочестя, яка є протилежна таємниці беззаконня. (2Сол. 2:7). Уривок, взятий із одного церковного гімну епохи раннього християнства.

1). Християнство – це таємниця, котру не можна досягнути людським розумом або завдяки природним здібностям, тому що вона вище людського розуму, хоч і не протирічить йому. Ця таємниця не є філософською чи науковою, але таємниця благочестя.

2). В чому суть цієї таємниці?

Цією таємницею є Особа Христа.

- а) Він є Бог, що з'явився в тілі (Ів. 1:14).
- б) Він оправдав Себе в Дусі.

Його зневажили, як грішника, стратили, як злочинця, але Він воскрес силою Духа Святого і, таким чином, був оправданий від всіх цих наклепницьких звинувачень.

- в) Він показав Себе Ангелам. Євр. 1:6.

Ангели брали безпосередню участь у всіх земних справах Христа – втілення, спокуса в пустині, боротьба в Гетсиманії, смерть, воскресіння і вознесіння.

- г) Він був проповідуваний серед народів.

Про Нього проповідували серед поган.

- г) Він був прийнятий вірою у світі.

Проповідь Євангелії не була даремною – вона мала гарний відгук серед народів.

- д) Вознесіння у славі.

Завершення Його перемоги (хоча вознісся Він раніше, ніж пункти г і г).

У другій половині послання Павло пише про обов'язки служителя Божого. 4:1 – 6:19. Оскільки ефеській церкві загрожує ересь, зрозуміло, що Павло саме на це звертає увагу найперше. У першій половині 4-го розділу описана реакція служителя на відступництво. «Дух ясно говорить, що від віри відступляться дехто в останні часи». (4:1). В 4: 2-3 Павло дає характеристику цим відступникам. В лицемірстві вони говорять неправду, спалили своє сумління. Це їхня особиста характеристика. Суть їх вчення – забороняють одружуватися і заставляють людей стримуватися від їжі. Це вчення виглядає строго аскетичним. Багато коментаторів вбачають у цьому вченні зародки гностицизму, який зароджується в другій половині I-го століття. Служитель має реагувати на такі різні науки, які руйнують живу віру. Павло пояснює, що все, що Бог створив на поживу, – воно добре. Потрібно його приймати з подякою, бо все освячується Словом Божим і молитвою. Але відповідальність служителя – годувати Церкву словами віри та доброї науки. (4:6). Для цього служитель (Тимофій у даному випадку) сам має цуратися різних нечистих та бабських байок, а вправлятися в благочесті. (4:7). Тимофій має цьому навчати церкву, а також про переваги благочестя над усім іншим. (4:11).

Друга половина 4-го розділу присвячена особистому життю служителя в зіпсованому світі. (4: 12-16). Тимофію було приблизно біля 35-и років. Але планка єпископства була відсунута далі у віковому цензі. Люди, що були старшими, могли із зневагою і погордою дивитися на Тимофія. Νεότης, слово, яке перекладене як «молодий», означає – готовий (здатний) до військової служби. Тимофій не повинен комплексувати через свій вік. З іншого боку, Павло радить бути зразком в особистому житті. 4:12.

Шість сфер, в яких єпископу (пастору) потрібно бути зразком:

- у слові;
- у житті (поведінка);
- у любові;
- у дусі (ентузіазм);
- у вірі;
- у чистоті.

Наші стандарти мають бути набагато вищими, як у світі.

1. Посвята себе служінню.

Три заняття, яким має себе посвятити Тимофій до приходу Павла:

- а) Публічне (привселюдне) читання Святого Письма.
- б) Проповідь.
- в) Вчення.

2. Використання дарів. 4: 14-16.

Тим, кого Бог кличе до служіння, Він дає необхідну силу для цього. Павло пише про дар, який Тимофій отримав, коли його рукопоклали. Рукопокладення символізує передачу влади. Це означає, що люди прийняли духовну владу, духовні повноваження для того, щоб звершувати відповідне служіння.

3. Бути старанним.

а) Повністю посвятити себе праці і перебувати в ній.

б) Стежити за собою.

в) Бути наполегливим.

Отже, уривок закінчується закликом: «Уважай на самого себе та на науку, тримайся цього. Бо чинячи так, ти спасеш і самого себе, і тих, хто тебе слухає!» Учень Христа має постійно пильнувати, а християнське вчення безпосередньо пов'язане з побожним життям. Без побожності доктринальні істини втрачають своє значення. З іншого боку, сама побожність неможлива без євангельського вчення.

Заключні два розділи даного послання (5–6) – це відношення служителя до різних людей в церкві. Павло починає своє повчання із відношення Тимофія до різних вікових груп. (5: 1-2). Старших чоловіків потрібно не докоряти, а вмовляти, як батьків. До молодших чоловіків відноситися потрібно, як до братів. Відношення до старших жінок, – як до матерів, а до молодших жінок, – як до сестер. Тут Павло підкреслює, що саме до молодших жінок Тимофій має відноситися з усякою чистотою, що дуже важливо для збереження духовної репутації служителя.

Друга група людей, щодо яких наставляє Павло Тимофія – це вдовиці. Цій категорії Павло присвятив більше половини 5-го розділу. Вдовиці в часи Апостолів були однією із найбільш вразливих верств населення. Вони були незахищені в усіх аспектах – бідували матеріально, не мали чоловічої підтримки, самі виховували дітей. Павло пише: «Шануй вдів». (5:3). Головне значення цього уривку в тому, що рання церква хотіла взяти вдовиць на церковну матеріальну підтримку. Павло радить Тимофію, що потрібно взяти на підтримку тільки правдивих вдовиць, тобто таких, які дійсно потребують того. Таким чином, в цьому уривку Павло пише про чотири категорії вдів –

- Молоді вдовиці, які хочуть виходити заміж. Павло пише, що нехай такі виходять заміж, родять дітей і живуть повноцінним життям. (5:14).

- Вдовиці, які користуючись свободою, віддавалися чуттєвим насолодам. Про таких Павло пише, що «вона живою померла» (5:6). Можливо, така була одна в церкві, але її не потрібно включати в цей список.

- Вдовиці, у яких були діти та внуки. (5: 4, 8).

- Самотня вдова. Її характеристика: не молодша, ніж 60-літня; була дружиною одному чоловікові (порядна); засвідчена в добрих ділах; була гостинною до подорожніх; допомагала обездоленим. (5: 9-10).

Отже, Павло радить Тимофію, що до списку церковної підтримки включати тільки останню групу вдовиць, – тих, які самотні, не мають підтримки з інших джерел, а також мають в церкві хорошу репутацію.

Наступна група в церкві – це пресвітери. (5: 17-25). Павло починає уривок з того, що пресвітери, які добре пильнують діло, будуть наділені подвійною честю. (5:17).

Це може означати:

1. Віддавати повагу, як старшому в церкві, і як брату в Христі.
2. Вдови мають отримувати честь, а старші (пресвітери) – мають подвійну честь.
3. Честь – як повага, а також матеріальна (фінансова) честь.

Висновки:

1. Потрібно винагороджувати працю служителів.
2. Варто надавати для них свободу у виконанні духовної праці.
3. Потрібно захищати їх звання.

Найчастіше пресвітери є об'єктом критики і осуду. Вони знаходяться під прицільною увагою оточуючих. Павло пише, що коли є скарга на них,

а) Вона має бути конкретною;

б) Також має бути підтвердженою двома чи трьома свідками.

Свідки мали бути християнами.

4. При необхідності потрібно докоряти їх.

На цих людей покладена величезна відповідальність. Церква довіряє їм. Тому гріхи пресвітерів приносять велику шкоду всім. Він не тільки сам згрішив, але у його гріх втягуються багато людей, тому Павло радить докоряти привселюдно, якщо гріх доказаний (5:20). Мета докору є не в тому, щоб публічно принизити того, хто вчинив проступок, але щоб показати всім, особливо іншим служителям, що лідер несе величезну відповідальність за недостойну поведінку і дискредитацію свого звання.

5. Павло радить не поспішати з рукопокладенням. (5:22). Цей текст можна розуміти:

1. Рукопокладення служителя на церковний сан.
2. У церкві був звичай – класти руки на грішника, що каявся. Павло міг і в цьому перестерігати.

6. Потрібно нагадувати їм про необхідність берегти здоров'я. (5:23). Цей текст є одним із важливих доказів справжності даного листа. Фрагмент є дуже приватним.

З іншого боку, ця порада Павла протирічила гностичним концепціям щодо ставлення до власного здоров'я. Гностики недбало відносилися до власного здоров'я. Павло ж радить піклуватися про нього. Але це не означає, що комусь дається надмірне право захоплюватися питтям вина. Павло просто допускає можливість пити вино, коли це потрібно з медичної точки зору.

У 5: 24-25 Павло пише, що неможливо повністю приховати гріх, як і добрі вчинки так само.

У 6-му розділі Павло пише про рабів, які були в церкві. Він просить Тимофія звернути увагу на дві категорії рабів:

1. Християни-раби, у яких пани були невіруючими. (Кол. 4:1).

2. Християни-раби, у яких були віруючі пани. (6:2).

а). Віруючі раби не повинні шукати вигоду у своїх віруючих власників.

б). Віруючі раби повинні любити своїх віруючих господарів.

в). І раби, і їхні пани будуть мати перевагу від того, що раби будуть в послуху, а пани будуть людяні.

Декілька практичних думок відносно даної теми:

1. Церква не виступала за скасування інституту рабства. Це було розумним з її боку.

В суспільстві тліла класова неприязнь і Церква не підливала оливу в огонь, бо це її скомпрометувало б на самому початку її існування. Але християнство настільки пронизало суспільство протягом декількох століть, що рабство було скасоване самим суспільством безболісно.

2. Духовна рівність не стирає громадянських відмінностей. Існувала спокуса у рабів, у котрих господарі були християни, що до них можливе поблажливе ставлення. Але якщо і господар, і працівник – обоє християни, – це не звільняє робітника від обов'язку сумлінно виконувати свою працю і заробляти собі на хліб. Християнин, як і будь-хто інший, має дотримуватися дисципліни.

3. Християнин-раб має виконувати роботу краще, ніж інші працівники, показуючи їм приклад.

Ще дві групи людей, на яких, наприкінці цього послання, Апостол звертає увагу Тимофія – це церковні єретики (крайні люди) і користюбці. (6: 3-5; 6: 6-10).

Знову Павло повертається до людей, у яких були крайнощі – єретиків, але правдоподібно виглядає так, що тут він говорить не про зовнішніх єретиків (гностиків), а про внутрішні крайнощі (можливо, які виникали під впливом зовнішніх).

а) Вони не погоджуються з вченням Ісуса Христа, тобто, мають богословські проблеми. (6:3).

б) Вони горді і самовпевнені. (6:4).

в) Їхній розум пошкоджений сатаною (зіпсутий). (6:5).

г). Вони роблять служіння Богу джерелом наживи. (6:5).

Щодо другої категорії людей, які об'єднані з першою любов'ю до грошей, Павло пише наступне:

1. Самі по собі гроші не приносять задоволення.
2. Добробут не триває довго (не завжди так буде).
3. Наші найголовніші потреби Бог вирішує.
4. Бажання до грошей – веде до гріха.

Варто звернути увагу: коренем усього лихого не є гроші. Не є вони і гріхом. Грошолобство – є небезпечним. Саме воно є коренем усього лихого. (6:10).

1. Любов до грошей пробуджує голод, який ніколи не можна задовольнити.
2. Багатство – ілюзорне, воно має крила. Любов до нього створює фікцію – погоня за міражем, ілюзією, чого ніколи не можна наздогнати.
3. Любов до грошей робить людину самолюбною, скупю, егоїстичною.
4. Хоча грошолобство часто ґрунтується на бажанні мати фінансову безпеку, але виливається воно в почуття неспокою і тривоги. Чим більше людина має, тим більше ризикує втратити. А це, в свою чергу, викликає почуття страху, яке починає все більше переслідувати свою жертву.
5. Грошолобство може, навіть, штовхнути людину на шлях злочину.

Саме по цій причині Павло робить зупинку і звертається до самого Тимофія (6: 11-17). Він закликає його, як Божу людину – втікати від грошолобства. Натомість, Павло радить Тимофію бігти за:

- правдою (праведністю);
- благочестям;
- вірою;
- любов'ю;
- терпеливістю;
- лагідністю (сила самоконтролю).

Павло радить Тимофію:

1. Змагайся (ἀγωνίζου) добрим змагом (подвигом) (ἀγωνα) віри.
2. Дотримуй заповіді і пізнавай велич Бога.

Закінчує цю частину Павло словами прославлення Господа Ісуса Христа, як і в 1:17, – Він Цар над царями і Пан над панами. Він Єдиний, Хто має безсмертя і живе в неприступному світлі, якого не бачив ніхто з людей, ані бачити не може. Честь Йому і вічна влада! (6: 15-16).

Остання група людей в Церкві, на яку Павло звертає увагу – це багаті люди. (6: 17-19).

Звернення до багатих:

- а) Будьте смиренними (не величайтеся, не несіться високо, не будьте горді).
- б) Довіряйте Богові, а не покладайте надію на своє багатство. Воно – непевне.
- в) Насолоджуйтеся тим, що Бог вам дав.
- г) Використовуйте те, що Бог вам дав.

У 6: 20-21 міститься заключна пересторога Тимофію і благословення – благодать.

Особливості книги:

1. Послання, адресоване духовному сину Павла Тимофію, є дуже особисте та емоційне.
2. У цьому посланні по-особливому наголошується на відповідальності пастора щодо дотримання чистоти євангельського вчення.
3. Послання по-особливому підкреслює надзвичайну цінність Євангелії, небезпеку спотворень Євангелії, святе покликання Церкви, а також показує характеристики, які Бог очікує від керівників Його Церкви.
4. Це послання є унікальним в тому сенсі, що у ньому показано, як пастор має поводитися з жінками й чоловіками в Церкві, з людьми різного віку й соціального становища.

Важливі тексти послання:

- 1: 15-16 – Христос прийшов спасти грішників, з яких перший, – то я.
- 1:17 – Доксологія.
- 2: 5-6 – Один Посередник.
- 2:8 – Мужі молитви мають піднімати чисті руки.
- 3:15 – Церква – це стовп і підвалина правди.
- 3:16 – Таємниця благочестя.
- 4:12 – Нехай молодим твоїм віком ніхто не гордує.
- 4:16 – Уважай на себе та на науку.
- 6: 6-8 – Великий зиск – благочестя із задоволенням.
- 6: 10-11 – Корінь усього лихого.

Христос представлений, як Єдиний Посередник між Богом і людьми.

Висновки (уроки) книги:

1. Як і в часи Павла й Тимофія, так і в наш час існує небезпека лжевчень. Церкві потрібно з цим боротися.

2. В Церкві має бути порядок. Послання розставляє все по поличках – якими мають бути служителі і різні групи людей в Церкві.
3. Обрання служителів для Церкви – серйозна справа. Єпископи і диякони повинні відноситися до свого служіння, як до великої честі і бути в цьому відповідальними.
4. Користолюбство і грошлюбство є великою небезпекою для Церкви. Послання попереджує проти цього.
5. Молитва є важливою складовою нашого християнського життя. Павло закликає християн бути молитовними заступниками перед Богом за всіх людей, в тому числі і за владу.
6. Не можна зневажати молодих служителів. Але молодим треба бути взірцем для Церкви, щоб мати авторитет служителя.
7. Послання навчає, що не можна зловживати Церквою в плані соціальної допомоги. Її повинні отримувати тільки ті, хто реально потребує цього.
8. Служитель має піклуватися про своє здоров'я.
9. Християнин працівник повинен з повагою відноситися до працедавця, особливо, якщо він теж християнин.
10. Християнам потрібно піклуватися за своїх рідних, особливо, старших і немічних.

11. Друге послання Святого Апостола Павла до Тимофія.

Друге послання Павла до Тимофія хронологічно є його останнім листом, який став частиною канонічного Писання. Можливо, це взагалі останній лист Павла. Це послання – це його передсмертне прощання. Тимофій був особливою людиною для Павла. Він називає його своїм духовним сином. В цьому листі він звертається до нього, як до улюбленого сина.

Дослідники Святого Письма звертають увагу на декілька можливих причин написання даного послання.

1. Павло був самотнім. (4:10). Всі, крім Луки, його залишили. Павло дуже хотів, щоб Тимофій прийшов до нього.
2. Павла дуже турбує доля Церкви через гоніння, які розпочав імператор Нерон. Він ділиться з Тимофієм наступними думками:
 - Стережи те, що тобі доручено, тобто, віру євангельську. (1:14).
 - Перебувай у тому, в чому навчений. (3:14).
 - Проповідуй Слово постійно, в будь-яких обставинах. (4:2).
 - Страждай з Євангелією, терпи лихо, як воїн Христа. (1:8; 2:3).
3. В особі Тимофія Павло передає послання потіхи, підбадьорення і попередження всій ефеській церкві.

Найбільш вірогідно, що це послання було написане у римській тюрмі – в **66–67** роках. Незабаром після цього великий Апостол був обезголовлений.

Мета (ціль) – заохотити Тимофія бути вірним у служінні, до якого він був покликаний, перед лицем труднощів, гонінь, що насувалися на церкву.

Ключовий вірш – **2 Тим. 2:15**.

Головна тема – прощальна настанова християнському служителю через причину небезпеки, яка насувається на Церкву в результаті переслідувань. В силу певних обставин це послання є більш особистим, ніж Перше послання до Тимофія. Тему можна сформулювати так: «Прощай, сину мій!»

Це послання покликане зміцнити в вірі і рішучості Тимофія для виконання великої праці, яка для Павла уже завершується. Павло передає відповідальність за поширення Євангелії і утвердження її там, де вона поширена, – для молодого, гідного цієї справи, служителя. Тимофію необхідно берегти вірність у важкі часи, які надходять.

Є декілька прекрасних образів служителя в цьому посланні, але, мабуть, найбільш яскравими є образи:

- Солдат (військовий);
- Спортсмен;

- Землероб (хлібороб).

Тимофій має бути сміливим, берегти вірність, продовжувати проповідувати і навчати, а також боротися проти лжевчень, які є внутрішньою небезпекою для Церкви.

План послання.

Привітання і подяка. 1: 1-5.

I. Заклик до мужності, вірності і стійкості. 1:6 – 2:13.

1. Розігривай дар благовісника. 1: 6-10.
2. Наслідуй мій приклад. 1: 11-14.
3. Наслідуй приклад Онисифора. 1: 15-18.
4. Зміцняйся в благодаті Христа. 2: 1-13.

А. Передавай вчення вірним людям. 2: 1-2.

Б. Будь витривалим і вірним. 2: 3-7.

- Як добрий воїн. 2: 3-4.

- Як дисциплінований атлет. 2:5.

- Як хлібороб, який важко працює. 2: 6-7.

В. Пам'ятай на Кому зосереджена твоя віра. 2: 8-13.

II. Проявляй вірність, борючись із лжевченням. 2:14 – 4:8.

1. Уникай нерозумних (порожніх) змагань. 2: 14-18.
2. Непохитна основа. 2: 19-21.
3. Будь вірний у житті. 2: 22-26.
4. Характеристика останніх днів. 3: 1-9.
5. Будь вірний вченню Слова Божого. 3: 10-17.
6. Залишайся вірним служителем. 4: 1-5.
7. Павло пише про свою вірність. 4: 6-8.

III. Заключні поради, прохання і привітання. 4: 9-22.

1. Прохання до Тимофія незабаром прибути. 4: 9-13.

2. Повідомлення про суд над Павлом. 4: 14-18.

3. Привітання, останнє прохання і благословення. 4: 19-22.

Послання розпочинається, як всі інші послання Павла, з імені автора. Вступ схожий до вступу у 1-му посланні до Тимофія, але має деякі відмінності. У цьому посланні Павло пише, що апостолом він є з волі Божої, за обітницею життя, яка в Христі Ісусі. Тимофія в цьому посланні Павло називає своїм улюбленим сином. Далі, як і в 1-му посланні, – слова привітання – благодать, милість і мир. До характерного Павлу привітання: «Благодать вам і

мир», яке він використовує у всіх своїх посланнях, у Пасторських посланнях Павло додає слово «милість».

Павло пише до Тимофія про те, що з вдячністю пам'ятає про нього у своїх молитвах, а також згадує про його початки слідування за Христом, а також про віру його баби і матері.

В I-й основній частині послання Павло закликає Тимофія до мужності, вірності і стійкості перед лицем нової реальності, в якій тепер прийдеться жити Тимофію і всім християнам.

Отже, Павло пише про віру, яка була в бабі і в матері Тимофія, а також зазначає, що я впевнений, що вона є в тобі. Тому, далі пише Павло, розігривай Божий дар, який в тобі через моє рукопокладення. І це дар благовісника. Тому Павло заохочує Тимофія не боятися перед лицем нових викликів, але сміливо продовжувати звіщати про Ісуса Христа. «Бо не дав нам Бог духа страху, але сили, любові і здорового розуму». (1:7). Тому, продовжує Павло, не соромся ні свідoctва Господнього, ні мене, Його в'язня, але нехай сила Божа зробить тебе здатним страждати за Господа, якщо це потрібно. Ключовим тут є повеління – не соромся. Саме так Павло підбадьорює молодого Тимофія. І далі він закликає Тимофія наслідувати його, Павла. Про себе Павло тут пише, що він був поставлений Господом на наступні служіння –

- Проповідник;
- Апостол;
- Вчитель.

Саме здатність і привілея виконувати працю, на яку ти поставлений, також приводить до відповідальності платити ціну. Про це Павло пише в 1:12.

В 1-му розділі Павло згадує ще одного служителя, приклад якого наслідувати Тимофію, він заохочує. Це Онисифор та його дім. (Можливо, сім'я або домашня церква, яка збиралася в домі цього співпрацівника Павла). Павло з такою теплотою згадує цього служителя, який ризикуючи життям шукав Павла і знайшов. Павло згадує, як Онисифор служив Павлу ще раніше в Ефесі.

Разом з тим Павло ділиться з Тимофієм деякими своїми розчаруваннями. Були люди, які залишили Павла, можливо, відійшовши від Господа перед лицем переслідувань християн. Серед них, пише Павло, Фігел і Гермоген.

У наступному, 2-му розділі, Павло закликає Тимофія зміцнитися в благодаті, яка в Христі Ісусі. (2:1). Благодать Христа є джерелом нашої духовної сили. І про це потрібно говорити вірним людям. У 2:2 Павло малює модель передачі євангельського вчення. Спочатку Павло навчає Тимофія. Тимофій покликаний навчати інших, вірних людей, які в свою чергу будуть передавати це іншим. Таким чином, забезпечується тяглість передачі євангельського вчення.

Павло заохочує Тимофія бути витривалим і вірним. Це своє підбадьорення Павло ілюструє трьома образами, взятими з життя –

- Добрий воїн. (2: 3-4). Спрямованість і відданість римського воїна, строга (сувора) дисципліна і безумовна покора своєму командирю – все це робить образ воїна хорошим прикладом для слуги Євангелії.

- Дисциплінований атлет. Спортсмен (атлет) повинен підкорятися встановленим для нього правилам, або його дискваліфікують.

- Хлібороб. Важка праця хлібороба відома всім. Працелюбний хлібороб зуміє зібрати необхідний урожай.

Спільним для всіх проілюстрованих прикладів є:

1. Дисципліна.
2. Важка праця.
3. Вірність своїй справі.

Далі Павло закликає Тимофія іти дорогою перемоги: 2: 8-13. Тут він у приклад ставить Ісуса Христа і себе. Дві істини про Христа, які Павло показує в цьому уривку:

- Реальність Його втілення;
- Факт Його воскресіння.

Христос прийняв нашу людську природу з усіма її слабкостями, крім гріха, а Його воскресіння вказує на Його Божественну перемогу. Втілення і воскресіння Ісуса Христа вказують на велич і всемогутність Бога і це надихає християн. (2:8). Павло також посилається і на свій досвід. Він – у тюрмі, але не Слово Боже. Боже Слово – не ув'язнити. (2: 9-10). Закінчується цей уривок частиною якогось раннього християнського гімну – тут відчувається урочиста мить. Можливо, це фрагмент із пісні, якою супроводжували водне хрещення. Павло приводить чотири двовірші:

- Коли разом із Ним ми померли, то й житимемо разом із Ним!

Ця думка проходить червоною ниткою через всю процедуру водного хрещення. Про це детальніше написано у Рим. 6: 2-23. Тут мова не йде про мученицьку смерть за Христа, (хоча таке тлумачення не виключається), але духовне ототожнення віруючого з Ним у Його смерті і у житті в Ньому.

- Коли терпимо, то будемо разом також царювати!

Тут також йдеться про ототожнення віруючого з Христом. Якщо в попередньому рядку смерті протиставлялося життя, то тут мова йде про страждання і прославлення. (Рим. 8:17). Настане день, коли Христос зацарює. (1Кор. 15:25). Ті, хто страждали разом із Ним, будуть царювати із Ним також.

- Коли відцураємось, то й Він відцурається нас!

Тут мова йде про відступництво і кару Господню на тих, хто визнавали Христа лише тимчасово.

- Коли ми невірні, застається Він вірним, бо не може зректися Самого Себе!
Мова тут йде про хитких віруючих. Але при цьому Павло підкреслює Божу вірність. Вірність Христа не залежить від нашої вірності Йому.

Друга частина даного послання – це заклик проявляти вірність, борючись із лжевченнями. Павло її починає із застереження Тимофію, щоб він уникав нерозумних, порожніх змагань. Павло закликає Тимофія стати гідним, працівником бездоганим перед Богом. Апостол закликає Тимофія уникати порожніх, марних розмов, різних базікань (2:16). Перед тим Павло виступає проти суперечок (2:14). Ті, хто люблять сперечатися – говорять про нікчемні, мало вартісні речі. Суперечки не приносять ніякої користі, а тільки руйнують. Павло протиставляє цьому:

- Вірно навчай слово істини (науку правди). 2:15.

Цей текст є ключовим у даному посланні. Служителі повинні турбуватися про те, щоб поставити себе перед Богом гідними, доказати, що вони достойні Його схвалення. Для цього варто прикладати всі старання. У нас є праця, яку ми повинні звершувати по максимуму. Це не наша праця – вона є Божа. Ті, хто звершують її недбало, невірні або ліниві – будуть посоромлені.

- 1) Слово, котре проповідується є Словом істини, тому що його Автором є Бог істини.
- 2) Від служителя вимагається багато мудрості, старанності і турботи. Тимофій повинен був старатися, щоб добре виконувати свою працю.
- 3) Павло звертає увагу на деяких фальшивих вчителів, порівнюючи їхні слова з раком. 2:16-18. В оригіналі стоїть слово – Γάγγραινα (гангрена, зараження).

Якщо її вчасно не зупинити, хвороба пошириться по цілому організму, проникне у всі частини тіла людини і зруйнує його. Єретики і їхні ересі повинні зустрічати рішучий опір і так, як хворі частини тіла мають вирізатися без найменшого жалю і якомога швидше, щоб не заразити все тіло і щоб воно не загинуло, так і тут. Єретиків потрібно нещадно видаляти, щоб не заразили всю Церкву.

2:18 закінчується тим, що людська віра може бути зруйнована фальшивими вчителями, але відпадиння деяких людей не повинне захитати віру Тимофія, тому що Міцна Божа Основа, тобто церква, – стоїть і має печатку, що складається з двох написів:

1. Господь знає тих, хто Його. Тут може бути натяк на бунт Корея, коли Бог відокремив Своє від чужого (4 М. 16 розділ; Юд. 1:11).
2. Нехай від неправди відступиться всякий, хто Господне Ім'я називає. (Продовжується думка про бунт Корея, Датана і Авірона).

Далі йде аналогія, метафора, порівняння з посудом.

1. Золотий.
2. Срібний.
3. Дерев'яний.
4. Глиняний.

Під «великим домом» Павло має на увазі Церкву. Є посуд для почесного використання, тобто, для особливих випадків. Також є посуд для низького (службового) призначення. Цей посуд дешевший і використовується у щоденній практиці.

Павло був вибраною посудиною для Бога. (Дії 9:15). Пізніше він цю метафору застосує щодо себе і своїх співпрацівників у 2Кор. 4:7.

Не має значення, як посуд виглядає зовні. Важливим є його внутрішнє наповнення. Згідно контексту даного уривку, посуд на честь і нечесть – це вчителі (працівники) Слова істини та фальшиві вчителі. 2:21 – заклик очистити себе від всякої нечисті, щоб бути посудинами на честь, освяченими і потрібними Володареві, приготовленими на всяке добре діло.

У заключних віршах 2-го розділу Павло закликає Тимофія бути вірним у житті. (2: 22-26). У 2:22 апостол застерігає свого молодого співпрацівника, нагадуючи йому про молодечі пожадливі. Як старшому роками, Павлу властиво звертатися до більш молодого служителя із подібною пересторогою. Тимофію було 35-40 років на той час – це був вік відносно молодій людині. Для молодих людей є властивим (характерним), крім фізіологічних пристрастей, особливо для неодружених, «страждати» психологічними особливостями молодості:

- нетерплячість;
- нетерпимість;
- любов до суперечок;
- намагання самостверджуватися;
- пристрастність до певних речей;
- любов до всього нового.

Павло наставляє Тимофія замість цього триматися:

- правди;
- віри;
- любові;
- миру з тими, хто служить Господу.

У 2: 24-26 – нова аналогія – раб Господній. Він не повинен бути конфліктним (сварливим), але раб Господній:

- привітний;

- навчальний;
- терплячий (до лиха). (2:24).

Фальшиві вчення ведуть до поділень, але рабу Господньому не варто ні з ким сваритися, але бути привітним до всіх, здатним навчати тих, хто хоче навчатися, бути поблажливим і терпеливим, враховуючи різні погляди. Навіть своїх супротивників він має навчати з лагідністю, сподіваючись, що Бог дасть їм покаяння, яке приведе їх до пізнання правди. Тому, коли хтось схиляється до неправдивого вчення, таких потрібно наставляти в душі любові, щоб допомогти їм визволитися із сітки диявола, в яку він їх спіймав.

Отже, – у 2-му розділі Павло приводить шість ілюстрацій:

- 1) Воїн. 2: 3-4.
- 2) Атлет (спортсмен). 2:5.
- 3) Хлібороб (селянин). 2: 6-7.
- 4) Працівник. 2:15.
- 5) Посуд. 2: 20-21.
- 6) Раб. 2: 24-26.

3-й розділ в даному посланні починається із заяви про те, що «останніми днями настануть важкі часи». (3:1). Далі Павло пояснює чому настануть важкі часи. Причина – в людях. В тексті 3: 2-5 Павло перераховує характеристики людей останнього часу. Загальна характеристика цих людей – жорстокість їх серця.

а). Їхня любов має неправильну орієнтацію – замість Бога і ближнього – на самих себе.

б). Природа (сутність, внутрішня людина) цих людей зіпсува. Мр.7: 20-23.

Не варто вважати, що ці всі ницості людей є абсолютною заслугою диявола – розбещене серце людини породжує ці всі гріхи.

в). Ці люди є дуже недисциплінованими.

Можливо так сталося тому, що у їхніх сім'ях не було любові і дисципліни. Дисципліна – це прояв любові. Не контрольованість дітей – результат ліні, безпечності і байдужості батьків.

г). Ці люди є у церкві. (3:5 – дає всі підстави так вважати).

Вони – релігійні зовні, але не мають внутрішнього духовного життя.

г). Вони вміють переконувати. Мають силу впливу. Тимофію заборонено з ними спілкуватися.

Павло мав всі підстави давати цю вимогу Тимофію. (3:5б). Він знав, що за своєю природою люди схильні уподібнюватися до тих, із ким вони спілкуються. «Погані товариства псують добрі звичаї». 1 Кор.15:33.

Далі, 3: 6-9, Павло показує, як діють ці нечестивці. Він показує їхні вчинки:

1. Вони шукають послідовників.
2. Зводять (облещують) слабких.
3. Протівляться істині.

У другій половині 3-го розділу Павло звертається до самого Тимофія із проханням, незважаючи ні на що, залишатися вірним вченню Слова Божого. Підготовлюючи Тимофія до важких «останніх часів», Павло закликає Тимофія до сміливості і знаходить аргументи для цього:

1. Особистий приклад. 3: 10-14.

На своєму особистому прикладі Павло переконує Тимофія перебувати у тому, в чому він є навчений. Павло згадує міста, звідки родом Тимофій, де Павло проводив своє перше місіонерське служіння і де вони вперше познайомилися – Антіохія, Лістра, Іконія. Важливий урок для сучасних християн – подавати добрий приклад іншим і наслідувати приклад сучасних нам героїв віри. Коли ми хочемо подавати приклад віри іншим – варто при цьому пам'ятати, що це може нам дорого коштувати, як і Павлу.

2. Натхненне Богом Слово Боже (3: 15-17). Це є один із найважливіших текстів Біблії.

- а). Бог є Автором Святого Письма.

Θεόπνευστος – це слово означає – Бог надихнув. Писання – це Божий витвір. Воно є непогрішиме. Все – означає, що кожне слово оригіналу і вся Біблія (Старий і Новий Заповіт) є натхнені Богом.

- б). Призначення Писання – спасіння людини. (3:15).

- Воно приводить нас до Господа – Ісуса.

- Сприяє нашому духовному зростанню.

- в). Підготовка до всякого доброго діла – плід Писання (3:17).

Цікавим є той факт, що Павло пише Тимофію, що ти знаєш з дитинства Святе Писання.

У заключному, 4-му розділі, Павло продовжує наставляти Тимофія щодо служіння Богу в непростих умовах останнього часу. Він наставляє Тимофія – залишайся вірним служителем. Даний фрагмент (4: 1-5) можна поділити на три підпункти:

1. Урочисте повеління. 4: 1-2.

Проповідь Євангелії – це найголовніша справа на землі. Можна сказати про 4 принципи проповіді Євангелії.

- а). Благовістити (проповідувати) за будь-яких обставин – (вчасно-невчасно, в церкві та за її межами).

- б). Потрібно знаходити спосіб для проповіді, який відповідав би потребам слухачів.

Одних потрібно докоряти, інших – підбадьорювати, а когось – навчати.

- в). Проповідаючи, потрібно проявляти величезне терпіння. З людьми нелегко працювати, потрібне терпіння, сила волі тощо.

г). Проповідь має супроводжуватися детальними настановами (наукою).

2. Необхідна потреба. (4: 3-4).

Павло пояснює Тимофію, чому необхідно проповідувати і робити це старанно. Наближається час, коли люди будуть прислухатися до того, що приємне слуху, а не те, що корисне. Якщо їсти одні солодощі – можна пошкодити тілу. І в духовній їжі має бути баланс. Говорити не лише те, що приємне для слуху слухачів, а те, що потрібне для розвитку духовного організму.

Є дві крайнощі у проповідника (вчителя), яких варто уникати:

1. Говорити про речі, які нікого не цікавлять, тобто не відображають потреб зібрання.
2. Говорити тільки про те, що люди хочуть чути або що їх цікавить.

Завдання пастора (проповідника) надавати віруючим збалансовану духовну їжу, яка має всі елементи, необхідні для духовного росту зібрання.

3. Мудра настанова. 4:5.

Служитель повинен виконувати свою працю і в агресивному оточенні. Це є наш обов'язок і до цього Павло закликав не лише Тимофія, але закликає Духом Святим і нас.

Заключним словом перед порадами, особистими проханнями і привітаннями – є особисте свідоцтво великого Апостола про закінчення своєї земної мандрівки тут на землі.

Ми можемо з абсолютною точністю сказати, що уривок 4: 6-8 – це є передсмертні слова Павла, особистий приклад для Тимофія, звіт служителя, який закінчує своє служіння.

1. Він – жертва.
2. Він – корабель, що готовий відпливати.

Друга половина 4:6 вказує на розв'язування швартувального троса, каната.

3. Він – воїн-переможець.
4. Він – спортсмен (атлет) – переможець.

Павло закінчує цю урочисту звітну промову проголошенням очікування «вінка праведности».

Зрештою, пише тут Павло, цей вінок приготовлений не лише мені, але й усім тим, хто прихід Його полюбив. Даний фрагмент відрізняється від подібного, записаного у Фил. 1: 21-26. Там Павло писав про вибір – життя в тілі тут чи смерть, щоб розпочати життя там, у вічності. Але все таки він був впевнений, що життя тут ще продовжиться. Перше ув'язнення закінчилося волею для Павла, продовженням його місіонерської діяльності. Друге ув'язнення, з якого був написаний цей лист, закінчується урочистою підготовкою до переходу в інший світ, туди, де Павла чекає Господь.

Отже, закінчується послання проханням Павла до Тимофія прибути до нього, повідомленням про суд, який над ним відбувся, привітаннями і благословенням.

Павло просить Тимофія поквипитися, щоб прибути до нього чим швидше, до зими. (4: 9, 21). Також Павло просить принести йому плаща і книги. Павло залишається учнем, який постійно навчається. (4:13).

Він повідомляє про загальні обставини, які склалися навколо нього. Ділиться своїми болями і розчаруваннями. Павла залишили деякі друзі. Він пише про Димаса, який кинув Павла і, так виглядає, Господа, бо Павло підкреслює, що він полюбив цей вік, який часто протиставляється віку майбутньому, тобто, вічному життю.

Про інших своїх співпрацівників Павло пише, що Крискент пішов у Галатію, Тит – у Далматію. Невідомо, чи Павло їх туди послав, чи може вони самі туди пішли, ховаючись від переслідувань. Про Тихика Павло пише, що він послав його у Ефес. З Павлом на даний момент залишився тільки Лука. Також Павло просить Тимофія привести до нього Марка. У Павла були справи до нього, пов'язані зі служінням. (4: 10-12).

Також Павло згадує котляра Олександра. (4:14). Ми не знаємо, ким він був. Є припущення, що це той самий, що згадується в Дії 19: 33-34 або хтось інший. Це ім'я було дуже поширеним того часу. 1Тим. 1:20 Павло згадує теж якогось Олександра, якого він передав сатані. (Мова йде про дисциплінарний захід проти еретика в Церкві). Павло застерігає Тимофія щодо цієї підступної людини, яка сильно противилася Євангелії. Можливо він виступав проти Павла на суді, бо у 4:16 Павло пише про суд над ним, а також згадує те, що всі його залишили там. Але Павло не був сам. З ним був Господь, Який підкріпляв Свого вірного слугу! (4: 17-18). Павло з твердою вірою продовжує писати Тимофію, що Господь і надалі буде з ним.

У заключних привітаннях Павло згадує Прискиллу й Акилу, подружжя вірних служителів Божих, з якими в свій час Павло багато попрацював для Божої справи. Він згадує дім Онисифора, про них він згадував на початку цього послання. (1: 16-18). Павло згадує Ераста й Трохима, як своїх вірних співпрацівників. Також передає вітання для Тимофія від своїх співпрацівників і заключне благословення. (4: 21-22).

Особливості книги:

1. В цьому посланні записані останні слова Павла перед його стратою імператором Нероном.
2. Єдиний уривок в Біблії щодо Богонатхненості Біблії є саме в цьому посланні.
3. Протягом всього послання Павло підтримує і підбадьорює Тимофія бути стійким перед лицем нових викликів, пов'язаних з переслідуванням Церкви.
4. У цьому посланні особливо підкреслюються дві загрози для ранньої церкви у середині 60-х років і далі. Це – зовнішні гоніння і внутрішні виклики через фальшиві вчення.

5. Прощальний звіт Павла (4: 6-8) – це хвилюючий приклад мужності і надії перед обличчям мученицької смерті, на яку Павло очікував.

Найбільш відомі тексти послання:

- 1:7 – Бог не дав нам духа страху, але сили, любові і здорового розуму.
- 1:12 – Я знаю в Кого я ввірував...
- 2:2 – Що чув від мене, передай вірним людям.
- 2:3 – Терпи лихо, як добрий вояк.
- 2:15 – Силкуйся поставити себе перед Богом гідним, працівником бездоганим.
- 2:22 – Стережися молодечих пожадливоростей.
- 2:23 – Від нерозумних та невчених змагань ухиляйся.
- 2:24 – Раб Господній не повинен сваритися.
- 3: 14-15 – Ти в тім пробувай, чого тебе навчено. Ти з дитинства знаєш Писання.
- 3: 16-17 – Богонатхненість Писання.
- 4:5 – Будь пильний у всьому.
- 4: 6-8 – Я змагався добрим змагом.

Христос представлений в посланні:

Як Той, Хто зміцняє в благодаті, Хто є нашим Спасителем і Господом, Хто воскрес з мертвих і дав нам спасіння і вічне життя, як Той, Чий прихід ми чекаємо.

Висновки (уроки) книги:

1. Ми можемо бути цілком впевненими, що Бог дасть силу твердо триматися віри, незважаючи на гоніння, якими сильними вони не були б.
2. Кожен раз, коли хтось із віруючих людей проходить через непростий відрізок свого життя, пов'язаний із певними випробуваннями, ми повинні підтримувати один одного на цьому шляху.
3. Книга закликає бути вірними Господу у важкі часи.
4. Павло, підтримуючи Тимофія, нагадує йому про його родину, яка була першопроходцями у вірі. Наші рідні мають бути нашими родинними героями віри.
5. Ми можемо брати приклади із професій воїна, спортсмена, землероба для ефективного служіння перед Богом.
6. Послання нас попереджає про останній час, як про важкий час.
7. Слово Боже є основою нашої віри. Тільки Біблія дає нам твердий фундамент нашого пізнання Бога та Його науки.

8. Мета кожного християнина – бути гідними, працівниками бездоганними на Божій ниві.
9. Християнин не повинен боятися смерті, в тому числі мученицької. Господь приготував Своім вірним вінок праведності.
10. Дане послання багато навчає нас, щоб бути особистим прикладом для тих, хто йде за нами.

12. Послання Святого Апостола Павла до Тита.

Послання Павла до Тита є одним із найменших послань Павла. Хронологічно воно слідує за 1-им посланням до Тимофія. Таким чином, це послання було написане приблизно у **62–63** роках. Тит ніс пасторське (єпископське) служіння на острові **Крит**. Про самого отримувача листа ми знаємо відносно небагато, значно менше, ніж про Тимофія. Лука ні разу не згадує про Тита у книзі Дії Святих Апостолів. Але Павло згадує про Тита у деяких своїх посланнях. Зокрема, у найбільш ранньому посланні – до Галатів, Павло згадує Тита (Гал. 2: 1-3), як грека за походженням, який разом з Павлом і Варнавою відвідував Єрусалим, проживаючи в Антіохії. Павло згадує про нього в контексті полеміки щодо обрізання поган (за походженням).

Пізніше, Павло згадує Тита у 2-му посланні до Коринтян, як одного з важливих членів своєї команди. Про нього Павло згадує в 2Кор. 2:13, як про того, кого він послав до них, у Коринт, а сам мав зустрітися з ним у Троаді, по дорозі з Ефесу в Македонію. Зустріч не відбулася, що дуже засмутило Павла, оскільки його дуже цікавила інформація про стан справ у коринтській церкві. Пізніше вони все таки зустрілися в Македонії, куди Тит прийшов і приніс з Коринту хороші новини. (2Кор. 7: 5-9, 13-14). Також Павло пише про Тита, як про хорошого дипломата, якому він доручив залагодити деякі церковні справи в Коринті, які не дуже вдавалося йому самому залагодити. (2Кор. 8: 6, 16-24). В цьому уривку Павло охарактеризовує Тита, як свого товариша і співробітника коринтян. Про нього також Павло згадує і в 2Кор. 12:18. Отже, як бачимо, він багато попрацював у Коринті для збудови церкви і налагодження відносин, які похитнулися по певних причинах між Павлом і церквою.

Згадує Тита Павло і в останньому листі, якого він написав до Тимофія із свого ув'язнення, яке закінчилося стратою. (2Тим. 4:10). Тут Павло просто констатує факт, що Тит пішов у Далматію, а з Павлом залишився сам Лука. Є, навіть, припущення, що Лука і Тит були рідними братами.

Отже, Павло написав послання до цього служителя, якому було припоручено виконувати служіння на острові Крит, в Середземному морі. Ранній християнський історик Євсевій пише, що Тит звершував своє єпископське служіння на Криті до глибокої старості, де й помер.

Тема послання: Благодать навчає робити добрі справи.

Ключові тексти: **2: 7-8**. Важливим також є текст, як продовження ключової ідеї: **2:15**.

Зі змісту послання стає зрозумілим, що церква на Криті була неорганізованою, легковажною, збайдужілою, лінивою. Для Тита це була нелегка праця. Але те, що Павло йому довірив таку церкву говорить про авторитет Тита серед команди Павла, а може і серед Апостолів взагалі.

Дане послання схоже до 1-го послання до Тимофія, тільки, як більш його скорочена версія. Правда, акцент Павло робить трохи інший, ніж у 1-му Тимофію.

План послання:

Привітання. 1: 1-4.

I. Необхідність впорядкувати справу на Криті. 1: 5-16.

1. Пресвітери (єпископи) та їх характеристика. 1: 5-9.

2. Боротьба з фальшивими вчителями – обов'язок церковного керівництва. 1: 10-16.

II. Настанови різним групам в церкві. 2:1 – 3:2.

1. Старші люди. 2: 1-5.

2. Молоді християни. 2: 6-8.

3. Раби. 2: 9-10.

4. Причина благочестя в церкві. 2: 11-14.

5. Підсумок настанов благочестя. 2:15 – 3:2.

III. Застереження зберігати вірність вченню Ісуса Христа. 3: 3-11.

1. Підстава для добрих вчинків. 3: 2-8.

2. Спокуса збочити в єресь. 3: 9-11.

Заключні поради і привітання. 3: 12-15.

Послання починається, як і всі інші послання Павла, з того, що автор називає себе по імені. Про себе він пише – раб Божий. Δουλος θεου. Цей титул в устах Павла показує поєднання смирення і усвідомлення гідності (достоїнства).

Він називає себе Апостолом також.

Суть апостольського благословення і головні елементи завдання Апостола:

1. Апостольська проповідь Доброї Новини основана на надії вічного життя. (1:2).

2. Завданням Апостола є пробуджувати у людях віру. (1:1).

3. Апостол приводить людей до пізнання істини. (1:1).

4. Віра і знання істини приводять до благочестя. (1:1).

Павло пише, що необманливий Бог обіцяв вічне життя від вічних часів, але Свого часу з'явив Своє Слово. Християнство прийшло у світ у потрібний момент, тоді, коли проповідь Євангелії мала унікальний шанс отримати широке поширення. Цьому сприяли п'ять речей:

1. Цілий світ говорив грецькою мовою. Це була мова торгівлі, комерції, літератури, міжнародного спілкування. У місіонерів не було мовних проблем.

2. Не було кордонів, паспортних і митних перепон в межах цілої імперії.

3. Хороша сітка доріг – «Всі дороги ведуть у Рим». Крім того, суша була очищена від розбійників, а море – від піратів.

4. Pax Romana – римський мир. Не було військових дій.

5. Духовний голод – вакуум, створений грецькою філософією і релігією.

Сенека писав про свій час: «Люди очікували спасіння».

Послання було адресоване Титу. Про нього уже йшлося вище. Павло тут називає його – «щирим сином за спільною вірою».

Цікавим є те, що вступ у цьому невеликому посланні є меншим тільки за вступ у посланнях до Римлян і до Галатів.

Отже, основна частина починається словами Павла про те, чому він залишив Тита на Криті. Крит – четвертий за величиною острів у Середземному морі. У часи, коли Павло писав це послання, мешканці Криту прославилися своєю неморальністю. Їхнє нечестя, обжерство і лінь стали приказкою (прислів'ям).

Павло і Тит разом трудилися певний час на Криті, але вони не мали часу все зробити зразу. І тому Павло залишив Тита, щоб він докінчив те, що вони разом розпочали, тобто, впорядкував недокінчене і поставив пресвітерів по церквах. (1:5). Як і у 1-му посланні до Тимофія, Павло описує тут, якими мають бути пресвітери. (1:6).

А) Бездоганний, тобто людина хорошої репутації.

Б) Чоловік однієї дружини.

В) Діти. (Його дім, сім'я).

З'являються додаткові штрихи – якщо у 1 Тим. 3:4 – діти слухняні і чесні, то тут ще потрібно щось більше – вірність, моральність, послух. Іншими словами, діти пресвітера (єпископа) мають бути порядними.

В 1: 7-9 – Павло приводить інші риси:

- бездоганний, як доморядник Божий. Іншими словами – його репутація. Коли церковний керівник втрачає репутацію, від цього страждає і репутація Бога.

- Не самолюбний (сам задоволений собою).

- Не гнівливий.

- Не п'яниця (підконтрольний вину).

- Не заводіяка (любить битися, розбишака).

- Не корисливий (працює з-за вигоди).

Але:

- Гостинний до приходнів (мандруючих проповідників).

- Добролюбець. (Той, хто любить робити добро).

- Поміркований.

- Справедливий.

- Побожний.
- Стриманий.

Іншими словами, – пресвітер є духовно зрілою людиною сам і навчає тому інших. Також він поміркований у вченні (тримається апостольської науки), навчає інших здорової науки, а також переконує (докоряє) тих, хто противиться поміркованій, здоровій науці.

Друга половина 1-го розділу присвячена болючим питанням того часу – фальшиві вчення, які загрожують церкві зсередини. Павло запиняється на неслухняних, марнословцях, звідниках, – описує їх і наставляє Тита, як з ними поводитися. (1: 10-16).

1. Вони дійсно є в церкві. (1:10).

Тут Павло підкреслює, що серед противників здоровій науці є, як гностики, так і юдаїсти-законники. Останні навчали, що для спасіння потрібно виконати Закон.

2. Їм потрібно затуляти уста. (1:11).

Якщо цього не зробити – вони можуть зруйнувати церкву. Якщо їм дозволяти говорити в церкві – це принесе велику шкоду.

3. Їх потрібно суворо докоряти. (1: 12-14).

Негативні риси фальшивих вчителів характерні для мешканців Криту. Павло приводить цитату Епіменіда, критського поета, який жив у VI ст. до н.е. і якого дуже шанували критяни. У часи Павла цей вираз став приказкою, яка свідкувала про погану репутацію критян, як нації. У грецькій літературі існувало дієслово, що походило від слова «критянин» і означало – «брехати». Необхідно було нейтралізувати недобрий вплив цих людей (вчителів) на церкву.

4. Вони не здатні ні на яке добре діло. (1: 15-16).

Ці вчителі багато говорили про церемоніальну нечистоту. У 1:14 Павло радить Титу не звертати увагу на юдейські байки. Для чистих (духовно, морально) людей чисте все. А для нечистих (розумом, почуттями) ніщо не є чистим. Тобто, чистота не від зовнішнього, а походить з розуму і сумління. Ці люди стверджують, ніби знають Бога, але насправді вони від Нього далекі. Через те, що вони далекі від Бога – вони бридкі, неслухняні і нездатні ні до якого доброго діла.

Друга частина послання (найбільша) – це настанови різним людям у Церкві. Павло спочатку звертається до Тита – 2:1. «Говори те, що відповідає здоровій науці». Далі Павло перераховує, подібно, як і в 1Тимофію 5-й розділ, різні групи людей в церкві і як Титу з ними поводитися і чому їх навчати.

Перша група – це старші люди. (2: 2-5). Спочатку Павло звертає увагу на старших чоловіків. (2:2). Від них очікується, що вони будуть поважними і поміркованими. Ця вимога Павла цілком справедлива – у літньому, старшому віці чоловікам варто бути мудрішими. Якщо молода людина робить помилки, не дуже розумні вчинки – це є цілком зрозуміло – у

них нема досвіду, щоб навчитися. Але коли старші люди чинять подібне – насправду, сумна картина. Отже, вони мають бути:

- Тверезі.
- Поважні.
- Помірковані.

Це риси характеру. Крім того, ці люди мають:

- Віру.
- Любов.
- Терпеливість.

Друга група старших людей – це жінки. Якщо Тимофія Павло наставляє, як йому поводитися із цими групами, то до Тита Павло пише, чому їх навчати. Він пише, що їх стан має відповідати статусу святих. Тому Апостол дає щодо них три настанови:

- Не обмовниці. μή διαβόλους.
- Не залежні від вина. (попередження щодо п'янства).
- Повинні навчати добру.

Цим жінкам доручено займатися вихованням молоді – молодих жінок:

- А). Вони повинні навчати їх любити свої сім'ї – своїх чоловіків і дітей.
- Б). Вони повинні вчити молодих сестер бути поміркованими і чистими.

Поміркованість, – тут у значенні, – цнотливість. У даному контексті це відноситься до подружньої вірності.

В). Вони мають бути чистими і господарними. Чистота може відноситися, як до моральної чесноти, що дозволяє це слово віднести до попереднього пункту, але може відноситися і до охайності. Таким чином – господарства, доми християн повинні бути зразком чистоти, охайності і порядку.

Г). вони мають бути слухняні своїм чоловікам. Ця настанова Павла узгоджується із усім тим, що він навчав раніше в інших посланнях, наприклад, до Ефесян чи Колосян.

Друга група людей в церкві, до яких звертається Павло – це молоді християни. (2: 6-8). Сам Тит теж був відносно молодою людиною. Павло, даючи настанови Титу, виділяє тут дві риси – поміркованість (вміння володіти собою) і показувати іншим особистий добрий приклад. Даний текст є ключовим у всьому листі. Павло очікує, що Тит буде проявляти в навчанні непорушеність (ἀφθωρία), що може бути перекладене, як «незіпсованість», «здорова позиція», повагу (σεμνότητος), яке перекладається, як «гідність», «чесність», «серйозність». Це означає, що те, чому Тит навчає, воно розумне і серйозне, гідне поваги. Це здорове слово, неосудливе. Проповіднику Євангелії варто піклуватися про тверезе, здорове вчення, а не про свою популярність чи авторитет.

Третя група людей в церкві – це раби. (2: 9-10). Це наставлення перекликається з тим, що Павло писав до Тимофія. (1Тим. 6: 1-2). З світської точки зору, раб не повинен був робити нічого з того, чому його навчав Павло. Але він говорить про рабів-християн. Павло виділяє покору і вірність, а також забороняє гріхи, які були поширені серед рабів: перечити і красти. Ці люди найкраще могли прикрашати науку Ісуса Христа, живучи за настановами Павла.

Отже, навчаючи людей жити побожно і благочестиво, Павло пояснює причину цього. Причиною благочестя в Церкві є Божа благодать, яка з'явилася. (2:11). Вчення про благодать – це є один із ключових теологічних (доктринальних) текстів у Євангелії. (2: 11-14). Тут описана та дія, яку виявляє благодать на віруючих – вона спонукує нас відкинути нечестя і жити добродійним, праведним життям.

1. Благодать Божа несе спасіння всім віруючим. 2:11.
2. Благодать Божа навчає нас говорити гріху «ні», а праведності «так». 2:12.
3. Благодать Божа дає віруючим блаженну надію. 2:13.
4. Благодать Божа відкрилася нам через жертву Ісуса Христа. 2:14.
 - а) Він віддав Себе за нас.
 - б) Він помер, щоб звільнити нас від будь-якого беззаконня.
 - в) Він віддав Себе за нас, щоб очистити Собі людей вибраних, у добрих ділах запопадливих.

Тит мав цього навчати Церкву. 2:15 є підсумком до всього вищесказаного. Крім того, він є інструкцією для Тита, як йому діяти. 3: 1-2 – є продовженням того, чому Павло навчає у цьому посланні у 2-му розділі. Але у цих двох текстах Павло пише про законслухняність і порядність християн, як громадян.

- Слухати верховну владу.
- Коритися цій владі.
- Бути готовими до всякого доброго діла.
- Нікого не зневажати.
- Бути не сварливими.
- Бути тихими, тобто – не конфліктними.
- Виявляти повну лагідність до людей.

На нас, християнах, лежить частина відповідальності за те, що відбувається у суспільстві. Християнин займає певну громадянську позицію. Бог довірив нам брати участь у тому, щоб стримувати моральний розклад, що нині відбувається в світі.

В останньому, 3-му розділі даного послання, Павло застерігає християн зберігати вірність вченню Ісуса Христа. Як і в 2-му розділі, Павло пише про Божу благодать, як про підставу (причину) для життя добрих вчинків. Він нагадує:

- Від чого ми були спасенні. 3:3.
- Про доброту і любов Бога, нашого Спасителя. 3: 4-7.
 - а) Він нас спас не через нашу праведність, а по Своїй милості.
 - б) Він нас спас через купіль відродження, наші гріхи омиті і ми є прощені.
 - в) Він нас спас через оновлення Духом Святим.
- Про те, що ми повинні посвятити себе на добрі вчинки. 3:8.

Але, на жаль, не всі підкоряються такому вченню. Павло застерігає Тита, як і Тимофія, у посланнях, які писав до нього, – щоб остерігатися нерозумних змагань, родоводів різних, суперечок про Закон та інших спорів. Якщо хтось навчає ересі, то спробуй один-два рази наставити, якщо не допоможе, то не марнуй на таку людину час. Це вже людина із зіпсутим розумом, яка грішить фальшивим вченням.

У заключних віршах Павло просить Тита прибути до нього, коли прибуде до нього заміна. Також деякі інші прохання передає Павло і заключні привітання та благодать.

Особливості книги:

1. Це послання показує, що церква повинна будуватися на міцних духовних, богословських та етичних підвалинах.
2. В цьому посланні є два глибоких класичних уривки, які показують нам суть і природу Божої благодаті. (2: 11-14; 3: 4-7).
3. Це послання має один із Новозавітних списків вимог до служителів Церкви. (1: 5-9). Інший – у 1Тим. 3: 1-13).

Важливі уривки послання:

- 1:15 – Для чистих все чисте, а для нечистих не чисте ніщо.
- 2: 7-8 – Будь зразком для інших.
- 2: 11-15 – Божа благодать.
- 3: 1-2 – Відношення до влади і суспільства.
- 3: 4-7 – Він нас спас із Своєї милості.

Христос представлений, як Спаситель і Господь, Який нас спас по Своїй благодаті.

Висновки (уроки) книги:

1. Бог бажає, щоб керівники Церкви були прикладом для інших.

2. Сім'я служителя має бути взірцем для оточуючих.
3. Кожен християнин має бути поміркованим у своєму житті.
4. Християнин повинен бути завжди готовим, щоб протистояти гріху і проводити життя, яке до вподоби Ісусу Христу.
5. Божа благодать є підставою для того, щоб нам жити благочестиво.
6. Менталітет нації впливає на духовний клімат Церкви.
7. Християнин повинен бути зразковим громадянином своєї держави і прикладом у суспільстві.
8. Старші за віком і досвідом християни мають передавати молодшим свої знання і досвід молодшим, навчати їх поведінці в сім'ї і в громаді.
9. Є люди, яких виправити неможливо. Найкраще – це їх залишити зовсім.

13. Послання Святого Апостола Павла до Филимона.

Послання, яке зараз перед нами є найунікальнішим серед усіх послань Апостола Павла. Воно є найменшим з усіх його послань. Також це послання носить абсолютно приватний характер. Отримувач цього листа є Филимон, багатий рабовласник із міста Колоси, в Азії. Зміст цього коротенького листа дуже простий. Павло просить свого друга, який через нього прийшов до Господа, щоб той прийняв назад свого раба-втікача. І не просто прийняв, але й простив йому все, що той накоїв раніше.

Тема даного послання – **прощення і примирення.**

Мета написання послання – заступництво за Онисима. «Непотрібний стає потрібним і корисним».

Мета виражена у тексті – **1: 10-12.**

Ключовий текст послання – **1: 15-16.**

План послання:

1. Привітання Павла. 1: 1-3.
2. Подяка Филимону за його вірність Господу. 1: 4-7.
3. Прохання за Онисима. 1: 8-22.
 - А). Підготовка до прохання. 1: 8-9.
 - Б). Пропажа знайшлася. 1: 10-12.
 - В). Прихований натяк. 1: 13-17.
 - Г). Готовність покрити борги. 1: 18-19.
 - Г). Сподівання Павла, що Филимон правильно його зрозумів. 1: 20-21.
 - Д). Бажання відвідати Колоси. 1:22.
4. Заключні привітання і побажання. 1: 23-25.

Головний сюжет листа:

1. Павло звертається до Филимона, як до брата-християнина, щоб той прийняв назад свого раба-втікача, але не просто, як раба, який обікрав і втік від свого пана, за що підпадав під смертний вирок, якби був спійманий, але як брата у Христі.
2. Павло розповідає Филимону, що Онисим, чие ім'я перекладається як «корисний, потрібний» – був раніше «непотрібним», не путьовим, але зараз він відповідає своєму імені.
3. Павло хотів би, щоб Онисим залишився з ним у Римі і служив би йому. Апостол потребував фізичної допомоги. Він був уже літньою людиною. Крім того, хворий, та ще й в'язень. Тому допомога – і фізична, і моральна, йому була потрібна. Але він не може сам вирішити цього питання, оскільки Онисим є рабом, тобто, власністю Филимона. І

тому Павло посилає Онисима назад до свого власника, але Павло дає натяк Филімону щодо Онисима – «я би дуже хотів, щоб ти мені його відіслав назад». Причому Павло це робить дуже тонко і делікатно.

Отже, лист починається словами: «Павло, в'язень Христа Ісуса та брат Тимофій, улюбленому Филімонові й співробітникові нашому». (1:1). Павло тут не вказує на своє апостольство, покликання звіщати Євангелію чи інші подібні речі. Він пише лист з ув'язнення, тому зазначає про своє положення: «в'язень». Все інше зайве.

У привітанні Павло, крім Филімона, згадує Апфію, (можливо, дружину Филімона) та Архипа. У Кол. 4:17 Архип згаданий, як той, кому доручене служіння від Господа, яке він має пильнувати. Можливо, це натяк на те, що він був пресвітером у Колосах. Архип міг бути також сином Филімона. Павло також згадує домашню церкву Филімона, що дає підставу вважати Филімона одним із співпресвітерів у Колосах.

Далі Павло виражає подячну молитву за Филімона, за його вірність і любов до Господа і святих Його. Павло пише, що ти заспокоїв наші серця, бо ми чуємо про тебе добре. (1:7).

Після такого подвійного вступу, Павло переходить до суті справи. Але він поступово, ніби підготовлює Филімона до дуже делікатного прохання, яке є причиною написання даного послання. Павло вдруге повторює, що він в'язень, а перед тим вказує на свій уже не молодий вік. (1:9). Також Павло зазначає, що він має прохання. Таким чином, він ніби хоче сказати Филімону, що ти можеш бути вільним, я на тебе не тисну, ти маєш право прислухатися, але це моє глибоке прохання.

І лише після цього Павло розкриває суть справи. Він просить за Онисима. (1:10). Павло розповідає Филімону про те, що Онисим став іншим. Він народився для нового життя. Павло називає його: «Моє серце». Говорячи про те, що він його породив, Павло тим самим називає його своїм сином. (1:10).

При цьому Павло виражає повагу до Филімона, вказуючи на його статус – власника Онисима. (1: 14-16). Тому він просить, щоб Филімон прийняв Онисима, простив йому все, що той зробив поганого Филімону, а з подальшого прохання виглядає, що Онисим таки зробив зло своєму господарю. (1: 18-19). Але Павло готовий особисто покрити збитки Филімона, які йому приніс Онисим. Але Павло у своєму проханні просить Филімона, щоб той не тільки простив Онисиму, але щоб він прийняв його, як брата. (1:16). Це кульмінаційний момент у посланні. Крім того, у Павла було таємне бажання, на яке він натякає Филімону. Павло хоче, щоб Филімон відпустив Онисима до нього. Можливо, тут є натяк на те, щоб Онисиму подарувати волю, а можливо, просто, щоб Филімон відпустив його тимчасово до Павла, зі змісту листа не відомо. Але, принаймні, тут є прохання Павла, щоб Филімон задовольнив потребу Павла в самому Онисиму. (1: 13-14, 20-21).

Лист закінчується оптимістично. Павло сподівається на звільнення і хоче прибути до них, тому просить підготувати йому помешкання. (1:22). Потім ідуть привітання від співпрацівників Павла, яких Филимон знав і заключна благодать.

Особливості книги:

1. Це найкоротший лист Павла.
2. Послання найбільше ілюструє, ніж всі інші Новозавітні тексти, відношення Павла і ранньої церкви до рабства. Павло не закликає заборонити рабство, скинути його через акції масової непокори або через збройне повстання. Павло пропонує християнські принципи, які поступово руйнували жорстокість цієї системи, а потім привели до повного зникнення рабства, як непотрібного і поганського пережитку.
3. Ця книга подає унікальний погляд на внутрішнє життя Павла. Він так сильно ототожнює себе з цим рабом, що навіть називає його «своє серце». (1:12).

Унікальний текст – 1:6.

Христос представлений, як Той, Хто прощає і змінює грішника, а також приводить до нормалізації стосунки тих, хто були на діаметрально протилежних позиціях.

Висновки (уроки) книги:

1. У ранній церкві були різні люди. Були такі, як Филимон (багаті) і були раби, як Онисим. Вони були братами в Христі, незалежно від статусу.
2. Христос змінює грішника. Онисим – бунтівник і злодій, став новою людиною, яка почала відповідати своєму імені. Непотрібний став потрібним.
3. Апостоли і Рання Церква не закликали до скасування інституту рабства. Вони не кидали революційних гасел щодо звільнення рабів. Але проповідь любові до ближнього, незалежно від соціального статусу, а також проголошення рівності всіх людей у Христі, зробили свою роботу. Не пройшло і ста років після того, як суспільства проголосило себе християнським, як рабство зникло, як непотрібний пережиток.
4. Павло показує приклад поваги до приватної власності і до закону держави, в якій живе.
5. Приклад практичної і безкорисної любові Павла до людини, яка в суспільстві нічого собою не представляла. Павло називає вчорашнього злочинця: «Моє серце». Він готовий був заплатити за Онисима.

6. З точки зору Павла духовне може винагороджуватися матеріальним. Покаяння Филімона через служіння Павла ставиться в один ряд із матеріальним боргом Онисима Филімону. (1:19).

14. Послання до Євреїв.

Послання до євреїв – унікальне послання. До послань Павла воно відноситься досить умовно. Насправді воно не є підписане, як послання Павла, і неможливо точно встановити дату його написання. Зміст даного послання дає нам зрозуміти, що воно було написане до християн-євреїв з метою утримати їх від повернення до юдейських ритуалів і легалізму, тобто, до виконання обрядової сторони Закону Мойсея. Також невідомо, де жили ці євреї – в Ізраїлі, Малій Азії, Греції, чи в Олександрії.

Насправді невідомо, хто є автором даного послання. Воно анонімне. На відміну від всіх попередніх послань Павла, автор тут себе не називає, як і не називає адресатів. Перелік ймовірних кандидатів на авторство даного послання досить великий. Автор зазначає, що він близько знайомий з Тимофієм і співпрацює з ним. Також він зазначає, що Тимофій звільнений (з ув'язнення) і автор з ним теж. (13:23). Автор також передає вітання з Італії. (13:24). Ще є один цікавий момент, де автор зазначає, що Слово Боже спочатку проповідувалося Господом, а потім ствердилося для них через тих, хто чув це Слово. (2:3). Тут, ніби, є натяк на друге покоління християн. Зазвичай Павло ніколи себе не зараховував до другого покоління християн. Він писав: «Бо я від самого Господа прийняв, те що вам передав». Але тут думка трохи інша. Отже, авторство приписують Павлу, Варнаві, Луці, Аполлосу, Силі, Пилипу, Прискіллі, Клименту Римському. Менш поширеними, але більш екзотичними є гіпотези щодо авторства Епафраса, співпрацівника Павла; Марії, Матері Ісуса, у співавторстві з Лукою і Апостолом Іваном; Юди, автора Соборного послання Юди, а також деяких інших.

Мова послання є близькою до класичної грецької, також автор користувався Септуагінтою, грецьким варіантом Старого Заповіту. Із змісту послання виглядає, що автор дуже добре знає Святе Письмо. Очевидним є те, що автор, пишучи до євреїв, мав би бути сам євреєм. Климент Олександрійський вважав, що Павло написав послання на давньоєврейській мові, а Лука переклав класичною грецькою, з деяким своїми доповненнями. Реформаторський богослов Гуго Гроцій взагалі вважав Луку автором даного послання. Тертуліан приписував це послання для Варнави, але при цьому він не приписує собі цю ідею, очевидно посилаючись на інші, більш ранні джерела. Мартин Лютер висунув свою гіпотезу, згідно якої автором є Аполлос. Ради справедливості варто зазначити, що ніхто з Отців Церкви не розглядав Аполлоса, як автора даного послання, але ця гіпотеза має свої сильні сторони. Тим більше, це послання дуже схоже до Олександрійської школи доказів аргументів. Жан Кальвін вважав, що це послання було написане одним із учнів Павла. Вільям Рамзей наполягав на тому, що послання було написане Пилипом і несе на собі відбиток Кесарії. Заслуговує на увагу певна схожість даного послання із Посланням Климента Римського до Коринтян. Еразм Роттердамський вважав, що дане послання було

написане саме цим автором. Адольф Гарнак висунув гіпотезу щодо того, що автором даного послання є Прискила, яка разом із своїм чоловіком Акилою були тісно пов'язані з Павлом і добре знали Тимофія. Саме так він пояснює анонімність автора, через те, що авторкою була жінка. Звичайно, ця теорія має свої слабкі сторони, як і інші теорії. Мабуть варто обмежитися в даному випадку розглядом даного питання і привести цитату Орігена, який сказав, що «тільки Бог знає, хто дійсно написав це послання». Подібної думки притримувався і Августин Блаженний, який у своїх працях, особливо пізніх, посилається на нього, як на анонімне. Мерілл Тенні зазначає, що загальний формат доказів, стиль і дикція цієї книги не є Павлові. Річард Хейз, професор катедри Нового Заповіту університету в штаті Північна Кароліна в США, зазначив, що «хоч автор цього послання невідомий, – в богонатхненості його немає ніяких сумнівів». Варто все таки при цьому зазначити, що один засновників Олександрійської богословської школи в II столітті Пантен, учнями і послідовниками якого були Климент Олександрійський, Оріген, Атенагор і, навіть, Афанасій, вважав автором Павла, а в ранньому сирійському манускрипті послання підписане, як «Послання Павла до євреїв» і саме цей факт вплинув на факт включення послання до канону.

Час написання книги не відомий, але судячи із змісту послання (9: 6-9; 13:10) храм ще стояв і в ньому відбувалися служіння. Автор натякає на друге покоління християн (2: 1-4), а також на досить тривалий термін перебування в Господі адресатів (5:12; 10:32). Він пише про наставників, які уже відійшли у вічність (13:7). Автор натякає на гоніння і боротьбу (10: 32-36; 12:4), але складно сказати, що він має на увазі, тому що перші розділи книги Дії Святих Апостолів описують гоніння на перших християн, які були в Єрусалимі, а також читаємо про мученицьку смерть Апостола Якова (Дії 12: 1-3). Пізніше гоніння місцями переживали інші християни, зокрема в Солуні. Павло був заарештований в Єрусалимі і провів певний час в ув'язненні в Кесарії. Іншими словами, складно зрозуміти, чи автор має на увазі гоніння, які розпочалися в останні роки правління Нерона, чи всі ті події, що відбувалися раніше, які згадані у книзі Дії Святих Апостолів. На основі тих даних, на які ми звертали увагу вище, найбільш оптимальним вважається час для написання книги – це друга половина 60-х років I-го століття.

Зміст послання дає всі підстави вважати, що адресати були єврейські віруючі.

- 1). В посланні немає ніяких посилань на поган (язичників). Також нема порівняння з покаанням і наверненням поган, як у випадку послань Павла до церков, які розглядалися вище.
- 2). Порівняння Ісуса з Старозавітними героями – Мойсеєм, Ісусом Навином, первосвящениками, згадка про ангелів, список героїв віри (11 розділ), опис певних Старозавітних ритуалів і жертв, – все це вказує на єврейське середовище.

- 3). Застереження щодо повернення не до гріховного життя, а до відкинення Сина Божого. (6: 4-6; 10: 25-31).
- 4). Євр. 2:3 натякає на те, що вони були навернені учнями Ісуса. (Тут може бути ширший контекст, ніж 12 апостолів).
- 5). Ці люди наражалися на певні переслідування раніше. (10: 32-34).
- 6). Їхній духовний ріст зупинився. (5:12).
- 7). Автор ніде не пише про їхнє поганське минуле, навпаки дуже яскраво виражений єврейський контекст.

Хто б не був автором цього послання, але саме по собі це послання є літературною перлиною. Воно логічне і добре організоване. Послання написано збалансованими реченнями надзвичайної точності висловленої думки і сягає до надзвичайної висоти красномовства.

Автор спонукує і перестерігає читачів:

- 4:1 – Біймося, щоб не спізнитися.
- 4:11 – Попильнуймо ввійти.
- 4:14 – Тримаймося ісповідання нашого.
- 4:16 – Приступаймо до престолу благодаті.
- 6:1 – Звернімося до досконалості.
- 10:22 – Приступімо...
- 10:23 – Тримаймо непохитне визнання.
- 10:24 – Уважаймо один за одним.
- 12:1 – Скиньмо всякий тягар та гріх.
- 12:1 – Біжім до боротьби.
- 12:28 – Нехай маємо благодать.
- 13:13 – Тож виходьмо до Нього.
- 13:15 – Завжди приносьмо жертву хвали.

Ключова ідея/слово – **ліпший/кращий**.

Ісус є ліпший Провісник/ ліпший від Ангелів. 1:1 – 2:18.

Ісус є кращий Посланець/ вищий від Мойсея та Ісуса Навина. 3:1 – 4:13.

Ісус є кращий Первосвященик. 4:14 – 7:28.

Ісус є кращий Заповіт. 8:1 – 9:22.

Ісус є ліпша Жертва. 9:23 – 10:18.

Ісус є ліпша дорога – віра. 10:19 – 12:29.

Ключовий вірш – **8: 1, 6**.

План послання.

I. Христос перевершує всю юдейську систему вірувань. 1:1 – 10:18.

1. Він перевершує пророків. 1: 1-3.

2. Христос перевершує Ангелів. 1:4 – 2:18.

А). Свідectво із Писання про Ангелів і Месію. 1: 4-14.

Б). 1-е попередження – небезпека непослуху. 2: 1-4.

В). Необхідність тимчасового приниження Ісуса. 2: 5-18.

3. Христос перевершує Мойсея та Ісуса Навина. 3:1 – 4:13.

А). Порівняння Ісуса з Мойсеєм. 3: 1-6.

Б). 2-е попередження – небезпека невірства. 3: 7-19.

В). Христос перевершує Ісуса Навина. 4: 1-13.

4. Христос – Вищий Первосвященик. 4:14 – 7:28.

А). Великий Заступник. 4: 14-16.

Б). Священик навіки за чином Мелхиседека. 5: 1-10.

В). 3-е попередження – небезпека залишитися духовно незрілими. 5:11 – 6:3.

Г). 4-е попередження – небезпека відпасти. 6: 4-12.

Г). Священик за обітницею Аврааму. 6: 13-20.

Д). Пояснення чину Мелхиседека. 7: 1-28.

- Мелхиседек більший, ніж Авраам. 7: 1-4.

- Мелхиседек більший, ніж Левій. 7: 5-10.

- Господь більший за всіх. Його характеристики. 7: 11-28.

5. Христос – кращий Заповіт. 8:1 – 9:22.

А). Небесний Первосвященик. 8: 1-5.

Б). Посередник Нового Заповіту. 8: 6-13.

В). Тимчасовий характер служіння Старого Заповіту. 9: 1-10.

Г). Служіння Христа – це служіння в Новозаповітній skinii. 9: 11-22.

6. Досконала Жертва. 9:23 – 10:18.

II. Практична частина послання – нова й жива дорога – дорога віри. 10:19 – 13:25.

7. 5-е попередження – небезпека відступництва. 10: 19-31.

8. Підбадьорення повернутися до часу початку дороги. 10: 32-39.

9. Приклад біблійних героїв віри. 11: 1-40.

А). Сутність віри. Перші її герої. 11: 1-6.

Б). Продовження переліку героїв віри. 11: 7-31.

В). Різноманітність результатів віри. 11: 32-40.

10. Стійкість у вірі. 12: 1-29.

- А). Приклад витривалості Ісуса. 12: 1-3.
 - Б). Бог, як батько виховує Своїх дітей. 12: 4-11.
 - В). Нове попередження щодо відступництва. 12: 12-29.
11. Плід віри – любов і святість. 13: 1-17.
 12. Заключні прохання, побажання і привітання. 13: 18-25.

Зміст послання умовно можна поділити на дві великих частини – повчальна, в якій автор показує переваги Христа над системою вірувань у Старому Заповіті та практична, в якій автор показує життя практичної віри.

Послання починається словами про те, що Бог багато разів і різними способами в давнину промовляв до батьків, тобто, до попередників. Далі автор продовжує, що в наш час Він продовжує говорити через Свого Сина і далі описана Його велич і слава. (1: 2-3).

Це послання відрізняється від всіх інших послань (хіба за винятком 1-го послання Івана) своїм незвичним початком. Не вказано, хто автор і хто отримувачі послання. Початок послання швидше нагадує трактат, письмову проповідь чи лекцію, ніж лист.

У вступній частині прямо не написано, що Христос вищий за пророків, але автор показуючи велич Христа, натякає на це. Раніше Бог говорив через пророків, найвидатнішими з яких були Мойсей, Ілля, Ісая, Амос, Єремія та інші. Але відкриття Божої волі через пророків було фрагментарним і неповним. Христос досконало передає волю, задум і мету Бога Отця. Він (Христос) – сяєво слави, образ істоти Бога. А перед тим написано, що Він Наслідник і Творець. Сказано далі, що Він Собою очистив наші гріхи і засів по правиці величності Бога (на висоті). Цікаво, що «образ істоти Його» в оригіналі стоїть – *χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ*. Цей вираз вказує, що Ісус – це відбиток (відображення, точна подоба) сутності (природи) Його (Бога). Це вказує, що від самого початку автор налаштований серйозно і аргументовано показати Божественність Ісуса Христа.

Далі він показує перевагу Ісуса над Ангелами. Можливо автор цим порівнянням хотів показати євреям, які вважали Ангелів вищими істотами, ніж люди, що Месія, Який прийшов, є вищим, ніж Ангели. Свою тезу (1:4) автор обґрунтовує текстами з Старого Заповіту. Він приводить сім цитат, переважно із книги Псалмів. Перевага Христа показана в тому, що Він названий Сином. 1-й розділ закінчується риторичним запитанням: «Чи не всі вони (Ангели) духи служебні, що їх посилають на службу тим, хто має спасіння випадкувати?» (1:14). Ми бачимо контраст у роздумах автора – Син і духи служебні.

Продовжується думка, розпочата автором щодо Ангелів, і в 2-му розділі. Але 2-й розділ розпочинається із попередження. Автор **вперше** говорить про небезпеку відпадіння (2:1). У 2:2 автор вказує на єврейське традиційне розуміння, що Бог давав Закон Мойсею за посередництва Ангелів. То тим більше, – далі зазначає автор, – коли те Слово прийшло уже

безпосередньо від Самого Бога через Христа. Тут автор вказує на Новозавітне послання, яке від Господа прийняли учні, майбутні Апостоли, і передали його далі. Розмірковуючи далі про Христа і Ангелів, автор показує Ісуса, Який приймає смерть за людей, пройшов шляхом приниження і страждання, щоб удостоїти інших Його слави, а також Своєю смертю знищити диявола. (2:14). Закінчується 2-й розділ словами: «Бо в чому був Сам постраждав, випробовуваний, у тому Він може випробовуваним допомогти». (2:18).

Наступні два розділи (3-й і 4-й) автор показує євреям, що Месія (Христос) є вищим за Мойсея. Мойсей має особливе значення для євреїв. Визволитель народу з рабства Єгипту, законодавець, людина з якою Бог спілкувався безпосередньо. Сам Закон, який Бог дав через Мойсея, є основою всієї системи вірувань і цінностей Ізраїлю. Тому для євреїв Мойсей є беззаперечний авторитет. Але в даному посланні написано, що Христос вищий за Мойсея. (3: 3-6). Тому, попереджує автор, уважайте на Апостола й Первосвященника нашого ісповідання, Ісуса. (3:1). Це попередження досягає кульмінації у другій частині 3-го розділу. (3: 12-15). У 3:19 автор вказує на причину загибелі цілого покоління євреїв у пустині в часи Мойсея – **невірство**. Тому він тут хоче сказати – не повторюйте їхніх помилок сьогодні. Думка продовжується і в наступному, 4-му розділі. Але тут уже мова йде про наступника Мойсея – Ісуса Навина. Він ввів народ в землю Обітовану. Ісус Христос вищий за Ісуса Навина. Бо так само, як Ісус Навин ввів народ в земну Землю Обітовану, так Ісус Христос веде нас в Небесну Землю Обітовану. Автор нагадує читачам євреям, що умовою, щоб увійти в Обітовану Землю, була віра. Хто не вірив – не увійшов. Ісус Навин – це був чоловіком віри. Але та сама умова залишається і тепер. Тільки вірою можна увійти в Землю відпочинку. (Новий термін, який з'являється у 4-му розділі – відпочинок). Невірство прирівнюється до непослуху. Тому 4:1 і 4:11 попереджують, щоб не упустити шансу увійти у Божий відпочинок. Єврейське слово шабат – субота, має значення відпочинку. Тому автор зазначає у 4:9, що люд Божий – це люд, який прагне увійти у відпочинок, тому для нього залишається ідея спочинку (шабат, суботства). Тут мова йде не про день тижня, а про ідею, пов'язану із спасінням через Месію, Христа.

У 4: 12-13 автор звертає увагу на Слово Боже. Воно живе та діяльне і здатне проникнути до глибини нашого людського ества. Воно судить наші думки і наміри. Перед Ним, (а тут є персоніфікація чи ототожнення Слова з Ісусом) все відкрите і Йому дамо звіт.

Із 4:14 автор розпочинає нову тему. Христос – це Великий Первосвященик. Ця тема безпосередньо розкрита у наступних розділах – (5–7). Опосередковано, разом з поняттям Заповіту і жертви, ця тема розкривається до середини 10-го розділу. (Майже половина книги). Тема первосвященства Ісуса Христа є однією із ключових тем даної книги.

Отже, автор починає нову тему із заклику – «тримаймося ісповідання нашого!» Але перед тим він вказує на Великого Первосвященика. (4:14). Після цього автор в двох останніх

віршах 4-го розділу пише про Ісуса, як про Великого Заступника. (4: 15-16). Цей Великий Заступник співчуває нашим слабостям, тому що, подібно до нас, Він був випробовуваний в усьому. І, подібно до нас, Він страждав. Єдине, що відрізняє нас із Ним – це те, що Він без гріха, а ми грішні. Але завдяки цьому Первосвященнику, Який розуміє нас і співчуває нам, – ми можемо з відвагою приступати до престолу благодаті, щоб прийняти милість від Бога і своєчасно отримати від Нього благодать.

У 5-му розділі автор продовжує роздуми щодо Великого Первосвященника. Він розмірковує про служіння первосвященника, намагається показати в чому суть цього служіння. Далі автор плавно переходить до первосвященицького служіння Ісуса. Згідно 5:5 на це служіння Його уповноважив Сам Бог. У 5:6 вперше ми знаходимо вислів щодо Його священицького служіння – «Ти Священик навіки за чином Мелхиседека». Пізніше, у 7-му розділі автор детальніше пояснить, що означає цей вислів. Це цитата із книги Псалмів 109 (110):4.

У 5: 7-9 автор розмірковує про страждання Сина Божого. Автор торкається буквального (фізичного) аспекту у 5:7, а також виводить з цього теологічне значення – навчився послуху і спричинився до вічного життя тим, хто теж навчився бути слухняним Йому. (5: 8-9). У 5:10 автор знову повторює фразу, процитовану із Пс. 109 (110): 4, – Первосвященик за чином Мелхиседековим. Це сан, даний Йому Самим Богом.

Заключні вірші 5-го і перші вірші 6-го розділів – це уже **третє** попередження у цьому посланні. На цей раз воно застерігає про небезпеку залишатися духовно незрілими християнами. Автор пише, що за віком «ви повинні бути уже вчителями, але вас знову потрібно навчати початків Божого Слова. (5:12). У 6: 1-2 він перераховує ці початки науки Христової. Початки прирівняні до духовного молока, якого потребують немовлята. Автор зазначає, що духовно дорослі їдять тверду страву. (5:14). Очевидно люди, до яких писалося це послання, були християнами уже давно, але чомусь їхнє зростання духовне не йшло нормально. Автор вимушений так трохи різкувато висловлюватися про це.

В уривку 6: 4-12 міститься ще одне застереження. Автор застерігає єврейських християн про **небезпеку відпасти**. Цей фрагмент є одним із досить полемічних в усьому Новому Заповіті. Існує на нього декілька різних точок зору, які в даному курсі не будуть розглядатися. Але при цьому варто зазначити, що застереження є досить серйозне і найбільш оптимальним тлумаченням цього уривку є – це бажання автора застерегти ранніх християн-євреїв від небезпеки повернутися туди, звідки вони вийшли. Мова йде про систему юдейської релігії з її обрядовою стороною. При цьому автор з надією пише, що «ми сподіваємося, любі, кращого про вас, що спасіння тримається». (6:9).

В заключній частині даного 6-го розділу автор знову повертається до основної теми фрагменту і розмірковує про обітницю, яку Бог дав Аврааму. Ця обітниця була в тому, що

Бог пообіцяв благословити самого Авраама та його нащадків. (6: 13-14). Це напряму пов'язане із служінням Ісуса Христа, про Якого знову зазначено, що Він став навіки Первосвящеником за чином Мелхиседековим. (6:20).

В останньому розділі цього фрагменту (7-му) автор пояснює, що означає цей чин священства, який відноситься до Ісуса Христа – чин Мелхиседека, про який уже тричі згадувалося вище. (5: 6, 10; 6:20).

Спочатку автор описує, що Мелхиседек вищий за Авраама за своєю духовною позицією, тому що Авраам вшанував його, як священика Всевишнього і віддав йому десятину з усього, що мав. (7: 1-4). Автор проводить цікаву паралель у 7:3. «Він без батька, без матері, без родоводу, не мав ані початку днів, ані кінця життя, уподобився Божому Сину». Також далі написано, що він є священиком завжди. Завдяки цьому тексту з'явилося декілька теорій щодо особи самого Мелхиседека. Книга Буття, 14: 18-20 є історичним джерелом того, що відбулося. Можливо, сама історична постать Мелхиседека залишилася б непомітною у вирі історії, якби автор даного послання не звернув на нього увагу. Цікаво, що автор цитує фразу із книги Псалмів, яка 6 разів повторюється в даному посланні. (Тричі про це згадувалося вище, а тричі у 7-му розділі – 7: 11, 17, 21).

Отже, найбільш поширеними є наступні теорії щодо Мелхиседека:

1. Історична постать, цар Салиму, міста в Ханаані. Був священиком Бога Всевишнього, справедливим царем того часу. Його мораль і цінності контрастували з іншими царями того часу, наприклад, з царем Содому.
2. Мелхиседек – це не ім'я, а титул: «Цар правди, справедливості». Це далекий предок Авраама – Сим, син Ноя. Авторитетний поважний чоловік, якого всі шанували, але не слідували за його життям і порадами.
3. Ця теорія з'явилася власне під впливом даного тексту (7:3). Це теофанія Ісуса Христа. Богоявлення Месії перед Його втіленням.

Ми не будемо аналізувати ці теорії детально, але варто зазначити, що якщо підходити до 7:3 більш буквالیстично, то тоді – третя теорія. Дві перші передбачають, що уривок 7:3 носить фігуративний характер і означає те, що Біблія не приводить родоводу Мелхиседека, як, наприклад, патріархів чи царів ізраїльського народу.

Є інші теорії, більш фантастичні, але обсяг даного курсу не передбачає в них заглиблюватися.

Далі автор розмірковує про те, що Мелхиседек, як священик вищий за священиків, котрі походять від Левія і Аарона, нащадка Левія. (7: 5-11). Левій – нащадок Авраама, але Авраам вшанував, як вищого від себе Мелхиседека. Отже, за логікою роздумів автора,

Мелхіседек і його священство вище від офіційно встановленого священства Аарона та його нащадків.

У заключній частині 7-го розділу автор за допомогою вище зазначених аргументів доказує, що священство Ісуса є вищим, ніж інститут священства Старого Заповіту. Тричі в даному уривку згадується фраза, процитована із Пс. 109 (110):4, – 7: 11, 17, 21. Як підсумок цієї важливої теми, яка стосувалася священства Сина Божого, автор пише: «Тому може Він завжди й спасати тих, хто через Нього до Бога приходить, бо Він завжди живий, щоб за них заступитись. Отакий бо потрібний нам Первосвященик: святий, незлобивий, невинний, відлучений від грішників, що вищий над небеса, що потреби не має щодня, як ті первосвященики, перше приносити жертви за власні гріхи, а потому за людські гріхи...» (7: 25-27).

Продовжуючи тему священства Ісуса Христа, автор у 8-му і 9-му розділах описує Новий Заповіт, який встановив Христос. Цей заповіт є кращим, ніж попередній.

Текст **8:1** виділений, як ключовий. Суть його в тому, що ми маємо Первосвященика в небесах, по правиці від престолу Величності. Автор тут продовжує думку попередньої частини, де мова йде про Первосвященика, і одночасно підводить нас до теми Нового заповіту, який встановив цей Небесний Первосвященик. Про це йдеться у **8:6**, тексті, який теж виділений нами, як ключовий в даному посланні. Оскільки Він є Небесним Первосвящеником, чиє служіння відрізняється від служіння земних первосвящеників, Він також є Посередником кращого заповіту. І далі до кінця 8-го розділу автор розмірковує про не бездоганність попереднього заповіту, за яким жили євреї, і переваги Нового. Автор цитує пророка Єремію 31: 31-34. В останньому тексті (8:13) він виводить висновок на основі вищесказаного. Продовжується думка в 9-му розділі. Попередній заповіт мав тимчасове призначення. Якби це було не так, Бог через пророків не говорив би про Новий заповіт. Але крім Єремії, про Новий заповіт пророкують Єзекіїль 34: 25-31; 37: 26-28 та Ісаїя 55:3; 59:21. Тому Бог, передрікаючи через пророків про Новий заповіт, іншу умову з Своїм народом, тим самим закладає передумову щодо тимчасовості того заповіту, який був заключений на горі Синай.

Служіння Ісуса Христа – це служіння в skinі Нового Заповіту, куди Він, Небесний Первосвященик, увійшов з кров'ю перед Боже лице, подібно, як інші первосвященики входили у Святе Святих. Але тут також говориться про суттєву відмінність. Ті первосвященики входили з кров'ю телят та козлів, а Цей увійшов у Небесне Святе Святих із власною кров'ю. Саме тому автор послання називає Його Посередником Нового Заповіту. (9:15). Автор також проводить паралель між приношенням жертв і смертю Христа, говорячи, що «майже все за Законом кров'ю очищується, а без пролиття крові не має відпущення (прощення)». (9:22).

Таким чином, Він – Первосвященик, Посередник Нового Заповіту, але також Він – це Досконала Жертва, яка була принесена за спасіння всього людства. Саме про це автор розмірковує у 9: 24-26. Про категоричну впевненість, що саме так і є, говорять тексти 9: 27-28. Те, що люди помирають, – це аксіома, яка не потребує доказів. Це очевидно. Також людина інтуїтивно відчуває, що далі – суд. За наше життя ми маємо дати звіт. Тому ці очевидні речі про смертність та суд, за логікою автора, тому що ніхто з євреїв того часу не піддавав цього під сумнів, є такими самими доказами того, що Христос один раз був принесений у жертву за гріхи багатьох людей.

Закон – це тінь майбутнього. (10:1). Тут образи та ілюстрації нагадують спосіб роздумів Апостола Павла. Автор комбінує декілька цитат із Старого Заповіту, зокрема Іс. 1:11 та Пс. 39 (40): 7-9. Мета автора в даному випадку показати необхідність і добровільність приходу Христа, щоб стати Жертвою. Але завдяки цій жертві «Він вдосконалив тих, хто освячується». (10:14). «А де їхнє відпущення, там нема вже жертвоприношення за гріхи». (10:18).

Старий Заповіт чітко не пояснює, яким чином жертви тварин могли змити гріх і вину людей. Новий Заповіт також не вдається в пояснення, як смерть Одного могла змити гріхи багатьох. Таким чином, центральна частина даного послання, де йдеться про Первосвященика Нового Заповіту, Який приніс Себе, як Досконалу Жертву за гріхи багатьох – це детальне пояснення смерті Христа. Але далі уже йде намагання богословського осмислення того, про що йдеться у цих розділах. Одні вважають, що смерть Христа – це ублагання Божого гніву, інші говорять про перемогу Христом диявола у вселенській війні між силами добра і зла. Іван Златоуст вважав, що смерть Ісуса зм'якшила гнів Бога по відношенню до гріха і повернула лице Бога до людей. Жан Кальвін навчав, що Христос заплатив борг, плату якого вимагала Божа справедливість. Христос взяв на Себе покарання за людство. Оріген, Григорій Ніський, Августин Блаженний та інші вважали смерть Христа на хресті, як битву між Христом та дияволом. Христос Своєю смертю у цій битві переміг.

Автор послання до Євреїв пропонує ще одне тлумачення, яке базується на системі принесення жертв, що показана в Старому Заповіті. Гріх – це нечистота, яку потрібно змити Божою милістю. Він є настільки серйозним, що змити його можна тільки кров'ю. саме про це йдеться 9-му і 10-му розділах.

10:19. Текст починається словом: «Отож», що означає зміну думки або підбиття підсумків. Фактично звідси починається друга, практична частина даного послання. починається вона із **попередження** щодо небезпеки відступництва. Фактично серед усіх попереджень – це є **найбільш суворе і категоричне**.

Починається воно із підбадьорення. Ми маємо відвагу входити до святині кров'ю Ісусовою. (10:19). Завдяки Його крові нам запропонована нова, жива дорога. А оскільки це

так, та ще й маємо Великого Священика, то автор далі підбадьорює читачів приступити до святині з щирим серцем, у повноті віри, окропивши серця від сумління лукавого та обмивши тіла водою чистою. Далі він продовжує, – давайте будемо триматися непохитного визнання надії, бо Той, Хто дав обітницю, – є вірний! (10: 22-23). Автор також закликає, щоб заохочувати один одного до добрих вчинків та любові (10:24).

І після цих слів йде одне із самих суворих і страшних попереджень проти відпадиння від віри. Щоб діяти так, як зазначено вище, – не потрібно залишати збору (зібрання, громади), як дехто це робить. З них брати прикладу не потрібно. Навпаки, більше потрібно заохочувати себе до доброго, а тим більше, розуміючи, що наближається день приходу Христа.

Чому не потрібно залишати збору і не бути розхолодженими? Відповідь є у тексті 10: 26-31. Закінчується цей фрагмент виразом, що страшно впасти у руки Бога Живого! (10:31). Очевидно, що наміри у євреїв були серйозні, щоб відійти від Христа. Тому автор так серйозно до них звертається.

Але 10-й розділ закінчується підбадьоренням повернутися до того стану, в якому вони були. Автор просить: «Згадайте про перші дні ваші, як ви просвітилися». Він тут також вказує і на ціну, яку платили адресати. Він пише: «Ви витерпіли запеклу боротьбу страждань». (10:32). Тому він їх просить: «Не відкидайте відваги своєї, бо має вона велику нагороду». (10:35). Разом з тим він вказує на те, що потрібне для них у цій ситуації – це терпіння. (10:36). Цитатами із Старого Заповіту автор підкріплює свою думку про те, що ще не багато часу і Господь проявить Свою силу і владу, але потрібно набратися терпіння і не захитатися. (10: 37-38). Висновок цього підбадьорення – «ми не з тих, хто хитається, але віруємо». (10:39).

Наступний, 11-й розділ, присвячений темі віри. Ми можемо назвати цей розділ галерея героїв віри. Спочатку автор дає визначення віри – що таке віра. (11:1). Завдяки вірі ми розуміємо, що все, що є – це Бог створив. (11:2). Навіть Бога ми сприймаємо вірою. (11:6). В цьому тексті є обітниця. Бог дає нагороду тим, хто Його шукає. Еквівалент єврейського слова віра означає стійкість. Справжня віра – це щось більше, ніж проста згода розуму. Це абсолютна довіра, що виключає невпевненість чи сумнів. З іншого боку, певні сумніви приходять, але це тимчасові «гості», які змушені залишити оселю віри.

Серед тих, чиїми портретами обставлена ця галерея, є Авель, Енох, Ной, Авраам, Сара, Ісак, Яків, Йосип, Мойсей, Рахав. Про кожного з них автор знаходить що сказати, яку унікальну рису віри підкреслити. А декотрі з них назбирали досить немало цих характеристик віри. Наприклад, Авраам, Мойсей. Це гіганти віри, найавторитетніші особи для кожного ізраїльтянина.

Потім автор просто перераховує ще ряд героїв віри, супроводжуючи їх фразою, що не стане мені часу про них оповідати. (11:32). У цей список потрапляють Гедеон, Варак, Самсон, Ефтай, Давид, Самуїл.

Ми розуміємо, що цей список досить вибірковий. Не всі видатні діячі тієї епохи потрапляють сюди. Наприклад, автор не згадує Ісуса Навина, але згадує про подію, яка відбулася в час його керівництва народом. Це падіння ерихонських мурів. (11:30). Не згадується в цьому переліку Калев і його зять, перший суддя Отніїл. Не згадана тут також Дебора, єдина жінка, яка була суддею в Ізраїлі. Крім того, вона пророкувала в Ізраїлі, але в список автор чомусь її не включив.

Після цього переліку автор пише про результати діяльної віри. (11: 33-39). Одні звершували героїчні вчинки, були успішними, переможцями, а інші, навпаки, стали мучениками. Їм прийшлося скитатися по пустинях, горах, печерах і проваллях. Але, незважаючи на це, вони одержали засвідчення вірою, що вони Божі люди. Автор цікаво так зазначає, що «ті, що світ не вартий був їх», вимушені були проводити життя мучеництва. (11:38). Але в заключному вірші 11-го розділу автор зазначає, що Бог передбачив щось краще про нас. Тобто, коли ми дійдемо до кінця переможно, ми приєднаємося до цього списку переможців віри.

Автор закликає своїх читачів у 12-му розділі проявляти стійкість у вірі. Він звертає увагу на Ісуса, як на Начальника та Виконавця віри. Автор говорить про мучеництво Ісуса, Його сором і хрест. Отже, Ісус, як інші герої віри, є у цьому почесному списку. Він його очолює. Тому це один із останніх аргументів автора даного послання, чому варто іти за Ісусом. Його життя і служіння вписується в загальний контекст Старозавітних праведників.

Окрім того, автор справедливо зазначає, щодо своїх читачів – «ви ще не до крові змагались». (12:4). Тут мова, навіть, не йде про мучеництво. Тут мова йде про боротьбу проти гріха. Коли Бог нас піднімає на новий рівень, Він нас виховує і дисциплінує. Батько виховує і, навіть, карає власних дітей. Ми – Божі діти, тому Бог має до нас справу і інколи нам неприємно, коли нас карають, але в остаточному результаті це сприятиме нам на добро. Саме ця думка підкреслюється автором у 12:11.

Практично більша частина 12-го розділу – це попередження щодо можливості відступити, відійти від Бога. До певної міри, це – друга сторона попередження, записаного у 10: 25-31. Але тут автор налаштовує своїх читачів на перемогу. Він підбадьорює читачів цитатами з Ісаї (35:3) і книги Приповістей (4: 26-27). Він закликає їх – підніміть опущені руки, випростайте зігнуті коліна, випростайте криві стежки, щоб всім було добре йти, навіть, кульгавим. (12: 12-13). Ключовим у цьому застереженні можна виділити 12:14 – «Пильнуйте про мир з усіма і про святість, без якої ніхто не побачить Господа». Порівнюючи тих, хто повірили, з Ісавом, автор просить бути обережними, щоб нічим не занепасти себе і не

загубити свого первородства. (12:17). Уривок 12: 18-24 є кульмінаційним в розділі і в цілому посланні. Гора Синай, біля якої колись знаходився Ізраїль, – це те місце, куди тепер почали знову прагнути євреї, які повірили в Ісуса, як Месію. Але є ще одна гора – це Сіон. Це – духовна гора (у фізичному сенсі це відносно невисокий пагорок). Порівнюється два служіння – служіння біля гори Синай, де Мойсей боявся сам і тремтів. (12:21). Також служіння на Сіоні, де нащадок Давида, Ісус Христос, Посередник Нового Заповіту, його виконує. Він пролив Свою Кров, яка промовляє краще, як Авелева. Авелева кров – це кров першої людини, чие життя було перерване насильницьким способом. Ця кров промовляє про справедливість. І є кров Сина Божого. Його життя теж було перерване насильницьким способом. Але Його кров промовляє про прощення.

Образ гір Синаю і Сіону – ця ілюстрація характерна Павлу в посланні до Галатів 4:21-31. Тому, як пісумок, автор пише: «Глядіть, не відвертайтеся від того, Хто промовляє...» (12:25). Це його останнє попередження. Заключний вірш 12-го розділу (12:29) зазначає, що «наш Бог – то палючий огонь!»

Останній, 13-й розділ, говорить про практичні стосунки віруючих між собою. Автор закликає їх до братолюбства між собою; любові до гостей, ув'язнених; моральності в області шлюбу і інтимних стосунків; просить їх не бути грошолобними, але задовольнятися тим, що є; пам'ятати наставників, брати приклад з них, як з тих, які уже закінчили свій життєвий шлях. (13: 1-7).

Також нагадується про те, що «Ісус Христос вчора, сьогодні і навіки Той Самий!» (13:8). Автор просить своїх читачів не захоплюватися різними чужими науками, закликає вийти поза табір до Ісуса, де Він постраждав, натякаючи на Голгофу за межами міста, але також натякаючи на Його самотність і відчуження під час проходження Ним смертельного випробування.

Останні наставлення, теж пов'язані з єврейським, старозавітним сприйняттям дійсності – жертви хвали, добродійності та спільності. (13: 15-16). Тут натяк на Мирну жертву у її розмаїтості, яка була однією із тих жертв, яку приносили ізраїльтяни. Останнє, про що просить автор віруючих євреїв, – це знову питання наставників. Їх потрібно слухатися і їм коритися. Нехай вони роблять ту справу, на яку їх поставив Бог, з радістю, а не зідхаючи, бо будуть від цього страждати всі, і ви в тому числі, – пише автор. (13:17). Тут є деяка схожість із практичними настановами Павла, зокрема, із Тюремними посланнями.

Заключні прохання, побажання і привітання включають в себе:

- Прохання молитися за них. (13:18).
- Автор по особливому просить молитовної підтримки за себе. (13:19).
- Молитися за себе, своє удосконалення перед Господом. (13:21).
- Благає прийняти слово потіхи. (13:22).

- Інформація про Тимофія (і про себе в контексті Тимофія). (13:23).
- Вітання всім і від всіх, хто в Італії. (13:24).
- Заключна благодать. (13:25).

Особливості книги:

1. Послання унікальне своєю композицією. Оріген писав про нього: «Починається, як трактат, продовжується, як проповідь, а закінчується, як лист».
2. Це найбільш вишукана книга в Новому Заповіті, яка найбільше наближена до класичного грецького стилю.
3. Єдина книга в Новому Заповіті, чий автор невідомий.
4. Єдине послання, в якому розглядається концепція Первосвященицької місії Ісуса Христа.
5. Христологія цього послання багата і різноманітна. Вживається понад 20 різних імен і титулів Ісуса Христа.
6. Ключове слово послання **кращий** (вживається 13 разів). Ісус кращий, ніж ангели, всі старозавітні посередники та священнодії.
7. У цьому посланні міститься найбільш важливий розділ в Біблії про віру. (11-й).
8. Послання найбільше в Новому Заповіті просякнуте старозавітними образами, посиланнями, цитатами, що допомагає нам сьогодні розуміти ранньохристиянську типологію і герменевтику.
9. Це послання найбільше в Новому Заповіті говорить про небезпеку духовного відступництва.

П'ять небезпек у посланні.

1. Небезпека не дбати про спасіння. 2: 1-4.
2. Небезпека затвердіти серцем. 3: 7-8, 15.
3. Небезпека відпадіння. 6: 4-6.
4. Небезпека самовільного гріха. 10: 19-39.
5. Небезпека зневажити Божу благодать. 12: 14-29.

Сім кращих речей:

1. Краща надія. 7:19.
2. Кращий Заповіт. 7:22.
3. Краще служіння. 8:6.
4. Краща жертва. 9:23.
5. Краще майно на небі. 10:34.

6. Краща батьківщина. 11:16.
7. Краще воскресіння. 11:35.

Сім вічних речей у посланні.

1. Вічне спасіння. 5:9.
2. Вічний суд. 6:2.
3. Вічний Священик. 7:21.
4. Вічне відкуплення. 9:12.
5. Вічний Дух. 9:14.
6. Вічний спадок. 9:15.
7. Вічний заповіт. 13:20.

Найважливіші тексти послання:

- 1: 1-2 – В останні дні Бог говорить через Сина Свого.
- 1:3 – Він є сяєво слави і образ Істоти Божої.
- 4:12 – Боже Слово живе та діяльне.
- 4: 14-16 – Великий Первосвященик, що нам співчуває.
- 7: 26-27 – Характеристики Первосвященика.
- 9:27 – Людям призначено вмерти один раз, а потім суд.
- 10:10 – Ми освячені один раз через Його жертвоприношення.
- 10: 12-14 – Одним Його жертвоприношенням Він вдосконалив нас.
- 11:1 – Визначення віри.
- 11:6 – Той, хто до Бога приходить, мусить вірувати, що Він є.
- 12: 1-3 – Начальник і Виконавець нашої віри.
- 13:1 – Братолюбство між нами.
- 13:6 – Господь мені помічник, що зробить людина мені?
- 13:7 – Спогадуйте наставників ваших.
- 13:8 – Ісус Христос вчора, сьогодні і навіки той Самий.
- 13: 15-16 – Новозавітні жертви.
- 13:17 – Слухайтеся наставників ваших.
- 13: 20-21 – Бог підняв з мертвих Великого Пастиря.

Христос у цьому посланні має багато різних імен і титулів, але визначальним є те, що Він представлений, як Великий Первосвященик, Який нам співчуває.

Висновки (уроки) книги:

1. Все, що нам потрібно для спасіння, ми знаходимо в Ісусі і тільки в Ньому.
2. Наша віра має зростати в Господі.
3. Християнину потрібно прикладати зусилля, щоб зростати в Господі. Якщо не зростаєш в Ньому, – ти скочуєшся вниз.
4. Найгірше, що може статися в житті християнина – це відпасти від Господа.
5. Твердість у вірі зберегти буває не легко, але для цього є сила у Господа.
6. Приклади інших віруючих надихають нас більш ревно і щиро слідувати за Ним.
7. Герої віри були не ідеальні люди. Їх приклад є реалістичний нам для наслідування.
8. Якщо ми переживаємо життєву скруту і розуміємо, що це дисциплінарний виховний момент від Господа, нас підбадьорює те, що ми є Його діти, а Він – наш Небесний Батько.
9. Бог говорить до людини різними способами, але всі вони зводяться до Ісуса Христа.
10. Щоб не відпасти, християнину потрібно вважати на почуте, тобто слухати уважно Слово Боже, з відкритим серцем.
11. Нам, християнам, потрібно остерігатися, щоб не стати запеклими, затверділими, коли ми чуємо Його голос.
12. Невірство веде до відпадиння від Господа.
13. Боже Слово живе та діяльне. Воно має здатність пронизувати все наше єство.
14. Великий Первосвященик на Небесах нам співчуває і заступається за нас.
15. Залежно від духовного росту, ми споживаємо, або молоко духовне, або тверду страву.
16. Служіння Нового Заповіту, яке встановив Ісус Христос, є краще, ніж старозавітне, встановлене на горі Синай.
17. Ісус є наш Начальник і Виконавець віри, на Кого ми дивимося, щоб не ослабнути вірою.
18. Жертви хвали, добродійності і спільноти є приємними для Господа. Нам потрібно робити те, що Господу подобається.
19. Християнин не повинен боятися розділити долю страждань з Ісусом. Якщо потрібно, він має бути готовим вийти за табір до Ісуса.

III. Соборні послання.

Перед нами новий розділ Нового Заповіту. Ми продовжуємо вивчати послання, але зараз у фокусі нашої уваги є послання, які були написані різними авторами – Яковом, Петром, Іваном та Юдою. Здебільшого це невеликі послання більш практичного спрямування. Вони відрізняються від послань Павла тим, що названі не іменами отримувачів, а авторів. Вони названі «Соборними» – тобто, загальними, «католическими» по причині того, що за винятком 2-го і 3-го послань Івана, були адресовані не конкретним людям чи церквам, а більш загальній аудиторії. Деякі богослови називають їх «трактатами на всі часи», оскільки вони присвячені питанням, з якими мають справу християни в критичні моменти життя. Більшість з них були написані після послань Павла. Об'єднує їх те, що: Вони є посланнями (листами), тобто, написані в епістолярному жанрі.

1. Вони написані іншими авторами, не Павлом, бо перед цим ми розглядали вдвічі більшу групу послань, написану саме цим автором.
2. Більшість з них написані не до конкретних церков чи людей, а до загалу. (Виняток – два найменших послання – 2-ге і 3-тє Івана).
3. Попереджують про небезпеку, яка існує для ранньої Церкви.

Ми будемо розглядати за канонічним порядком ці послання:

- Якова;
- 1-е Петра;
- 2-ге Петра;
- 1-е Івана;
- 2-ге Івана;
- 3-тє Івана;
- Юди.

Якщо Павло основний наголос робить у своїх посланнях на віру, то автори Соборних послань більше акцентують свою увагу:

- Яків – на поведінку;
- Петро – на надію;
- Іван – на любов;
- Юда – на чистоту.

Отже, розглянемо ці послання детальніше.

1. Соборне Послання Святого Апостола Якова.

Серед Новозавітних книг це невелике послання викликає (і викликало протягом історії Церкви) багато різних дискусій і суперечок. Мартин Лютер не міг зрозуміти значення цього послання і називав його «солом'яним», тим самим, показуючи свою зневагу до цього невеликого листа, підписаного, як Послання Якова. Інші відносилися до нього не так радикально, але, все-таки, стримано.

Хоча основна проблема даного листа є в самому змісті послання, але однією з проблем також є питання авторства. На початку автор зазначає про себе: «Яків, раб Бога й Господа Ісуса Христа». Хто цей Яків?

Новий Заповіт говорить нам про декількох чоловіків, які носили це ім'я і були пов'язані з Ісусом Христом.

1. Яків, син Зеведея і брат Івана. Один з 12-х. Був з Ісусом на горі Переображення; в домі Яіра, начальника синагоги, коли Ісус воскресив там його доньку; був у особливій групі тих, кого Ісус просив посилено молитися за Нього в Гетсиманії. Дуже рано трагічно загинув зі Ім'я Ісуса. (Мт. 4:21; 10:2; Мр. 1:19; 3:17; Лк. 6:14; Дії 1:13; 12:2).
2. Яків, син Алфія. Один з 12-х. Згадується у всіх списках, де перераховані майбутні Апостоли. (Мт. 10:3; 3:18; Лк. 6:15; Дії 1:13). Подальша доля невідома. Згідно передання, загинув трагічно, як мученик за віру в Ісуса Христа.
3. Яків, батько одного з учнів Ісуса на ім'я Юда. (Лк. 6:16; Дії 1:13). У Матвія і Марка цей учень названий Тадеєм.
4. Брат Господній. (Гал. 1:19; 2:9). Був пресвітером єрусалимської церкви. Відіграв одну з ключових ролей на Апостольському соборі в Єрусалимі. (Дії 15: 13-21). Двічі згадується в Євангеліях (Мт. 13:55; Мр. 6:3). Без імені згадується у Дії 1:14, разом з Матір'ю та іншими братами.

Яків, син Зеведея, не міг бути автором цього послання, оскільки був вбитий раніше, ніж воно було написане.

Згідно позиції деяких традиційних конфесій, Яків Алфеїв і Яків, брат Господній – це одна і та сама особа. Вони стверджують, що цей Яків був сином Алфея і Марії Клеопи, яка була сестрою Марії, Матері Ісуса. Таким чином, Ісус і цей Яків були двоюрідними братами між собою. Такої позиції протестанти не поділяють, оскільки не заперечують того, що у Марії і Йосипа після народження Ісуса могли бути інші діти. Така позиція не протирічить

позиції Мт. 1:25. Тим більше у Матвія і Марка Яків, син Алфія і Яків, один з братів Ісуса перераховані в різних списках людей, причетних до Господа.

Існує ще одна позиція щодо того, що Яків, брат Господній, був зведеним братом Ісуса. (Він був сином Йосипа, але не Марії). Таке припущення не протирічить ні одному тексту в Новому Заповіті, але і не підтверджується ні одним текстом із Нового Заповіту.

Отже, якщо Яків, син Алфія і Яків, брат Господній – це різні особи, а виглядає правдоподібним те, що це дійсно так і є, то Яків Алфеїв не міг бути автором цього послання.

Найменш вірогідним є те, що Яків, батько Юди (Тадея) був автором цього послання. Він не користувався серед християн ніякою популярністю і авторитетом. Тому, навіть, якщо цей Яків щось би і написав, стояло би питання доцільності входження в канон такого послання.

Таким чином, залишається останній варіант. Автором цього послання є пресвітер Єрусалимської церкви, один із стовпів ранньої Церкви (Гал. 2:9; Дії 15:13), служитель, який мав вирішальний голос на Апостольському Соборі, тобто його авторитет був прирівняний до апостольського. Саме такої точки зору притримувалися Оріген, Кирило Єрусалимський, Афанасій, Августин Блаженний, видатні діячі раннього християнства.

Час написання даного послання теж викликає деяку полеміку. Йосип Флавій писав, що Яків був убитий у 62-му році, за наказом первосвященика Анни. У період між смертю прокуратора Феста і призначенням його наступника Альбіна, первосвященик скликає синедріон, на якому приймається рішення щодо побиття камінням Якова, брата Ісуса, Якого називають Христом. Так описав смерть Якова Йосип Флавій, видатний історик того часу.

Таким чином, це послання було написане до початку 60-х років. І хоч питання написання послання є полемічним, кращі фахівці в області дослідження Нового Заповіту вважають, що найбільш вірогідними датами написання є **44–49** роки, тобто, до Апостольського Собору в Єрусалимі, який відбувся у 49-му році. Маємо всі підстави припускати, що дане послання є найранішою книгою Нового Заповіту і могло бути написане за декілька років (місяців) до написання Послання Павла до Галатів.

Адресоване воно до дванадцяти племен розпорошення. Цей вираз може означати:

1. Єврейську діаспору.
2. Християнську єврейську аудиторію, розпорошену після побиття камінням Степана.
3. Християнську громаду євреїв, які зазнавали переслідувань від своїх співвітчизників євреїв, де б вони не жили серед греків і римлян.

Ключові вірші: **1:22; 2:26.**

Ключове слово: діла.

Тема послання: Жива віра, або – Віра і вчинки (діла).

У цьому посланні простежується слід впливу проповіді Івана Христителя, – наприклад, 1: 22, 27 – Мт. 3:8.

2: 15-16 – Лк. 3:11.

5: 1-6 – Мт. 3: 10-12.

Дослідники послання Якова знаходять дуже багато паралелей між цим посланням і Нагорною проповіддю Ісуса Христа.

- 1:2 – Мт. 5: 10-12.
- 1:4 – Мт. 5:48.
- 1:5 – Мт. 7: 7-11.
- 1:9 – Мт. 5:3.
- 1:20 – Мт. 5:22.
- 1:22 – Мт. 7: 24-27.
- 2:10 – Мт. 5:19.
- 2:13 – Мт. 5:7; 6: 14-15.
- 2: 14-17 – Мт. 7: 21-23.
- 3: 17-18 – Мт. 5:9.
- 4:4 – Мт. 6:24.
- 4:10 – Мт. 5:5.
- 4:11-12 – Мт. 7: 1-2.
- 5:2-3 – Мт. 6:19.
- 5:10 – Мт. 5:12.
- 5:12 – Мт. 5: 33-37.
- 5:15 – Мт. 7: 7-11.

Також існують певні паралелі з іншими текстами, окрім Нагорної проповіді.

- 1:6 – Мт. 21:21.
- 2:8 – Мт. 22:39.
- 3:1 – Мт. 23: 8-12.
- 3: 2-3 – Мт. 12: 36-37.
- 5:9 – Мт. 24:33.

Ці всі свідчення є доповненням щодо особливого зв'язку автора із Іваном Христителем та Самим Ісусом Христом.

Послання має 5 розділів.

План послання:

Привітання. 1:1.

I. Характер правдивої побожності. 1: 2-27.

1. Випробування та користь від цього. 1: 2-18.

А). Радість при випробуваннях. 1: 2-4.

Б). Мудрість при випробуваннях. 1: 5-8.

В). Блаженство при випробуваннях. 1: 9-12.

Г). Випробування і спокуса. 1: 13-18.

2. Послух Слову Божому. 1: 19-27.

А). Прийняття Слова Божого. 1: 19-25.

Б). Прояв послуху Слову Божому. 1: 26-27.

II. Характер правдивої віри. 2:1 – 3:12.

1. Віра і Закон. 2: 1-13.

А). Будьте ввічливі і чемні з усіма. 2: 1-4.

Б). Будьте співчутливі до всіх. 2: 5-9.

В). Будьте послідовними і милосердними. 2: 10-13.

2. Віра і добрі діла. 2: 14-26.

А). Прояв справжньої віри. 2: 14-17.

Б). Доказ справжньої віри. 2: 18-20.

В). Приклади справжньої віри. 2: 21-26.

3. Невгамовний язик. 3: 1-12.

А). Сила язика. 3: 1-5.

Б). Зіпсутість язика. 3: 6-8.

В). Протиріччя язика. 3: 9-12.

III. Характер правдивої мудрості. 3:13 – 5:18.

1. Визначення мудрості. 3: 13-18.

2. Мудрість у духовному житті. 4: 1-10.

А). Гордість і неправильні бажання. 4: 1-6.

Б). Підкоряймося Богу. 4: 7-10.

3. Мудрість у стосунках. 4: 11-12.

4. Мудрість у життєвих справах. 4: 13-17.

5. Мудрість з підлеглими. 5: 1-6.

А). Небезпека і скороминучість багатства. 5: 1-3.

Б). Осуд за несправедливість. 5: 4-6.

6. Мудрість в очікуванні Господа. 5: 7-11.

А). Терпеливість та витривалість. 5: 7-9.

- Б). Приклади терпеливості. 5: 10-11.
- 7. Мудрість у говоренні правди. 5:12.
- 8. Мудрість у молитві і проханні. 5: 13-18.
 - А). Опис різних потреб і ситуацій. 5: 13-15.
 - Б). Заохочення і приклад молитви з вірою. 5: 16-18.
- Заключні думки. 5: 19-20.

Послання починається із звичайного для листа вступу, в якому автор називає своє ім'я, а потім тих, до кого звертається. Себе автор представляє дуже скромно. Він не пише про своє служіння чи позицію, яку він займає в церкві. Його, мабуть, читачі добре знали, тому він не потребує особливого представлення. Він – раб Бога й Господа Ісуса Христа. Він звертається до єврейської діаспори. Правда, до кінця не зрозуміло, чи автор має на увазі всіх євреїв, чи тільки тих, хто прийняли Ісуса Христа, як Месію. Вірогіднішим є другий варіант. Після короткого привітання, автор переходить до основної частини.

Тут нема, як у Павла, молитви благословення, подяки для церкви. Автор висвітлює три основні думки (теми) – **побожність (благочестя), віру і мудрість**. Навколо цих трьох ідей сформоване це послання. Яків пише дуже практично, як пастор, якого цікавить поведінка членів церкви. У цьому посланні немає глибоких доктринальних тем, як у посланнях Павла, але є набір християнських правил поведінки.

У 1-му розділі Яків пише про **благочестя (побожність)**. Визначення, що таке правдива побожність, Яків пише у останньому вірші цього розділу. (1:27). Але думку Яків розвиває, починаючи з 1:2. Більша частина розділу присвячена підтемі – випробування. Привітання закінчується словом – радіти (*χαίρειν*), що є частиною єврейського привітання-підбадьорення. Тут Яків використовує гру слів, яка була дуже поширена в єврейській поезії. «Майте, брати мої, повну радість» – так розпочинається основна частина послання. Він вітає їх словом – «радійте», а далі продовжує: «Отже, радійте». Але радість, до якої закликає Яків – це радість у випробуваннях. «Коли ви впадаєте у різні випробування, майте повну радість». Чому радіти у випробуваннях? Яків практик. Він відповідає практично – випробування показують віру, наскільки вона є. Віра загартовується терпінням, а терпіння допомагає стати досконалішими. Тобто, в цьому всьому є певна користь. Ми стаємо духовно більш зрілими і дорослими. Тому радійте, що є така можливість – набувати нового і безцінного досвіду.

Але для того, щоб бачити цей ланцюжок, який Яків тут розкриває – випробування/досвід/терпеливість (1: 2-4) і радіти при цьому, – потрібно мати мудрість. Можна сказати іншими словами, – щоб поводитися гідно у випробуваннях, потрібна мудрість від Бога. А якщо її немає чи не вистачає, рецепт практика Якова простий – просіть у Бога (1:5), а Бог дасть. Він дає просто і не докоряє.

Далі Яків просить, щоб ті, хто переживають випробування, не боялися цього. Навпаки, така людина блаженна, якщо витримає до кінця. (1:12). Її чекає нагорода – вінець життя, якого Бог обіцяв тим, хто Його любить.

Випробовуваний має розуміти, що кожен з нас, окрім зовнішніх випробувань, має ще й внутрішні спокуси. Тому Яків з усією, притаманною йому, строгістю попереджує, щоб випробовувані не звертали вину на Бога. Часто випробування приходять, як частина нашого внутрішнього дисбалансу. Це – пожадливість. Тому нам, – пише Яків, – не треба обманюватися. Бог дає добре давання, але наші пожадливісті підводять нас до гріха.

Отже, користь від випробувань, про що тут пише Яків – це ланцюжок, який сприяє нашому духовному зростанню; це – пошук мудрості, яка ставить нас у правильну позицію приймати від Бога все, що Він дає – і пониження, і багатство. Така мудра позиція сприяє стану блаженства, про який читаємо в 1:12.

У другій половині 1-го розділу Яків, продовжуючи основну думку про правдиву побожність, звертає увагу на послух. Це – послух Слову Божому. Практично він проявляється в тому, що віруюча людина швидко слухати, стримана говорити і повільна на гнів. (1:19). У 1:21 Яків закликає відкинути всіляку нечисть та залишок злоби, але прийняти з лагідністю Слово, яке може спасти наші душі. Ключовий текст **1:22** закликає читачів бути виконавцями Слова, а не лише слухачами. В контексті загального розвитку думки, мова йде тут про Слово Боже. Яків – практик. Він не приводить глибоких богословських аргументів, чому так потрібно робити. Він просто спонукує до дії. «Будьте виконавцями». Щоб виконувати Слово, спочатку потрібно його прийняти. Це основна думка даного тексту.

У 1: 26-27 Яків підводить до основної думки, яку хоче залишити своїм читачам – що є справжньою побожністю. Справжня побожність проявляється в прояві послуху Слову Божому. По-перше, справжня побожність – це вгамовувати свого язика. По-друге, справжня побожність – це зглянутися над сиротами і вдовами у їхніх утисках (важких обставинах). По-третє, справжня побожність – це берегти себе чистим від світу.

Слово «побожність», «благочестя» - цікаве слово. Грецькою (в оригіналі) – це θρησκεία. Буквально українською воно перекладається – богошанування, релігія. Інше значення цього слова – служіння, шанування, поклоніння.

Вульгата подає це слово, як religio. Іншими словами, Яків пише: «Справжня релігія проявляється в тому, щоб контролювати свою мову, зглянутися над бідними, чия доля є важкою, особливо це стосується сиріт і вдів, а також себе тримати в чистоті (духовній і моральній)».

Наступна тема, навколо якої сформоване дане послання – це справжня **віра**. Яків і Павло пишуть про віру у своїх посланнях, але розглядають це питання з різних точок зору. Павло більше звертає увагу на богословський, сотеріологічний аспект віри. Якова цікавить

практична сторона віри. Таким чином, Яків пише про практичне християнське життя людини, яка називає себе віруючою.

Отже, спочатку Яків розглядає питання, актуальне для ранньої Церкви на початках її становлення, особливо у єврейському середовищі. Це – питання взаємодії – віра і Закон. Яків приводить практичний приклад із життя єврейської синагоги. У синагозі перші місця платні і розраховані на багатих людей. Яків пише, що у Церкві, яка вийшла із середовища синагоги і ввібрала в себе багато елементів синагоги, не повинно так бути. Подібно до Ісуса Христа у Нагорній проповіді, Яків захищає бідних, знедолених, зневажених, відкинутих. Він навчає, що послідовники Ісуса мають бути ввічливими і чемними з усіма, незалежно від соціального статусу. Він навчає співчутливому ставленню до ближнього. Заповідь, яку Ісус охарактеризував, як найбільшу, Яків називає Царським Законом. (2:8). У 2:9 Яків пише про найперше і найпоширеніше порушення Закону – це упередженість. «Ви дивитеся на обличчя і тим самим чините гріх». А коли ти виконаєш всього Закону, а порушиш щось одне, – ти винний проти всього. (2:10). Таким чином, Яків не будує складних теологічних схем. Він пише дуже просто, але його логіка «залізна». Отже, Яків просить читачів бути послідовними і милосердними.

Але уже в другій половині даного розділу Яків розглядає питання віри і добрих вчинків. Справжня віра – практична. Це не теорія чи богослов'я. Справжня віра бачить потребу і намагається її задовольнити. Справжня віра прикрашена добрими ділами. (2:17). Це не та віра, про яку писав Павло у повчальній частині своїх послань. Це та віра, про яку Павло писав у практичній частині своїх послань. Справжня віра має доказ своєї справжності. (2: 18-20). В кінці даного, 2-го розділу, Яків приводить два приклади справжньої віри. Як і Павло, Яків апелює до Авраама. (2: 21, 23). Авраам – батько віри. Бог сказав йому принести в жертву свого сина Ісака. Практична віра Авраама проявилася в дії. Авраам ввірував Богові і це було вмінено (зараховано) йому в праведність. Віра зараховується Богом, але тут є практичний аспект. Якби не було практичної готовності і дії віддати Богу, те, що Він просив, – Авраам ніколи не удостоївся б чести стати другом Божим.

Другий приклад Якова – Рахав. Ця жінка була зіпсута. В неї не була добра репутація. Але врятувала їй життя і репутацію (пізніше) саме віра, яка проявилася в ділах. Отже, заключний вірш даного розділу (2:26) – це висновок Якова: «Бо як тіло без духа мертво, так і віра без діл – мертва!» Яків закликає читачів до живої, діяльної віри.

Останній фрагмент прояву справжньої віри – це вміння контролювати свого язика. Це є один з унікальних текстів не лише цього послання, а й всієї Біблії. Яків починає уривок із заклику – «Не багато-хто ставайте, браття мої, вчителями». (3:1). Причина такої дивної поради – вчителі приймуть більший осуд. За що? У Якова відповідь готова. «Ми всі помиляємось. Коли хто не помиляється в слові, то це муж досконалий». (3:2). І після цього

Яків пише про силу язика. Він приводить два простих приклади – уздечка в роті коня і стерно корабля. Маленька річ, але нею управляється велика техніка. Так само язик, – пише Яків. Це є маленький член, але запалює великого ліса. Яків звертає увагу на проблему, пов'язану з язиком – хвалиться вельми.

Але це ще не найбільша проблема. У 3: 6-8 Яків описує проблему язика – викликає конфлікти. Він – зло безупинне, повний отрути смертельної. Яків пише, що існує протиріччя, пов'язане з язиком. Звичайно, що язик говорить не сам по собі. Це проблема цілої людини. Язиком ми благословляємо Бога і проклинаємо людей, які створені на Божу подобу. Яків порівнює джерело, з якого тече вода. Вода не тече солодка і солоня з одного джерела.

Отже, розміри язика невеликі, але від нього залежить багато-чого. Язик християнина має бути під контролем. Інакше, біда. Мова наша має бути очищена від усілякої нечистоти.

Заключні вірші 3-го розділу присвячені новій темі послання, яка фактично продовжується у двох наступних розділах, тобто – до кінця книги. Це – характер правдивої **мудрості**. У 3: 13-18 Яків дає дефініцію, визначення мудрості. Він пише про три джерела мудрості – Божа (зверху походить), земна (людська) і демонська. Мудрість, яка зверху походить – чиста, спокійна, лагідна, покірлива, повна милосердя, неупереджена, щира (нелукава). (3: 17).

Продовжує цю тему Яків і в 4-му розділі, як було зазначено. У духовному житті християнина мудрість просто необхідна. Але Яків починає 4-й розділ із зворотнього. Він показує, що відбувається, коли такої мудрості не вистачає. Яків пише про війни і сварки. Звідки це? Від пожадливоростей. А пожадливорості – це результат неправильних бажань. Ви бажаєте, – пише Яків, – та не маєте. Бо бажаєте неправильно. У 4: 1-6 Яків докоряє з притаманною йому прямою. Але у наступних текстах дає вихід. Тобто, Яків не просто докоряє, але його докір конструктивний. (4: 7-10). Підкоріться Богові, упокоріться перед Ним, чиніть опір дияволу – ось так закликає практикувати мудрість у духовному житті Яків.

Тему мудрості Яків продовжує закликом проявляти її у стосунках один з одним. Найбільшою проблемою стосунків є обмови і осуд ближнього. (4: 11-12). Яків закликає не обмовляти один одного і не осуджувати ближнього.

У заключних текстах 4-го розділу Яків, з притаманною йому прямою, закликає проявляти мудрість у життєвих справах. Особливо це стосувалося роботи і торгівлі (або інших видів діяльності). Яків осуджує самовпевненість щодо завтрашнього дня. Він пише, що ніхто не знає чи завтра взагалі настане. Тому нам потрібно бути з цим обережними у висловах. «Як схоче Господь та будемо живі, то зробимо це або те». Мудрість має проявлятися в усіх аспектах життя. Заключний вірш 4-го розділу є одним із унікальних текстів Біблії, який дає визначення гріху. «Отож, хто знає, як чинити добро, та не чинить, – той має гріх!» (4:17). Цей текст говорить про те, що гріхом не лише активне порушення

Закону чи якихось морально-етичних норм поведінки чи відносин, але і пасивна позиція щодо того, як зробити краще.

У заключному, 5-му розділі, Яків продовжує тему мудрості. Він пише про мудре поводження багатих роботодавців із своїми підлеглими. Очевидно були такі прецеденти, якщо Яків піднімає це питання. Яків докоряє багатих в тому, що вони несправедливо накопичили свої багатства (5: 2-3), пригноблюють бідних (5:4), люблять розкіш і насолоди (5:5). Яків, навіть, ставить їм у провину суд і розп'яття Праведного, тобто Ісуса Христа. (5:6). Очевидно, він має на увазі ту частину Церкви або єврейського суспільства, яка відносилася до еліти народу, що й підбурили простих людей до страти Ісуса Христа у свій час. Мабуть з ними знову почали виникати проблеми в Церкві (якщо Яків має на увазі церковних багатців, але не виключено, що він може писати узагальнено, торкаючись всього єврейського суспільства). Між іншим, Яків згадує про багатих майже в усіх попередніх розділах, осуджуючи їх. (1: 9-11; 2: 1-10; 4: 1-6). Таким чином, це послання має яскраве соціальне підґрунтя. Яків пише подібно до пророків Старого Заповіту – Амоса чи Михея. Десь його послання перегукується з тим, чому навчав Ісус Христос.

Далі Яків пише про мудрість в очікуванні приходу Господа Ісуса Христа. Найперше, він наставляє християн бути довготерпеливими (5:7). При цьому Яків приводить приклад землероба (рільника), який весною сіє зерно, а на осінь чекає на плід. Так і тут. Не все зразу. Нам потрібно вміти чекати. Господь знову прийде одного дня і всі земні страждання закінчатся. Але наше життя в світлі того, що скоро повернеться Суддя Праведний, має бути відповідним. Яків навчає: «Не нарікайте один на одного!» Приклади терпіння – це пророки. Окремо Яків згадує Йова, називаючи його блаженним. Причина блаженства – він витерпів і вийшов переможцем. Так і нам потрібно перемагати своїм терпінням. Чим більше страждання тут, – тим більшою є слава там.

Декілька разів у цьому посланні Яків згадує про язик, мову. У 5:12 Яків пише про те, що християнин має говорити правду, а не, подібно до євреїв, проголошувати клятву, беручи у свідки небо, землю. Подібну практику осуджував Ісус Христос у Нагорній проповіді. (Мт. 5: 33-37).

Кульмінаційним пунктом даного послання є особливий заклик Якова до молитви. (5: 13-18). Яків задає три запитання:

- Чи страждає хто з вас?
- Чи тішиться хтось?
- Чи хворіє хто з вас?

Яків задає не риторичні запитання, а цілком практичні, на які у нього, як пастора, є відповіді. На питання «Чи страждає хто з вас?», Яків відповідає: «Нехай молиться!» На друге запитання Яків відповідає: «Хай співає псалми!» Відповідь на третє запитання міститься у

5:14 і є практичною формою посиленої молитви з оливопомазанням за хворих. Така форма молитви практикується в усіх основних конфесіях християнства, а в традиційних конфесіях є таїнством елеопомазання.

Результат такої молитви: «Молитва віри вздоровить недужого і Господь його підійме». (5: 15-16). У 5:16 може бути натяк на сповідь, хоча виглядає так, що тут мова йде про визнання гріха один перед одним, якщо хтось проти когось згрішив. Висновок: «Дуже могутня ревна молитва праведного!»

На підтвердження своєї думки, Яків приводить приклад з життя пророка Іллі, який помолився і не було дощу три з половиною роки, знову помолився, – і пішов дощ. (5: 17-18).

Заключні думки послання (5: 19-20) – це турбота люблячого пастора про тих, хто відхилився від істини. Якщо хтось із вас, – пише Яків, – заблудить від правди. Це означає, що є люди в Церкві, які можуть відхилитися від істини. З точки зору Якова, цих людей потрібно рятувати. Їм потрібно допомогти навернутися. Тут мова не йде про навернення грішника вперше до Бога, а про відновлення того, хто заблукав. Отже, той, хто допоможе іншому навернутися:

- Спасе його душу від смерти;
- Безліч його гріхів покриє.

Якщо Послання до євреїв розпочинається, як трактат, а закінчується, як лист, то з посланням Якова навпаки. Воно розпочинається, як лист, а закінчується, як трактат. На відміну від інших послань, закінчення послання Якова дійсно не таке, як у всіх інших. Таке відчуття, ніби воно різко обривається. Але цими словами, які були розглянуті вище, воно закінчується. Тут нема ні привітань, ні заключних побажань, ні молитви. Навіть, звичне для всіх Новозавітних книг слово «Амінь» в кінці, тут відсутнє.

Особливості книги:

1. Найбільш вірогідно, що це – перша книга, яка була написана в Новому Заповіті.
2. Це послання містить у собі найбільше посилок на вчення Ісуса Христа, особливо на Його Нагорну проповідь.
3. Більше половини тексту послання – це накази або розпорядження.
4. Це – найбільш практичне послання з усіх послань Нового Заповіту.
5. Яків є одним із найбільш проникливих авторів Нового Заповіту. Його мова просякнута живими образами та ілюстраціями.
6. Це послання робить особливий наголос на зв'язок між вірою і ділами.
7. Якова називають Амосом Нового Заповіту. Як і Амос у Старому Заповіті, Яків торкається проблем соціальної несправедливості та нерівності.

Відомі тексти послання:

- 1: 2-8. Радість і вірність у випробуваннях.
- 1:12. Блаженна людина, яка гідно пройде через випробування.
- 1: 22-25. Слухання Слова і його виконання.
- 1:27. Суть справжньої побожності.
- 2:8. Суть Закону Царя.
- 2: 17, 26. Віра й діла.
- 3: 17-18. Мудрість, що походить згори.
- 4:4. Дружба з світом.
- 4:6. Бог противиться гордим.
- 4: 7-8. Підкоріться Богові і спротивляйтесь дияволу.
- 4:17. Хто знає чинити добро, а не чинить, – той має гріх.
- 5: 8-9. Довготерпіть і не нарікайте.
- 5: 14-16. Молитва та uzдоровлення.

Висновки (уроки) послання:

1. Якщо наша віра не проявляється у християнських вчинках, – вона марна і мертва.
2. Одна з найгірших рис Церкви – це надавати перевагу багатим і зневажати бідних.
3. Язик – один із найважливіших людських органів. Він є найважчий для самоконтролю і найбільш відкритий для гріха.
4. Бог бажає, щоб ми Його слухали в смиренні і поклалися на Нього у всіх наших вчинках.
5. Господь бажає, щоб ми говорили наші потреби Йому в молитві. Він чує і відповідає на молитву віри.
6. Послання є практичне і закликає нас до того, щоб ми були виконавцями Слова, а не лише його слухачами.
7. Коли ми проходимо через випробування, потрібно радіти, розуміючи, що вони роблять нас сильнішими духовно.
8. Послання навчає, що є справжньою побожністю (релігійністю) – стримувати себе від зайвих балачок, піклуватися про соціально незахищених, берегти себе чистими від світу.
9. Коли наша віра випробується, – ми більше довіряємо Богу. Бог зміцнює віру і допомагає у важкі часи.

2. Перше Соборне Послання Святого Апостола Петра.

1-е послання Апостола Петра – це одне з двох Соборних послань, щодо визнання канонічності якого не виникало ніяких проблем. Всі інші (крім 1-го послання Івана) приймалися в канон Святого Письма дуже обережно і не поспіхом. На це були певні причини. Щодо даного послання – проблем з його визнанням Церквою не існувало.

Автор – Петро, один з найвидатніших, найвідоміших Апостолів Церкви. Служіння Ісуса Христа неможливо уявити без Петра. Всі чотири євангелісти згадують Петра дуже часто на сторінках Євангелій. Про Петра згадує у деяких своїх посланнях Павло. У книзі Дії Святих Апостолів Петро – головний герой її першої половини. Павло називає Петра одним із стовпів Церкви, якому припоручено Господом проповідувати Євангелію обрізаним. (Гал. 2:9).

Послання було написане до християн, які переживали різні форми гонінь. Воно було написане в такому теплому задушевному тоні, що робить його унікальним джерелом підбадьорення для всіх віруючих, які переживають непрості часи і мають конфлікт з суспільством, в якому проживають.

Послання написане за всіма правилами ораторського мистецтва. В ньому використовуються багато метафор. Є припущення, що саме такої форми послання набуло через Силуяна, який добре володів грецькою мовою і був талановитим літератором. Петро був видатним оратором. Тому спільно талант оратора і літератора під натхненням Святого Духа дав для нас чудовий шедевр, яким є це послання.

Послання адресоване християнам, розпорошеним по п'яти провінціях Малої Азії – Понт, Галатія, Каппадокія, Азія та Вітінія. Сьогодні – це північна частина сучасної Туреччини, що примикає до Чорного моря. У церквах люди були змішаного походження – єврейського і поганського. В посланні є цитати із Старого Заповіту.

Припускають, що послання було написане до 64-го року, тобто до початку гонінь, ініційованих римською владою в часи правління Нерона. Деякі вчені припускають, що послання могло бути написане уже під час гонінь в Римі, але околиць воно ще не досягнуло. Петро, аналізуючи ситуацію, і бачачи, як розширюється географія гонінь, застерігає Церкву, щоб вона була готова, коли переслідування досягнуть і до них.

Петро вказує на місце, звідки було написане послання. (5:13). Це місто Вавилон. Але на думку переважної більшості дослідників – це може бути завуальована назва Риму. Те, що Петро пише з Риму і попереджує християн у провінціях Малої Азії про можливі гоніння, вказує на те, що він бачить ситуацію з середини, розуміючи, що відбувається. Не можемо ігнорувати і надприродній елемент, який присутній в канонічних Писаннях – це керівництво Святого Духа. Тому можемо припустити, що Петро пише даний лист, як попередження, яке має через відкриття до молодій Церкві про небезпеку, яка насуває.

Ключове слово послання – **страждання**.

Ключовий текст – **4: 12-13**.

Ключова ідея послання – **потіха серед гонінь і страждань**.

Червоною ниткою через все послання проходить **образ Ісуса Христа, як могутнього Визволителя**, Який урочисто допомагає долати всі труднощі. Це послання вселяє знедоленим особливу утіху та мужність.

Також у цьому посланні Петро підбадьорює святих до святого життя. (**1: 13-17; 2: 12-21; 4: 7-11, 15-18**).

План послання.

Вступ. 1: 1-2.

I. Покликання та обрання християнина. 1:3 – 2:10.

1. Жива надія в Ісусі Христі. 1: 3-12.

А). Майбутня спадщина. 1: 3-5.

Б). Теперішня радість. 1: 6-9.

В). Минуле відкриття. 1: 10-12.

2. Заклик до святості у вчинках. 1: 13-21.

А). Особиста святість і страх Господній. 1: 13-17.

Б). Підстава для святості. 1: 18-21.

3. Заклик до взаємної любові. 1: 22-25.

4. Заклик зростати на спасіння. 2: 1-10.

А). Жадайте щирого духовного молока. 2: 1-3.

Б). Будуйтеся в дім духовний. 2: 4-8.

В). Вибраний рід, священство царське. 2: 9-10.

II. Християнська поведінка та відносини. 2:11 – 3:12.

1. Поведінка серед поган (невіруючих). 2: 11-12.

2. Поведінка щодо покори владі. 2: 13-17.

3. Поведінка щодо покори панам (начальству). 2: 18-25.

4. Поведінка в сім'ї – дружини, чоловіки. 3: 1-7.

5. Поведінка стосовно інших віруючих. 3: 8-12.

III. Християнське страждання та дисципліна. 3: 13 – 5:11.

1. Блаженні ті, хто страждає за правду. 3: 13-22.

А). Підбадьорення тих, хто несправедливо страждає. 3: 13-17.

Б). Приклад Христа. 3: 18-22.

2. Життя у славу Божу. 4: 1-11.

А). Страждання за тілом. 4: 1-6.

- Б). Служіння один одному в контексті останнього часу. 4: 7-11.
- 3. Радість в стражданнях. 4: 12-19.
- 4. Смиріння в стражданні. 5: 1-11.
 - А). Дисципліна і покора для пресвітерів і молодших. 5: 1-6.
 - Б). Протистояння дияволу Божою благодаттю. 5: 7-11.
- Заключне привітання. 5: 12-14.

Послання починається стандартно. Автор називає себе по імені, називає своє служіння – апостол Ісуса Христа. Далі автор називає адресатів – розпорошення. Грецькою тут вжите – διασποράς. Ці вибрані розпорошенці проживають у чотирьох римських провінціях. Петро бажає їм благодаті та миру. (1: 1-2).

Деякі коментатори вважають, що Петро звертається тільки до євреїв, подібно, як Яків. Звичайно, серед читачів Петра були євреї, які прийняли Христа, як Господа й Месію. Але серед читачів були також колишні погани, які навернулися від поганства до Євангелії. (1:14; 2: 9-10; 4:3). Петро у вступі вживає чотири характеристики людей, до яких звертається:

- Захожани розпорошення. Цей вислів передбачає тимчасове мешкання тут, на землі. (Порівняйте з 1:17).
- Вибрані із передбачення Бога Отця. Тут Петро віддає належне Богу Отцю, як Ініціатору нашого спасіння.
- Посвячені від Святого Духа. Петро тут пише про посвяченість і покору. Щоб прийняти Боже обрання – потрібне особливе керівництво від Святого Духа, Який допомагає нам покійно прийняти те, щоб Бог запланував відносно нас.
- Окроплені кров'ю Ісуса Христа. Мова йде про умову нашого спасіння.

Отже, на самому початку послання, у його вступній частині, Петро віддає належне Трійці, згадуючи Отця, Святого Духа та Ісуса Христа.

Основна частина послання складається із трьох частин – **покликання та обрання**, – це є продовженням того, про що Петро пише у вступній частині. Наступна частина – це **поведінка та відносини**. Тут Петро, подібно до Павла, пише про практичну сторону покликання та обрання або як воно працює на практиці. Остання, третя частина – це основна тема або суть послання – **страждання та дисципліна**. Як християнину, вибраному, покликаному, реагувати на виклики, пов'язані із стражданнями у цьому земному житті.

Після привітання Петро віддає хвалу Господу за те, що Він відродив нас до живої надії через воскресіння з мертвих Ісуса Христа. Протягом майже 40-ка років Петро проповідував воскресіння Господа Ісуса Христа з мертвих. Ця подія залишила в його переживаннях незгладимий слід. Практично з цієї події він розпочинає це невелике послання, яке складається з п'яти розділів. Отже, Петро пише про живу надію, яку ми маємо

в Ньому. Це є надія на майбутню спадщину, яку чекаємо від Господа. Вона (ця спадщина) – нетлінна, непорочна та нев’януча. (1:4). Для того, щоб її отримати, потрібно радіти в теперішньому сумному часі, який приносить нам різні випробовування. (1:6). Ця спадщина була особливим об’єктом зацікавленості пророків, які звіщали про неї, але вони не могли збагнути її суті. (1: 10-12). Ця спадщина є, навіть, об’єктом цікавості для Ангелів.

А коли ми є спадкоємцями такої великої і цінної спадщини, яка була об’єктом досліджень пророків і цікавості для Ангелів, то Петро заохочує читачів до святості перед Богом. Він дає п’ять порад:

1). Підпережіть стегна свого розуму. (1:13). Це означає – налаштуйте ваш розум на необхідність діяти. Таким чином, Петро налаштовує своїх читачів до того, що їм потрібно серйозно налаштувати свій розум, щоб сприймати те, що він буде далі говорити до них.

2). Будьте тверезі. (1:13). Цей вираз означає вміння володіти собою, поміркованість, стриманість.

3). Майте досконалу надію на благодать. (1:13). Християнин повністю покладається на Господа. Він твердо переконаний у Його з’явленні.

4). Не застосовуйтеся до попередніх пожадливоростей. (1:14). Це означає – не робіть так, як ви робили колись, до увірування.

5). Будьте святі. (1: 15-16). Петро тут цитує книгу Левит 19:2.

Також в 1:17 Петро наставляє: в страху (Господньому) провадьте час вашого тимчасового замешкання.

Після цих декількох порад Апостол пише про підставу, чому християнин має вести життя освячення. Підставою є те, що ми куплені Христом для нового життя. Риторика Петра дуже схожа до того, що пише Павло у своїх посланнях. (1Кор. 6:20). Петро пише про високу ціну нашого відкуплення. Це – не ціна золота, срібла чи дорогоцінного каміння. Це – ціна крові Христа, непорочного і чистого Ягняти. (1: 18-19). Петро тут використовує жертвну символіку Ісаї 53:7.

Оскільки така висока ціна була заплачена за нас, Петро у заключних віршах 1-го розділу закликає християн до взаємної любові. (1:22). При цьому Петро цитує Пс. 89 (90): 5-6; 102 (103): 15-16, показуючи швидкоплинність нашого життя з одного боку і вічність та незмінність Божого Слова (обітниці), з іншого.

У першій половині 2-го розділу Петро закликає віруючих людей зростати на спасіння. Для цього потрібно відкласти все недобре, грішне – злобу, підступ, лицемірство, заздрість, обмови (2:1), а замість цього харчувати себе здоровою духовною їжею. Оскільки це були молоді у вірі християни, Петро їх наставляє: «Немов новонароджені немовлята жадайте щирого духовного молока, щоб ним вирости». (2:2).

Далі Петро використовує нову метафору. Христос – це Камінь живий, дорогоцінний. Колись давно Христос перейменував Свого учня Симона на Камінь (Πέτρος). (Мт. 16:18). Але Петро знає, що Христос – це не просто πέτρος. Це – λίθος, дорогоцінний Камінь. Тому він закликає своїх читачів приступати до цього Каменя, відкинутого людьми, але вибраного Богом. Далі Петро називає своїх читачів теж живим камінням (використане те саме слово λίθοι, множина). Отже, віруючі ототожені з Христом. Він – живий Камінь; вони – подібні живим камінням. Тому, – закликає Петро, – будуйтеся в дім духовний. Він цитує Іс. 28:16. Наступна цитата – Пс. 117:22. Третя цитата – Іс. 8:14. Отже, уривок 2: 6-8 складається із трьох цитат, кожна з яких доповнює і підсилює головну ідею Петра щодо Христа, Його послідовників і тих, хто не повірили в Господа. Ті, хто не повірили, – спотикаються об цей Камінь. Він для них став Каменем спотикання і Скелею спокуси.

Але ви, – пише Петро, – вибраний рід, священство царське, народ святий, люд власности Божої, колись не народ, немилувані, а тепер народ Божий, помилувані, покликані звіщати чесноти Того, Хто вас покликав до Свого дивного Світла. (2: 9-10). Петро не жаліє епітетів, щоб показати позицію віруючих у Христі. Він пише до Церкви, яка стоїть напередодні тяжких випробувань, але Дух Святий через Петра дає Церкві слово потіхи і підбадьорення.

Правда, у 2:11 Петро дає ще один епітет, який не протирічить всім попереднім, але нормалізує, ставить на місце вищесказане і дійсню, непросту реальність. «Приходьки та подорожні». Насправді християни є тимчасові на землі. Статус, про який Петро пише у 2: 9-10, – це вічний статус, але він по факту ще не увійшов у дію. Вірніше, він увійшов у дію в духовній сфері, але в фізичній сфері людського побуту, цей статус поки що не визнаний на тимчасово окупованій дияволом території. На цій території християнин має статус – приходько та подорожній. Таким чином, Петро звертається до приходьків і подорожніх з проханням стримуватися від фізичних (тілесних) пожадливоростей, а також гідно поводитися серед поган. (2: 11-12).

Далі Петро від загального твердження переходить до деяких конкретних порад. «Коріться кожному людському творінню». Слово κτίσις, яке Петро тут використовує, має багато значень – від творіння, світобудови до законів і постанов. Таким чином, у 2:13 Петро закликає християн коритися законам і постановам ради Господа. І далі він уточнює кого це стосується – царя, інших правителів, ним встановлених – префектів, прокураторів (саме таким є значення слова ἡγεμόν). Ще одну близьку паралель ми знаходимо у вченні Петра і Павла – це те, для чого існує влада. Петро пише: «Карати злочинців і для похвали добродійців». (2:14). Подібне навчав і Павло у Рим. 13: 1-7. Таким чином, Петро наставляє Церкву: «Шануйте всіх, братство любіть, Бога бійтеся, царя поважайте». (2:17).

Автор послання продовжує повчання настановою коритися своїм панам. (2:18). Тут мова йде не лише про добрих панів, але і про прикрих. Це теж схожа позиція із позицією Павла (Еф. 6: 5-8; Кол. 3: 22-25; 1Тим. 6: 1-2). На підтвердження своєї думки Петро приводить приклад Ісуса Христа, Який несправедливо постраждав, але показав для нас приклад смирення і терпіння. (2: 21-24). Можливо в Церкві була велика кількість людей знедолених, яким Петро дає таку пораду.

Наступна група людей, яких Петро наставляє правильній християнській поведінці і відносин – це сімейні люди. Петро звертається до жінок (3: 1-6) і до чоловіків (3:7). Подібно до Павла (Еф. 5: 22-24, 33; Кол. 3:18), Петро наставляє, щоб жінки корилися своїм чоловікам. Мова тут не йде про всіх чоловіків, але Апостоли Петро й Павло зазначають, що своїм чоловікам у сім'ї. Також Петро пише про внутрішню красу жінки (дружини). (3:4). Вона протиставляється зовнішній. (3:3). Подібному навчав і Павло (1Тим. 2: 9-10). Ці паралелі допомагають нам бачити, що вчення великих Апостолів Петра й Павла є ідентичним. Петро приводить приклад поваги до чоловіка Сари, як богобійної жінки. Чоловікам Петро пише коротше, ніж жінкам. Він зазначає, що з жінками потрібно жити розумно, як із слабшими посудинами, виявляти їм честь і дбати про своє молитовне життя.

Після цього Петро звертає увагу на життя християн між собою. (3: 8-12). Петро пише:

- Будьте всі єдинодумні.
- Будьте всі співчутливі.
- Будьте всі братолюбні.
- Будьте всі милосердні.
- Будьте всі покірливі.

Далі він пише:

- Не платіть злом за зло.
- Не платіть лайкою за лайку.
- Благословляйте.
- Здержуй свій язик від лихого.
- Здержуй свої уста від говорення підступу.
- Ухиляйся від злого.
- Добре чини.
- Шукай миру.

Петро цитує Пс. 33(34): 13-17. Таким чином, у другій частині даного послання Петро пише про поведінку і відносини різних християнських груп, які були перераховані у плані.

Третя частина найбільша. До певної міри можна сказати, що перші дві частини були вступом до третьої, яка виражає основну ідею послання – **християнське страждання**. Друга половина третього розділу є потіхою для страждаючих християн. Петро називає їх

блаженними. (3:14). Але блаженні не всі ті, хто страждають. Блаженні ті, хто страждають за правду. «Ліпше страждати за добрі діла, аніж за лихі». (3:17). У 3:15 Петро навчає віруючих, що вони повинні вміти дати звіт, тобто, відстояти свою позицію щодо того, у що вони вірять. Це є ключовий текст християнської апологетики. Але при цьому Петро також пише про добре сумління християнина. Звинувачувати, обмовляти будуть, про це попереджував Христос. (Ів. 15:20). Але Петро попереджує про те, що християнин не повинен бути звинувачений і справедливо осуджений за лихі вчинки. Приклад Христа – це одна з візитних карток послань Петра. Петро, як і в попередніх розділах, знову приводить приклад невинно страждаючого Христа. Він постраждав за чужі гріхи, щоб привести людей до Бога. Описуючи ці страждання, Петро приводить один епізод, який є одним із найважчих текстів Святого Письма і викликає дискусії серед богословів. Це уривок 3: 19-20. Більшість коментаторів вважають, що тут йдеться про те, що після смерті і до воскресіння Христос зійшов в пекло (тут це місце назване в'язницею). Але сутність цієї в'язниці і причину цього сходження до пекла вони розуміють по різному.

Одні стверджують, що Христос зійшов туди, щоб проголосити там Свою перемогу над силами зла і темряви.

Інші розуміють це місце, як місце очікування суду, а не мук. Тому Христос зійшов, щоб оголосити про Свою місію тим, хто не мали можливості чути про Нього, особливо тут підкреслюється про Ноеві дні. Тому мова йде про допотопних людей. Згідно однієї точки зору – цим людям буде наданий повторний шанс для покаяння і спасіння. Згідно іншої – для них був оголошений вирок.

Треті розуміють, що тут мова йде не про людей, а про ангелів, які не зберегли свого достоїнства (Юд. 1:6). Така точка зору базується на розумінні 1М. 6: 2-4, що Божі сини – це ангели. Таким чином, Христос виголосив їм суд.

Ще одні вбачають у словах Петра алегорію – Христос дав можливість воскреснути духовно мертвим і приреченим через гріхопадіння до пекла (вічного відчуження від Бога). Але завдяки Його стражданням і смерті, ці люди отримали шанс повернутися до втраченого Раю.

Однозначно коментувати цей текст неможливо, як і дати відповідь, чому Христос зійшов до тієї в'язниці. Але наступний текст (3:21) говорить про хрещення і спасіння. Як правило, перша частина даного вірша є формулою і визначенням того, що є хрещення. Це – обітниця Богові доброго сумління. Але трудність є у взаємозв'язку першої і другої частини 3:21. Найбільш оптимальне пояснення цього непростого уривку є в тому, що хрещення, як обітниця Богові доброго сумління, є частиною великого Божого плану спасіння людства в цілому і кожної людини зокрема. І головним Героєм і Виконавцем цього плану є Христос, Який пройшов через долину випробувань, смерті, але цим переміг. Після воскресіння Він

піднявся на небо, де перебуває по Божій правіці, і де Йому підкорилися Ангели і весь духовний світ. (3:22). Цей уривок дуже схожий до того, що Павло пише у Фил. 2: 6-11.

Отже, підсумовує Петро, коли Христос постраждав тілом, то і нам потрібно озброїтися думкою, що і нас чекає щось подібне. (4:1). При цьому Петро ще одну загадкову фразу тут пише: «Хто тілом постраждав, той перестав грішити». Є декілька тлумачень цієї фрази. Одні вважають, що такі люди будуть повстримані (збережені) від гріха. Інші вважають, що тут мова йде про ототожнення з Христом, що в свою чергу означає, що людина настільки близько приймає до серця страждання Христа, що в неї з'являється відраза до гріха. Можна сказати також, виходячи з історичного досвіду людства, що коли є страждання, лихоліття, скорботи, – люди менше грішать, а більше зближаються з Богом. Отже, Петро попереджує Церкву, що йдуть непрості часи і християнам потрібно бути готовими до різних розкладок обставин та подій навколо них. Для цього потрібно пильнувати в молитвах і проявляти неабияку мудрість, щоб вистояти. (4:7). Тому Петро знову закликає віруючих людей мати любов один до одного, бути гостинними, служити один одному, говорити так один з одним, щоб це звучало, як Божі слова. (4: 8-11).

Петро знову попереджує, щоб християни не боялися випробувань, але щоб раділи, коли прийдеться постраждати за Христа. Знову Петро називає блаженними тих, кого ганьблять за Христове Ім'я. (4: 12-14). Подібно, як і в 3-му розділі, Петро застерігає, щоб ніхто не страждав, як якийсь злочинець. (Там він писав про чисте сумління). Якщо хтось страждає, як християнин, – то не соромся, але прославляй Бога за таку можливість. Іншими словами, Петро пише про радість в стражданнях. У 4:17 є ще одна полемічна фраза у Петра. Мова йде про суд Божий, який має розпочатися з дому Божого. Суд має розпочатися з нас, – пише Петро. А якщо так, то де може з'явитися безбожний та грішний? 4:18 – продовження полемічного тексту. Праведний не може спастися своєю праведністю. Але виглядає так, що тут Петро не розмірковує доктринально, а виходить із суто практичних міркувань.

Останній 5-й розділ є найменшим у посланні. У ньому Петро розмірковує про смирення та дисципліну. Він звертається до пресвітерів, як співпресвітер та свідок Христових страждань. Петро наставляє служителів, щоб вони добросовісно виконували свою працю. (5: 2-4). Також Петро пише про відповідальність і підзвітність Архипастору Христу.

Після цього Петро звертається до молодих (можливо, служителів). Це може стосуватися, як молодих за віком, а також молодших за позицією, оскільки керівниками церков, як правило, були старші за віком. Молодшим потрібно шанувати авторитет тих, на кого була покладена відповідальність керівника. Він навчає їх покорі старшим і відповідно цього звернення приводить фразу, яка неодноразово зустрічається на сторінках Святого Письма – «Бог противиться гордим, а смиренним дає благодать!» Таким чином, Петро

закликає молодших покоритися під міцну Божу руку, а Бог Свого часу смиренних підвищить. (5: 5-6).

Остання думка цього послання – «покладіть на Бога всю журбу (проблеми), бо Він опікується вами, противтесь дияволу, але пам'ятайте, що він, як голодний лев». Петро не закликає його боятися, але противитися йому твердою вірою.

Деякі коментатори вбачають у цьому порівнянні сатани з левом завуальований натяк на тортури, які застосовувалися у Римі проти християн, коли їх кидали на розтерзання левам. Сатана теж, як лев, але його боятися не треба, а протистояти йому. У 5:9 Петро натякає на гоніння по світі. Можливо він має на увазі Рим. Але закінчує своє послання Петро вказівкою на Бога, Який покликав нас до вічної слави Своєї. Петро бажає, щоб Бог удосконалив християн, упевнив їх, зміцнив і угрунтував. (5: 10-11).

У заключному привітанні згадується Силуян, як секретар/співавтор даного листа. Петро передає ряд привітань від церкви у Вавилоні і від Марка, якого Петро називає сином. Немає інформації про те, що Петро будь-коли перебував у Вавилоні, який втратив в часи апостолів своє значення. Але історичні джерела говорять про служіння Петра у Римі в кінці свого земного служіння. Тому найвірогідніше, що Вавилон – це Рим.

Петро передає вітання і бажає миру своїм читачам.

Особливості книги:

1. Послання написане, як підтримка і підбадьорення до християн, які зазнають переслідувань за віру в Христа.
2. У даному посланні є найбільше вказівок, як себе поводити під час переслідувань і страждань.
3. Християни названі у цьому посланні приходьками і подорожніми.
4. Петро багато цитує Старий Заповіт у цьому посланні. Він застосовує багато старозавітних обітниць по відношенню до християн.
5. У цьому посланні є один з найважчих текстів в Біблії – це інформація про те, що Христос після смерті звіщав духам, які були у в'язниці від часів Ноя. (3: 18-20).

Найвідоміші тексти послання:

- 1:3 – Через Христа Бог Отець віродив нас до живої надії.
- 1: 6-9 – Потіха в засмученні.
- 1: 14-16 – Заклик до святості.
- 1: 18-19 – Ціна відкуплення.

- 2: 1-3 – Відкладіть все гріховне і жадайте щирого духовного молока.
- 2: 9-10 – Наша позиція у Христі.
- 2:17 – Практичне християнське життя.
- 2: 23-24 – Страждання Христа.
- 3: 8-9 – Християнська поведінка.
- 3:15 – Підстава для апологетики.
- 3:21 – Визначення хрещення.
- 4: 12-16 – Страждання християнина.
- 5: 7-9 – Покоріться Богу і противтесь дияволу.

Христос у цьому посланні:

- Той, Хто заплатив за нас ціну;
- Приклад страждань і покори.

Висновки (уроки) книги:

1. Воскресіння і повернення Христа дають нам надію, силу і впевненість залишатися вірними нашому християнському обов'язку.
2. Віруючий отримує нове життя у Христі.
3. Ми є новий народ, рід у Христі. Священство царське.
4. Незалежно від зовнішніх обставин, ми, як відкуплені діти Божі, узгоджуємо наше життя відповідно щирого духовного молока – Слова Божого.
5. Всім своїм життям – словами і вчинками, ми є свідоцтво для цього світу.
6. Як християни, ми покликані бути святими у житті.
7. Страждання Христа є прикладом для наслідування для кожного християнина, який черпає силу і натхнення наслідувати Господа.
8. Церква – це осередок любові і взаємо підтримки для всіх християн.
9. Покора і смирення віруючих – це є одна з найбільших чеснот християнського життя.
10. Як християни, ми живемо у ворожому, світському оточенні. Гоніння і переслідування справжніх віруючих – це є частиною нормального християнського життя.
11. Послання закликає нас до пошани всіх і до любові до братства.
12. Послання закликає до пошани влади, яка виконує свій обов'язок – карати злочинців і хвалити та заохочувати добродійців.
13. Жінки мають шанувати і коритися своїм чоловікам.
14. Чоловіки мають поводитися з дружинами, як делікатними посудинами і виявляти їм честь.
15. Ми покликані не платити злом за зло, але благословляти кривдників.

3. Друге Соборне Послання Святого Апостола Петра.

Це послання можна було б назвати: «Боротьба християн в останні дні». На відміну від Першого послання, Друге – має більш полемічний і, навіть, різкий характер. У ньому мова йде передусім не про зовнішні виклики, а внутрішні загрози – фальшиві вчителі, які відводять від правдивої віри.

Різниця між 1-м і 2-м посланнями – не лише в темі чи викликах, на які звертає увагу автор. Різниця також є і в мові. Друге послання написане, згідно Тенні, важкою кострубатою мовою, в той час, як мова 1-го послання – вишукана і легка. Саме це було причиною того, що існував певний сумнів щодо авторства Петра. Дане послання не спішили включати в канон, воно довго вважалося сумнівним, на підставі того, що його міг написати хтось інший, але приписав свою працю Петру. Остаточне рішення щодо включення даного послання до переліку канонічних книг було прийняте на соборі в Лаодикії у 372 році. Але ради справедливості варто зазначити, що у III-му столітті отці Церкви згадують це послання, посилаються на нього і цитують його, хоча з деякими застереженнями. А у IV столітті Євсевій, Афанасій, Єронім і Августин визнавали його канонічним.

Як пише Тенні, що хоча зовнішні підтвердження справжності послання не такі зрозумілі і переконливі, внутрішні дані створюють деяку підставу вважати це послання справжнім. У посланні немає нічого єретичного і немає нічого такого, що Петро не міг би написати. Воно не прикрашене автобіографічними подробицями, яких є немало в апокрифічних книгах, тобто – в подробках, фальшивках. З одного боку, послання є виваженим з точки зору того, що у ньому є міра особистого і загального, з іншого – відчувається полум'яний холеричний характер справжнього Петра. Все таки існує цілком адекватне припущення, що це послання Петро писав сам, на відміну від Першого послання.

Автор на початку послання називає себе, причому, на відміну від першого послання, називає своє справжнє ім'я Симон і те, яке дав йому Ісус – Петро. Він дуже лаконічно згадує момент свого перебування з Ісусом та іншими на горі Переображення. Автор робить це так, між іншим, не загострюючи надмірної уваги і не деталізуючи саму подію. Але для фальшивого автора було б великою спокусою, щоб не надати цій історії певної пікантності. (1: 16-18). Автор також згадує про свій час відходу, натякаючи на те, що йому колись сказав Господь. (1:14 – Івана 21:18). Це сильний аргумент на користь авторства Петра, тому що Євангелія від Івана була написана пізніше, ніж це послання, а про саму розмову про майбутню смерть Петра знало дуже обмежене коло людей.

Петро також згадує Павла, якого називає улюбленим братом (3:15) і пише про складну філософську риторику Павла. Автор також пише про те, що це його другий лист. (3:1).

Загально прийнято вважати, що між цими двома посланнями невелика різниця в часі написання.

Автор не називає адресатів послання, але судячи по змісту – ними могли бути ті самі люди, кому було адресоване Перше послання.

Саме послання має певну схожість до 2-го послання Павла до Тимофія. В кожному з цих послань автори відчують час наближення своєї смерті. Це їхні передсмертні настанови і попередження. Тим більше, написані вони були приблизно в один час і при однакових обставинах. Також дане послання має схожість із посланням Апостола Юди. 2-й розділ даного послання і послання Юди виглядають як близнюки. Вірогідно, що автори пишуть свої послання приблизно в той самий час, борючись із подібними викликами.

Послання було написане у **64–68** роках. (Після початку офіційних переслідувань Церкви. 3: 15-16 може натякати на те, що Павла уже не було в живих. Саме тому можна вважати дату 67/68 роки більш прийнятною.

Ключовий текст послання – **1:3**.

Ключове слово – **пізнання**.

Мета написання – пересторога і підбадьорення.

Пересторога проти відпадиння від благодаті; підбадьорення для зростання в благодаті.

План послання.

Вступне привітання. 1: 1-2.

I. Характер правдивого пізнання. 1: 3-21.

1. Великі християнські чесноти. 1: 3-11.

А). Витоки життя побожності. 1: 3-4.

Б). Прогресуючий характер християнських чеснот. 1: 5-9.

В). Результат побожності. 1: 10-11.

2. Апостольське свідоцтво. 1: 12-21.

А). Мета написання послання. 1: 12-15.

Б). Особисте свідоцтво пережитої слави. 1: 16-18.

В). Заклик керуватися Пророчим Словом Господнім. 1: 19-21.

II. Небезпека фальшивого знання (єресі). 2: 1-22.

1. Пересторога проти впливу фальшивих вчителів. 2: 1-3.

2. Приклади Божого втручання на таких. 2: 4-9.

А). Попередні Божі суди. 2: 4-6.

Б). Бог знає, як визволяти Своїх. 2: 7-9.

3. Опис ознак цих заблуд. 2: 10-22.

А). Згубний вплив лжепророків. 2: 10-16.

Б). Руйнівна робота лжевчителів. 2: 17-22.

III. Другий прихід Христа – надія правдивого пізнання. 3: 1-16.

1. Нове нагадування про причину написання листа. 3: 1-2.
2. Заперечення щодо Його приходу. 3: 3-7.
3. Запевнення Петра щодо Його приходу. 3: 8-13.
4. Заклик до готовності чекати Його прихід. 3: 14-16.

Заключні настанови. 3: 17-18.

Послання починається класично. Автор називає себе – Симеон Петро. Звичайний грецький текст передає єврейське ім'я Петра – Симон. Але в даному випадку автор вживає єврейську транслітерацію – Симеон. Це особисте ім'я автора, як його персональний ідентифікаційний код, було мало відомим для загалу. Вживання імені Симеон на початку є сильним аргументом на користь справжності послання. Фальсифікатор, підписуючись під Петра, вжив би ім'я Симон. Далі автор пише про себе, що він раб і Апостол Ісуса Христа. Він бажає своїм читачам благодаті та миру, які нехай примножаться в пізнанні Бога й Ісуса, Господа нашого.

Вживши у привітанні слово пізнання (ἐπίγνωσις), що може бути перекладене, як повне знання, що передбачає близьке особисте спілкування, Петро у 1-му розділі розкриває характер правдивого пізнання. Він пише, що завдяки пізнанню Господа, Його Божа сила подала нам все, необхідне для життя і побожності. (1:3). Справжня (істинна) побожність походить від Бога. Завдяки ній ми стаємо учасниками Божої Істоти, тобто стаємо співучасниками Христа у Його моральній перемозі над гріхом у Його земному житті і в славній Його перемозі над смертю у вічному житті.

Петро закликає до зростання в християнських чеснотах. Для цього потрібно докласти всю пильність і показати (тут є сім кроків для пізнання Господа):

- Від віри до чесноти (смівливості, мужності, твердості);
- Від чесноти до пізнання (тут мова йде про збільшення знання);
- Від пізнання до стримання (поміркованості);
- Від стримання до терпеливості;
- Від терпеливості до благочестя (в значенні побожності);
- Від благочестя до братерства;
- Від братерства до любові.

Коли це у вас є та примножується, то далі пише Петро:

- Воно зробить вас нелінивими, ані безплідними в пізнанні;
- Ваше покликання та вибрання зміцниться;
- Щедро відкриється вам вхід до вічного Царства Господа.

Про це записано в 1: 8-11. А в кому цього нема:

- Той сліпий, короткозорий, забув про очищення з своїх давніх гріхів. (1:9).

У другій половині 1-го розділу Петро вставляє свій досвід і свідоцтво. Насамперед, він нагадує причину написання цього послання. Знаючи про те, що йому залишилося небагато, Петро спонукує своїх читачів тримати в пам'яті все те, що він до них пише. (1: 14-15). Він згадує особисте пережиття потужної Божої слави і величі, яку вони бачили з Ісусом на горі Переображення. Петро нагадує, що те, про що він пише і проповідує, – він сам є очевидець тому. (1:16). Епізод, про який Петро тут згадує, назавжди закарбувався у його пам'яті. Він бажає, щоб його читачі перенеслися своєю уявою від цих сірих реалій в майбутнє, коли Христос повернеться на землю у своїй славі. Особливе враження на Петра справив голос Отця, який урочисто проголосив: «Це Син Мій Улюблений, що Його Я вподобав». (1:17).

Але далі Петро зосереджує свою увагу на Слові Божому, як на певнішому пророчому Слові. Петро, будучи Апостолом, підкоряється владі Писання і не сумнівається в його богонатхненності. Текст 1: 19-21 є дуже важливим фрагментом Біблії на користь доктрини Біблії, щодо її богонатхненності. (Як і 2Тим. 3: 16-17).

У 2-му розділі Петро піднімає дуже важливу тему, яка повторюється в посланні Юди. (Уже згадувалася певна подібність між посланням Юди і 2-м розділом цього послання). Розпочинає цю тему Петро із перестороги щодо появи неправдивих вчителів, які подібно до фальшивих пророків у часи Старого Заповіту, будуть відводити людей від істини. Петро застерігає проти того, щоб слідувати за ними, а також нагадує про Божий суд на таких, хто зводить людей у єресь.

Приклади того, як Бог реагує на подібне, Петро приводить у 2: 4-9. Він пише про ангелів, які згрішили і Бог їх не помилював, але в кайданах темряви вкинув до аду. Ми не знаємо про яких ангелів іде мова. Деякі коментатори схильні вважати, що тут мова йде 1М. 6: 2-4. Петро, як і Юда у своєму посланні (1:6), не поширюються щодо цієї теми. Тут просто приведений приклад того, як Бог втручається і карає грішників.

Наступні два приклади стосувалися людей часів Ноя, тобто допотопного світу. Ці всі люди були нечестивими. Бог знищив всю людську цивілізацію, зберігши тільки одну сім'ю праведного Ноя. Далі Петро приводить ситуацію, в якій опинився праведний Лот і знищення Содому і Гоморри. Приводячи приклад Лота, Петро показує, що Бог рятує Своїх, але карає нечестивих.

Друга половина 2-го розділу присвячена описанню ознак цих заблуд, тоді, як у першій, Петро просто про них попереджує і застерігає проти них, показуючи на біблійних прикладах, як Бог реагує на подібні випадки. Отже, ці неправдиві пророки:

- Ходять за нечестивими пожадливістю тіла. (Аморальні). (2:10).

- Погорджують владою. (Бунтівні). (2:10).

- Зухвалі свавільці. (2:10).
- Немов нерозумна звірина. (Бездумні, жорстокі, злі). (2:12).
- Зневажають те, чого не розуміють. (2:12).
- Повсякденну розпусту вважають за щастя. (2:13).
- Самі є брудними і безславними. (2:13).
- Насолоджуються своїми оманами. (2:13).
- Очі наповнені перелюбом та іншими гріхами, в яких не можуть зупинитися. (2:14).
- Зваблюють незміцнені душі. (2:14).
- Діти прокляття, зажерливі. (2:14).
- Покинули просту дорогу і пішли слідами Валаама. (2: 15-16).

Продовжує цей перелік Петро далі, говорячи про них, як про фальшивих вчителів:

- Джерела безводні, хмари, яких женуть бурі. (2:17).
- Висловлюють марне базікання, зваблюють інших аморальністю. (2:18).
- Дають марну надію волі. (2:19).
- Є рабами тління. (2:19).

Петро пише про те, яке Бог приготував для них майбутнє.

- Приготовлені на день суду для карі. (2:9).
- Приготовлені на загибель і знищення. (2:12).
- Для них приготовлений морок темряви. (2:17).

В останніх віршах цього розділу Петро пише, що «хто ким перемагається, той тому є рабом». (2:19). Є полеміка серед дослідників Біблії щодо того, про кого йдеться в уривку 2: 20-22.

1. Мова йде про фальшивих вчителів, а не про тих, кого вони спокусили.
2. Мова йде про тих неутверджених, кого спокусили і вони не встояли в істині.
3. Мова йде, як про вчителів, так і про їхні жертви.
4. Апостол попереджує, щоб ті, хто увірували не поверталися назад, бо тепер гріховна насолода буде меншою, ніж раніше.

Найвірогіднішою є точка зору про те, що тут мова йде, як про вчителів, так і про тих, хто спіймався на їхній гачок. У заключному вірші (2:22) Петро перекликається з Христом (Мт. 7:6) і приводить цитату із Приповіді 26:11.

Останній розділ цього невеликого послання описує про другий прихід Ісуса Христа. Петро починає нову тему із нагадування про причину написання даного послання. Він пише: «Нагадуванням я буджу вашу чисту думку». (3:1). Далі він застерігає щодо того, що в останні дні з'являться насмішники, які будуть заперечувати сам факт Його другого приходу. Якщо поєднати застереження 2-го і 3-го розділів в одну тему, то може показатися, що мова йде про групу фальшивих вчителів, які зводять з дороги правди неутверджених і роблять вони це, в

тому числі, заперечуючи Другий прихід Христа. Але Петро є одним з тих, хто був не тільки на горі Переображення, а й на горі Вознесіння. Він пам'ятає слова двох Ангелів, які сказали, що цей Ісус прийде таким самим чином, як ви бачили, що пішов Він від вас. Для Петра людська історія – це «один день, як тисяча років, а тисяча років, як один день». (3:8). Для Господа – це хвилини, те що ми чекаємо роками. З перспективи вічності, наше життя – це дуже маленький проміжок часу. Господь прийде, а коли – це вже у Його компетенції. Петро застерігає, що цей день буде страшним для багатьох. (3:10). Бог не бариться, але чекає на покаяння. (3:9). Отже, якщо Його прихід не відмінюється, Він неодмінно прийде, – то пише Петро, – «якими мусите бути у святому житті та в побожності ви». (3:11). Далі він описує цю катастрофу, яка насувається (3:12). Але для християн є прекрасна обітниця. Ми дожидаємо нового неба і нової землі. (3:13).

В останніх віршах Петро закликає читачів до готовності чекати Його прихід. (3: 14-16). При цьому він посилається на Павла, називаючи його улюбленим братом. Також Петро зазначає, що Павло пише важко, що дає підставу перекручувати його послання. (3: 15-16). Після цього Петро дає заключну настанову, яка є підсумком всього, чому він навчав в даному посланні. (3: 17-18).

Особливості книги:

1. У цьому посланні міститься одне з найбільш важливих тверджень Біблії щодо натхнення, надійності і сили Святого Письма. (1: 19-21).
2. Між цим посланням і посланням Юди є разюча схожість у засудженні фальшивих вчителів.
3. Це послання містить один із найважливіших розділів, в якому йдеться про другий прихід Ісуса Христа.
4. Петро непрямо посилається на послання Павла, як на Писання.

Відомі тексти послання:

- 1: 3-7. Кроки пізнання Господа.
- 1: 19-21. Надійність і вірність Божого Слова.
- 3:9. Господь не бариться. Прийде у Свій час.
- 3:13. Його обітниця – нове небо і нова земля.
- 3:18. Заклик зростати в пізнанні Господа.

Христос у посланні – це Господь, Котрий гряде у славі.

Висновки (уроки) книги:

1. Через пізнання Христа ми маємо все необхідне для життя і побожності.

2. Сім кроків зросту духовного є результатом пізнання Господа і аксіомою для нашого християнського зростання.
3. Ми маємо Боже Слово, яке є мірилом всього, що відбувається навколо нас.
4. Наш християнський досвід, наповнений особливими переживаннями Бога, залишає глибокий слід у нашій пам'яті.
5. Християнам потрібно пильнувати і вміти розрізняти тих, хто приносить ересі в Церкву.
6. Фальшиві вчителі, як правило, живуть аморальним життям і люблять гроші.
7. Якщо ми не вивчаємо систематично і регулярно Слово Боже, – ми можемо легко стати легкою здобиччю для фальшивих вчителів.
8. Ми завжди повинні пам'ятати, що Христос повернеться і встановить Свій порядок на землі.
9. Ця земля, як і те, що її оточує, приречені на зруйнування. Ми чекаємо за Його обітницею нового неба і нової землі.

4. Перше Соборне Послання Святого Апостола Івана.

Крім Послання до Євреїв, у Новому Заповіті є ще три послання, у яких не зазначено, хто їх автор. Але згідно словникового запасу і стилю написання ці три послання приписують одному автору, який також є автором четвертої Євангелії. Отже від найдавніших часів християнські передання приписують ці три послання, до вивчення яких ми приступаємо, апостолу Івану. Основні ідеї і спосіб мовлення послань та Євангелії від Івана співпадають.

Перше послання апостола Івана з самого початку вважали за циркулярний лист, написаний до церков в околицях Ефесу. Воно починається словами: «Що було від початку, що ми чули, що бачили власними очима, що розглядали, і чого руки наші торкалися, – про Слово життя». (1:1). Цей вступ стисло передає зміст і мову четвертої Євангелії.

Згідно історичних джерел, Апостол Іван після 70-го року, тобто після зруйнування Єрусалиму, переїхав жити до Ефесу, де опікувався церквами тієї місцевості. Колись ті церкви були засновані Павлом, але пізніше ними опікується Іван. Вважається, що саме до цих церков і був написаний даний лист. Як і 1-е послання Петра, дане послання, на відміну від всіх інших Соборних послань, не мало проблем із визнанням його канонічності.

Саме послання не має ніяких вказівок, які могли б зазначати час його написання. Більшість консервативних коментаторів вважають, що праці Івана були написані найпізніше, ніж інші книги Нового Заповіту. Таким чином, дане послання за припущенням було написане на початку **90-х** років I-го століття.

Початок послання більше нагадує проповідь, ніж лист, тому дехто припускає, що це могла бути записана проповідь. В посланні містяться три важливих моменти:

1. Впевненість у спасінні.
2. Здорове вчення, яке протистоїть ересі.
3. Потужне практичне вчення.

Виглядає так зі змісту послання, що автор протистоїть певній ересі, за якою стоять «антихристи». Вірогідно, що цим еретичним вченням була певна форма гностицизму, про який згадувалося раніше. Ця система вірувань була загрозою для церкви аж до кінця II-го століття. Гностики вчили, що дух – це добро, а матерія – це зло. Спасіння для людини є в тому, щоб втекти із сфери матерії у сферу духа. Існує багато методів, як це зробити, але головний з них – це спеціальне знання – гнозіс (γνῶσις). Для того, щоб досягнути це знання, потрібно бути посвяченим у певні таємниці даного культу. Гностицизм – це був розрізнений, не організований, але дуже спаяний культ, об'єднаний спільними обрядами і спільним світоглядом. Конфлікт між цим рухом і християнством найбільше загострювався навколо особи Ісуса Христа. Гностики не могли збагнути, як безкінечний чистий Дух, якого називаємо Богом, міг мати щось спільне з матеріальним тілом. Вони навчали, що або

Христос не був справжньою людиною, а тільки таким здавався для оточуючих, або Христос-дух втілювався в людину Ісуса під час хрещення і залишив її перед її смертю на хресті.

Перша група називалася докетизмом від дієслова *δοκέω*, яке означає – «здаватися», друга група називалася керинфійством, від імені Керинфа, головного апологета даного вчення у I-му столітті.

Будь-яке з цих вчень було смертельно небезпечним для християнства. Докетизм робив з Ісуса привида, примау. Здавалося, ніби Він був, але насправді Його не було. Це – ілюзія, а не щось справжнє. Керинфійство робило з Ісуса протиречиву постать. Важко було збагнути, де діє людина Ісус, а де Христос-дух.

Іван пише на самому початку, що цю Особистість вони торкалися, тобто, – це не привид, а дійсно Особа в тілі. Також він пише, що кожен, хто відкидає, що Ісус є Христос, той неправдомовець і антихрист. (2:22). Таким чином, Іван також виступає проти керинфійства.

Отже, **метою** написання цього послання є зміцнення читачів в знанні, радості і твердості переконань (віри) для того, щоб протистояти лжевчителям. Ця мета сформульована в **1: 3-4** і **5:13**.

Ключовий вірш послання – **1:7**. Ключовим можемо вважати також – **5:13**.

Це послання нагадує сімейну настанову батька своїм дітям, які живуть окремо.

Послання часто називають «**Посланням любові**». В ньому Іван часто вживає слово «Любов», «любити».

Ключовими словами і виразами є:

- Любов;
- Життя;
- Світло;
- Темрява;
- Смерть;
- Мир;
- Спільність;
- Свідectво;
- Істина;
- Діти;
- Від Бога;
- Перебувати в любові;
- Мати життя;
- Ми знаємо.

1-е послання Івана швидше симфонічне, як пише Тенні, ніж логічне, за своєю структурою. Воно складене, як музичний твір, а не як коротка інструкція для полеміки. Якщо у Павла чи Петра тема розбирається крок за кроком, то Іван навколо теми кружляє протягом цілого послання, вводячи серію варіантів цієї теми, кожен з яких стає окремою темою. Скласти план для такого послання є викликом для будь-якого дослідника.

У цьому посланні Іван показує три критерії, які визначають правдивість християнського віровчення. Це:

- 1). Критерій праведного життя.
- 2). Критерій любові до інших віруючих.
- 3). Критерій віри в Ісуса Христа, як втіленого Бога.

План книги.

Вступ. Мета послання. 1: 1-4.

I. Заклик до праведної поведінки. 1:5 – 2:6.

1. Ходіть у світлі. 1: 5-10.
2. Ходіть в Його заповідях. 2: 1-6.

II. Заповідь любові. 2: 7-17.

- 1). Любов до братів. 2: 7-11.
- 2). Уникайте гріха. 2: 12-17.
 - А). Сила і міць – в пізнанні Отця. 2: 12-14.
 - Б). Життя в любові Отця. 2: 15-17.

III. Помазання, яке правильно навчає. 2: 18-28.

- 1). Антихристи заперечують, що Ісус – це Христос. 2: 18-22.
- 2). Перебування в Його помазанні. 2: 23-28.

IV. Праведне життя. 2:29 – 3:10.

- 1). Віруючі – діти Божі. 2:29 – 3:3.
- 2). Віруючі – це ті, котрі перемагають гріх. 3: 4-10.

V. Взаємна християнська любов. 3: 10-24.

- 1). Любов Каїна. 3: 10-15.
- 2). Ознака справжньої любові. 3: 16-18.
- 3). Результат любові. 3: 19-24.
 - А). Чисте сумління. 3: 19-21.
 - Б). Послух Його заповідям. 3: 22-24.

VI. Дух антихриста і Дух Божий. 4: 1-6.

VII. Божа і наша любов. 4:7 – 5:3.

- 1). Божественне походження любові. 4: 7-10.

2). Реакція на Божу любов і перебування у ній. 4: 11-16.

3). Його досконала любов в нас. 4: 17-21.

4). Любов і віра взаємопов'язані. 5: 1-3.

VIII. Праведник, народжений від Бога. 5: 4-20.

1). Віра перемагає світ. 5: 4-5.

2). Головне свідоцтво нашої віри. 5: 6-12.

А). Надійність свідоцтва. 5: 6-8.

Б). Результат свідоцтва. 5: 9-12.

3). Відвага в молитві. 5: 13-15.

4). Любов в дії. 5: 16-17.

5). Впевненість в спасінні. 5: 18-20.

Заключна частина. 5:21.

Як бачимо у плані, ці три критерії відображені.

Критерій **праведного життя** – це розділи – I, IV, VIII.

Критерій **любові** до інших віруючих – це розділи – II, V, VII.

Критерій **віри** в Ісуса Христа, як втіленого Бога – це розділи – III, VI.

Перші чотири вірші послання – це **вступ** до книги. Всупереч загальним правилам написання листів, це послання не містить ні імені автора, ні привітань, ні адресатів, кому воно було написане. Проте з самого початку подаються важливі богословські думки. Початок послання дуже схожий до початку Євангелії від Івана – урочистий, піднесений.

Коли Іван писав це послання, його турбувало лише одне – правдиве християнство. Тому автор відкриває велику таємницю Христову від самого початку, але він починає здалека: «Що було від початку, що ми чули, що бачили власними очима, що розглядали, і чого руки наші торкалися, – про Слово життя» (1:1). У перших двох віршах автор не називає свого головного героя. Робить він це аж в кінці 1:3. У 1:2 Іван пише про життя вічне, яке з'явилося від Отця.

Вступна частина послання інформує читача, що автор є очевидець того, про що пише. Особливо це стосується Особи, про Яку він описує. У 1:4 автор, звертаючись до отримувачів послання, пише: «А це пишемо вам, щоб повна була ваша радість!» Це говорить про те, що все таки це є лист, а не богословський трактат. (Тут вбачається особистий елемент). Друге, про що говорить нам заключний вірш вступної частини – це те, що автор адресує своє послання віруючим читачам, тобто Церкві.

Як уже зазначалося вище, Іван пише по-іншому, ніж це робить Павло, Петро чи, навіть, Яків. Іван не розвиває думку лінійно. Опис у Івана розвивається, ніби по колу. Він

розпочинає основну частину послання роздумами про праведне життя (1:5 – 2:6). Про це пізніше Іван ще двічі буде писати – в середині послання (2:29 – 3:10) і в кінці (5: 4-20).

Заклик до **праведної поведінки** тут складається з двох частин – заклику ходити в світлі (1: 5-10) і заклику ходити в Його заповідях (2: 1-6).

1:5 є ніби з'єднувальною ланкою між вступом і основною частиною, яка починається із заклику до праведного життя. Іван приводить ствердження у цьому тексті: «Бог є світло і немає в Нім жадної темряви!» Ісус говорив подібні слова у Євангелії від Івана: «Я – світло для світу!» (Ів. 8:12; 9:5). Світло є символом Бога і Його царства. Темрява символізує сатану і його царство з усіма його вадами. Отже, коли ми маємо спільність з Богом, ми не можемо ходити в темряві, але ходимо в світлі. Якщо ж ні, – то ми не маємо спільності з Ним. **Ключовий текст** послання говорить про те, що коли ми ходимо (живемо) в світлі, як і Він в світлі, – то ми маємо спільність також і один з одним, а кров Ісуса Христа, Його Сина, очищає нас від усякого гріха. (1:7). Далі Іван розвиває думку від останньої фрази, і пише, що якщо ми кажемо, що не маємо гріха, то обманюємо себе і є неправдомовцями. Підводить він читачів до того, що гріхи потрібно визнавати. Лише в такому разі ми отримаємо прощення та очищення. Якщо ж ні – тоді ми робимо неправдомовця з Бога.

На початку 2-го розділу Іван, продовжуючи дану тему про праведне життя, пише про ходіння в Його заповідях. Починається 2-й розділ із звернення: «Діточки». Це вказує на любляче серце Апостола любові, як називали Івана його сучасники. Також це може вказувати на поважний вік Апостола по відношенню тих людей, до кого він пише це послання. Апостол звертається до своїх читачів з батьківською ніжністю і турботою. Звернення вказує на маленьких, недавно народжених дітей. Очевидно, що Іван має справу з молоденькими у вірі християнами. Він наставляє їх, щоб вони не грішили. Іван пише з практичної, а не богословської, позиції цю пораду. Але, продовжує він далі, «коли хто згрішить, то маємо Заступника перед Отцем, – Ісуса Христа, Праведного». (2:1). У 2:2 Іван дає характеристику Цьому Праведнику. Він є ублагання за наші гріхи, і не тільки за наші, але й за гріхи всього світу. (2:2). Після цього Апостол радить ходити (жити), виконуючи Його заповіді. Якщо ми перебуваємо в Ньому, то повинні поводитися так, як Він. (2:6).

Після цього автор вдається до нової концепції, яка також тричі згадана в цьому посланні. Це – концепція християнської **любові**. Вперше вона висвітлена у 2: 7-17. Пізніше Іван знову до неї вдається у 3: 10-24 і 4:7 – 5:3. Оскільки ці тексти знаходяться недалеко один від одного і про любов Іван пише у 2-му, 3-му, 4-му і в 5-му розділах, то складається враження, що все послання зосереджене навколо теми любові.

Уривок починається із звернення: «Улюблені». В другій половині I-го століття християнство зіштовхнулося з новими ідеями, концепціями, які пропонували вчителі гностичних ідей. Апостол тут пише, що заповідь, яку він пропонує – це заповідь давня, яка

існує від початку. (2:7). Але уже в наступному вірші Іван пише про неї, як про нову заповідь (2:8). І це перекликається із словами Ісуса Христа (Ів. 13: 34-35). Мова йде про заповідь любові. Пов'язуючи попередню тему із новою, Іван використовує терміни «світло», «темрява». У попередньому розділі Іван писав про побожне життя, як про життя в світлі, а про гріховне життя, як про життя в темряві. Тут Іван іде далі. Він пише, що кожен, хто любить брата свого – той ходить у світлі. Навпаки, коли християнин не любить брата, – він у темряві. Нелюбов до ближнього – це гріх. Тому Іван не просто радить любити, але він пише, що коли ми любимо, – ми перемагаємо гріх. Тому тут бачимо три градації віруючих – дітоньки (малі діти), юнаки (молодь) і батьки. Кожна з цих груп має свою боротьбу і свою перемогу.

Діти (дітоньки) – це молоді у вірі християни, новонавернені. Їм прощені гріхи ради Ймення Ісуса. Вони мають про це знати. Завдяки цьому вони мають початки пізнання. Вони пізнали Отця. Це початкова стадія пізнання. Але юнаки мають більше. Вони міцні і перемогли лукавого. У цих людей є сила перемагати. Це вже більше, ніж було на початку. Третя група – батьки. Це зрілі християни, які уже відтворюють нащадків. Вони мають глибоке пізнання Бога і великий досвід служіння Йому.

Отже, продовжуючи свої роздуми, Іван пише: «Не любіть світу, ані того, що в світі». (2:15). Це стосується всіх груп християн. У світі немає любові Отцівської. Світ має в собі три групи пожадливістей – пожадливість тілесна, пожадливість очам і пиха життєва. (2: 15-17). Це все тимчасове. Світ минає і його пожадливість теж минає. Нам потрібно чинити волю Божу. Живучи у цьому світі гріха (занепалому світі), ми постійно боремося із його спокусами. Нам постійно потрібна сила, щоб перемагати ці спокуси. А ця сила є в Отця. Це сила любові Отця протилежна ненависті, яка панує у світі. Грішний світ і його лукавий князь спонукують людей ненавидіти ближнього. Але той, хто пізнав силу Христової любові, звільнився від влади духовної темряви.

Третя концепція у цьому посланні більш богословська, хоча теж має практичну передумову і причини. Це концепція **христології втілення**. Двічі вона розглядається Іваном у посланні. Заключна частина 2-го розділу (2: 18-28) і 3:24 – 4:6. Отже, Апостол пише про останній час, антихристів, яких з'явилося немало і про помазання, яке християни отримали від Бога, щоб протистояти цим антихристам.

Отже, після того, як Апостол попередив про небезпеку, яка походить від світу, він пише про те, в чому суть цієї небезпеки. З'явилося багато антихристів, тобто тих, хто проти Христа. У 2:19 Іван навіть пише, що вони вийшли від нас, хоч до нас не належали. Можливо тут Апостол вважає за потрібне сказати, що ці люди деякий час вважалися християнами, або були вихідцями з єрусалимської церкви, яка вважається материнською апостольською церквою, але вони ніколи не були частиною апостольського кола служителів, вони були чужі

апостольському духу і завданням, які стояли перед ними. Але на протипагу цьому Іван пише про те, що послідовники Ісуса Христа мають помазання від Святого і це помазання учить. Фальшиві вчителі, яких Іван називає антихристами, заперечують те, що Ісус є Христос, тобто Месія, Божий Помазаник. Це дуже схоже на вчення гностиків. Вони, насправді, заперечуючи вчення про Божественність Ісуса, відрікаються від Отця і Сина. (2:22). Але те, що мають читачі даного послання – це особливе помазання, тобто, відкриття істини, яка походить від Бога. Іван закликає своїх читачів – перебувайте в тому, в чому вас навчено, тобто в істині Господній. (2:27).

Таким чином, у перших двох розділах послання, Іван торкається трьох тем: «**праведне життя**», «**любов до ближнього**», «**віра в Ісуса, як втіленого Бога**». У наступних трьох розділах Іван ще по декілька разів буде торкатися цих тем, ніби рухаючись по колу. Початок третього розділу – Іван знову повертається до теми **праведного життя**. (2:29 – 3:10). «Коли знаєте, що Він праведний, то знайте, що всякий, хто чинить справедливість, народився від Нього». (2:29). Справжні вчинки справедливості може чинити тільки той, хто народився від Бога. Отже, продовжує далі Іван, ми тепер діти Божі. (3: 1-2). Ще до кінця не виявилось наше справжнє значення цього, тобто, наше майбутнє поки що ми не можемо уявити, але воно славне. Очікуючи втілення цієї славної надії, нам потрібно себе приготувати, очищатися. Тому далі Іван розвиває думку саме в такому напрямку. Гріх – це беззаконня. (3:4). Кожен, хто чинить гріх, той чинить беззаконня. Але Христос з'явився, щоб взяти на Себе наші гріхи, хоч Сам Він є безгрішний. (3:5). Тут Іван розглядає тему гріха і гріховного життя з точки зору богословської концепції. 3: 8-9 говорить про життя в гріху, яке характеризує невідроджену людину. Тут мова не йде, як у 1: 8-10, про наше практичне християнське життя, а про наше фактичне життя з Богом чи без Нього. Народжений від Бога не грішить, тобто, не живе в постійному гріху. Богословська мова Івана нагадує мову Павла, коли він пише про причини приходу Христа на землю, як Спасителя, Який є нашим Відкупителем, Заступником і Примирителем з Богом. Тут Іван пише також, що Ісус взяв на Себе наші гріхи, тим самим знищив справи диявола, який хотів нас знищити нашими гріхами. (3:8).

У другій половині 3-го розділу Іван знову повертається до теми **любові**. Пов'язуючи її з попередніми міркуваннями, Апостол показує грішне життя Каїна і його фальшиву любов до свого брата, яка закінчилася першою трагедією братовбивства. (3:12). Отже, ми маємо любити не так, як Каїн. Іван подає ознаку справжньої любові – 3: 16-18. Христос поклав Свою душу (Своє життя) за нас, людей, Своїх братів. Ми теж маємо так чинити, як чинив Христос – «І ми мусимо класти душі за братів!» (3:16). Іван робить сентиментальний заклик у 3:18 – «Діточки, – любімо не словом, ані не язиком, але ділом та правдою!»

Заключні вірші показують результат такої любові. Іван пише про сумління, яке нас не винуватить або, навпаки, винуватить. Замість сумління, автор використовує слово серце

(καρδία), що означає в даному контексті сумління. Якщо серце нас не винуватить, то маємо відвагу до Бога. (3:21). Іншим результатом такої любові є послух Його заповідям. Якщо виконуємо Його заповіді, – то все, чого тільки попросимо, отримаємо від Нього. (3:22). 3:23 є кульмінаційним віршом у пункті, де Іван розглядає результати любові. Автор акцентує увагу на віру, яку поєднує з любов'ю. Послух Богу – це прояв любові і віри одночасно.

4-й розділ починається із богословської концепції визнання **Божественності Ісуса Христа**. Автор тут ніби продовжує тему, яку розпочав у 2: 18-28. Він знову говорить про антихристів. Визнання Божественності Христа чи не визнання цього – це духовний світ. Іван пише, що вірити не варто кожному духові, тому що пророків неправдивих багато з'явилося. Правдиве або фальшиве пророцтво розпізнається через його відношення до Особи Ісуса. Хто визнає Його, як Христа в тілі, той від Бога. Хто не визнає цього – той дух антихриста, що вказує на фальшивого пророка. Але Іван, звертаючись до своїх читачів, пише до них: «Ви від Бога, дітки!» (4:4). Це звучить, як підбадьорення і заохочення. Той, Хто в вас, більший від того, хто в світі. (4:5).

Після цього Іван знову повертається до теми **любові**. Цей третій уривок, присвячений даній темі, є найбільшим. (4:7 – 5:3). Геллей називає цю тему головною у посланні. Дійсно, тема любові є домінуючою в листі. Апостол пише про те, що справжня любов – від Бога.

У 4: 7-8 Апостол Іван закликає читачів любити один одного. Це вже він робить втретє. У 3:11 і 3:18 Іван робив подібні заклики. У даному уривку Іван поєднує любов до ближнього із народженням від Бога. Він зазначає, що той, хто не любить – не пізнав Бога, бо Бог є любов. У 4: 9-10 Іван поєднує любов з христологією, як це він робить у Євангелії від Івана 3: 16-17. Також він стверджує подібно до Павла у Рим. 5:8, що Бог полюбив нас раніше, ніж ми Його. Ісус Христос став ублаганням за наші гріхи. Любов Божа, виявлена до нас через Ісуса Христа, є еталоном, наслідувати який християни повинні у своїх стосунках один з одним.

Отже, коли Бог так нас полюбив, то і ми повинні любити один одного. (4:11). Бог у Своїй суті є незбагнений. Проте, коли між віруючими перебуває любов, то Він перебуває між нами і в нас. (4: 12-13). Отже, той, хто перебуває в любові, той перебуває у Бозі, і Бог у ньому перебуває, бо Бог є любов. (4:16). Таким чином Іван тут пов'язує іманентність Бога з нашими християнськими стосунками між собою.

Заключні вірші 4-го розділу тільки підсилюють думку щодо взаємозв'язку між Його любов'ю до нас і нашою любов'ю до ближнього. Особливо це Іван підкреслює в 4: 20-21. Цікавим є текст 4:18, де говориться про те, що «в любові немає страху, тому що досконала любов проганяє страх». Там, де є страх, там є мука, а це означає, що любов не є досконала. Таким чином, любов і страх є антиподами. Щось подібне писав Павло в 2Тим. 1:7 – «Бо не дав нам Бог духа страху, але сили, і любови, і здорового розуму».

У 5-му розділі Іван переходить до теми **праведної поведінки**. Праведна поведінка базується на вірі. Термін «віра» є ключовим для послань Павла і для книг Івана, зокрема Євангелії. Але у 5: 1-3 Іван пов'язує любов і віру між собою, закінчуючи тему любові і розпочинаючи тему поведінки (життя). Любов пов'язана із виконанням Його заповідей.

Якщо у 4:7 Іван пише про те, що «хто любить, той народився від Бога», то у 5:1 він пише, що «хто вірує, що Ісус – то Христос, той родився від Бога». Отже любов і віра – взаємопов'язані. Розвиваючи у цій заключній частині послання тему віри, Іван пише, що віра перемогла світ. (5: 4-5).

У подальших текстах Іван приводить головне свідоцтво нашої віри – Отець, Слово і Святий Дух, тобто – Свята Трійця. У 5:6 Іван пише, що «Дух свідчить, бо Дух – то правда». У Ів. 4:24 написано: «Бог є Дух». Таким чином, свідоцтво Духа Божого є самим надійним свідоцтвом. У 5:9 Іван пише, що «коли ми приймаємо свідчення людське, то свідчення Боже вартніше». Але саме Бог засвідчив про Свого Сина, як про Божого Сина. Тому у 5:10 Іван пише: «Хто вірує в Божого Сина, той свідчення має в собі. Хто не вірує Богові, той учинив Його неправдомовцем, бо не вірив у свідчення, яким Бог свідчив про Сина Свого». Результатом цього є вічне життя, яке ми маємо у Сині Божому Ісусі Христі. (5: 11-12).

Текст 5:13 є майже ідентичний Ів. 20:31 і відображає одну з причин написання послання – зміцнити віру читачів і запевнити їх, що саме завдяки вірі вони мають вічне життя. Також Іван пише про відвагу, яку маємо до Нього, коли чогось просимо по Його волі. (5: 14-15). Потім він пише про стримування брата від гріха через молитву. Це можна назвати любов'ю в дії. Гріх в остаточному результаті веде до смерті, а коли стримувати ближнього від гріха, то відповідно, – і від смерті. (5: 16-17). Якщо людина стримується від гріха (не грішить) – це є показником її народження від Бога. Весь світ лежить у злі (в гріху), а ми від Бога. Такі заключні думки містяться у 1-му посланні Івана. Син Божий прийшов і дав нам розум, щоб пізнати Правдивого. Ісус є Правдивий Бог! Це останнє ствердження у Івана. (5:20).

Заклучний вірш – 5:21. В ньому Іван виражає прохання берегтися від ідолів. Це замість заключного привітання і благословення. Своїх читачів Іван знову називає тут «дітоньками».

Особливості книги:

1. Послання описує християнське життя за допомогою контрастних термінів, серед яких нема проміжної стадії, компромісу – світло/темрява, праведність/гріх, любов до Бога/любов до світу, правда/неправда, Христос/антихрист, діти Божі/діти диявола, любов/страх.

2. Єдине Новозавітне послання, в якому немає ні привітань на початку, ні привітань і благословень в кінці.
3. У цьому посланні немає зовсім посилань на Старий Заповіт і його свідчення базується виключно на Апостольському свідченні.
4. Христологія даного послання базується виключно на втіленні і крові Ісуса (на хресті) без згадки про Його воскресіння.
5. Стиль послання дуже простий. Існує багато повторів. Подача матеріалу не лінійна, як у більшості послань, а, ніби, по колу.

Найбільш відомі тексти послання:

- 1:3 – Спільність наша.
- 1: 5-10 – Ходіння в світлі.
- 2: 1-2 – Він ублагання за наші гріхи.
- 2: 8-11 – Нова заповідь любити один одного.
- 2: 12-14 – Батьки, юнаки, діти.
- 2: 15-17 – Характеристика світу.
- 2:27 – Помазання, яке навчає.
- 3: 1-2 – Ми тепер діти Божі.
- 3: 8-9 – Син Божий нищить справи диявола.
- 3: 16-17 – Мусимо класти душі за братів.
- 3: 18-20 – Любімо ділом та правдою.
- 3: 21-22 – Маємо відвагу до Бога.
- 3: 23-24 – Бережімо Його заповіді.
- 4: 7-15 – Любов Божа і наша любов.
- 4:18-21 – Страху немає в любові.
- 5:3 – Любов Божа, щоб ми додержували Його заповіді.
- 5: 10-15 – Життя через Сина Божого.
- 5: 17-19 – Усяка неправда – то гріх.

Христос в посланні – це Син Божий. Він є Бог правдивий і вічне життя. (5:20).

Висновки (уроки) книги:

1. Ми можемо бути впевнені, що, якщо ми визнаємо наші гріхи, Бог дарує нам Своє прощення через Свого Сина Ісуса Христа.
2. Життя вічне – це безсумнівний факт, оснований на Божих обітницях в Його Слові.

3. Щоб відрізнити справжнього християнина від несправжнього віруючого, варто задати питання: «Що ви думаєте про Ісуса?»
4. Любов Бога, Який послав Свого Сина на муки і смерть, і жертвна любов Ісуса, мають служити прикладом для нас, нашого життя.
5. Якщо Ісус живе у нашому серці, ми можемо отримати перемогу над гріхом.
6. Ісус є убаганням за наші гріхи і за гріхи всього світу.
7. Кров Ісуса Христа очищає нас від усякого гріха, коли ми ходимо в світлі.
8. Ми не повинні любити світ і те, що в світі, бо це все швидко минає. Світ лежить у злі.
9. Помазання (відкриття), яке Бог дав нам, навчає що Ісус є Правдивий Бог.
10. Ми повинні любити ближнього не словом чи язиком, а ділом і правдою.
11. Той, Хто в нас – більший від того, хто в світі.
12. Бог є Любов!
13. Усяка неправда – це гріх.
14. Христос прийшов, щоб знищити справи диявола.
15. В любові немає страху, але досконала любов проганяє страх.

5. Друге Соборне Послання Святого Апостола Івана.

Друге і Третє послання Івана є найменшими книгами Біблії, але настанови, які у них є, дуже цінні. Те, що ці два послання збереглися, свідкує про їх богонатхненість та велике духовне значення.

Традиційно вважається, що це послання (друге) було написане Іваном. Себе він називає просто – «**Старець**». Грецькою тут вжито 'Ο πρεσβύτερος. Це слово із артиклем означає – старший, старійшина, пресвітер (церкви), стара людина. Отже, автор хтось один з них.

Послання адресоване особі, яку автор називає «вибрана пані та її діти». Це єдине послання, яке було адресоване жінці. Між богословами існує полеміка щодо того, чи це послання було написане до конкретної жінки та її дітей чи це послання завуальовано було написане до якоїсь конкретної церкви та її членів. Прикладів такої персоніфікації, коли цілі нації (країни) уподібнюються до жінки, є досить багато в Біблії. Також Церква уподібнюється до нареченої Ісуса Христа. Тому цілком припустимо, що автор міг писати до значно ширшої аудиторії, ніж до конкретної особи. Також враховуючи те, що лист писав не лише старший за віком чоловік, але й пресвітер, аналогія з церквою виглядає доречною.

Послання було написане після **90-го** року.

Тема послання: Істина і любов.

Ключові слова: Істина, любов, заповідь.

Ключовий текст: **1:4**.

Причина, чому лист був написаний, міститься у **1: 8-11**. Це загроза фальшивих вчителів, які намагаються проникнути в церкву. Найвірогідніше, що тут є та сама проблема, про яку пише Іван у Першому посланні. Це проблема гностицизму, ересі, яка загрожує Церкві в кінці I-го століття.

Послання має 1 розділ і 13 віршів. Це є найменша книга Біблії.

План книги:

Вступ. 1: 1-3.

I. Любов і ходіння в істині. 1: 4-6.

1. Похвала вірності істині у минулому. 1:4.

2. Заповідь любові. 1: 5-6.

II. Попередження і застереження. 1: 7-11.

1). Розпізнання звабника і антихриста. 1:7.

2). Пересторога не втратити те, що мають. 1: 8-9.

3). Як поводити себе з фальшивими вчителями. 1: 10-11.

Заключна частина. 1: 12-13.

На відміну від Першого послання Івана, це коротеньке послання має всі ознаки листа. Є автор (хоч він і не називає свого імені), є адресат (хоча теж анонімний). В кінці листа є привітання.

Отже, вступна частина містить привітання. Автор бажає благодаті, милості і миру від Бога Отця та Ісуса Христа, Сина Отцевого вибраній пані та її дітям, про яких автор каже, що їх любить. Він також зазначає, що не тільки він їх любить, але й всі, хто пізнали правду.

В основній частині автор звертає увагу на два моменти. Перше, він хвалить своїх читачів за те, що вони ходять у правді. Також він по особливому їх просить (благає), щоб вони любили один одного. І ця любов один до одного пов'язана із виконанням Його заповідей. Автор просить, щоб його читачі жили згідно тієї заповіді, яку вони чули від початку.

Другий момент – це якраз те, що найбільше турбує автора – немолодого віком Апостола Івана. Він констатує факт великого відступництва в останні роки його життя. «В світ увійшло багато обманців». (1:7). Ці обманці «не визнають Ісуса Христа, що прийшов був у тілі». Це натяк на докетизм, один з різновидів гностицизму, який заперечував фізичну природу Ісуса Христа, вважаючи Його тілесність фантомом, ілюзією. Іван попереджує про цю небезпеку жінку, в домі якої могла збиратися церква чи якусь помісну церкву у тій місцевості, де поширювалося служіння останнього з Апостолів. Те, що церква знаходилася в межах досяжності Івана і він мав бажання в скорому часі їх відвідати, вказує 1:12.

Отже, Апостол Іван перестерігає церкву чи представників церкви (можливо, окремих її членів, які попадали під загрозу ересі, як от ця пані), щоб вони пильнували і не втратили того, над чим працювали. Іван бажає, щоб вони прийняли повну нагороду.

Щодо фальшивих вчителів, які були небезпечними для молодих віруючих, Апостол Іван радить не приймати їх у своєму домі і не вітати їх. (1:10). Він пише, що коли хто їх вітає, той стає співучасником у їхніх лихих вчинках. (1:11).

Отже, така коротенька пересторога є у цьому невеликому листі, який ми розглядаємо зараз.

Після цього автор пише, що має набагато більше що сказати до них, але не хоче на папері чорнилом. Він пише, що буде краще, коли вони зможуть поспілкуватися усно устами до уст. Сподіваємося, що бажання автора здійснилося. (1:12).

Після цього він передає вітання від дітей іншої вибраної сестри цієї пані. Можливо, тут мова йде про іншу церкву.

В посланні немає ніяких імен і автор не називає себе, ні адресатів. В привітанні теж автор діє конспіративно. 90-і роки – це був тяжкий час для церкви. Правління імператора

Доміціана Флавія був непротим для християн. Можливо, саме це є причиною, чому Іван використовує зашифровану мову.

Особливості послання:

- 1). Це найкоротша книга в Новому Заповіті і в усій Біблії.
- 2). Послання схоже до Першого і Третього послань Івана за своїм змістом, словниковим запасом і простим стилем.
- 3). Це послання називають посланням-близнюком із Третім посланням. Завдяки цьому посланню, ми можемо зрозуміти суть застережень у Третьому посланню Івана.
- 4). Послання спонукує до уважного аналізу вчителів у світлі вчення Ісуса Христа і Апостолів.

Висновки (уроки) послання:

1. У цьому посланні є пересторога щодо неправдивого вчення і нашого відношення до цього.
2. Послання навчає слідувати за заповідями Ісуса Христа.
3. Коли діти Божі живуть в правді – ми радіємо з того.
4. Ми повинні любити один одного і підставою цього є Господні заповіді.
5. Потрібно пильнувати, щоб не втратити того, над чим працювали раніше.
6. Живого спілкування ніщо не може замінити. Автор бажає спілкуватися з адресатами устами до уст.

6. Третє Соборне Послання Святого Апостола Івана.

Як уже зазначалося вище, Друге і Третє послання Івана є найменшими книгами Біблії. Книгами їх можна назвати умовно. Це – два коротеньких листи, які можуть вміститися на невеликому аркуші папірусу. Часто ці два послання називають посланнями-близнюками, хоча відмінності між ними все таки є.

Подібно до Другого послання, Третє починається словом: «Старець». Грецькою - Ὁ πρεσβύτερος, може мати два значення – старший за віком чоловік, як це відображено в нашому перекладі і пресвітер, старійшина церкви.

На відміну від попереднього послання, в якому ми не зустрічаємо ніяких імен, в цьому посланні чітко вказаний адресат – улюблений Гай. Крім нього в посланні згадуються ще два чоловіки – Діотреф та Димитрій.

Подібно до попереднього послання і на відміну від Першого послання Івана в цьому листі є, крім вступної привітальної частини, заключна частина, в якій автор також благословляє і передає вітання від інших для головного адресата.

Саме послання є невеличке, має 1 розділ і 15 віршів.

Головна тема послання – гостинність до приходнів, а також паралельно автор розглядає дві такі теми, як гордість та вірність. І це розглядається на прикладі двох згаданих чоловіків. Діотреф – гордий і самовпевнений служитель. Димитрій – вірний і посвячений Богу і справі співпрацівник Апостола.

Ключові вірші – **1: 5, 8.**

На відміну від перших двох послань Івана, це послання в меншій мірі розглядає богословські проблеми пов'язані з фальшивими вчителями. Воно більше зосереджене на практичних адміністративних проблемах, пов'язаних з гостинністю по відношенню до братів-місіонерів у різних служителів церков.

Як і попереднє послання, вважається, що цей лист був написаний на початку **90-х** років.

План послання.

Вступ. Привітання і похвала Гаєві. 1: 1-4.

I. Схвалення діяльності Гаєя. 1: 5-8.

1. Безпосередня подяка. 1:5.

2. Відгук і рекомендація подорожуючих місіонерів. 1: 6-8.

II. Осуд діяльності Діотрефа. 1: 9-10.

III. Підбадьорення Гаєві і похвала Димитрія. 1: 11-12.

Заключні побажання і привітання. 1: 13-15.

Автор звертається до людини на ім'я Гай на початку послання. Апостол Павло двічі згадує Гая у своїх посланнях – Рим. 16:23 і 1Кор. 1:14. Також Лука у книзі Дії Святих Апостолів теж двічі згадує людину на ім'я Гай – Дії 19:29 і 20:4. Якщо мова йде про одну людину, то це був співпрацівник у команді Апостола Павла. Послання до Римлян було написане з Коринту, і Павло згадує Гая, як дуже гостинну людину, яка жила у Коринті. До Коринтян Павло теж згадує про нього, як про того, кого він особисто христив разом із Криспом. Отже, згідно послань Павла, Гай проживав у Коринті, був хорошим гостинним християнином. Павло писав ці листи у другій половині 50-х років, що теоретично робить неможливим, що мова йде про ту саму людину у нашому листі, якщо цей лист був написаний у 90-і.

Гай, котрий згадується у Дії Святих Апостолів, – його життя пов'язане з Ефесом. У 19-му розділі Лука називає його македонянином (вихідцем з Македонії), а у 20-му розділі – дерв'янином (вихідцем з Дервії, що у Галатії). Тому не виключено, що мова йде про різних людей з однаковим іменем. Тому мова може йти про трьох людей з однаковим іменем. Хоча не виключено, що це могла бути одна й та сама людина. Є припущення, що цей Гай пізніше співпрацював з Апостолом Іваном, але в такому разі пропонуються інша дата написання послань Івана, що теж не можна виключати.

Ким би не був Гай, якому адресує послання Апостол Іван, ми бачимо, що це була порядна гостинна людина, християнин, якому Апостол Іван довіряє, хвалить його і дає певні поради. Іван називає його улюбленим, якого я на правду люблю. Двічі у 1:1 вживається слово, яке є похідним від ἀγαπή.

Іван пише Гаєві, що я молюся, щоб у тебе все було добре, щоб ти був успішним у всьому, щоб ти був здоровим і, щоб душа твоя теж мала в усьому задоволення. Це одне з кращих побажань, яке ми читаємо в Новому Заповіті. (1:2).

Також Іван пише про те, що він радіє від того, що чує хорошу інформацію про Гая від інших. Заключний вірш вступної частини говорить, що «немає більшої радості від тієї, щоб чути, що діти мої живуть в істині». (1:4).

Основна частина послання складається із трьох складових. Іван схвалює діяльність Гая, осуджує діяльність Діотрефа і дає хорошу рекомендацію Димитрію.

Основна **тема** послання – це питання гостинного прийняття подорожуючих братів-місіонерів. Іван хвалить Гая за те, що той приймає у себе таких проповідників і заохочує, щоб він продовжував це робити надалі. Хорошу рекомендацію Гаєві дають самі ці брати. (1:6). Іван пише, що самі ці брати звершують свою праці ради Його Ймення. Тому Гай заслуговує на високу оцінку своєї гостинності. Але не всі були такими, як Гай. Автор

послання згадує Діотрефа, який любить бути першим в церкві і не приймає братів. Іван пише про те, що «коли я прийду, то згадаю про вчинки йому, що він робить». (1:10). Виходячи з цього Апостол наставляє Гая, що не робися подібним до лихого, але до доброго. (1:11). З Діотрефа ні в якому разі не потрібно брати приклад. Є інший приклад – це Димитрій. Тут є певний натяк на те, щоб Гай виявив гостинність до цього служителя. 1:12 – це рекомендація, яку Іван дає Димитрію перед Гаєм. Як і Гай, Димитрій теж ходить в істині. Читач розуміє, що Апостол не просто розсипається компліментами щодо нього чи Димитрія, але він дає правдиве свідоцтво, до якого варто прислухатися.

Закінчується це коротке послання, як і попереднє послання, бажанням автора говорити із своїм адресатом устами до уст, а не витратити чорнило на писанину. Він має бажання особисто відвідати церкву, знаючи, що йому буде противитися Діотреф. Про радість від спілкування старець нічого не пише, як у Другому посланні. Очевидно, що він сам переживає, як складеться це усне спілкування, але бажає миру Гаєві. Також ідея братерства закладена в останньому вірші послання. «Друзі вітають тебе. Привітай друзів поіменно!» (1:15).

Особливості книги:

1. Це коротке послання висвітлює декілька важливих аспектів стосовно історії ранньої Церкви в кінці I-го століття.
2. Послання є подібним до Другого послання Івана і може розглядатися, як послання-близнюк з ним.
3. Існують певні відмінності між цими двома посланнями, навіть, протилежності. У даному посланні заохочується гостинність до подорожуючих проповідників, які проповідують істину. У Другому посланні, навпаки, апостол говорить про те, щоб не приймати в своїх домах тих проповідників, які поширюють неправдиве вчення.

Уроки (висновки) книги:

1. Церквам і особисто християнам потрібно проявляти гостинність до людей, які нас відвідують.
2. Старші служителі, як і батьки, дуже радіють, коли чують, що їх діти (духовні і фізичні) ходять в істині.
3. Рекомендації для служителів, які відвідують інші церкви, – є необхідними.
4. Наслідувати потрібно добрий приклад, а не лихий, хоч і в церкві.
5. Існує небезпека диктаторського методу керівництва церквою. Приклад Діотрефа має бути засторогою для кожного служителя на всіх рівнях.

7. Соборне Послання Святого Апостола Юди.

Останнє послання із групи Соборних послань – це Послання святого Апостола Юди. Воно невелике, складається з одного розділу. Порівняння цього послання із 2-м розділом 2-го послання Петра показують, що між ними існує певна схожість. Існує декілька точок зору щодо причин цієї схожості, які приводить Мерілл Тенні у своїй праці «Світ Нового Заповіту». Ми обмежимося тим, яке наводить Тенні, як найоптимальніше. Припускають, що послання було написане у **67-69** роках, дехто, навіть, припускає, що воно могло бути написане у 70-і роки, а Петро написав своє Друге послання близько 66/67 років. Таким чином, Юда мав можливість ознайомитися із тим, що писав Петро, але він розширив думку, висвітлену Петром, використовуючи свої джерела. Отже, Юда писав самостійно своє послання, використовуючи деякі ідеї Петра. На самому початку Юда пише, що у нього був початковий задум інший, але під впливом нових викликів він змінив свій намір і написав саме таке послання.

Автор послання називає себе на початку цілком класично, як це робить Павло, Яків чи Петро у своїх посланнях. Юда – це було дуже поширене ім'я в часи Нового Заповіту. Найвідомішим Юдою був один із учнів Христа, який Його зрадив. Це був Юда Іскаріотський. Серед учнів Христа був ще один Юда – Юда Яковів. (Лк. 6: 13-16; Дії 1:13). У переліку учнів, який приводить Матвій і Марко, цей учень названий Тадеєм. (Мт. 10: 2-4; Мр. 3: 16-18).

Крім того, Матвій і Марко приводять список братів Ісуса, серед яких є Яків та Юда. (Мт. 13:55; Мр. 6:3). Сам Юда себе теж називає братом Якова. Загально церковна традиція приписує, що він має на увазі Якова, автора послання, яке знаходиться першим серед Соборних послань.

На думку багатьох вчених, дослідників книг Святого Письма, автором послання є Юда, брат Якова, пресвітера єрусалимської церкви, а також брат Ісуса Христа, який був вихований в домі Йосипа і Марії. Лука у Дії 1:14 пише, що серед тих, хто були зібрані після вознесіння Ісуса Христа і чекали злиття Святого Духа на Апостолів, були і брати Ісуса Христа. Очевидно, що серед них був також Юда.

Юда не акцентує увагу на свою фізичну спорідненість з Ісусом Христом, лише на духовну. Крім того, він не зараховує себе до Апостолів (1:17), що непрямом показує, що автор послання не належав до 12-ти.

Традиція приписує Юді проповідь Євангелії в Сирії, Аравії, Месопотамії та Персії. Десь там він загинув мученицькою смертю.

Це послання не було адресоване до певної церкви чи до конкретних людей, але до всіх християн в цілому – покликаним, улюбленим у Бозі та збереженим Ісусом Христом. Саме тому воно відноситься до Соборних послань.

За своїм змістом послання відповідає стандарту проповіді, але за формою відноситься до жанру листів. Послання має чітко виражений вступ, де автор називає себе і адресатів, хоча він не називає їх конкретно. В кінці послання виражене побажання у вигляді доксології.

В цілому вся християнська церква визнає богонатхненість цього послання, не дивлячись на те, що у ранні століття деякі автори піддавали сумніву його канонічність.

Послання Юди має свою літературну особливість – тріади (потрійні повтори). Їх є декілька. Наприклад, у вступі він застосовує дві тріади – «покликаним, улюбленим, збереженим»; «милість, мир і любов». В основній частині Юда теж любить їх використовувати – 1: 5-7. Ті, які були визволені з неволі єгипетської, але не вірували; ангели, які не зберегли свого початкового стану; Содом і Гоморра та міста навколо них. У 1:11 теж тріада – дорога Каїна; обмана Валаамова; бунт Корея. Тріади використовує Юда і у 1:16 та в 1:19. Але в 1:12-13 Юда виходить за рамки тріади, підсилюючи своє обурення відступниками-вчителями новими метафорами – «скелі підводні; хмари безводні; дерева безплідні; люті хвилі морські; зорі блудні».

Ще одна особливість цього послання – Юда посилається на апокрифічну літературу.

Основна ідея послання – Дивлячись на відступництво в нашому середовищі – дотриматися віри і зберегти себе від падіння.

Мета написання – Стережіться віровідступників.

Ключове слово – Збереження.

Ключові тексти – **1: 20-21**. Деякі коментатори вважають, що ключовим є **1:24**.

Це невелике послання є серйозним попередженням для всіх віруючих на усі часи, оскільки всі вони можуть впасти в життєві та доктринальні заблудження.

Тема послання – Боротися за віру євангельську.

План книги:

Вступ. Привітання. 1: 1-2.

I. Мета написання послання. 1: 3-4.

II. Викриття фальшивих вчителів. 1: 5-16.

1. Негативні приклади з історії. 1: 5-7.
2. Прояв відступництва в дні Юди. 1: 8-16.
 - A). Непокора вищими владами. 1: 8-10.
 - Б). Біблійна тріада бунтівників. 1:11.
 - В). Метафори, які характеризують цих вчителів. 1: 12-13.
 - Г). Пророцтво Еноха. 1: 14-16.

III. Настанови для правдивих віруючих, куди вкралися ці вчителі. 1: 17-23.

1. Пригадайте попередження апостолів. 1: 17-19.
2. Бережіть себе в любові Божій. 1: 20-21.
3. Будьте милостиві до інших. 1: 22-23.

Заключна частина. Доксологія. 1: 24-25.

Як уже зазначалося, автор називає себе – Юда, раб Ісуса Христа, а брат Якова. Також він називає адресатів – покликани, улюблені у Бозі Отці та збережені Ісусом Христом. Він бажає їм милості, миру та любові.

Далі Юда пише про причину або мету написання цього послання – крадькома повходили деякі люди, які благодать нашого Господа обертають у розпусту і відкидаються єдиного Владика і Господа нашого Ісуса Христа. (1:4). Перед цим Юда пише, що хотів би писати про наше спільне спасіння, але через певні обставини вимушений був змінити тему.

Основна **тема** розкрита у 1: 5-23. Вона розкрита подвійно – викриття фальшивих вчителів і настанови для правдивих віруючих.

Юда розпочинає з неправдивих вчителів, з їхньої характеристики. Але спочатку він приводить історичну тріаду – три негативні приклади з Біблійної історії.

Вихід ізраїльтян з Єгипту. Юда пише, що Господь їх визволив, але пізніше вимушений був вигубити, бо не вірували. Невірство – це перший гріх, який віддаляє від Бога. Люди не вірують в Істину – це причина єресі.

Ангели, які не зберегли свого початкового стану. (1:6). Серед богословів немає єдиної думки щодо того, що саме Юда має тут на увазі і яким джерелом інформації користується. Багато коментаторів вважають, що Юда тут має на увазі 1М. 6: 1-4. Інші вважають, що він тут користується апокрифічною книгою Еноха, яка до речі теж говорить про стосунки ангелів з людьми в допотопному світі. Оскільки сам автор нічого не пише стосовно джерела інформації і яку конкретну подію він має на увазі, для нас залишається тільки про це здогадуватися. Але, можливо, читачі Юди знали краще, що він має на увазі і тому не потребували додаткових пояснень. Висновок, який можемо взяти звідси – єретики, як і ці ангели, не зберегли свого початкового стану.

Третій приклад – Содом, Гоморра та міста коло них. Ця подія описана у 1М. 19: 1-30. Гріх збочення привів їх до збочення всієї системи цінностей. Кара вогню, якій були піддані ці люди, – це прообраз вічного пекельного вогню, якого не уникнуть фальшиві вчителі.

Далі Юда переносить читачів у свій час, тобто, в теперішню реальність. Він дає характеристику цим заблудам (сновидам):

- Опоганюють тіло;
- Погорджують владами;

- Зневажають слави.

Неправдиві вчителі не визнають ніяких авторитетів – ні в суспільстві, ні в церкві. Для них найбільший авторитет – це вони самі і їхня позиція. Вони відкидають владу Бога і лихословлять всіх, хто стоїть вище за них. Даючи їм таку негативну характеристику, Юда приводить приклад суперечки Архангела Михаїла із сатаною про Мойсееве тіло. Архангел, маючи велику владу і повноваження від Бога, не виголошує зневажливого суду дияволу, але лише апелює до вищої влади щодо нього: «Нехай Господь докорить тобі!» (1:9). Вважається, що Юда тут посилається на апокрифічну книгу «Успіння Мойсея», текст якої не зберігся у наш час. Про це нам повідомляють Климент Олександрійський, Оріген та Дідим Олександрійський. Нас не повинно дивувати, що канонічний автор цитує неканонічні писання. Наприклад, Павло теж цитує трьох античних поетів: Арата Кілікійського (Дії 17:28), Менандра, атенського поета-драматурга (1Кор. 15:33) та Епіменіда Критського (Тит 1:12). Також він посилається на Мідраш (1Кор. 10:4) та у 2Тим. 3:8 теж посилається (1:6 і 1:14-15). Це не означає, що неканонічні писання потрібно визнати канонічними, або що ці тексти є богонатхненими. Богонатхненість цих текстів, як цитат або посилань на них, проявляється завдяки Юді чи Павлу, як точність цитати, яка підтверджує основну думку, яку під натхненням Святого Духа автор викладає у своїх посланнях, зокрема у цьому посланні.

Автор протиставляє бунтівних неправдивих вчителів Архангелу Михаїлу, який проявляє баланс між великою владою, даною йому Богом, і великим смиренням у використанні цієї влади у справі, про яку пише автор у 1:9.

Продовжуючи свою думку, Юда використовує наступну тріаду – Каїн, Валаам і Корей. Дорога Каїна, обмана Валаама, бунт Корей – це шлях цих еретиків, які несуть загрозу Церкві. Кожен з перелічених персонажів був витонченою загрозою Божим людям у свій час – вбивця Каїн, звідник Валаам і бунтівник Корей. Так само ті, кого Юда характеризує, – є бунтівниками, обманщиками і вбивцями.

Юда не скупиться на метафори, які характеризують цих вчителів. Тут він дещо схожий на Якова і на Христа у Його знаменитій промові «Горе вам» (Мт. 23). Отже, метафори Юди:

- Скелі підводні;
- Хмари безводні;
- Деревя безплідні;
- Люті хвилі морські;
- Зорі блудні.

Вони подібні до підступних підводних скель – рифів, на які може натрапити корабель, зробити собі небезпечну пробоїну і затонути. Юда пише, що ці вчителі уже проникли в церкви, тому що вони є присутні на церковних вечерех любові. Їхня підступність непомітна з першого погляду, але подібно до пробоїн на кораблі, що ведуть до катастрофи, так і спілкування з ними веде до загибелі духовної.

Вони не можуть виправдати надій і сподівань, коли люди в засуху чекають дощу і з надією поглядають на хмари. Але у цих хмарах дощу нема. Вони порожні. Вони не можуть напоїти спрагнені душі. Їх вітер носить без толку.

Подібно до неплодного фігового дерева, яке в свій час прокляв Христос, ці вчителі є безплідними. Очевидно, Юда має на увазі добрі плоди в духовному сенсі.

Вони – люті морські хвилі. Ці хвилі викидають різний бруд на берег. Ці відступники не можуть нічого доброго дати людям. Тільки порожнеча і сором залишаються після них.

Остання метафора – це блудні зорі. В давнину до таких відносили не лише метеорити, комети чи астероїди, але і планети, які змінювали своє розташування на зоряному небі. Раніше вся навігація була по зорях. Тому надійними були ті зорі, які не змінювали своє розташування щодо об'єкту спостереження.

Далі Юда цитує із Першої книги Еноха. Посилання Юди на цю книгу не означає, що він підтверджує її богонатхненість. Автор міг використати її, як ілюстративний матеріал, про що зазначалося вище. Подібну практику мав також Апостол Павло. Юда звертає увагу читачів не на сам зміст апокрифічної книги, але на висновки, які випливають з цього прикладу. Юда проводить аналогію суду над нечестивими мешканцями допотопного світу із нечестивими вчителями, які жили в часи Юди. Автор дає для цих заблуд останню характеристику:

- Ремствувачі, незадоволені з своєї долі. Ці люди постійно нарікають;
- Ходять у своїх пожадливістях. Це вказує на гріховний спосіб їх життя;
- Говорять устами своїми чванливе. Ці вчителі є красномовними;
- Вихваляють інших для зиску.

Нарешті Юда зупиняється і змінює тему. Тепер він звертає увагу на правдивих віруючих, яких називає улюбленими. (1:17). Найперше апостол звертає увагу на те, що в останній час такі вчителі будуть з'являтися і їх поява була передречена Апостолами. (1Тим. 4: 1-3; Дії 20: 29-31; 2Петр. 3: 3-4).

Потім Юда дає віруючим чотири поради:

1). Будуйте себе у вірі. Можна перефразувати цю пораду так – глибше пізнавайте істину.

2). Моліться Духом Святим.

3). Зберігайте себе в Божій любові.

4). Чекайте милості від Господа для вічного життя.

Ці всі поради записані в 1: 20-21. Після цього Юда пише про християнське відношення до тих, хто потрапив під вплив неправдивих вчителів. «До одних будьте милостиві, – пише Юда, – спасайте і виривайте з огню». Тобто, потрібно проявляти обережність, поміркованість. Є люди, які ще не повністю піддалися під вплив єретиків. Їх потрібно рятувати, виривати. Але є інша група людей, до яких потрібно застосовувати більш суворі міри. Юда пише: «Будьте милосердні зо страхом». Але є люди, які вже настільки себе опоганили фальшивим вченням, що їм уже не допоможе нічого. Юда пише: «Ненавидьте навіть одягу, опоганену від тіла». (1: 22-23).

Заключні вірші послання – доксологія, хвала Богу. Доксологія (славослів'я) у Юди має дуже піднесену форму. Автор закінчує послання однією з найкрасивіших форм славослів'я Господа в Новому Заповіті. Від упадку (відступництва) може нас зберегти Бог. Перемогу над найнебезпечнішими заблудженнями можна отримати тільки в Христі, Який може нас зберегти непорочними.

Тому Юда закінчує послання словами: «Єдиному, премудрому Богові, Спасителеві нашому через Ісуса Христа, Господа нашого, слава, могутність, сила та влада перше всього віку, і тепер, і на всі віки!» (1:25).

Особливості книги:

1. У цьому посланні міститься найбільш пряме та сильне викриття фальшивих вчителів у Новому Заповіті.
2. Послання підкреслює серйозність загрози, яку фальшиві вчителі несуть для правдивої віри і святого життя людей.
3. У посланні виявляється схильність до тріад (потрійних повторів). Наприклад, три Старозавітні приклади осуду (1: 5-7), три грішні дії фальшивих вчителів (1:8), три приклади неправедних (1:11).
4. Під впливом Святого Духа Юда вільно звертається до різних письмових джерел – Старого Заповіту (1: 5-7, 11); єврейської традиції (неканонічної) (1: 6, 9, 14-15); 2Петр. 3:3 (Писань Апостолів) (1: 17-18).
5. У цьому посланні міститься найбільш велична в Новому Заповіті доксологія (славослів'я). (1: 24-25).

Христос представлений, як Той, хто допоможе уникнути неправдивого вчення, якщо на Нього покладатися, а також Той, Хто піклується про нас.

Висновки (уроки) книги:

1. Щоб уникнути відступництва, потрібно зберегти віру і покладатися на Бога, Котрий може зберегти нас від падіння.
2. Ми повинні бути особливо уважними по відношенню до тих людей, які приносять в Церкву поділення і сум'яття через різні єретичні відхилення.
3. Спосіб життя людей із відхиленнями у чистоті вчення часто супроводжується відхиленнями в моральній області, а також любов'ю до наживи.
4. Тих людей, які навчають неправдиво про Господа, очікує серйозне покарання.
5. Тим, кого обманули фальшиві вчителі, потрібно допомогти вирватися з єресі, проявляючи до них милість, а когось треба і страхом спасати від заблуди.
6. Себе потрібно будувати на науці Христовій і Апостольській.
7. Господу нашому завжди належить від нас слава і хвала. (1: 24-25).

Розділ IV. Апокаліпсис – Об’явлення Івана Богослова.

Ми підійшли до останнього розділу нашого огляду книг Нового Заповіту. Також ми підійшли до вивчення останньої книги Нового Заповіту – це єдина пророча книга, яка була написана, як особливий різновид літературного жанру – апокаліптичний жанр. Книга, яка переважно говорить про майбутні події. До цього часу ми, в основному, розглядали історію, досліджуючи всі попередні книги. Тут ми будемо поєднувати історію (минуле) і майбутнє.

Апокаліптична література має свої особливості. Характерним для такої літератури є:

1. Глибокий відчай і песимізм щодо теперішніх обставин і така сама сильна надія і впевненість щодо Божественного втручання в майбутньому.
2. Використання мови символів, снів та видінь.
3. Представлення небесних і демонічних сил, як передвісників і посланців у реалізації Божих задумів.
4. Проголошення страшного Божого суду для грішників і надприродного порятунку для праведників.
5. В апокаліптичній літературі персоніфіковане добро протистоїть персоніфікованому злу і в кінцевому результаті перемагає.
6. Символіка апокаліптичної літератури часто буває фантастична, міфічна і виходить за рамки простих звичайних символів. (Наприклад, семиголовий звір; жінка, одягнена в сонце; червоний змії (дракон) та інші подібні символи).
7. У історичному викладі апокаліптичної літератури переплітається минуле і майбутнє настільки, що часто їх важко розмежувати одне з одним.
8. Домінуючою в цій літературі є усвідомлення передвизначення Богом майбутньої долі світу, якої змінити не можна.
9. Часто автори апокаліптичних книг є анонімними.

Книга адресована семи церквам в Азії (римській провінції, столицею якої було місто Ефес). На жаль, сьогодні багато християн не приділяють цій книзі багато уваги, головним чином через її незрозумілість і надмірний символізм. Але, оскільки книга є богонатхненою і є частиною канонічного Святого Письма, нам варто зупинитися на ній і проаналізувати її, як це було зроблено з усіма іншими книгами Старого і Нового Заповіту.

Назва книги «Об’явлення» походить від грецького слова *Ἀποκάλυψις*, яке походить від слова *καλύπτω*, що означає: «приховувати», «покривати (завісою)». Таким чином, назва книги Апокаліпсис означає: «зняти покривало».

Автор книги двічі називає себе у 1-му розділі – **Іван**. Церковна традиція приписує цю книгу, враховуючи внутрішні і зовнішні фактори, – Апостолу Івану, який також є автором четвертої Євангелії і трьох послань. Формат даної роботи не передбачає розгляду зовнішніх і внутрішніх доказів авторства тієї чи іншої книги. Ми їх приймаємо в даному форматі без обговорення.

Час написання книги, який приймається більш консервативними коментаторами – **95-96** роки. Таким чином, книга була написана близько 100-го року і є останньою хронологічно серед канонічних Писань.

Щодо характеристик літератури апокаліптичного жанру, дана книга відповідає всім цим характеристикам, крім останньої – авторство. Книга Об'явлення не є анонімною, але є твором, написаним одним із Апостолів Ісуса Христа.

Про себе автор пише, що він був ув'язненим і засланим на острів Патмос в Егейському морі за Слово Боже і за свідectво про Ісуса Христа. Саме звідти була написана книга Об'явлення.

Мета написання книги – показати Божим рабам, що незабаром статися має. (1:1).

Книга має в собі обітницю – «Блажен, хто читає, і ті, хто слухає слова пророцтва та додержує написане в ньому, – час бо близький!» (1:3).

Існує 4 основні підходи до тлумачення книги Об'явлення:

1). Претеристичний.

Книга сприймається виключно в рамках I століття. Вважається, що більшість подій, описаних в книзі, уже відбулося. Весь хід подій сфокусований навколо 70-го року, дати падіння Єрусалиму. Вавилон – це бунтівний Ізраїль, який переслідує церкву. Але в такому разі книга або мала би бути написана до 70-го року або зразу після нього.

Деякі претеристи вважають, що Вавилон – це Римська імперія, яка впала в кінці V-го століття. З падінням цієї імперії всі пророцтва книги завершилися.

Отже, претеризм – це виключно погляд в минуле і до майбутнього ця книга не має ніякого відношення.

2). Ідеалістичний (символічний, алегоричний).

Згідно цієї позиції, книга – це символічна картина боротьби добра і зла. Більшість сучасних ідеалістів вважають, що книга є поза часом і більше акцентують увагу на етичній і моральній перемозі добра над злом.

В історичному контексті цієї позиції притримувалися представники Олександрійської школи III-IV століття, які все тлумачили алегорично.

В сучасному світі такої позиції притримуються переважно ліберальні богослови. Частина консервативно-євангельського крила богословів, які притримуються цієї позиції,

намагаються поєднати всі чотири існуючі підходи. Ось як це пояснює Грегорі Біл у своїй праці «Об’явлення»:

Таким чином, послання книги (Об’явлення) має значення для всіх віруючих, які проживають протягом всієї історії. Цей ідеалістичний підхід можна назвати еклектичним, оскільки, хоча в центрі його уваги є символічні уявлення битви добра зі злом і події, які повторюються протягом всієї церковної епохи, у ньому зведені воедино окремі переваги претеристичного, історичного і футуристичного поглядів. (Оригінальна назва книги “Revelation: A Shorter Commentary”).

3). Історичний.

Прихильники цього погляду приймають книгу Об’явлення, як опис довгого ланцюжка подій від кінця I-го століття і до кінця історії. Такого тлумачення притримувалися реформатори, зокрема Мартин Лютер. Близький до такого тлумачення і Генрі Геллей, який частково намагається застосовувати і футуристичний підхід або поєднання цих двох підходів до тлумачення книги Об’явлення, але надає перевагу історичному.

4). Футуристичний.

Прихильники такого підходу тлумачення книги Об’явлення концентрують здебільшого увагу на періоді останнього часу, пов’язаному з Другим приходом Ісуса Христа і на всіх подальших подіях, дотичних до цього.

Представники такого підходу – преміленаристи поділяються на дві великі групи. Перша з них – диспенсціоналісти. Інша група – класичні преміленаристи. Між ними існують певні відмінності в деталях тлумачення останньої книги Біблії, але в цілому цей підхід є найбільш буквалістичним до описаних подій в книзі.

Насправді основні істини книги Об’явлення не залежать від певної окремої точки зору. Для кожного читача є можливість сприйняти її глобальне відкриття і побороти спокусу надзвичайного захоплення деталями.

Книга чітко показує Вищу (Верховну) владу Бога над світом. Також чітко у ній написано про повернення або Другий прихід Христа. Іван також показує в книзі Божих вірних людей, які залишаються такими, незважаючи на обставини. У книзі говориться про Суд, який відбудеться наприкінці віку. В цілому Книга Об’явлення – це книга надії для вірних дітей Божих усіх часів.

Ключовий текст книги – **1:19**, який одночасно є планом книги. Деякі коментатори також схильні бачити ключовим текстом **1:8** з точки зору христології. (Центральної Особи книги).

Послання було адресоване семи церквам, які знаходилися у провінції Азія (Асія) або були причетними до неї. Це церкви у містах:

- Ефес;

- Смирна;
- Пергам;
- Тіятира;
- Сарди;
- Філадельфія;
- Лаодикія.

Це були реальні міста, в яких були християнські церкви. Ситуація в церквах була різна, як це описано в книзі. Також часто проводять історичні паралелі, коли протягом історії Церкви виникали ситуації, схожі на опис характеристик даних церков. Це дало підставу говорити про опис періодів Церкви в посланнях, які знаходимо в цій книзі.

Книга Об'явлення підкреслює три основні думки –

1. Віра домінує над силою.
2. Бог незмінний.
3. Християнство – це правдивий світогляд історії.

План книги:

Вступна частина. 1: 1-8.

1. Пролог. 1: 1-3.
2. Привітання і благословення. 1: 4-6.
3. Озвучення теми. 1: 7-8.

I. «Що ти бачив». Минуле. 1: 9-20.

1. Опис особистої ситуації автора. 1: 9-11.
2. Опис образу і величі Христа. 1: 12-16.
3. Звернення Христа до Івана. Повеління написати книгу. 1: 17-20.

II. «Що є». Теперішнє. 2:1 – 3:22.

- 1). Послання до Ефеської церкви. 2: 1-7.
- 2). Послання до Смирнської церкви. 2: 8-11.
- 3). Послання до Пергамської церкви. 2: 12-17.
- 4). Послання до Тіятирської церкви. 2: 18-29.
- 5). Послання до Сардійської церкви. 3: 1-6.
- 6). Послання до Філадельфійської церкви. 3: 7-13.
- 7). Послання до Лаодикійської церкви. 3: 14-22.

III. «Що має бути по цьому». Майбутнє. 4:1 – 22:5.

- 1). Небесний тронний зал і Агнець-Лев. 4:1 – 5:14.
 - A). Опис Небесного престолу. 4: 1-11.

- Б). Запечатана книга і Достойний Агнець. 5: 1-14.
- 2). Біди Великої скорботи. 6:1 – 16:21.
- А). Зняття 6-ти печаток. 6: 1-17.
- Б). Два натовпи спасених Великої скорботи. 7: 1-17.
- В). Сьома печатка і шість сурмачів. 8:1 – 9:21.
- Г). Розгорнена книга із рук ангела та два свідки. 10:1 – 11:14.
- Ґ). Сьома сурма. 11: 15-19.
- Д). Цикл символічних історій в кінці часу. 12:1 – 15:8.
- Червоноогняний змій, жінка та Немовля. 12: 1-18.
 - Антихрист та його пророк. 13: 1-18.
 - Втручання Божої влади: милість і суд. 14: 1-20.
 - Приготування до нової серії покарань. 15: 1-8.
- Е). Сім чаш гніву нищать землю. 16: 1-21.
- 3). Падіння Вавилону і повернення Христа. 17:1 – 19:21.
- А). Велика розпусниця Вавилон та суд над нею. 17: 1-18.
- Б). Загибель Вавилону та наслідки цього на землі. 18: 1-24.
- В). Радість на небі від падіння Вавилону. 19: 1-10.
- Г). Остаточна перемога Христа. 19: 11-21.
- 4). Царювання Христа і Бога. 20:1 – 22:5.
- А). Тисячолітнє Царство Христа. 20: 1-10.
- Б). Останній суд перед Великим білим престолом. 20: 11-15.
- В). Видіння Нового неба й Нової землі. 21:1 – 22:5.
- Нове творіння. 21: 1-8.
 - Новий Єрусалим. 21: 9-21.
 - Слава Бога і Агнця в Новому Єрусалимі. 21:22 – 22:5.
- Заключна частина. 22: 6-21.
1. Свідцтво Ангела та Івана. 22: 6-10.
 2. Свідчення щодо швидкого приходу Христа. 22: 11-17.
 3. Остання пересторога і благословення. 22: 18-21.

Звичайно, детальний коментар книги в рамках даної праці є неможливий. Разом з тим, ми можемо побудувати загальну панораму книги, виходячи з її змісту.

Книга розпочинається у формі, традиційній для епістолярного жанру. Автор називає себе, а також адресатів – сім церков, що в Азії. (1:4). Пізніше він називає ці сім церков (1:11). Отже, книга Об'явлення була написана в стилі апокаліптичної літератури. Вона починається

словом «Апокаліпсис», але відрізняється від літератури подібного жанру тим, що має конкретного автора і конкретних адресатів.

Об'явлення (апокаліпсис), який подає тут автор – це Апокаліпсис Ісуса Христа. Саме Він є центральною Особою цієї книги. Пророчий характер книги Об'явлення визначається словами: «Щоб показати Своїм рабам, що незабаром статися має». (1:1).

У вступній частині міститься особливе трикратне благословення:

Блаженний:

- Той, хто читає;
- Ті, хто слухає;
- Ті, хто додержує написане в цьому пророчому слові. (1:3).

Автор також зазначає, що час (καιρός) близько. Слово καιρός означає «час, період, епоха, термін». Таким чином, тут є і попередження, і натяк на те, що проголошується нова епоха, новий період.

У 1:4 автор вперше називає себе і адресатів. Автор передає вітання від Того, Хто є, Хто був і Хто має прийти. У 1:5 він називає Його по імені – від Ісуса Христа. У 1: 4-6 автор пише про Трійцю – він пише про Ісуса Христа, згадує Отця, а також Святого Духа, Якого автор називає «Сім духів, що перед престолом Його».

У 1: 7-8 озвучена тема книги: «Він іде з хмарами, і побачить Його кожне око, і ті, що Його прокололи були». Христос тут названий літерами грецького алфавіту – Альфа і Омега. Він – Той, Хто є, Хто був і Хто має прийти, Вседержитель.

Ключовим є текст – **1:19**. Цей вірш є також планом книги. Отже, Іван має написати про те, що він бачив, що є зараз, і що має відбутися в майбутньому. Друга половина 1-го розділу – це є І-ша частина книги. Те, що було – **минуле**.

Іван пише про свої особисті обставини на час написання книги. Він є ув'язнений і знаходиться на острові Патмос в Егейському морі. Якщо книга писалася в 90-і роки, – правителем Римської імперії у цей час був імператор Доміціан, син Веспасіана Флавія. Але на відміну від свого батька і старшого брата Тита, Доміціан був справжнім диктатором. При ньому гоніння на християн відновилися в таких масштабах, як це було при Нерону після 64-го року. На кінець I-го століття уже нікого з апостолів, крім Івана, не було в живих. Апостол Іван був уже досить похилого віку, коли його було ув'язнено, і він відбував покарання на засланні на каменоломнях острова Патмос. Оскільки довбати камінь похилого віку апостол уже не міг, його призначили на «полегшену» працю – виносити коші з камінням із кар'єру на поверхню. Цей камінь потрібний був для мощення римських доріг.

Іван пише, що він був у дусі Господнього дня, коли почув позад себе голос, який повелів йому написати те, що він чув і бачив до семи церков Азії, які перераховані у 1:11. Господнім днем у ранній церкві називали день Воскресіння Христа, тобто, сучасна неділя.

«Бути у дусі» – означає бути в особливому надприродньому стані наповнення Святим Духом.

Іван описує Того, Хто до нього звернувся. В 1:12 він пише: «І я оглянувся, щоб побачити голос, що говорив зі мною». Опис Ісуса Христа Іваном заслуговує на особливу увагу. Христос знаходився посеред семи золотих свічників. Ці сім золотих свічників символізували сім церков, до яких звертався Христос через Івана. (1:20). Христос знаходиться серед церков. Деякі богослови вважають, що мова йде не лише про буквальні церкви, але і про сім періодів, які охоплюють всю церковну історію. В будь-якому разі, Христос є посеред Своєї Церкви. Життя Церкви неможливо уявити без Ісуса.

Наступне, що зауважує Іван – це сам опис Христа. Він одягнений в довгу одягу і підперезаний золотим поясом. (1:13). Цей атрибут вказує на Його царську велич. Білизна голови і волосся вказує на чистоту і вічність. Очі Його – немов полум'я огняне. Це – символ всезнання. Він бачить все, що відбувається і в Церкві, і в світі. Ноги подібні до міді. Порівняння з міддю вказує на чистоту. Згадка про розпалену піч може бути натяком на справедливе Божественне правосуддя. Голос Його, – пише Іван, – немов шум великої води. Перед таким голосом прихилиться вся земна влада. З Його уст виходить обосічний меч. Цей образ нагадує про могутність Його слів. Обличчя – як сонце, що світить у силі своїй. Всі ці образи знову і знову підкреслюють велич і славу Христа. (1: 14-16).

Іван пише про свою реакцію на побачене. «І коли я побачив Його, то до ніг Йому впав, немов мертвий». (1:17). Подібне щось переживав і Даниїл – Дан. 8:18; 10: 8-11. Наша людська фізична природа не витримує величі і слави Бога.

Іван отримує від Прославленого Величного Христа заспокоєння і потіху, а також повеління написати книгу. Крім того, він отримує часткове пояснення того, що бачив. (1: 17-20). У цьому повелінні написати книгу є структура самої книги:

1). Напиши те, що ти бачив. Це зміст 1-го розділу. Іван детально описує видіння Прославленого і Звеличеного Спасителя.

2). Напиши, що є. Це послання до семи церков в Азії, головним містом і столицею якої було місто Ефес, а економічною і, на думку деяких дослідників, пізніше і політичною столицею, було місто Пергам.

3). Напиши про те, що має бути по цьому. Практично це зміст всієї книги, починаючи з 4-го розділу.

Отже, 2-й і 3-й розділи книги Об'явлення – це звернення Христа до семи церков. Цей текст можна віднести до **теперішнього**.

Першим є звернення до церкви головного міста Ефесу. Ефеська церква була заснована Павлом протягом його III-ї місіонерської подорожі. Про це оповідає Дії 19. Павло написав послання до Ефесян. Церква в Ефесі була активною церквою, яка започатковувала багато

церков у містах навколо Ефесу. Однією з таких церков була церква в Колосах, куди Павло також написав послання. У Кол. 4:16 Павло згадує про Лаодикійську церкву і про лист туди написаний, який він радить колосянам прочитати. Історія даного листа невідома, існують різні гіпотези щодо нього, але до церкви в Лаодикії Христос також звертається в даному уривку.

Пізніше в Ефесі ніс пасторське служіння Тимофій, співпрацівник Павла.

Згідно ранньохристиянського передання, Іван наприкінці свого життя теж служив в Ефесі. Таким чином, те, що звернення Христа до Ефеської церкви є першим – це є логічним і передбачуваним. Всі звернення мають однакову форму і подібний зміст, який повторюється в залежності від церкви, до якої звертається Христос. У кожному посланні є звернення, в якому Христос по імені називає церкву і Себе. Потім, як правило, є похвала для церкви за її вірність, відданість Христу і справі. Після цього є докір і настанова. Потім – обітниця для переможця. Ось така коротенька характеристика цих семи послань, записаних у 2-му і 3-му розділах. Цікавим є те, що Христос звертається до Ангела кожної церкви. Слово ἄγγελος означає «Посланець, вісник, ангел». Важко сказати, хто тут мається на увазі. Багато коментаторів вважають, що мова йде про пресвітерів церков. Інші вважають, що мова тут йде про Небесних посланців, тобто Ангелів, які є хоронителями церков.

У посланні до ефеської церкви Христос представляє Себе, як Того, Хто у Своїй правиці тримає сім зір і ходить серед семи золотих свічників. В цілому церква отримує позитивну оцінку від Христа. Він зазначає її діла, працю, терпеливість, безкомпромісність щодо фальшивих апостолів. Але є одне серйозне «але». У 2:4 Христос докоряє церкві, що її члени втратили свою першу любов. В Еф. 1: 15-16 Павло не переставав дякувати церкві за їхню віру в Христа і за їхню любов до всіх святих. Але наступне покоління християн, продовжуючи зберігати чистоту вчення і дотримуючись високого рівня правильного служіння, втратили першу ревність та відданість Христу. Дуже важливо для покоління сучасних християн зробити правильні висновки і повністю присвятити Христу свої серця. Хто так буде робити – той є переможець. А переможцю Христос обіцяє плід від Древа життя, яке знаходиться в Раю Божому.

Звернення до Смирнської церкви записане у 2: 8-11. Місто Смирна знаходилася приблизно 60-70 км на північ від Ефесу. На даний час – це місто Ізмір, третє за величиною місто в сучасній Туреччині. Церква в Смирні – це була страждаюча церква. Звернення до неї це показує. Єпископом даної церкви був відомий учень Апостола Івана Полікарп. Христос звертається до церкви, як Той, Хто є Перший і Останній, Хто був мертвий і ожив. Він позитивно оцінює діяльність церкви, а також підбадьорює церкву, щоб вони не боялися страждань. Христос говорить про майбутні переслідування, через які церкві потрібно пройти, а також підбадьорює церкву, щоб вони «були вірними до смерті!» Тут є обітниця:

«Я тобі дам вінця життя!» Переможцю Христос обіцяє, що він не буде пошкоджений від другої смерти. Смирнська церква – це одна з тих церков, до якої не було сказаного докірливого слова від Христа. До неї було сказане тільки позитивне, підбадьорливе слово.

Третім є звернення до церкви у Пергамі. Місто Пергам знаходилося біля 40 км на північ від Смирни. У свій час це місто було столицею Мідії, а також Пергамського царства. Пергам славився своєю величезною бібліотекою. Місто славилося виготовленням особливого матеріалу для написання – пергаменту. Також Пергам був колискою поклоніння імператору, де кадили ладан перед статуєю імператора, як перед богом. Якщо хтось відмовлявся поклонитися імператору, – за це карали смертю. У місті були жертovníки і храми різних богів – Зевса, Атени, Діоніса та Ескулапа. Ескулап – бог медицини, його зображали у формі змія. Насправді, це місто вважалося центром язичництва. Христос називає його містом, де є престол сатани. (2:13). Є припущення, що в кінці I-го століття це місто могло навіть бути економічним та політичним адміністративним центром провінції.

Христос звертається до церкви, як Той, Хто має меч обосічного. Він звертається до церкви з похвалою, згадує мученика Антипу, але після цього докоряє церкві за те, що є ті, хто тримається в ній науки Валаама і науки Николаїтів. (2: 14-15). Христос закликає церкву до покаяння, особливо тих, хто винний в тому, про що докоряє Господь. Переможцеві Він обіцяє дати їсти приховану манну, а також білий камінь з новим іменем, яке є відоме тільки тому, хто його отримує. Манна – це їжа, якою Бог кормив Ізраїль 40 років у пустині. Очевидно тут є символічний натяк на небесну їжу, яку отримає переможець від Господа.

Наука Валаама, про яку згадується у 2:14 – це компроміс християнства і поганства, пов'язаного з аморальністю. Невідомо, хто такі Николаїти, про яких згадується також у 2:6 (у зверненні до Ефеської церкви). Припускають, що це була секта, яка пропагувала неморальний спосіб життя з релігійним контекстом.

Звернення до Тіятирської церкви є останнім у 2-му розділі. Місто Тіятира знаходилося близько 70 км на південний схід від Пергаму. Приблизно така ж відстань на північний схід від міста Смирна. Тіятирська церква – це церква компромісу. Христос є Той, Хто має очі Свої, як полум'я огняне, а ноги Його подібні до міді.

Христос хвалить церкву за її діла, любов, віру, службу, терпеливість і певний прогрес у справах. Але після цього слідує дуже серйозний докір. Згадується жінка Єзавель, яка вводить членів церкви у розпусту. Багато коментаторів вважають, що тут мова йде про релігійний синкретизм, тобто суміш християнства та поганства, змішаного з аморальністю. Після цього суворого докору Христос звертається з настановою до богобійних людей в церкві. Він радить для них триматися того, що вони мають. Очевидно мова йде про вчення Євангелії на противагу окультним чи містичним глибинам сатанинським, якими захопилися багато-хто в церкві. Переможцям Господь обіцяє владу над поганами.

У 3-му розділі є звернення до трьох наступних церков, які знаходилися у Сардах, Філадельфії і в Лаодикії.

Місто Сарди розташовувалося на схід від Смирни і на південь від Тіятири приблизно на однаковій відстані (50-60 км). Цікавим є те, що до цієї церкви не прозвучало похвали, а лише серйозний докір. Господь називає церкву мертвою і зазначає, що лише декілька людей ходять в білих одежах і є гідними. (3: 1-4). Порада Христа цій церкві – покаятися і берегти ту істину, яку вони почули від Нього. Переможцеві Господь обіцяє білу одягу, ім'я в книзі Життя, а також визнати його ім'я перед Отцем Небесним.

На противагу церкві в Сардах, Філадельфійська церква отримує похвалу і не має жодної догани. Місто Філадельфія знаходилася на південний схід від Сард, приблизно 45 км. Подібно до Смирнської церкви – це страждаюча церква. Вона скромна, але вірна. До неї звертається Святий і Правдивий. Він знає діла церкви і її малу силу. Він також знає її вірність. Господь обіцяє церкві, що збереже її від години випробовування, яка має прийти на весь всесвіт. Також Господь обіцяє церкві, що незабаром повернеться, але просить її вірності до кінця. Переможець буде стовпом у храмі Бога. це означає, що Господь дуже цінує людьми, які вірні. (3: 10-12).

Останнє звернення до церкви в Лаодикії. Місто знаходилося на південний схід від Філадельфії. (Приблизно 70 км). Поблизу Лаодикії було місто Колоси, куди у свій час Павло написав послання. (20 км на схід від Лаодикії).

Церква в Лаодикії була багатою, процвітаючою і успішною. Це видно із звернення до неї. (3:17). Христос має іншу думку щодо цієї церкви. Він характеризує її, як нужденну, мізерну, вбогу, сліпу і голу. Христос називає цю церкву теплою (3:16) і бідкається, що вона і не холодна, і не гаряча. (3:15). Як і до Сардійської церкви, тут нема похвали, лише докір і поради. Господь радить купити у Нього золота, у вогні перочищеного, білу одягу, щоб зодягнутися, мазь на очі, щоб бачити. (3:18). Христос попереджує віруючих у церкві, що Він готовий виплюнути їх з Своїх уст і що Він стоїть біля дверей і стукає. Він звертається до тих, хто готовий почути. (3: 16, 20). Переможцеві Господь обіцяє сісти на престолі з Ним.

Можливо ці сім церков було вибрано, щоб показати через них типовий стан церков тодішнього суспільства. Але можна із усією впевненістю сказати, що цей стан відображає не тільки церкви кінця I-го – початку II-го століть. Це є універсальний стан церков усіх часів. Також багато істориків зазначають і про сім періодів Церкви, які співпадають із порядком характеристики цих семи церков.

Ефес – Апостольська церква. (Від дня П'ятидесятниці, 30 – 100).

Смирна – Переслідувана церква. (100 – 313).

Пергам – Державна церква. (313 – 590).

Тіятира – Папська церква. (590 – 1517).

Сарди – Реформаторська церква. (1517 – 1730).

Філадельфія – Місіонерська церква. (1730 – 1960-і).

Лаодикія – Відступницька церква. (1960-і до приходу Христа).

Примітка: Філадельфійська та Лаодикійська церкви співіснують до приходу Христа.

Уривок книги, починаючи із 4-го розділу і до кінця книги – це опис **майбутнього**.

Починається він із тексту (4:1), де Іван бачить відчинені двері на небі, а також запрошення підійти до цих відчинених дверей і побачити, що після цього має статися. Іван зазначає, що він був у дусі і побачив величну картину неба. 4-й і 5-й розділи книги Об'явлення описують картину Неба. Іван бачить престол і Того, Хто на ньому сидів. Це – Цар Всесвіту. Вигляд Бога не описується, але сказано, що Він подібний до каменю яспісу і сардису, а веселка навколо престолу подібна до смарагду. Коментатори не можуть визначити точно, які камені має на увазі автор, але **головна ідея тексту** – Той, Хто на престолі, не підлягає описанню. Виглядає так, що тут мова йде про Отця, тому що Агнець згадується окремо. (6:16; 7:10).

Навколо престолу 24 старці у білих шатах із золотими вінцями на головах. Богослови полемізують, ким були ці 24 старці. Існує три основні точки зору.

1). 24 старці – це особлива група ангелів, які уособлюють церкву усіх часів.

2). 24 старці – це святі всіх часів (Старого і Нового Заповітів). 12 племен Ізраїлю і 12 апостолів, які репрезентують церкву.

3). 24 старці – це Новозавітна Церква, яка була щойно підхоплена і увінчана нагородою.

Коли автор пише про золоті вінці на голові, він використовує слово στέφανος, замість διάδημα. Значення останнього слова означає – вінець, корона правителя. Значення слова, яке вжито тут – має значення: вінець, нагорода, приз (переможця). Старці не правителі, а переможці.

Потім автор звертає увагу на чотири тварини (живі створіння), які теж знаходяться біля престолу. Кожна з них має свою особливість. Одна схожа до лева, інша до теляти, ще інша мала лице людини, а четверта схожа до орла. Іван пише про особливість цих тварин – очі спереду і ззаду, повно очей, що вказує на те, вони все бачать у різних ракурсах. Існує багато різних тлумачень цих тварин. Одні припускають, що мова йде про херувимів, (можливо, і про серафимів), інші вказують на символіку Святого Духа. Лев вказує на велич, всемогутність і силу; теля – на Його працелюбство і терпіння; лице людини – знак інтелекту; орел, що летить – символ верховної влади.

Деякі богослови вбачають у цих створіннях прообраз Ісуса Христа, поданий у чотирьох Євангеліях. У Матвія Він – Лев з племені Юди, Цар. У Марка Він – Слуга Божий, Теля. У Луки Він – Людина. Іван пише про Сина Живого Бога. Це – образ Орла.

Але враховуючи те, що ці живі творіння і старці навколо престолу вклоняються Богу, вигукуючи про те, що «Свят, свят, свят Господь, Бог Вседержитель, що Він був, і що є, і що має прийти!», а також: «Достойний Ти, Господи й Боже наш, прийняти славу, і честь, і силу, бо все Ти створив, і з волі Твоєї існує та створене все!» (4: 8, 11), все-таки видається, що мова йде про людей і ангельських істот, а не про Другу чи Третю Особу Трійці.

У 5-му розділі продовжується опис Небесної величі. Але фокус уваги тут привертнутий до Агнця, Котрий одночасно є і Левом. Мова йде про книгу, запечатану сімома печатками. Ніхто не міг її відкрити і зламати її печатки. Але знайшовся Той, Хто є Лев і Агнець одночасно. Він зламав печатки і розкрив книгу. Про наслідки цього ми читаємо у наступних розділах.

Ці чотири тварини (створіння) і 24 старці від радості вигукують і співають Йому нову пісню про Його перемогу, а також вигукують різні овації на Його честь. (5: 8-14).

Починаючи з 6-го розділу ситуація кардинально змінюється. Печатки розкриваються і на землі в цей час трапляються різні лиха. У 6-му розділі розкриваються шість печаток із семи. Розкриття кожної з печаток приносило якесь горе чи лихо.

Коли розкривалися перші чотири печатки, Іван отримує наказ від однієї з чотирьох тварин, який звучить, як грім: «Підійди!» Цей наказ звучить чотири рази для Івана.

Іван бачить чотири коні з вершниками. Перший кінь білий і той, хто сидів на ньому, мав вінець переможця. Не зрозуміло кого ототожнює цей вершник. Одні асоціюють його з Христом або поширенням Доброї Новини на землі. Інші, навпаки, – з антихристом чи людським прагненням до влади і завоювань. Після другої печатки вийшов червоний кінь і його вершник забрав мир із землі. Цей вершник асоціюється з війнами і великим кровопролиттям. Третій кінь був вороний (чорний). Його вершник мав справу з економікою, тому що говориться про економію продуктивних ресурсів. Його асоціюють з голодом та епідеміями. Останній кінь чалий (блідий). Ім'я його вершника – Смерть. За ним ішов Ад. Тут відбувається якась, не зрозуміла для нас, персоніфікація. Але Іван пише про велику кількість загиблих людей. Розкриття п'ятої і шостої печаток відрізняється від розкриття перших чотирьох. Після розкриття п'ятої печатки Іван побачив під жертівником загиблих за Слово Боже, які гучним голосом волають про помсту. Багато коментаторів вбачають тут початок суду над тими, хто переслідував віруючих. Після розкриття шостої печатки відбувається природній катаклізм. Іван описує його у 6: 12-17. Це – катастрофа планетарного масштабу.

У 7-му розділі Іван робить зупинку перед вирішальною подією – зняттям з книги останньої сьомої печатки. У цьому розділі описані два натовпи, які бачить автор. Але перед тим він бачить чотирьох Ангелів, які стояли по різних кінцях землі і мали завдання – карати людей, які не мали Божої печатки. Але приходять ще один Ангел, який мав завдання стримати цей процес до тих пір, поки не будуть пропечатані Божі слуги. Печатки, які

ставилися на чолах цих людей вказували на те, що вони є Божі люди, Божа власність. Іван тут пише про 12 тисяч пропечатаних з кожного із 12-ти племен Ізраїлю. Таким чином, разом їх було 144 тисячі.

Цікаво, що 6-й розділ закінчується запитанням: «Бо прийшов це великий день гніву Його, і хто встояти може?» (6:17). Текст 7: 4-8 – це відповідь щодо того, хто може встояти. Багато коментаторів вважають, що мова автора тут символічна. Вона вказує на вибраний Богом залишок ізраїльського народу.

Друга половина розділу зосереджена на іншому натовпі. Тут уже немає числа. Написано просто – натовп великий, якого ніхто не може зрахувати. Ці люди склалися з різних племен, народів, націй, розмовляли різними мовами. Вони стояли перед престолом і Агнцем. Зодягнені вони були у білий одяг, а в руках мали пальмове віття. Білий одяг може символізувати праведність, яку вони отримали від Христа, а пальмове віття – перемогу. Отже, другий натовп – це ті, які уже закінчили земне життя. Це – переможці, омиті кров'ю Агнця. Це – ті, які прийшли від великого земного горя. Багато коментаторів схильні бачити в цьому величезному натовпі тих, хто померли, як мученики в часи Великої скорботи. Інші вбачають, що мова тут йде взагалі про всіх християнських мучеників, які жили в усі часи існування Церкви і віддали своє життя за Христа. Дехто, навіть, припускає, що мова тут взагалі за всіх мучеників, включаючи Старозавітних пророків. Діалог Івана із одним із старців щодо цих людей (7: 13-17) підтверджує позицію щодо натовпу мучеників.

Отже, 7-й розділ – це вставка в розповідь про зняття семи печаток з книги, яку Агнець тримає в своїх руках. Подальші розділи – це продовження перерваної розповіді щодо зняття печаток. Агнець розкриває сьому печатку. Після цього настає тиша на небі. За цей час на сцену виходять нові дійові особи – сім Ангелів із сурмами. Отже, сьома печатка продовжується дійством семи Ангелів із сімома сурмами. Це – початок нового циклу Божого суду, а також кінець історії і повернення Христа.

Іван показує у 8-му і 9-му розділах що відбувається, коли сурмлять перші шість Ангелів. Але перед цими сурмачами прийшов ще один Ангел, який став перед жертівником із золотою кадильницею. Автор символічно описує молитви усіх святих сценою храмового служіння священника перед золотим жертівником. Молитви досягнули своєї мети. Тепер пішла відповідь на землю від жертівника небесного. (8: 3-5). На землі це зчинило серйозний катаклізм – громи, гуркотнява, блискавиці і трясіння землі.

Після цього сурмлять по черзі Ангели. Після кожної сурми щось стається страшне. Це – сурми кари. Кожна кара породжує великі потрясіння на землі. У 8-му розділі описані кари перших чотирьох сурм, у наступному, 9-му – кари 5-ї і 6-ї сурми. Після 6-ї сурми автор зазначає, що загинула третина людей. (9:18). Але ті, що залишилися – не захотіли покаятися. Навпаки, вони ще з більшою завзятістю продовжували грішити. (9: 20-21).

Перед тим, як зазвучить остання (сьома) сурма, автор знову робить літературну вставку. Це 10-й і більша половина 11-го розділу. У цій частині книги Об'явлення говориться про книгу розгорнену, яку Ангел мав у своїй руці, а також про двох свідків, які здійснювали особливе служіння.

Отже, шість сурм прозвучали. Має прозвучати остання сьома сурма. І в цей момент Іван бачить потужного Ангела, який сходить з неба. Дуже цікавий його опис у 10:1. Іван бачить у його руці розгорнену книгу (сувій). Іван побачив і почув дуже дивні речі. Йому було заборонено записати те, що він почув. (10:4). Єдине, на що звертає увагу тут автор – це те, що більше часу не буде. (10:6). Є два значення цієї фрази. Одні вбачають у цьому натяк на вічність, яка наступає і більше не буде звичного нам часового виміру. Інші звертають увагу на те, що наближається кульмінація Божого суду над землею і відстрочки більше не буде, але Бог звершить Свій суд у всій його повноті. Після цього Іван зазначає, що має здійснитися якась таємниця під час сурмлення останньої сурми. Багато коментаторів (футуристів) вбачають у цьому натяк на підхоплення, пов'язуючи цей уривок із 1Кор. 15: 51-52. Після цих слів хтось звернувся до Івана, щоб він взяв книгу із рук Ангела, який її тримав. Коли Іван до нього підійшов, той повелів йому з'їсти цю книгу. Іван зазначає, що книга була солодка в устах, як мед, але принесла гіркість в животі. Після того, як Іван з'їв книгу, він отримав повеління продовжувати пророкувати про народи та їхніх царів. (10: 9-11). Дуже схожу ситуацію пережив пророк Єзекіїль. (Єз. 3: 1-3). Натяк на солодкість в устах може означати, що для Божого служителя передавати звістку від Бога є солодким, але сама ця звістка несе в собі гіркоту попередження невтішного майбутнього, пов'язаного із гріховною, зіпсутою природою людини.

Після цього Іван отримує розпорядження піти до Божого храму і жертівника в храмі і поміряти їх. Далі мова йде про двох таємничих свідків, яким Бог дав особливу силу і владу діяти від Його імені, щоб протистояти матеріалізованому беззаконню, яке уособлює звірина, яка виходить із безодні. (11:7). Іван бачив, що ця звірина розпочала війну проти цих двох свідків Божих і перемогла їх. Ця перемога за допомогою сучасних інформаційних технологій була продемонстрована для всіх людей на планеті. Свідки були вбиті і полишені на центральній площі міста, яке мало особливе значення в той час. Через три з половиною дні у цих свідків увійшов дух життя від Бога. Вони воскресли у всіх на очах, що викликало неабиякий жах у мешканців землі. Не даючи ворогам отямитися, Бог забрав цих свідків живими на небо. Після цього стався великий землетрус, який привів до руйнування того міста і загибелі багатьох людей у ньому.

Заключні вірші 11-го розділу говорять про сьому сурму і результат її сурмлення. Зі змісту виглядає так, що це привело до певного тріумфу на небі, проголошення остаточної перемоги Царя царів. (11: 15-18).

Зміст наступних чотирьох розділів (12–15) є дуже символічним і складним для тлумачення. У 12-му розділі ми читаємо про жінку, зодягнену в сонце, яка народила дитину. На голові у неї був вінок з 12-ти зір. (Символ сучасного Євросоюзу). Також тут говориться про великого червоного змія, який мав сім голів і десять рогів. Це такий жахливий монстр. Цей змій, який змів з неба третину зір (можливо натяк на те, що третина ангелів підтримала сатану в його бунті проти Бога), почав переслідувати жінку та її дитину. Але надприроднім способом жінка і, особливо, її дитина, яка саме і була об'єктом полювання змія, – були врятовані.

Іван пише у 12-му розділі про війну на небі між змієм і Михаїлом та його ангелами. Божя армія Ангелів перемогла. Змієві взагалі доступ до неба був закритий. Але тепер він у своїй люті і надмірній озлобленості зосередився на землі. Він знову починає переслідувати жінку. Її дитина була взята на небо до Божого престолу ще до початку війни на небі. Зрештою, йому не вдалося подолати жінку, яка була врятована надприроднім способом. Змій кинувся воювати з останком її насіння, які бережуть Божі заповіді і мають Ісусове свідцтво.

Ким була жінка і її дитина? Більшість протестантських коментаторів вбачають у жінці зібраний образ Ізраїлю, а Дитиною є Христос, як Син ізраїльського народу. Декотрі богослови припускають, що мова може йти і про церкву або про всіх разом (Ізраїль і Церква) в особі жінки та її насінні (12:17).

Коли в часі відбувалася битва на небі? Коли було повстання сатани проти Бога чи в останній час кульмінаційної битви, яка передує другому, найважчому півперіоду Великої скорботи? Ці питання залишаються відкритими, хоча на думку більшості дослідників мова йде про період саме скорботи.

У 13-му розділі Іван бачить двох звірів. Це були потвори, одна з яких виходить з моря і уособлює політичну владу, а інша виходить з землі і представляє ідеологічну, релігійну владу. Розділ описує ці дві звірини та їхню діяльність. На думку багатьох консервативних богословів, які притримуються преміленіалістичної есхатологічної позиції – перша звірина уособлює антихриста, друга звірина уособлює фальшивого пророка, головного ідеолога часів правління антихриста. Існує багато думок щодо того, що має на увазі автор у 13: 16-18. Знамено на правицю або на чоло і число звірини – 666. Історично в Церкві було багато спроб розшифрувати це число за допомогою буквенних символів або підтасувати його під різні системи. Багато сучасних коментаторів вбачають у цьому числі натяк на сатанинську «трійцю» – сатана-змій, антихрист і лжепророк. Число Божої повноти – 7. Тому число Трійці – 777. Оскільки сатана є великим імітатором, але він не може повторити число Божої досконалості, його число – 6. У 12-13-му розділах ми маємо справу з трьома особами, – їх число є 666.

У 13-му розділі ми читаємо про кульмінацію сил зла, але у 14-му відбувається перелом у духовному протистоянні. Розділ описує про втручання Божої влади у хід подій на землі. На Сіонській горі з'являється Агнець. Він стоїть в оточенні вірного Йому залишку – 144 тисячі. У 13-му розділі Іван бачив звірину, яка була схожа до ягняти. Вона видавала себе за ягня. Але ось Іван бачить справжнього Агнця. Знову, подібно, як і в четвертому та п'ятому розділах, перед нами постає картина неба. Небожителі співають нову пісню. Ангел летить і благовістить Вічну Євангелію. (14: 6-7). У 14:13 Іван записав, що голос із неба повелів йому записати, що блаженні віднині ті, хто помирають у Господі. Після цього Іван бачить подобу Божого Сина, образ Якого з'явився на хмарі. Починається час суду Божого. Іван описує цей суд, як Божі жнива, де працює гострий меч. (14: 14-18).

У 15-му розділі продовжується цикл символічних видінь, які Іван бачив на острові Патмос. Він бачить знову сім Ангелів, подібно до тих, які стояли із сурмами. Але тут нова група Ангелів. Вони стоять на скляному морі, змішаному з вогнем. У них було сім кар, які мали пролитися на мешканців землі, як частина Божого суду. В руках у них були золоті чаші гніву Божого.

Ці сім чаш вказують на жахливі катастрофи, які будуть відбуватися в світі в останній час. Хронологічні події цього розділу близькі до часу Другого приходу Ісуса Христа. Суди, які тут описані, стрімко слідуєть один за одним. Опис цих судів – це зміст 16-го розділу. Кожен Ангел виливає свою чашу гніву на певний об'єкт. Перший Ангел вилив її на землю. Другий – на море. Третій – на річки і водні джерела (прісні води). Четвертий – на сонце. П'ятий – на престол звірини. Шостий – на річку Євфрат. Сьомий – на повітря. У кожній з цих сфер, куди була вилита чаша гніву Божого, траплялася катастрофічна ситуація. Після того, як була вилита шоста чаша гніву Божого на велику річку Євфрат, на Близькому Сході відбулася дуже жахлива битва – Армагеддон. Але після сьомої чаші гніву зруйнована була людська цивілізація, представлена тут образно, у вигляді міста Вавилон.

Більш детально про це описано у 17–18 розділах. 17-й розділ показує нам релігійний Вавилон, а 18-й розділ показує падіння політичного та економічного Вавилону. Іван бачить падіння релігійного Вавилону, як фальшивої релігії. Зображення цієї системи є у формі дуже розпусної жінки, яка є матір'ю розпусти і гидоти землі. (17:5). Ця жінка є п'яною від крові святих мучеників. (17:6). Хоча сюжет розповіді в цілому зрозумілий, але тлумачення багатьох деталей є складними. Наприклад, не до кінця є зрозумілим текст 17: 10-11. В часи Івана містом на семи пагорбах був Рим. Є припущення, що тут може йти мова про відновлену Римську імперію перед приходом Христа. Показовим є 17:16. Це текст, який показує, що світова релігійна система (17:15) буде зруйнована в останній час. Це може натякати на знищення релігії, як такої, або заміну її на відкрите поклоніння звіру, котрий символізує правителя останнього часу – антихриста.

У 18-му розділі перед читачами постає велике місто Вавилон, один із світових центрів політичного та економічного життя. Але в розділі описаний суд над ним, в результаті чого цей Вавилон упав. Іван бачив, як за ним будуть плакати та голосити земні царі (18:9) і земні купці. (18: 11-13). Їхнє голосіння Іван записав у 18: 16-17. «Горе, горе, місто велике, зодягнене в віссон і порфіру та в кармазин, і прикрашене золотом, і дорогоцінним камінням та перлами, бо за одну годину згинуло таке велике багатство»... Думка продовжується далі у 18: 17-20. Завершує розділ потужна промова одного з Ангелів, присвячена цій події, в якій представлена позиція Неба. (18: 21-24).

19 розділ книги – переломний. Тут показана особлива радість на небі в результаті падіння Вавилону, як світової політичної і економічної системи світу. Практично це є продовження величної промови Ангела, записаної у 18: 21-24. Ми бачимо у першій половині 19-го розділу знову картину неба, як і в 4-5 розділах. Велика скорбота закінчується падінням Вавилону. Наближається час 2-го приходу Христа. Різні голоси радості чує Іван на небі від різних натовпів небожителів. У другій половині 19-го розділу Іван описує 2-й прихід Христа, як Переможця. Іван описує її так: «І побачив я небо відкрите. І ось білий кінь, а Той, Хто на ньому сидів, зветься Вірний і Правдивий, і Він справедливо судить і воює». Далі Іван описує Христа у 19: 12-15. Цей опис подібний до опису у 1: 13-16. Але тут є деякі додаткові деталі. Це – Вершник на білому коні. Він одягнений у шату, покрашену кров'ю. Ім'я Його – Слово Боже! З Ним їхало велике військо небесне. На Ньому є напис: «Цар над царями, Пан над панами!»

Це військо перемагає звірину та її прихильників. Антихрист та неправдивий пророк вкинені живими в озеро огняне, яке горить сіркою. Всі інші побиті мечем, який виходить з Його уст.

Останній (четвертий) підпункт третьої частини книги Об'явлення – це остаточна перемога Христа. У ньому показане царювання Христа над світом. (20:1 – 22:5). Сатана скутий на 1000 років. Христом проголошене 1000-літнє Царство. Мученики періоду скорботи отримають право жити в 1000-літньому Царстві і царювати з Ним 1000 років. (20: 4-6). Коли закінчиться 1000 років, сатана буде звільнений на короткий час. Йому вдасться звести народи і підняти їх на бунт проти Христа. У 20:8 сказано, що число їх, як морський пісок, що вказує на величезну кількість. Але вся їх затія закінчиться поразкою. Сатана буде вкинений на вічні віки в озеро огняне, де уже знаходиться антихрист та неправдивий пророк. (19:20; 20:10). Після цього – суд перед Білим Престолом Бога. (20: 11-15). Іван описує, що всі мертві усіх часів і обставин стояли перед цим престолом. Їх суджено було за їхніми вчинками. (20:13). Вирішальним буде на цьому суді – запис у книгу Життя. Всі, хто не будуть записані там, – вони будуть вкинені в озеро огняне. Це – останній суд, після якого починається вічність.

В останніх розділах (21–22) Іван бачить нове небо і нову землю (21:1). Також він бачить Новий Єрусалим, який приготовлений, як невіста для свого чоловіка. (21:2). Іван описує про оселю Бога з людьми, у яких Він зітре з очей кожен сльозу. (21: 3-4). Описана картина вічного блаженства. Але при цьому є натяк, що потрібно бути переможцем. (21:7).

Іван описує Новий Єрусалим, як столицю прекрасного Царства Божого. Він дає детальний опис розмірів та прикрас міста. На завершення цього опису Іван пише, що храму він не бачив у ньому, тому що Божа слава осяяла місто повністю і Його присутність була на кожному місці. (21: 22-23). Велич і слава міста, яке буде вічно осяяне Славою Бога, буде також відображатися його мешканцями. (21: 24-26). Останній текст 21-го розділу говорить, що туди не увійде нічого нечистого. Ця тема продовжується і в 22-му розділі. Іван бачить чисту ріку живої води, яка тече від Божого престолу. Він також бачить дерево життя, куди тепер відкритий доступ мешканцям Раю. У 22:5 Іван знову повторює тезу про те, що ночі там не буде. Сонця теж не буде. Не буде потреби ні в світлі, ні в теплі сонця. Там буде інше життя, кардинально відмінне від того, що звичне нам тут, у земному житті.

22: 6-21 – **епілог** книги. Іван нагадує читачам, що те, що він написав, є правдою. Він писав не від себе, але це – те відкриття, яке йому дав Бог. Він ще раз, як і на початку книги, нагадує читачам про швидкий прихід Христа і про необхідність зберігати пророчі слова книги. Ще раз Іван нагадує, що час – близький! Є серйозне попередження щодо нашого життя в світлі усвідомлення швидкоплинності часу нашого земного життя.

Христос знову нагадує про те, що Він незабаром повернеться, а також про те, що Він є Альфа і Омега, Перший і Останній, Початок і Кінець! (22:13). Далі йдуть заклики: «Прийди!» (22:17).

Останнє попередження записане у 22: 18-19. Знову діалог щодо приходу, в якому автор просить: «Прийди!». Заключне прощальне «благодать». (22: 20-21). Ось так закінчується одна із найтаємничіших книг Біблії – Об'явлення Івана Богослова.

Особливості книги:

1. Це єдина книга Нового Заповіту, яка класифікується, як пророча.
2. Книга написана в апокаліптичному жанрі. У ній є багато символів, чисел, образів, які несуть в собі загадку для читача.
3. У книзі є багато числової символіки. Особливо часто використовується число 7 (не менше 50 разів), яке вказує на Боже досконалість і повноту.
4. У цій книзі різні сцени, видіння займають значне місце. Вони легко переміщуються з неба на землю і навпаки.
5. Це – книга, в якій дуже багато говориться про ангелів. Ангели часто відіграють головну роль у багатьох подіях.

6. Книга показує останні події, як демонізацію суспільства та земних правителів, які оголошують війну Богові.
7. В даній книзі показана велич Христа, як Царя над царями і пана над панами. З усіх книг Нового Заповіту, Христос тут представлений найвеличнішим.
8. Це – драматична книга, в якій все показано яскраво, сильно і живо настільки, наскільки це можливо.
9. Книга переповнена духом Старозавітних пророцтв, хоча не містить жодної цитати із Старого Заповіту.

Найвизначніші тексти:

- 1: 12-18 – Христос явився Івану у Своїй славі.
2:4 – Маю на тебе, що ти покинув свою першу любов.
2:10 – Будь вірний до смерти і дам тобі вінець життя.
3:1 – Ти маєш ім'я, ніби живий, а ти мертвий.
3: 10-11 – Я прийду незабаром!
3:20 – Ось стою під дверима і стукаю.
4: 2-3 – Божий престол.
4:8 – Свят, свят, свят Господь Бог Вседержитель!
5: 9-10 – Агнець достойний! Зробив вірних Своїх царями і священиками.
15: 3-4 – Пісня Мойсея і пісня Агнця – гімн перемоги!
17:14 – Він Пан над панами і Цар над царями.
19: 6-9 – Весільна вечеря Агнця.
19: 11-16 – Величний опис Переможця.
20: 11-15 – Суд перед великим Білим престолом.
21: 1-10 – Нове небо і нова земля. Новий Єрусалим.
22: 7, 12-13 – Незабаром приходжу.
22: 16-17 – Зоря ясна й досвітня.

Висновки (уроки) книги:

1. Хоча в сучасному світі торжествує зло, – Христос все тримає в Своїх руках.
2. Остаточна перемога у Всесвіті належить Господу!
3. Спокуси і випробування сильні в наш час. Ні під ніяким приводом ми не повинні відступати від принципів християнської віри, пам'ятаючи на чиєму боці ми є.

4. Ті, хто протистоять Христу і Його Слово, будуть покарані. Нам завжди потрібно пам'ятати про це.
5. Христос вчинив нас царями і священиками для Нього.
6. Його другий прихід відбудеться за встановленим Ним планом.
7. Можна робити багато для Бога, але при цьому втратити свою першу любов і за це отримати від Нього догану.
8. Хто буде вірний Богу до кінця – отримає від Нього нагороду.
9. Бог не терпить служіння Йому в компромісі з гріхом.
10. Можна виглядати зовні живим, але бути мертвим у своїй справжній суті.
11. Книга багато разів закликає і заохочує читачів бути переможцями.
12. Кожна із семи церков отримала своє особливе послання. Христос має справу з кожною людиною, з кожною церквою особисто, індивідуально.
13. Вся світова система, уособлена Вавилоном, колись буде зруйнована.
14. Хоча озеро огняне, як місце вічної кари не передбачалося для людини, але там будуть, згідно справедливого Божого суду, всі бунтівники проти Бога та встановленого Ним порядку буття.
15. В один прекрасний момент ми увійдемо в Царство Христа і будемо жити у радісній атмосфері хвали Господу повіки.
16. У вічному бутті Бога і людини звичні нам форми зникнуть назавжди. Мова йде про сонце, наприклад. Слава Божа все замінить Собою.

АМІНЬ!